

Βαβίλαρος Νικόλαος.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΑΡ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΚΑΙ
ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' (Η') ΤΑΞΗΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'
ΕΠΗΥΞΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "Ι. ΣΙΑΔΕΡΗΣ,
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44—ΑΘΗΝΑΙ

Βιβλίου Νικολάου.
ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΑΡ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

3063

40686

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΚΑΙ
ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΣΗ' ΤΡΕΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'
ΕΠΗΥΞΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ,,
6 ΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44-ΑΘΗΝΑΙ

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως

Παπαρηγοπούλου

ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κ. Παπαρηγοπούλου «*Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους*» τόμ. Ε' σελ. 156 κ. ἔ.
 2. Ἐλευθερουδάκη «*Παγκόσμιος Ἱστορία*» τόμ. 2 β' σελ. 829 κ. ἔ.
 3. Καρολίδου Π. «*Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι Γεωργίου τοῦ Α'*».
 4. Εὐαγγελίδου Ε. «*Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας 1821—1894*».
 5. Πουκεβίλλ μτφρ. Ζυγούρου «*Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*».
 6. Τρικούπη Σπ. «*Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*».
 7. Φιλήμονος Ἰωάν. «*Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*».
 8. Φραντζῆ Ἀμβρ. «*Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος*».
 9. Φωτάκου «*Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως*».
 10. Φίνλεϋ Γ. «*Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως*».
 11. Κοκκίνου Δ. «*Ἡ Ἑλλην. Ἐπανάστασις*».
 12. Ἀσπρέα Κ. «*Πολιτικὴ ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος*».
 13. R. Rayner «*A concise history of modern Europe 1789—1914*».
 14. Ammann - Coutant «*l' époque contemporaine*».
 15. A. Malet «*Époque Contemporaine*».
-
-

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΕΝΝΟΙΑ—ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ—ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Ἡ Συνθήκη τῆς Βιέννης (1815) σημειώνει τὸ τέλος τῆς *Ἱστορίας τῶν Νεωτέρων Χρόνων* καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς *Ἱστορίας τῶν Νεωτάτων Χρόνων*. Τὴν ἰδίαν Ἱστορίαν ὀνομάζομεν καὶ *Σύγχρονον Ἱστορίαν*, διότι τὰ πολιτικὰ γεγονότα καὶ αἱ πολιτιστικαὶ κατακτήσεις ποῦ μᾶς ἐκθέτει ἴστανται πολὺ

πληθῆσιν πρὸς τὴν ἐποχὴν μας.

Ἐπτά εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικά, ποῦ μᾶς δίδουν ἐν διαγράμματι τὴν εἰκόνα τῆς Ἱστορίας τῶν Νεωτάτων Χρόνων:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

1. Ὅτι εἶναι βραχεῖα εἰς τὴν χρονικὴν ἔκτασιν.

2. Ὅτι εὐρύνονται τὰ θέατρα τῆς Ἱστορικῆς δράσεως, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐξηρεῦνσε καὶ τοὺς

πόλους ἀκόμη καὶ ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ καὶ τοὺς ἄλλους πλανήτας.

3. Ἡ *ἐναρξίς τῶν ἐθνικοαπελευθερωτικῶν κινήματων* τῶν ὑποδούλων λαῶν κατὰ τῶν δυναστῶν τους καὶ ἐκτὸς τῶν ἐθνικῶν κρατῶν ἢ *πάλη τῶν φιλελευθέρων κοινωνικῶν τάξεων* πρὸς συντριβὴν τῶν ὑπολειμμάτων τῆς φεουδαρχίας καὶ ἐξασφάλισιν ἰσοπολιτείας καὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ὅπως ἦδη εἶχον ἐπιβληθῆ εἰς τὰς ΗΠΑ, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ὁλλανδίαν.

4. Ἡ *διανοητικὴ καὶ τεχνικὴ ἐπανάστασις*, ποῦ παρέσχον εἰς τὸν ἄνθρωπον μεθόδους, ἐργαλεῖα καὶ μηχανὰς διὰ νὰ ἐρμηνεύῃ τὰ κοινωνικὰ καὶ φυσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ δεσπόζῃ τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς. Ἰδιαίτερώς παρατηροῦμεν ὅτι αἱ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰ. ἐκκολαφθεῖσαι ἐφευρέσεις—ἐφαρμοσθεῖσαι εἰς τὸν τομέα τῆς τεχνικῆς—μᾶς εἰσήγαγον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰ. εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς *μηχανῆς*, ἥτις εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν *βιομηχανίαν*, τὴν *γεωργίαν* καὶ τοὺς *φορεῖς τῆς συγκοινωνίας* μετεμόρφωσε τελείως τὴν οἰκονομικὴν, κοινωνικὴν, πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ὕψην τοῦ κόσμου καὶ ἔδωσε μεγαλυτέραν εὐκολίαν καὶ ἄνεσιν εἰς τὴν ζωὴν μας.

3. Ἡ *προώθησις τοῦ ἐμποροβιομηχανικοῦ πολιτιστικοῦ σταδίου* ποῦ συνἔτεινεν εἰς τὴν δημιουργίαν *πολυανθρώπων πόλεων*, εἰς τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου καὶ εἰς τὸν καταμερισμόν τῆς ἐργασίας. Ἐννοοῦμεν τὴν *βιομηχανικὴν ἐπανάστασιν* *, ἥτις—ἀρχίσασα ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἀμε-

* Τὸν βιομηχανισμόν ἢ ἐκβιομηχανισμόν τῶν κρατῶν.

ρικήν καὶ τὰς Κάτω Χώρας—ἐπεξετάθη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰ. εἰς τὴν Δ. καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ ἐπέφερεν ἀλματώδη ἐξέλιξιν τῶν ἐμπορικῶν καὶ τραπεζιτικῶν συναλλαγῶν καὶ ἐπανάστασιν εἰς τὰ μέσα μεταφορᾶς καὶ συνεννοήσεως. Ἀκόμη ὑπεβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, δηλαδὴ τῆς τάσεως τῶν ἰσχυρῶν ἐμποροβιομηχανικῶν Δυνάμεων πρὸς πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ὑπαναπτύκτων λαῶν, τοὺς ὁποίους νὰ ἔχουν ὡς ἀγοραστὰς τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τους καὶ προμηθευτὰς εὐθηνῶν πρώτων ὑλῶν καὶ ἐργατικῶν χειρῶν διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐργοστασίων τους.

4. Ἡ *ἄνοδος τῆς ἀστικῆς τάξεως* πού ἐπῆλθεν ὡς συνέπεια τῶν κοινωνικῶν διαφοροποιήσεων, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις. Ἡ τάξις αὕτη προοδευτικὴ καὶ ἐπιχειρηματικὴ κατορθώνει νὰ θέσῃ εἰς εὐρείαν ἐκμετάλλευσιν τὰς μεθόδους καὶ ἐφευρέσεις τῶν ἀστῶν ἐπιστημόνων καὶ ἐφευρετῶν καὶ νὰ δώσῃ ἔκτασιν καὶ βάθος εἰς τὰς οἰκονομικὰς συναλλαγὰς. Ἐπακόλουθον τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητός της ὑπῆρξεν ὁ τέλειος παραμερισμὸς τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς τάξεως καὶ ἡ ἔντονος προβολὴ αὐτῆς εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον τῆς κοινωνικῆς δράσεως. Μετὰ τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν ἐπικράτησιν κατορθώνει νὰ λάβῃ εἰς χεῖρας της καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ δώσῃ πλέον ἐπικερδῆ κατεύθυνσιν εἰς τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Πολιτικὸν ἰδανικὸν ἔχει τὸν φιλελευθερισμὸν πού εἰς μὲν τὸ ἐσωτερικὸν τὸν βασιζει εἰς τὴν παροχὴν *ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν*, εἰς δὲ τὸ ἐξωτερικὸν εἰς τὴν *ἀποφυγὴν τῶν πολέμων* διὰ τῆς ἐξευρέσεως ὀργάνων διαιτησίας καὶ διεθνούς συνεργασίας. Δυστυχῶς—λόγω τῆς ἀνόδοιο τοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς τὴν ἐξουσίαν εἰς ὠρισμένας χώρας—τὰ ὑπολείμματα τῆς φεουδαρχίας ἀντέδρασαν καὶ ἐπωφεληθέντα τῶν διενέξεων τῆς ἀστικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως κατῶρθωσαν νὰ ἐπιβάλουν τυραννικὰ καθεστῶτα εἰς τὴν Ἰταλίαν (1922) καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν (1933). Ἀποτέλεσμα τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἐξασθένισις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ἡ κάθοδος εἰς τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον πού τόσας καταστροφὰς εἰς ἔμψυχον καὶ ἀψυχον ὕλικόν ἐπροξένησεν εἰς ὄλην τὴν ἀνθρωπότητα.

5. Ἡ *ἐμφάνισις τῆς ἐργατικῆς τάξεως*. Αὕτη κατὰ τοὺς φιλελευθέρους ἀγῶνας τῆς ἀστικῆς τάξεως συνειργάζετο μαζί της καὶ ἀπὸ κοινοῦ συνέτριψαν τὴν ἀπολυταρχίαν. Ὅταν ὅμως ἡ ἀστικὴ τάξις ἔλαβεν εἰς χεῖρας της τὴν κυβέρνησιν, ἦτο φυσικὸν νὰ εὐρεθῆ ἀντιμέτωπος μὲ τοὺς ἐργάτας πού ἐχρησιμοποιοῦν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις της. Πραγματικὰ ἡ προεκτεθεῖσα οἰκονομικὴ μεταμόρφωσις, ἐνῶ ἐπλούτιζε τοὺς ἐπιχειρηματίας, προέκάλει πολυτάκτις ἀδικίας εἰς τοὺς ἐργάτας. Πρὸ τῆς καταστάσεως αὐτῆς οἱ ἐργάται ἠνώθησαν εἰς *συνεργιακὰ σωματεῖα* καὶ ἐπεζήτησαν διὰ συνδικαλιστικῶν μέσων τὴν ἐξασφάλισιν δικαίας ἀμοιβῆς καὶ φυσιολογικῶν ὄρων ἐργασίας. Ὡς ἰδανικὸν πολίτευμα ἔταξαν τὸν *σοσιαλισμὸν*, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἐπαναστάσεως ἐγκαθιδρύθη ἀπὸ τοῦ 1917 εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ μορφήν δικτατορίας τῆς τάξεως τῶν ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν.

Διά μεθοδικούς λόγους οί Ιστορικοί τήν Ἱστορίαν τῶν Νεωτάτων Χρόνων, ὅσον σύντομος καί ἀν φαίνεται, τήν διαιροῦν εἰς τὰς ἐπομένους τέσσαρας περιόδους* :

ΔΙΑΙΡΕΣΕΙΣ

α' Π ε ρ ί ο δ ο ς : ἡ ἀπολυταρχία εἰς τήν Εὐρώπην (1815—48). Αὕτη ἀρχίζει ἀπό τῆς πτώσεως τοῦ Μεγ. Ναπολέοντος καί φθάνει ἕως τὸ 1848, τὸ ἔτος ποῦ σημειοῦνται αἱ μεγάλαι ἐξεγέρσεις τῶν λαῶν τῆς Δύσεως ἐναντίον τῶν ἀπολυταρχικῶν ἡγεμόνων τους.

β' Π ε ρ ί ο δ ο ς ἀπό τοῦ 1848—1870 (ἔτους τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου).

γ' Π ε ρ ί ο δ ο ς ἀπό τοῦ 1870—1914 (τῆς ἀρχῆς τοῦ Α' Εὐρωπαϊκοῦ Πολέμου). Ἡ περίοδος αὕτη εἶναι γνωστή καί ὡς ἐποχὴ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.

δ' Π ε ρ ί ο δ ο ς ἀπό τοῦ 1914—1939. Αὕτη περιλαμβάνει τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον καί τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν δύο Παγκοσμίων Πολέμων, ποῦ λέγεται καί *Μεσοπόλεμος*.

Ἡ Ἱστορία τῶν Νεωτέρων Χρόνων ἀξίζει νὰ μελετηθῇ ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς Ἑλληνόπαιδας, διότι εἰς τήν μεγαλύτεραν ἔκτασιν ἐκθέτει τήν πάλιν τῶν προγόνων τους πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ἀφορήτου Τουρκικοῦ ζυγοῦ καί, μετὰ τήν ἀπελευθέρωσιν, τήν προσπάθειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ δημιουργήσῃ εὐνομούμενον κράτος καί νὰ τὸ συγχρονίσῃ μετὰ τὰ προχωρημένα κράτη τῆς Δύσεως. Ἐπίσης τοὺς διδάσκει τήν Ἱστορίαν τῶν ἄλλων λαῶν, οἱ ὅποιοι ἦλθον εἰς φιλικὰς ἢ πολεμικὰς σχέσεις μετὰ τὴν πατρίδα των καί γενικὰ τὰς πράξεις καί τὰς πολιτιστικὰς ἐπιτεύξεις ὄλων τῶν λαῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1815—1939.

ΣΗΜΑΣΙΑ

* Διὰ τήν Ἑλλάδα θὰ διαιρέσωμεν διαφορετικὰ: α' Π ε ρ ί ο δ ο ς : Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Φιλ. Ἐταιρείας μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος (Ἀπελευθερωτικὸς Ἀγὼν 1814—1828). β' Π ε ρ ί ο δ ο ς : Ἐλευθέρᾳ ἢ Γ'. Ἑλλάς* 1828—σήμερον. Καί αὐτὴν τήν διαιροῦμεν εἰς 3 μικροτέρας. Τὴν α' ἀπὸ τοῦ 1828—1864 (ἡ ἀπολυταρχικὴ διοίκησις), β' ἀπὸ τοῦ 1864—1909 (ἡ Συνταγματικὴ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α') καί τὴν γ' ἀπὸ τοῦ 1909—1939 (ἡ Ἑλλάς τοῦ Βαλκανικοῦ καί τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου καθὼς καί τῆς περιόδου τοῦ Μεσοπολέμου).

* Ἡ Α' Ἑλλάς περικλείει τὴν Περίοδον τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας, ἡ Β' Ἑλλάς τὴν Βυζαντινοκρατίαν, ἡ Γ' τὴν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν περίοδον.

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΚΕΦ. Α'—'Η Εύρώπη μετὰ τὸ 1815

Ἀντίδρασις—φιλελευθέρα κίνησις. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος αἱ νικητρίαι Δυνάμεις ἐπέβαλον καθεστώς ἀπολυταρχίας καὶ ἐπολέμησαν πᾶσαν φιλελευθέραν κίνησιν. Τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐναντίον τῶν ἐκ τῆς Γαλλ. ἐπαναστ. κατακτιήσεων τῶν λαῶν ὀνομάζουσι ἀντίδρασιν. Οἱ λαοὶ ὁμως ἐζήτησαν ἐλευθερίας καὶ συνταγματικὰ πολιτεύματα. Οἱ ἀλύτρωτοι μάλιστα (ὅπως οἱ Σέρβοι, οἱ Τσέχοι, οἱ Ἕλληνες κλπ.) ἐπόθουν καὶ τὴν ἐθνικὴν των ἀνεξαρτησίαν. Ἄλλαι πάλιν χῶραι (ὅπως ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία, ποὺ ἦσαν χωρισμένοι εἰς μικρὰ κράτη) ἐπόθουν ὄχι μόνον συνταγματικὸν πολίτευμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐθνικὴν των ἑνωσιν. Τὰς τάσεις ταύτας καὶ τὰς συνοδουσας αὐτὰς ἐκδηλώσεις ὠνόμασαν φιλελευθέραν κίνησιν.

Αἱ Συμμαχίαι συνήφθησαν ὑπὸ τῶν ἀπολυταρχ. Δυνάμεων πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἐξουσίας των εἰς τοὺς λαοὺς. Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἰδρύθη τὸ 1815 διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' καὶ τοῦ Γάλλου συγγραφέως καὶ πολιτικοῦ Σατωμβριάν. Ὦνομάσθη δὲ «Ἱερά», διότι δῆθεν ἔγινε κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Σκοπὸν εἶχε νὰ ἑναρμονίσῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν ἡγεμόνων μετὰ τοὺς πόθους τῶν λαῶν δι' ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην. Ταύτης πρῶτα μέλη ἦσαν, ἡ Αὐστρία, Ρωσία, Πρωσσία. Ἀπὸ τοῦ 1818 ὁμως προσελήφθη καὶ ἡ Γαλλία, ἐνῶ ἡ Ἀγγλία ἔμεινεν ἔξω αὐτῆς (καίτοι πολλάκις συνειργάζετο).

Ὁ Μέττερνιχ καὶ τὸ σύστημά του. Ἰθύνων νοῦς τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἦτο ὁ δυναμικὸς πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ. Οὗτος, ἐπισείων τοὺς ἐκ τῶν ἐπαναστάσεων κινδύνους, κατῴρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Συμμαχίας ἠνωμένους. Εἰς τὴν Αὐστρίαν ἦτο παντοδύναμος διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς λογοκρισίας καὶ τῆς ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως. Εἰς τὴν ἔξωτ. πολιτικὴν εἰσήγαγε τὴν

ἔνοπλον ἐπέμβασιν κατὰ παντός φιλελευθέρου κινήματος ὅπουδήποτε καὶ ἂν ἐξεδηλοῦτο.

Ἡ φιλελευθέρα κίνησις εἰς τὴν Εὐρώπην ἐξεδηλώθη εὐθύς μετὰ τὴν Συνθ. τῆς Βιέννης, διότι οἱ πιεζόμενοι λαοὶ — παρὰ τὴν ἀπολυταρχικὴν ἀντίδρασιν—δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀγωνίζωνται πρὸς ἐπιβολὴν ἐλευθεριῶν ἐκ μέρους τῶν ἡγεμόνων τους.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ λαὸς καθοδηγούμενος ὑπὸ τοῦ φιλελευθέρου βαρῶνου Σιάιν ἐκινήθη κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τῶν μικρῶν ἡγεμόνων καὶ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν μικρῶν κρατῶν εἰς μίαν Γερμανίαν. Ὁ Μέττερνιχ ὅμως ἐπενόησε τὴν *Γερμανικὴν Ὀμοσπονδίαν*, ἐπιφανειακὴν συνένωσιν τῶν μικρῶν Γερμανικῶν κρατιδίων, πού τὴν διηύθυνεν ὁ ἴδιος. Εἰς τὴν Ἰενναν ὁ καθηγητὴς τῆς γυμναστικῆς Γιὰν ἦνωσε τοὺς σπουδαστὰς καὶ πολλοὺς παλαιοὺς πολεμιστὰς εἰς μίαν ἰσχυρὰν ὀργάνωσιν, τὴν *Γερμανικὴν νεολαίαν*. Τὸ παράδειγμα αὐτὸ ἠκολούθησαν καὶ τ' ἄλλα πανεπιστήμια καὶ τὸ κίνημα διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ἡ Γερμανικὴ ὅμως Ὀμοσπονδία ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Μέττερνιχ συνέλαβε τὸν Γιὰν καὶ ἀπηγόρευσε κάθε φιλελ. ἐκδήλωσιν (1819).

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ φιλελευθ. κίνησις ἐξεδηλώθη ζωηρότερον. Ἐδῶ οἱ πατριῶται ἐζήτουν τὴν *ἔνωσιν τῶν μικρῶν κρατιδίων* ὑπὸ φιλελευθέρον πολίτευμα. Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιδιώξεων τους προέβησαν εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως Carbonari (=ἀνθρακεῖς), πού ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Τὸ πρῶτον κίνημα ἐξεργάγη εἰς τὴν Νεάπολιν τὸ 1820 καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὸ Πεδεμόντιον * τὸ 1821· δυστυχῶς ὅμως ἀμφότερα κατεπνίγησαν εἰς ποταμοὺς αἱμάτων ὑπὸ τῶν στρατιῶν τοῦ Μέττερνιχ. Ἀλλὰ καὶ ἐν παρόμοιον κίνημα πού ἐξεδηλώθη εἰς τὴν Ἰσπανίαν κατὰ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ ἡγεμόνος κατεστάλη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν τὰ κινήματα τῶν λαῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς κατὰ τῶν Ἰσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων. Ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ αἱ ἰδέαι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καθὼς καὶ αἱ πιέσεις τῶν ἀποικιοκρατῶν συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀφύπνισιν τῶν ἀποίκων. Οὗτοι τελικῶς ἔδραξαν τὰ ὅπλα (1814) καὶ μετὰ σκληροῦς ἀγῶνας κατώρ-

* Ἀρχηγὸς τοῦ β' κινήματος ἦτο ὁ κόμης Σανταρόζα, πού ὡς φιλέλλην κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν Σφακτηρίαν.

θωσαν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῶν μεγάλων των ἡγετῶν *Βολιβάρ* καὶ *Μαρτίν* νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των (1820).

Τὸ δόγμα Μονρόε. Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία θελήσασα νὰ καταπνίξη τὰ κινήματα τῆς Ν. Ἀμερικῆς δι' ἐνόπλου ἐπεμβάσεως συνεκρατήθη ἀφενὸς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας (εὐνοούσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ν. Ἀμερικῆς διὰ νὰ ἐπιτύχη οἰκονομικὴν διείσδυσιν εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῆς), ἀφετέρου δὲ ἀπὸ τὴν σθεναρὰν στάσιν τοῦ προέδρου τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν *Μονρόε*. Οὗτος προέβη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Νοτιοαμερικανικῶν κρατῶν καὶ διεκήρυξεν ὅτι αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι θὰ μείνουν μακρὰν τῶν πολέμων τῆς Εὐρώπης, ἀπαιτοῦν ὅμως ὅπως καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι παύσουν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ τῆς Ἀμερικῆς, διότι αὐτὸ θὰ προεκάλει καὶ Ἀμερικανικὴν ἐπέμβασιν. Αὐτὸ εἶναι τὸ περίφημον δόγμα τοῦ Μονρόε περὶ ἀπομονωτισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς (23 Δεκεμβρίου 1823).

Ε Ρ Ω Τ Η Σ Ε Ι Σ : 1. Τί ὀνομάζεται φιλελευθερισμὸς καὶ ποῖοι λόγοι τὸν προεκάλεσαν; 2. Διὰ ποίους σκοποὺς ἰδρύθη ἡ Ἱερὰ Συμμαχία; 3. Ποῖον τὸ σύστημα Μέττερνιχ; 4. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν φιλελευθέραν κίνησιν εἰς τὴν Γερμανίαν; 5. Τί διὰ τὴν ἰδίαν κίνησιν εἰς τὴν Ἰταλίαν; 6. Ποῖοι λόγοι ὑπεβοήθησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν λαῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς; 7. Ποῖον τὸ δόγμα Μονρόε καὶ πότε διευτυπώθη;

ΚΕΦ. Β'—Φιλελευθέρα κινήσις εἰς Βαλκανικὴν

Τὸ τουρκικὸν πρόβλημα. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ 18ου αἰῶνος * ἐφάνη ὅτι ἡ Τουρκία ἐστερεῖτο τῆς δυνάμεως νὰ συγκρατῇ διὰ τῆς βίας τοὺς ὑποδούλους λαοὺς. Ὁ σουλτάνος δὲν διέθετε πλέον πόρους καὶ τὸ παλαιὸν διοικητικὸν σύστημα τοῦ *Ο ὕ ρ χ ἄ ν* εἶχε παραλύσει. Μερικοὶ σουλτάνοι ἐσκέφθησαν νὰ διαλύσουν τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων καὶ νὰ ἐξευρωπαϊάσουν τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ συνήντησαν ἀντίδρασιν ἀπὸ τοὺς σὺλεμάδες καὶ τοὺς ἰδίους τοὺς γενιτσάρους. Τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως ἐξεμεταλλεύθησαν πολλοὶ ἰσχυροὶ πασάδες διὰ νὰ ἰδρῦσουν ἀνεξάρτητα κράτη. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων, ὁ Πεσβάνογλου τοῦ Βιδινίου καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου. Αἱ Εὐρωπ. Δυνάμεις, διαβλέπουσαι ὅτι βραχεῖα ἦτο ἡ ζωὴ τῆς Ὀθωμ. αὐτοκρατορίας, ἤρχισαν νὰ ἀνταγωνίζονται διὰ τὴν κληρονομίαν της. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ὅμως οὗτος προεκάλεσε διπλωματικὴν κρίσιν—τὸ λεγόμενον

* Ἀκριβῶς μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ *Πασάροβιτς* (1718), ὅτε καὶ προέκυψε τὸ «Ἀνατολικὸν ζήτημα», δηλαδή: «Ποῖοι θὰ κληρονομήσουν τὰς κτήσεις τῆς Ὀθωμ. αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν διάλυσίν της»;

«*Ἀνατολικὸν ζήτημα*»—ποῦ ἀφενὸς μὲν συντέτιεν εἰς τὴν ἐπιβίωσιν τῆς ἐτοιμορρόπου Ὀθωμ. αὐτοκρατορίας—διότι αἱ Δυνάμεις ἀνήγαγον εἰς δόγμα τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας—ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς τὰς ἐπανάστασεις τῶν ὑποδοῦλων ἐθνοτήτων.

Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας. Ἡ Σερβ.—ὡς κεντρικὴ βοσκικὴ χώρα—συχνάκις κατεπατεῖτο καὶ ἐλεηλατεῖτο ἀπὸ τὰς στρατιάς τοῦ σουλτάνου, ποῦ ἔδρων εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Β. Εὐρώπην. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν πολλοὶ φιλελεύθεροι Σέρβοι ἠναγκάζοντο νὰ γίνουιν *χαιδοῦκοι* (=κλέφτες) καὶ ὀργανούμενοι εἰς ἔνοπλα σώματα νὰ πολεμοῦν τοὺς τυράννους των. Ἐπειδὴ τὸ 1787—κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας πρὸς τοὺς Αὐστρορώσους—25000 χαιδοῦκοι ἐβοήθησαν τοὺς Αὐστριακοὺς, οἱ γενίτσαροι ἀντεκδικούμενοι ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίας καὶ σφαγὰς. Οἱ Σέρβοι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν σουλτάνον τὴν ἀνάκλησιν τῶν γενιτσάρων. Οἱ γενίτσαροι ἀπήντησαν τότε διὰ τῆς σφαγῆς τῶν προκρίτων. Τότε ὅσοι πρόκριτοι ἐσώθησαν ἐκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς τὰ ὄπλα (ἀρχαὶ τοῦ 1804) καὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν χαιδοῦκον *Καραγιώργην* * ἀπηλευθέρωσαν πολλὰς περιφερείας. Ἡ Τουρκία, εὐρισκομένη εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιδράσῃ. Τὸ 1813 ὅμως 3 στρατιαὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὴν ὑπέταξαν. Ἀλλὰ αἱ ἀγριότητές των προεκάλεσαν τὸ 1815 νέαν ἐξέγερσιν ὑπὸ τὸν *Μίλον Ὀβρἐνοβιτς*. Οὗτος ἔδρασε κεραινοβόλως καὶ καταλαβὼν τὸ φρούριον τοῦ *Ποζάρεβατς* ἔγινε κύριος ὅλης σχεδὸν τῆς Σερβίας. Ἡ Τουρκ. ἠθέλησε νὰ στείλῃ στρατὸν ἢ Ῥωσία ὅμως ἠπειλήσεν ἐπέμβασιν καὶ ὁ σουλτάνος παρεχώρησεν αὐτονομίαν εἰς τὴν Σερβίαν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν του (*Συνθήκη Ἀδριανουπόλεως, 1829*).

Ἡ κίνησις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες οὐδέποτε ἔχασαν τὴν ἐλπίδα ** ὅτι θὰ ἐπιτύχουν τὴν λύτρωσιν των. Κατ' ἀρχὰς εἶχον στηριξίει τὰς προσδοκίας των εἰς τὰς Χριστ. Δυνάμεις. Πραγματικὰ μέχρι τοῦ 1821 ἐσημειώθησαν δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν 11 ἐξεγέρσεις τῶν Ἑλλήνων (αἱ 9 ἀπὸ παρακίνησιν τῆς Δύ-

* Ὁ *Καραγιώργης*—ποῦ μετὰ τὸ ἀποτυχὸν τὸ 1812 Σερβ. κίνημα εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Ρωσίαν—ἐγνωρίσθη μὲ τοὺς φιλικοὺς καὶ κατηχῆθη εἰς τὰ τῆς Φιλ. Ἐταιρείας. Δυστυχῶς τὸ 1817 ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Ὀβρἐνοβιτς, ποῦ ἐφοβεῖτο καὶ αὐτὸν καὶ τὰς ξένας ἀναμειξίεις εἰς τὰ τῶν Σέρβων.

** Αἰσθηματικὸν σχόλιον τῆς ἐλπίδος αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸ λαϊκὸν δίστιχον:
Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα, μὴν κλαῖς καὶ μὴ δακρῶζης
πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλι δικὰ μας θάνατι.

σεως και αι 2 από Ρωσικόν δάκτυλον)· ὅλοι ὁμως ἀπέτυχον με πολ-
 λὰς καταστροφὰς και θύματα, λόγω τῆς ἰδιοτελοῦς πολιτικῆς τῶν
 Δυνάμεων αὐτῶν. Ἡ πικρὰ αὐτῆ πείρα ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας νὰ
 ἐπιδιώξουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοὺς διὰ τῶν ἰδικῶν των δυνάμεων
 και μέσων. Διὰ τὸν ὑψηλὸν αὐτὸν σκοπὸν ἤρχισε δραστηρίαι κίνη-
 σεις τῶν ἀποδήμων Ἑλλήνων και ἰδρύθη τὸ 1814 εἰς Ὀδησσὸν ἀπὸ
 τὸν Σκουφᾶν, τὸν Ζάνθον και τὸν Τσακάλωφ ἢ Φιλικὴ Ἐται-
 ρεῖα με σκοπὸν τὴν προετοιμίαν, τὴν καθοδήγησιν και τὸν συντο-
 νισμὸν τοῦ Ἀγῶνος. Αὕτη ὀργανώθη συνωμοτικῶς, ὅπως οἱ Καρ-
 μονάρι τῆς Ἰταλίας και ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα και ἐντὸς
 και ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος *. (Ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1818, πού ὁ Σκουφᾶς με-
 τέφερε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὴν Κων)πολιν και ἐπλαισιώθη ἀπὸ τὸν
 Ἀναγνωσιόπουλον και τὸν Παπαφλέσσα) **.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Ὅταν ἡ Φιλ. Ἐταιρεία ἐξήπλω-
 σε τοὺς πλοκάμους τῆς παντοῦ ὅπου ὑπῆρχαν Ἕλληνες, οἱ ἰδρυταί
 τῆς ἀντελήφθησαν ὅτι αὕτη ἦτο ἀκέφαλος και ἔπρεπε νὰ ἐκλέξουν
 ἀρχηγόν. Τὸ 1819 ἔστειλαν τὸν Ζάνθον εἰς τὴν Πετρούπολιν διὰ νὰ
 προσφέρῃ τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Καποδίστριαν, πού ἦτο ὑπουργὸς
 τοῦ Τσάρου. Οὗτος, μὴ θεωρῶν κατάλληλον τὴν περίστασιν, δὲν
 ἐδέχθη και ὁ Ζάνθος ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀλεξ. Ὑψηλάντην. Πρα-
 γματικὰ ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη και, ἀφοῦ ἀνέλαβεν τὸ 1820 τὸ ἀξίω-
 μα τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῆς Ἐταιρείας, ἤρχισε νὰ ἐργάζεται
 με ζῆλον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὑψίστων ἐθνικῶν ἐπιδιώξεων τῆς
 Ἐταιρείας.

Τὸ πορτραῖτο τοῦ Ὑψηλάντου. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ διάσημον φανα-
 ριωτικὴν οἰκογένειαν και ἔζησε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1790—1828. Ὁ πάππος
 του ἐχρημάτισε διερμηνεὺς τῆς Πύλης και ἡγεμὸν τῆς Βλαχίας. Ὁ πατήρ
 του ἐγένετο ἡγεμὸν τῆς Μολδαβίας· ἐπειδὴ ὁμως ἐθεωρήθη Ρωσόφιλος, ἠναγκά-
 σθη νὰ δραπετεῦσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ἀλέξ. διέπρεπε πολεμῶν με τοὺς
 Ρώσους κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος και τὸν
 βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Ἦτο ἀνδρεῖος και πολὺ φιλόπατρις· ἀλλὰ κακὸς
 διπλωμάτης και με μικρὰν πείραν τῶν ἀνθρώπων, και μάλιστα τῶν ὑπο-
 δοῦλων Ἑλλήνων και τῶν ἄλλων Βαλκανίων πού ἤρχετο νὰ ὀργανώσῃ και
 νὰ διοικήσῃ. Ἀνέλαβε με ἐνθουσιασμὸν τὸ ἀξίωμά του· δὲν ἀντελήφθη ὁμως
 ὅτι καμία σοβαρὰ προετοιμασία και ὀργανώσεις δὲν ὑπῆρχε διὰ τὸν Ἀγῶνα.

* Λέγεται ὅτι ἡ ἀριθμητικὴ δύναμις τῶν μνημένων φιλικῶν εἰς τὰς παρα-
 μονὰς τῆς Ἐπανάστασεως ἀνῆρχετο εἰς 500.000.

** Σχετικὴ βιβλιογραφία : 1. Ἰωάν. Φιλήμονος «Δοκίμιον περὶ τῆς
 Φιλικῆς Ἐταιρείας». 2. Γ. Λαμπρινοῦ «Μορφὴς τοῦ Βίκοσιένα» ὅπου μᾶς
 δίδει τὰ ἱστορικὰ πορτραῖτα τοῦ Σκουφᾶ, τοῦ Ζάνθου και τοῦ Ἀναγνωστοπούλου.

Ἀντιπαράθεσις τῶν δυνάμεων τῶν ἐμπολέμων

α'—Ἡ *Τουρκία* ἦτο μία ἀχανὲς καὶ εὐπορος αὐτοκρατορία δυναμένη νὰ κινητοποιήσῃ ἰσχυράς δυνάμεις καὶ νὰ κρατήσῃ ἐπὶ μακρὸν τὸν πόλεμον.

β'—Ἡ *Τουρκία* διέθετεν ἰσχυρὰν πολιτικὴν ὀργάνωσιν, διπλωματικὴν συμπάρστασιν καὶ πολεμικὴν πείραν ἀποκτηθεῖσαν εἰς πολέμους ἐναντίον τῶν πλέον ὤργων. Δυν. τῆς Εὐρ.

γ'—Ἡ *Τουρκία* εἰς τὴν *ξηρὰν* διέθετε στρατὸν δοκιμασμένον, μὲ ἵππικὸν καὶ πυροβολικὸν πού ὤρματό ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ φρούρια. Ὁ στρατὸς ὅμως αὐτὸς εὐτυχῶς δὲν εἶχε τὰ ἰδανικὰ καὶ τὴν εὐφυλίαν τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν Ἄλλὰ καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ ἀνώμαλον ἔδαφος ἦτο εὐτυχῶς ἀκατάλληλον πρὸς δρασίαν ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ.

δ'—Ὁ *στόλος* τῆς *Τουρκίας* ἦτο ἀξιόλογος, διότι διέθετε καὶ πολλὰ πλοῖα μάχης μὲ ἰσχυρὰ τηλεβόλα. Ἐφεδρεῖαν τοῦ εἶχε τὸν στόλον τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Ἀλγερίου. Εὐτυχῶς ὅτι τὰ πληρώματά του ἦσαν ἀλλοθνή καὶ οἱ *Τούρκοι* δὲν ἐδείχθησαν ποτὲ καλοὶ ναυτικοί.

α'—Ἡ *Ἑλλάς* ἦτο μία μικρὰ καὶ πτωχὴ χώρα, πού οὔτε πόρους διέθετεν οὔτε τὰ μεγάλα ἀποθέματα τοῦ ἐμφύχου καὶ ἀψύχου ὕλικου τῆς *Τουρκίας*.

β'—Ἡ *Ἑλλάς* ὄχι μόνον πολιτικὴν ὀργάνωσιν δὲν εἶχεν, ἀλλὰ λόγῳ τῆς κατοχῆς ἦτο ἀπειροπόλεμος· τὸ χειρότερον ἦτο ὅτι εἶχεν ἐναντίον τῆς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν.

γ'—Τὸν πυρῆνα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν οἱ ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες, διὰ τοῦτο συνήθης μορφή τοῦ πολέμου ἦτο ὁ *κλεφτοπόλεμος*. Τὰ ὄπλα τους ἦσαν πεπαλαιωμένα. Εἶχον ὅμως ἀντοχὴν καὶ ἐνεφοροῦντο ἀπὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας. Δυστυχῶς ὅμως τὰ δύο αὐτὰ προσόντα ἐξουδετερώοντο ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα ἔθνικα ἑλαττώματα, τὴν *διχόνοιαν* καὶ τὴν ἀπειθαρχίαν.

δ'—Ὁ *στόλος* τῶν Ἑλλήνων συνέκειτο ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν νήσων, πού ἦσαν ἐξωπλισμένα μὲ πυροβόλα περιωρισμένης ἀποδόσεως Ἐπίσης ἀπὸ πολλὰ *πυροποικία* πού τὰ ἐχειρίζοντο θαυμασιῶς οἱ Ἕλληνες. Εἰς τὴν θάλασσαν ὅμως οἱ Ἕλληνες εἶχον μεγάλην πείραν καὶ παράδοσιν προγονικὴν, πού τοὺς ἔδιδεν ὑπεροχὴν ἀσυναγώνιστον.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀγῶνος

Ὁ *χαρακτὴρ* τοῦ ἀγῶνος ἦτο *διφυής*: *θρησκευτικὸς* καὶ *φυλετικὸς*. Ὁ Ἑλληνισμὸς δηλ. καὶ ἡ Ὀρθοδοξία—ὅπως καὶ ἐπὶ *Βυζαντινοκρατίας*—ἀδιάσπαστα ἠνωμένοι ἀγωνίζονται νὰ ἐκδιώξουν τοὺς σφετεριστὰς ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ ἔδαφη καὶ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν χώραν ἀπὸ τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ δεσμὰ τοῦ Ἰσλαμισμού. Τὸ παρατιθέμενον ποιημάτιον ὀμιλεῖ καθαρὰ περὶ τῶν δύο βασικῶν στοιχείων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821:

Γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν ἁγία,

γιὰ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερία

γιατὰ τὰ δύο πολεμῶ

κι ἂν δὲν τὰ ἀποκνήσω, τί μ' ὠφελεῖ νὰ ζήσω;

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Τί γνωρίζετε διὰ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα; 2. Ποῖαι αἱ αἰτίαι τῆς Τουρκικῆς παρακμῆς; 3. Ποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς Τουρκικῆς παρακμῆς; 4. Πῶς ἐπῆλθεν ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας; 5. Τί γνωρίζετε διὰ τὰς πρὸς ἀνεξαρτησίαν κινήσεις τῶν Ἑλλήνων; 6. Πότε, ποῦ, πῶς καὶ διατί ἰδρῦθη ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία; 7. Σκιαγραφήσατε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. 8. Ποῖαι αἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος; 9. Ποῖαι αἱ τῶν Ἑλλήνων; 10. Ποῖα τὰ ἰσχυρὰ καὶ ποῖα τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας; 11. Ποῖα τὰ ἔθνικα προτερήματα καὶ ποῖα τὰ ἐλαττώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ;

ΚΕΦ. Γ' — Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις

Ἡ ἐξέγερσις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν * "Ὅταν ὁ Ἀλῆς ἦλθεν εἰς ρῆξιν μὲ τὸν σουλιάνον, οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπωφεληθοῦν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐθεώρησεν ἐπωφελέστερον νὰ ἀρχίσῃ τὸ κίνημα ἀπὸ τὰς Παραδουναβίους ἡγεμονίας. Προετίμησε τοῦτο διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: 1. Διατί ἤλπιζε—κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ρήγα—νὰ παρασύρῃ ὅλους τοὺς Ὀμοδόξους λαοὺς τῆς Μολδοβλαχίας (καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὅλης τῆς Βαλκανικῆς) καὶ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. 2. Διότι οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας καὶ οἱ αὐλικοὶ τῶν ἦσαν Ἕλληνες μεμνημένοι εἰς τὴν Φιλικήν. 3. Διότι ἡ Τουρκία ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν τῆς Ρωσίας διὰ νὰ στείλῃ στρατεύματα εἰς τὰς ἡγεμονίας. 4. Διότι ἡ συγκέντρωσις Τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τὸν Δούναβιν θὰ διηκόλυνε τὴν ἔκρηξιν παρομοίων κινήματων καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Ἡμέρα ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος ὑπῆρξεν ἡ 22α Ἰανουαρίου 1821, καθ' ἣν ὁ Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον. Ἐκεῖ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Μιχ. Σοῦτσος καὶ ἡ φρουρά του προσεχώρησαν εἰς τὸ κίνημα. Ἀπὸ τὸ Ἰάσιον ὁ Ὑψηλάντης ἀπηύθυνεν προκήρυξιν πρὸς τοὺς Ἕλληνας παρακινῶν αὐτοὺς εἰς ἐξέγερσιν. Δυστυχῶς ὅμως οἱ ἐντόπιοι—ἐπειδὴ ὁ ὄπλαρχηγὸς Καραβίας μὲ τοὺς Ἀγραούτηδες τῆς φρουρᾶς τοῦ Σούτσου καὶ μερικοὺς φιλικούς προέβησαν εἰς ὠμότητας καὶ διαρπαγὰς—ἠρνήθησαν νὰ κινήθοῦν κατὰ τῶν Τούρκων. Μόνον εἰς τὴν πόλιν Φωξάνην 500 Ἕλληνες σπουδασταὶ προσέτρεξαν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀπετέλεσαν τὸν ἀθάνατον «Ἰερὸν Λόχον».

Ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος. Ὁ τσάρος, διὰ νὰ φανῇ ἀρεστὸς

* Βλέπε καὶ Φίνλεϋ σελ. 141 κ. ἑ.

εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν, ἀπεκήρυξε τὸ κίνημα καὶ διέγραψε τὸν Ὑψηλάντην ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἀξιωματικῶν του· τὸ χειρότερον δὲ ἦτο ὅτι ἐπέτρεψεν εἰς τὸν σουλτάνον νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Ὁ Πατριάρχης πάλιν, πιεσθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, προέβη εἰς ἀφορισμὸν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Σούτσου. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐντόπιοι δὲν εἶδον μὲ καλὸν βλέμμα τὴν κίνησιν, διότι ἐθεώρουν τοὺς Ἕλληνας ὄργανα τῆς Τουρκικῆς καταπιέσεως τῆς πατρίδος των. Τέλος 3 Τουρκικαὶ στρατιαί, ἀφοῦ εἰσέβαλον εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἀπὸ 3 σημεία, κατέπνιξαν τὴν Ἐπανάστασιν.

Οἱ ἱερολοχῖται, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν μὲ αὐτοθυσίαν παρὰ τὸ Δραγατσάνιον (7 Ἰουνίου) ὑπέστησαν πανωλεθρίαν*. Ὁ Ὑψηλάντης ἠττημένος καὶ ἀπογοητευμένος διέφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου συλληφθεὶς ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ *Μουγκάις*. Κατόπι οἱ Τοῦρκοι ἐξηφάνισαν τὰ λείψανα τῶν ἐπαναστατῶν βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους. Τελευταίαν λάμπιν εἰς τὸν Ἀγῶνα ἔδωσεν ἡ θυσία τῶν ἡρωικῶν ὀπλαρχηγῶν *Γεωργάκη Ὀλυμπίου* καὶ *Φαρμάκη* εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σέκου (8 Σεπτεμβρίου 1821). Ἐδῶ—ὅταν κάθε ἐλπίς σωτηρίας ἔλειπεν—ὁ ἀτρόμητος Γ. Ὀλύμπιος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετίναξε τὸ κωδονοστάσιον, ὅπου ἤμυνητο, καὶ ἐτάφη ὑπὸ τὰ ἐρείπιά του μαζί μὲ τοὺς ὀλίγους ὀπαδούς του καὶ πολλοὺς Τούρκους.

Ἡ ἀναβίωσις τοῦ Σουλίου. Ἐνῶ εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐξηκολούθη ἡ τιτανομαχία μεταξὺ τοῦ Ἁλῆ καὶ τοῦ σουλτάνου, οἱ Τοῦρκοι ἐπέτρεψαν κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1820 εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ παλινοστήσουν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν εἰς τὴν πατρίδα των, διὰ νὰ τοὺς ἀντιτάξουν κατὰ τοῦ Ἁλῆ. Οἱ Σουλιῶται ὁμως οὐδόλως ἀνεμίχθησαν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν ἀπίστων, ἀναμένοντες μὲ ὑπομονὴν τὴν ἐπανάστασιν τῆς πατρίδος των.

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ σουλτάνος, φοβούμενος τὴν ἔκρηξιν κινήματος εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔστειλε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 ὡς διοικητὴν τῆς τὸν πρώην μέγαν Βεζύρην *Χουρσίτ*. Οὗτος ὁμως, μὴ παρατηρήσας ἐκεῖ τι τὸ ὑποπτον, ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἁλῆ. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ ἀρχιμανδρίτης *Παπαφλέσσας*, σταλεις ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάν-

* Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Ἀνδρέας Κάλβος ἀπεθανάνισε τὴν θυσίαν τῶν ἱερολοχιτῶν εἰς τὸ ποίημά του «Εἰς Ἱερὸν λόχον».

του, ἵνα διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ θερμοῦ λόγου του κινήσῃ τοὺς Πελοποννησίους εἰς ἐπανάστασιν *. Αἱ κινήσεις τοῦ Παπαφλέσσα καὶ αἱ πληροφορίες ὅτι ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μάνην ὁ περιβόητος ὄπλαρχηγὸς τοῦ Μοριά *Θεόδ. Κολοκοτρώνης*, ἐτάραξαν ὑπερβολικὰ τοὺς Τούρκους. Οὗτοι διὰ νὰ παραλύσουν κάθε κίνησιν τῶν ραγιαδῶν, ἐκάλεσαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου τοὺς προκρίτους τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Τρίπολιν, μετὸν ἀπώτερον σκοπὸν νὰ τοὺς κρατήσουν ὡς ὁμήρους. Πολλοὶ δὲν μετέβησαν καί, θεωρηθέντες ὑποπτοὶ ὑπὸ τῶν δυναστῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστεύσουν τὸ κίνημα. Οἱ λόγοι αὐτοὶ καὶ μερικαὶ μικροσυμπλοκαὶ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων (εἰς τὰ Καλάβρυτα) ἐξώθησαν εἰς ἐπίσημον δρᾶσιν. Εἰς τὰς 22 Μαρτίου ὁ πρόκριτος *Ἰωάν. Παπαδιαμαντόπουλος* μετ' ὄπαδούς του—κρατῶν σημαίαν ἐρυθρὰν μετὰ μαύρου σταυροῦ εἰς τὸ μέσον—εἰσῆλθεν εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἀπέκλεισε τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Μίαν ἡμέραν ἔπειτα ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πετρόμπεης κατέλαβον τὰς Καλάμας. Τὴν 25 Μαρτίου ὁ *Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς* ἠύλογησεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Πατρῶν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ, ἐνῶ οἱ ἐνθουσιῶντες Ἕλληνες ὠρκίζοντο τὸ «*ἐλευθερία ἢ θάνατος*» καὶ ἐξώρμων πρὸς δίωξιν τῶν τυράννων ὑποσχόμενοι «*Τοῦρκος μὴ μείνῃ στὸ Μοριά μὴδὲ στὸν κόσμον ὄλον*». Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καθιερώθη ἡ 25 Μαρτίου ὡς Ἑθνικὴ Ἑπέτειος. Καὶ πολὺ δικαίως, διότι ἡ 25 Μαρτίου εἶναι ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς *Γ' Ἑλλάδος*.

Ἐπειτα οἱ ἐπαναστάται ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὰ φρούρια· ἄλλ' ἐνήργουν ἄνευ συντονισμοῦ καὶ σχεδίου. Ἡ προσοχὴ ὅμως τῶν ὄπλαρχηγῶν ἐστράφη κατὰ τῆς *Τριπολιτσᾶς*, πού γεωγραφικῶς κατεῖχε στρατηγικὴν θέσιν καὶ πολιτικῶς εἶχε μεγίστην σημα-

* Διὰ τὸν τρόπον τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Πελοπόννησον βλέπε Σ π. Μ ε λ ᾱ «*τὰ Ματωμένα Ράσα*».

* Εἰς τὰς 26 Ἰανουαρίου 1821 ὁ Παπαφλέσσας ἐκάλεσεν εἰς *Συνέλευσιν* εἰς τὸ *Αἶγιον* τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προεστοὺς διὰ νὰ λάβωσι γνῶσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἁλ. Ὑψηλάντου. Ὁ Παπαφλέσσας ἀνέγνωσεν αὐτὰς· ὅμως οὔτοι διετύπωσαν ἀντιρρήσεις καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἀναβολὴν τῆς κηρύξεως τοῦ Ἁγῶνος μέχρι τῆς 11 τοῦ Μαΐου, διὰ νὰ ἐπικοινωνήσουν μετὸν Καποδίστριαν καὶ πληροφορηθοῦν διὰ τὰς διαθέσεις τῆς Ρωσίας. Ὁ Παπαφλέσσας τότε—διὰ νὰ ἐπισπεύσῃ τὸ κίνημα, ἐσκηνοθέτησε τὰ ἐπεισόδια τῶν Καλαβρυτῶν—ἀναθέσας εἰς τὸν καπετάνιον *Νικ. Σολιώτην* νὰ κτυπήσῃ τοὺς Τούρκους εἰσπράκτορας τοῦ χαραιοῦ (κεφαλικοῦ φόρου) καὶ ν' ἀναγκάσῃ τοὺς προεστοὺς νὰ πάρουν ἀποφασιστικὴν στάσιν ὑπὲρ τοῦ Ἁγῶνος.

σίαν, διότι ἦτο τὸ διοικητικὸν κέντρον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐδῶ ἄλλωστε—ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὀχυράς πόλεις—εἶχον καταφύγει οἱ Τούρκοι τῆς ὑπαίθρου μὲ τὸν ὄπλισμόν καὶ τὰ ἀγαθὰ των, διωκόμενοι ὑπὸ τῶν ἐνθουσιῶντων Ἑλλήνων.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν νήσων ἐκρίθη ἀπαραίτητος διὰ τὸν ὅλον Ἀγῶνα. Τοῦτο, διότι οἱ στόλοι των θὰ ἠμπόδιζον τὰς θαλασσίας μεταφορὰς τῶν Τούρκων καὶ θὰ ἐνίσχυσον τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των ἐναντίον τῶν παραλίων φρουρίων καθὼς καὶ εἰς τὰς μεταφορὰς στρατῶν καὶ ἐφοδίων εἰς τοὺς μαχομένους ἐπαναστάτας. Ἐπίσης θὰ ἐξουδετέρωναν τὰς κινήσεις τοῦ ἀντιπάλου στόλου, ποῦ ἦτο ἰσχυρὸς καὶ ἐπικίνδυνος. Κυρίως εἰς τὰς κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις ἐπρωτοστάτησαν ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσοι καὶ τὰ Ψαρά. * Ἀλλὰ καὶ τὸ Γαλαξίδιον, ἡ Κάσσος, ἡ Μύκονος, ἡ Ἄνδρος καὶ πολλοὶ ἄλλαι νῆσοι προσέφερον τὴν συμβολὴν τους εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν Ἀγῶνα.

Πρῶτοι ἐπανεστάτησαν τὴν 26 Μαρτίου οἱ Σπετσιῶται μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν Μπουμπουλίαν καὶ μὲ 53 πλοῖα ἀπέκλεισαν τὸ Ναύπλιον ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς θαλάσσης. Ἐν συνεχείᾳ ἐπανεστάτησαν τὰ Ψαρά (12 Ἀπριλίου 1921) καὶ τελευταῖα ἡ Ὑδρα ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ τολμηροῦ πλοιάρχου Οἰκονόμου, διότι οἱ πρόκριτοι ἦσαν διστακτικοί. Κατόπιν τὸ κίνημα ἐπεξετάθη εἰς τὰς Κυκλάδας, εἰς τὴν Σάμον καὶ εἰς τὴν Κρήτην. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων, μεταβληθέντα τώρα εἰς καταδρομικά, μετέδιδον τὸ κίνημα εἰς ὅλα τὰ παραθαλάσσια μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἠσφάλιζον τὰ πλευρὰ της ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ ἀντιπάλου στόλου.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Στερεᾶς. Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον τὸ ἐπαναστατικὸν ρεῦμα μετεδόθη εἰς τὴν Στερεάν. Ὁ ἀρματολὸς Πανουργιάς ἐξήγειρε τὰ Σάλωνα (Ἄμφισσαν) καὶ ὁ Γιάν. Γκούρας τὸ Γαλαξίδι. Ὁ Πανουργιάς ἐπολιόρκησεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Σαλώνων τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν κανονιῶν τοῦ

* Αἱ νῆσοι αὗται μείνασαι αὐτοδιοικητοὶ εἶχον ἀναπτυχθῆ ὑπερβολικὰ ἀπὸ τοῦ 17 αἰ. διὰ τῶν θαλασσίων μεταφορῶν. Κυρίως ὁ Ναπολεόντειος ἀποκλεισμός ἔδωκε μεγάλην ὠθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ναυτικοῦ τῶν νήσων, διότι ριψοκίνδυνοι πλοῖαρχοι διασπῶντες τὸν ἀποκλεισμόν ἐθησαύριζον καὶ ἠύξανον τὰ πλοῦτη των, τὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων καὶ τὴν ναυτικὴν πεῖραν. Εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Ἑλληνικὸς στόλος διέθετε 500 πλοῖα τῶν 130.000 τόν. μὲ 15000 ἄνδρες καὶ 5000 κανόνια.

στόλου τῶν Γαλαξιδιωτῶν τὴν 18 Ἀπριλίου τοὺς ἠνάγκασε νὰ παραδοθῶν. Ὁ Ἀθ. Διάκος κατέλαβε τὴν Λεβάνειαν καὶ ἤλευθέρωσεν ὅλην τὴν Βοιωτίαν. Νοτιώτερον οἱ ἀγρόται τῆς Πάρνηθος ὑπὸ τὸν καπετὰν *Μελέτην Βασιλείου* ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας ἐγκλείσαντες τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (28 Ἀπριλίου).

Ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἐπαναστάσεως. Τὴν 7 Μαΐου ὁ ἀρχιμανδριτῆς Ἀνθιμος Γαζῆς ἐξήγειρε τὸ Πήλιον. Ἐνῶ συγχρόνως πλοῖα Ὑδραϊκὰ ἐξήγειραν τὴν Εὐβοίαν καὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ ὄχυρά φρούρια τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Καρύστου. Ἀπὸ τοῦ Πηλίου ὁ σπινθῆρ τῆς ἐπαναστάσεως μετεδόθη εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Ἡ Αἰτωλοακαρνανία ἐκινήθη ἀργότερον (τέλη Μαΐου) ὑπὸ τὸν ἀρματολὸν τοῦ Ζυγοῦ Δ. Μακρῆν. Οὗτος μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου κατέλαβε τὸ Μεσολόγγι, τὸ Αἰτωλικὸν καὶ τὸ ὄχυρον τῶν Τούρκων τὸ Βραχώρι (Ἀγρίλιον).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ : 1. Ποῖοι λόγοι ὤθησαν τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν νὰ κινήσῃ τὴν ἐπανάστασιν τὸ 1821 ; 2. Διατί οἱ Φιλικοὶ προτίμησαν ν' ἀρχίσουν τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὴν Μολδοβλαχίαν ; 3. Πῶς ἐπῆλθεν ἡ ἀποτυχία αὐτοῦ καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Ὑψηλάντου ; 4. Πῶς ἐπῆλθεν ἡ ἔκρηξις τοῦ κινήματος εἰς τὴν Πελοπόννησον ; 5. Ποῖα αἰ πρώται κινήσεις καὶ ἐπιτυχίαι τῶν ἐπαναστατῶν ; 6. Πῶς ἐξηπλώθη τὸ κίνημα εἰς τὰς νήσους καὶ ποία ἡ σημασία του ; 7. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σερ. Ἑλλάδος ; 8. Πῶς ἐξηπλώθη τὸ κίνημα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν ; 9. Ποίαν στάσιν ἔλαβεν ὁ Τσάρος ἔναντι τοῦ κινήματος ; 10. Ποίαν ὁ Πατριάρχης καὶ πῶς τὴν κρίνετε ; 11. Συνόψισατε ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ Γ' κεφαλαίου.

ΚΕΦ. Δ'—Ἡ ἐδραίωσις τοῦ ἀγῶνος

Αἰβαιοπραγίαι τῶν Τούρκων. Ὁ σουλτάνος ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων διὰ τῆς ἐξαπολύσεως ἀγρίας τρομοκρατίας, σφαγῶν καὶ τῆς ἀφυπνίσεως τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ τῶν Τουρρικῶν ὄχλων. Ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐξέσπασεν ἰδιαιτέρα κατὰ τῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων τῆς Κων)πόλεως καὶ τῶν ἄλλων πόλεων. Μεταξὺ τῶν σφαγιασθέντων ἦτο καὶ ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης Κωνστ. Μουρούζης. Ἀποκορύφωσιν τῶν δεινῶν ἀπετέλεσε καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχου *Γρηγορίου τοῦ Ε'* τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου). Τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὴν μεσαίαν πύλην τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ λείψανόν του ἔμεινε κρεμασμένον ἐπὶ 3 ἡμέρας· ἔπειτα παρεδόθη εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὅποιοι τὸ ἔσυραν διὰ τῶν ὀδῶν καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὸν Βόσπορον.

*Ὁ Γρηγόριος δ' Ε'** (1749—1821) κατήγετο ἐκ Δημητσάνης. Διὰ τῆς ἱκανότητός του περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων καὶ τῆς αὐστηρότητος τῶν ἠθῶν ἔφθασεν εἰς τὰ ὑπάτα αξιώματα τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνήλθε τὸ 1798. Διὰ τὴν λαμπρὰν ἔθνηκὴν του δρᾶσιν ἐξωρίσθη δις εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος. Τὸ 1821, θεωρηθεὶς ὡς φιλικός, ἐπέμρωτο νὰ θυσιασθῆ ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του. Ἡ πατρὶς τιμῶσα τὸν ἔθνομάρτυρα τοῦ ἔστησεν ἀνδριάντα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ποὺ ἐξετελέσθη ὁ Πατριάρχης, ὁ σουλτάνος ἐκρέμασε καὶ ἄλλους 3 ἀρχιερεῖς· ἐπέτρεψε δὲ εἰς τὸν ὄχλον νὰ προβῆ εἰς λεηλασίας τῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ μανία τῶν Τούρκων διειρηθῆ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν *Σμύρνην*, τὴν *Ἀδριανούπολιν*, τὰς *Κυθωνίας* κλπ. Τὰ θύματα τῶν σφαγῶν εἰς μόνην τὴν Κων)πολιν ἐνήλθον εἰς 10.000. Ἡ τρομοκρατία ὅμως δὲν ἐπτόησε τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ἐξέθρεψε περισσότερον τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ὁ πόλεμος ἔλαβε χαρακτῆρα ἐξοντωτικὸν μεταξὺ τῶν δυὸ ἀλλοθρήσκων φυλῶν. Ἡ ἀγανάκτησις μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς καὶ ἔστρεψε τὰς διαθέσεις των πρὸς τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ Εἰκοσιένα.

Αἱ δυσχέρειαι τοῦ Ἀγῶνος. Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν διῆλθε μέσῳ μακρῶν δοκιμασιῶν, διότι ἡ μικρὰ Ἑλλάς εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μίαν κραταιὰν αὐτοκρατορίαν. Ἐπειτα οὔτε πόρους διέθετεν, οὔτε πολεμικὰ μέσα, οὔτε στρατὸν ἡσκημένον καὶ πειθαρχημένον. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν πρώτων ἐπαναστατῶν ἦσαν ἄοπλοι καὶ ἄπειροι μαχῶν. Μόνον οἱ Μανιάται ἦσαν ἡσκημένοι εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων. Ἔτσι, ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπολιόρκει τὴν Καρύταιναν καὶ ἐνεφανίσθη Τουρκικὸς στρατός, οἱ Ἕλληνες διεσκορπίσθησαν.

Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Αἱ δυσχέρειαι αὗται δὲν ἀπεγοήτευσαν τὸν Κολοκοτρώνη, ποὺ κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ σχέδιόν του. Δι' αὐτοῦ ὁ Πετρόμπεης ὠρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν στρατολογίαν καὶ τὴν τροφοδοσίαν, ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις του θὰ περιέσφιγγε τὴν Τρίπολιν, ὥστε νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ ὑποκύψῃ ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας. Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων Τούρκων κατέστη δυσχερής· ὁ Χουρσίτ ὅμως τοὺς ἔστειλεν ὡς ἐπικουρίαν 3.500 Τουρκαλβανούς ὑπὸ τὸν *Μουσταφὰ μπεην*. Οὗτος, ἀφοῦ διεπεραιώθη εἰς Πάτρας, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν

* Πληροφορίας διὰ τὴν ἐκτέλεσίν του, τὸ σχετικὸν φερμάνιον τοῦ σουλτάνου καὶ σκιαγραφικὸν χαρακτηρισμὸν μᾶς δίδει ὁ Φίνλεϋ σελ. 172 κ. ἑ.

τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ τὴν 30 Ἀπριλίου εἰσῆλθεν εἰς Τρίπολιν.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτέσιου. Ὁ Μουσταφάμπεης—ἀφοῦ ἐπέσιτισε τὸ φρούριον—ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Βαλτέσι, ἄλλ' ἠττήθη εἰς διήμερον σκληρὰν μάχην (12—13 Μαΐου) καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἀφοῦ ἐγκατέλειπε 2 κανόνια καὶ 600 νεκρούς. Ἡ νίκη ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πορείαν τοῦ Ἀγῶνος. Τοῦτο α' διότι ἔθραυσε τὸ ἠθικὸν τῆς Τουρκ. φρουρᾶς τῆς Τριπόλεως καὶ β' διότι οἱ Ἕλληνες ἐκράτησαν ἐπὶ 2 ἡμέρας τόσον ἰσχυρὰν δύναμιν, τὴν συνέτριψαν καὶ ἐδιδάχθησαν ὅτι μὲ πειθαρχίαν καὶ αὐτοπεποίθησιν δύνανται νὰ νικοῦν.

Ἡ *Πετρόμπεης Μουσομιχάλης* (1755—1848) εἶχε θέσιν μοναρχικὴν εἰς τὴν Μάνην καὶ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἦτο χαρακτηριστὴρ περισκεμμένος καὶ δὲν ἀνελάμβανεν ἐπιχειρήσιν, ἐὰν δὲν ἦτο βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς. Καὶ αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογενεὶά του ἀνηλώθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔθνους πολεμήσαντες εἰς ὄλα τὰ πολεμικὰ θέατρα καὶ θυσιασθέντες.

Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας. Οἱ Τούρκοι πασάδες Ὀμέρ Βρυώνης καὶ Κιοσὲ Μεχμέτ εἶχον συγκεντρώσει εἰς τὴν Λαμίαν 9000 στρατιώτας διὰ νὰ καταπιῶσιν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σπερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννησοῦ. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Σπερεᾶς Πανουργιάς, Δουβουγιώτης καὶ Διάκος ἠθέλησαν νὰ τοὺς φράξουν τὸ δρόμον. Οἱ δύο πρῶτοι ὑπεχώρησαν πρὸ τῶν ὑπερτέρων δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Διάκος ὅμως ταχθεὶς νὰ φυλάττῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ (Ἀλαμάνας) γέφυραν, ἔμεινε καὶ ἀνέστησε διὰ τῆς ἀνδρείας του τὰς ἐνδόξους ἡμέρας τῶν 300 τοῦ Λεωνίδα. Οἱ πιστοὶ ὀπαδοὶ του ἐφονεύθησαν ὅλοι· ὁ ἴδιος δὲ πολεμῶν ὡς λέων, συνελήφθη πληγωμένος καὶ ὀδηγηθεὶς εἰς Λαμίαν ἐσουβλίσθη* (30 Ἀπρίλ. 1821).

Ἡ *Ἀθανάσιος Διάκος* (1792—1821) ἦτο υἱὸς ἀπλοῦ χωρικοῦ γεννηθεὶς εἰς *Μουσουνίσιον* τῆς Παρνασσίδος. Ἀπὸ μικρὸς εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον. Ἀλλὰ τὸ τοῦ ἤρσκεν ὁ ἐλεύθερος ἀήρ τῶν βουνῶν περισσότερον ἀπὸ τὴν ἡρεμον ζωὴν τῶν μοναχῶν. Ὑπηρετήσεν ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ Ὀδυσσεύς, ὑπηρετοῦντος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλῆ. Ὅτε ὅμως ὁ Ὀδυσσεὺς ἐγκατέλειπε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀλῆ, ὁ Διάκος ἔμεινε ἐκτοτε ἰδιώτης εἰς Λεβάδειαν. Ὁ μέγας του ἡρωισμὸς καὶ ὁ τρόπος τῆς θυσίας του τὸν ἔταξαν εἰς τὸ πάνθειον τῶν ἡρώων εἰς θέσιν ἰσαξίαν μὲ τὸν Λεωνίδα.

Ἡ μάχη τῆς Γραβιάς (7 Μαΐου) ἐδόξασε τὸν ἄλλον λαμπρὸν

* Ὁ λαϊκὸς ποιητὴς μὲ συγκινητικὸς στίχους ἐθρήνησε τὴν θυσίαν του
Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάσῃ

ήρωα τῆς Ρούμελης τὸν Ὀδυσσεύα. Οὗτος θέλων νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἥρωικόν θάνατον τοῦ Διάκου ἐκλείσθη μὲ 118 παληκάρια εἰς τὸ πανδοχεῖον τῆς Γραβιάς καί, ὅταν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἐπλησίασε, τὸν ὑπεδέχθη μὲ τὰ 118 τουφέκια του. Ὁ πασσᾶς ἔστειλε τὴν νύκτα νὰ τοῦ φέρουν πυροβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ὁ Ὀδυσσεύας ὅμως διὰ τολμηρᾶς νυκτερινῆς ἐξόδου διέσπασε τὰς Τουρκικὰς γραμμάς καὶ διέφυγεν εἰς τὰ ὄρη ἀφῆσας 1 μόνον νεκρόν.

Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδροῦτσος (1770—1825) ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτου τοῦ 18ου αἰ. Ἀνδρίτσου. 15ετῆς προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ, πού τὸν διώρισε ἀργότερα γενικὸν ἀρματολὸν τῆς Βοιωτίας, τῆς Δωρίδος καὶ τῆς Φωκίδος. Κατὰ τὴν σύγκρουσιν τοῦ Ἀλῆ μὲ τὸν σουλτάνον κατέφυγεν εἰς τὰς Ἴονιους νήσους. Ἐκεῖθεν διαπεραιωθεὶς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔδρασεν ὡς ὄπλαρχηγὸς εἰς τὴν Στερεάν. Ἦτο τραχὺς καὶ γενναῖος πολεμιστῆς. Θεωρηθεὶς ἀδίκως ὡς προδότης, ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Γκούρα τὸ 1825.

Ἡ δρᾶσις εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν. Τὸ κατόρθωμα τῆς Γραβιάς ἠμπόδισε τὸν Βρυώνην νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, πρὶν καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς. Ἀφοῦ κατέλαβε τὴν *Λεβάνειαν* καὶ τὰς *Θήβας* εἰσέβαλεν εἰς τὴν Εὐβοίαν καὶ προσεπάθησε καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν, νὰ προσελκύσῃ μὲ μαλακὸν τρόπον τοὺς Ἕλληνας. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν Εὐβοίαν εὗρεν ἀντίστασιν τῶν ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν *Ἀγγελῆν Γωβιὸν* εἰς τὴν θέσιν *Βρυσακία* (15 Ἰουλίου), ἠναγκάσθη νὰ τραπῆ πρὸς τὴν Ἀττικὴν διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν πολιορκουμένους Τούρκους (20 Ἰουλίου).

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν (26 Αὐγούστου). Καὶ μετὰ τὰς ἐπιτυχίας πού εἶχεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης δὲν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς περιφερείας συνέρρευσαν εἰς τὸν Ἴσθμόν, ἐνῶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ Πανουριᾶς καὶ Γκούρας συνέτριβον εἰς τὰ *Βασιλικά* τῆς Βοιωτίας δύναμιν ἐξ 8000 Τούρκων, πού ἤρχετο εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Ὁμέρ ὑπὸ τὸν *Βαϊράμ Πασάν*.

Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως *. Τὸ θέρος τοῦ 1821 ἐφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Δημ. Ὑψηλάντης καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχιστρατηγίαν κατέβαλε σκληρὰς προσπάθειας διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Τρίπολιν. Ἀφοῦ κατελήφθη τὸ *Ναυαρίνον*—ὅπου οἱ Ἕλληνες διέπρασαν

* Ὑπέροχον περιγραφὴν τῆς ἀλώσεως μᾶς δίδει ὁ Ἐθνικὸς ποιητῆς εἰς τὸν εἰς Ἐθνικὸν Ὑμνον στρ. 35—73.

πολλὰς ὠμότητας—καὶ ἡ *Μονεμβασία*, εἰς τὰς 23 Σεπτεμβρίου ἔπεσε καὶ ἡ Τρίπολις καὶ παρεδόθη ἐπὶ τριήμερον εἰς δῆωσιν καὶ σφαγὴν τοῦ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς ἐκδικήσεως οἱ Ἕλληνες μαχηταὶ ἔχασαν κάθε αἶσθημα ἀνθρωπισμοῦ πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔσφαξαν 8000 Τούρκους, καίτοι παρεδόθησαν κατόπιν ὄρων. Διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως ἐπαγιώθη ἡ ἐπανάστασις, διότι μὲ τὰ λάφυρα οἱ ὄπλαρχηγοὶ ὤπλισαν καλῶς τοὺς ἀνδρας τῶν καὶ τὸ ἠθικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐξυψώθη ἀκόμη περισσότερον, ἐνῶ τῶν Τούρκων κατέπεσε τελείως.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (1770—1843) *. Ὑπῆρξεν ὁ φημισμένος στρατιωτικὸς ἡγέτης τῆς Πελοποννήσου. Ἐγεννήθη εἰς Λεοντάριον τῆς Ἄρκας ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κολοκοτρωναίων, ποῦ τόσο τὴν ἔχουν ὑμνήσῃ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Νέος ἤρχισε νὰ δρᾷ ὡς κλέφτης δι' αὐτὸ διωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἦλθεν εἰς Ἴονίους νήσους, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Ἦτο φιλόπατρις, φιλόθρησκος καὶ ἀνώτερος χρημάτων. Ἡ ἐπιβλητικὴ κορμοστασιά του, τὸ ἀέτιο βλέμμα, ἡ βροντώδης φωνὴ καὶ ἡ πείρα τοῦ πολέμου ἤσκει καταπληκτικὴν γοητείαν εἰς τοὺς ἀτάκτους ἀγωνιστὰς τοῦ 1821, ὥστε ὄλωσ ἀθορμήτως πολλάκις νὰ ἐμπιστευθοῦν εἰς τὰς ἱκανότητας τοῦ «Γέρου τοῦ Μοριά» τὰς τύχας τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἰδίως εἰς τὰς πλέον κρισίμους φάσεις.

Ὁ κατὰ Θάλασσαν Ἀγὼν. Ἐνῶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀνεχαίτιζον τὴν προέλασιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἠμπόδιζε τὴν μεταφορὰν Τουρκικῶν ἐπικουριῶν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἰδιαιτέρως τὸ γόητρον τοῦ ἐπαναστατικοῦ ναυτικοῦ ὑψώθη διὰ τῆς ἐπιδειξέως του πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ διὰ τῆς ἀνατινάξεως εἰς *Ἐρεσσὸν* τῆς Λέσβου μιᾶς Τουρκικῆς φρεγάτας ποῦ ἐπετεύχθη μὲ πυρπολικὸν ἀπὸ τὸν ψαριανὸν πηδαλιούχον *Παπανικολῆν*. Ὁ Τουρκικὸς στόλος πανικοβληθεὶς ἐκλείσθη εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ἀλλὰ τὴν ἀνατίναξιν τὴν ἐπλήρωσαν μὲ σφαγὰς οἱ ἀθῶοι κάτοικοι τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Λέσβου* κλπ.

Τὸ πυρπολικὸν (μπουρλότο) ἦτο πολεμικὸν ὄπλον τοῦ ναυτικοῦ γνω-

* Βλέπε Σπύρου Μελά «Ὁ Γέρος τοῦ Μοριά».

* Δυστυχῶς ὁ Τουρκικὸς στόλος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους ἐξῆλθε πάλιν εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἀνεφοδίασε τὰ φρούρια τῆς *Μεθώνης* καὶ τῆς *Κορώνης*, διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν *Παιτρῶν* καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ κατέστρεψε τὸ ἥρωικὸν *Γαλαξίδι* (1 Ὀκτωβρίου 1821) καύσας πολλὰ πλοῖα καὶ αἰχμαλωτίσας εἰς καλὴν κατάστασιν ἄλλα 34 (βρίκια καὶ γολέτες).

στὸν ἀπὸ παλαιότερους χρόνους. Χρῆσιν αὐτοῦ ἔκαμαν οἱ Ἕλλησι κατὰ τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου Β' (1588). Τὸ Ἑλληνικὸν πυρπολικὸν ἦτο πλοῖον μὲ δύο πατώματα. Εἰς τὸ κάτω ἔβαζαν βαρέλια μὲ πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, θειάφι, πίσσαν καὶ ρητίνην. Τὰ βαρέλια συνεδέοντο διὰ σωλήνων, πού διὰ μέσου ὁπῶν ἔφθανον εἰς τὸ ἄνω πάτωμα. Καὶ ἐδῶ ὑπῆρχον ἄλλαι εὐφλεκτοὶ ὄλαι. Τὸ πυρπολικὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος ἐχρησιμοποιήθη ὑπερβολικὰ καὶ πολλακίς ὑπῆρξεν ὁ κύριος συντελεστὴς τῶν κατὰ θάλασσαν νικῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων.

Ἡ Μακεδονία πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἑλληνικωτάτη Μακεδονία ἔνεκα τῆς εὐφορίας καὶ τῆς γειννιάσεώς της πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχε κατοικηθῆ πικνότερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε ν' ἀναπτυχθοῦν καὶ κέντρα ἑλληνικώτατα, ὅπως ἡ *Θεσσαλονίκη*, τὸ *Μοναστήρι*, αἱ *Σέρραι*, ἡ *Σιάτιστα*, ἡ *Κοζάνη*, ἡ *Καστοριά*. Ἡ Φιλ. Ἐταιρεία εἶχε σπείρει καὶ ἐδῶ ἐπιτυχῶς τὸν σπόρον τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐθεώρει τὴν Μακεδονίαν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἐστίας τοῦ προετοιμαζομένου Ἀγῶνος. Οἱ Τοῦρκοι πάλιν—ἐπειδὴ τὴν ἐθεώρουν ὡς γέφυραν συνδέουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα—εἶχον δημιουργήσει δύο ἰσχυρὰ στρατιωτικὰ κέντρα, τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὸ Μοναστήρι. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐνῶ ψυχικῶς εἶχεν ὠριμάσει, ἐθεωρεῖτο ἔργον πολὺ δύσκολον. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ἡ Μακεδονία τὸ 1821 ἐξηγέρθη καὶ ἔγραψε λαμπρὰς σελίδας.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Χαλκιδικῆς. Ἡ κατάληψις τῆς Μακεδονίας εἶχε κατὰ τοὺς Φιλικούς μεγάλην σημασίαν, διότι θὰ ἀπέκοπτε τὰς συγκοινωνίας τῶν Τούρκων. Τὸ σχέδιον δράσεως εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν προέβλεπε τὴν ἐξέγερσιν τοῦ Ὀλύμπου, τὴν κατάληψιν τῶν στενῶν τῶν *Τεμπῶν*, τῆς *Καστιανῆς* καθὼς καὶ τῆς *γεφυρας* τοῦ Ἀξιοῦ· ἐπίσης τὴν ἐξέγερσιν τῆς *Σιατίστης*, τῆς *Ναούσης* καὶ τῆς *Χαλκιδικῆς* *. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ ὅμως τοῦ Ὀλύμπου δὲν ἐκινήθησαν ἀμέσως, οὔτε καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔστειλεν ἐγκαίρως βοήθειαν. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν ἤρχισεν ἀπὸ τὴν Χαλκιδικὴν μὲ ἀρχηγὸν τὸν *Ἐμ. Παπᾶν*, πρόκριτον τῶν Σερρῶν. Πρῶτοι ἐπανεστάτησαν οἱ καλόγηροι τοῦ Ἀγίου Ὁρους (τέλος Μαρτίου 1821) καὶ ἔπειτα οἱ κάτοικοι τῶν *Μαθεμοχωρίων* καὶ τοῦ *Πολυγύρου* (12

* Τὸ σχέδιον αὐτὸ εἶχε καταρτισθῆ ἀπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸν *Νικ. Κασομούλην* ἐκ Σιατίστης, πού ἦτο ἐπιτελὴς τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου.

Μαΐου). Οί επαναστάται ἐσάρωσαν τὰς Τουρκικὰς φρουρὰς καὶ ἔφθασαν ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης (τὴν Καπουτζίνα). Οἱ Τοῦρκοι ὁμως ἐκστρατεύσαντες ὑπὸ τὸν *Γιουσοῦφ μπέην* τῆς Θεσσαλονίκης κατέστρεψαν τὸν *Πολύγυρον*, τὰ *Βασιλικὰ* καὶ τὴν *Γαλάτσιαν* καὶ ἠνάγκασαν τοὺς επαναστάτας νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὸ ὄχυρόν τῆς *Κασσάνδρας*. Ἀργότερον ὁ νέος πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης Ἄβδουλ Ἀμποῦδ ἐξεστράτευσεν κατὰ τοῦ ὄχυροῦ τῆς Κασσάνδρας καὶ μετὰ σκληρὰν πολιορκίαν τὸ κατέλαβεν (Ὀκτώβριος 1821). Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ αὐτῆν ὁ πασᾶς ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς καλογήρους τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ διὰ τῆς παροχῆς ἀμνηστίας τοὺς ἐπανέφερον ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν. Ὁ Ἐμ. Παπᾶς ἀπογοητευμένος ἐπεβίβασθη εἰς Ψαριανὸν πλοῖον καὶ ἀφῆκε τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν ἀπεβίωσεν.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Ναούσης (22 Φεβρουαρίου 1822). Ὁ Ἄβδουλ Ἀμποῦδ θέλων νὰ προλάβῃ ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Δ. Μακεδονίαν ἐκάλεσεν εἰς Θεσσαλονίκην τοὺς ὄπλαρχηγούς καὶ τοὺς πρεστοὺς αὐτῆς. Πολλοὶ πράγματι μετέβησαν, ἀλλὰ συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν. Ὁ *Ζαφειράκης* ὁμως Θεοδοσίου ἀπὸ τὴν Νάουσαν, ὁ *Καρατάσος* ἀπὸ τὴν Βέροϊαν καὶ ὁ *Γάτσος* ἀπὸ τὴν Ἐδεσσαν δὲν μετέβησαν καί, ἐκτεθέντες οὕτω, ἐξώθησαν εἰς ἐπανάστασιν τὴν Δ. Μακεδονίαν. Τὴν 22 Φεβρουαρίου ἐπανεστάτησεν ἡ Νάουσα. Τὴν ἐπομένην ὁ Καρατάσος καὶ ὁ Γάτσος προσέβαλον μὲ 1800 παληκάρια τὴν Βέροϊαν ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. Τὴν 12 Μαρτίου, ὅτε ὁ *Κεχαγιάμπης* τῆς Βεροίας ἐπετέθη μὲ 4000 εἰς τὴν Μονὴν *Δοβρά*, τὸν ἀπέκρουσαν φονεύσαντες 1500 Τούρκους. Ὁ Ἄβδουλ Ἀμποῦδ ὁμως εὐρῶν ἀνέπαφον τὴν γέφυραν τοῦ Ἀξιοῦ ἐπεφάνη τὴν 14 Μαρτίου μὲ 16000 μαχητὰς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Βερμίου καὶ προέβη εἰς πολιορκίαν τῆς Ναούσης. Μετὰ πολιορκίαν ἑνὸς μηνὸς ἡ πόλις κατελήφθη καὶ παρεδόθη εἰς τὴν ἐρήμωσιν, τὴν σφαγὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν*.

Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἡ πτώσις τῆς Ναούσης ἐσήμανε τὸ τέλος τῆς επαναστάσεως εἰς τὴν Μακεδονίαν.

* Αἱ ὀμότητες πού διέπραξαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Νάουσαν εἶναι τόσοσ μεγάλοι, ὥστε ὠχριά πᾶσα περιγραφῆ. Ἐσφαξαν 5000 Ἑλληνας. Ἠχμαλώτισαν 10000. Ἐκαψαν 120 χωριά. Μὲ μαρτύρια ἠνάγκασαν πολλοὺς ν' ἀλλοξοπιστήσουν. Πολλαὶ ὁμως γυναῖκες διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωσιν ἔπεσαν εἰς τὰ παφλάζοντα ὕδατα τῆς Ἀραπίσας καὶ ἐπνίγησαν.

Οἱ ὄπλαρχηγοὶ Καρατάσος καὶ Γάτσος διέφυγον καὶ ἔφθασαν μὲν 300 παλληκάρια εἰς Μεσολόγγι. Ὁ Ζαφειράκης ἐφονεύθη εἰς τὸ Βέρμιον. Ἐν ἐκστρατευτικὸν σῶμα, ποῦ ἔστειλεν ὁ Δ. Ὑψηλάντης ὑπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸν Σάλλαν, ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μακεδονίας ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ναούσης· οἱ ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐκινήθησαν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι εὐκόλως τοὺς κατέβαλον μεμονωμένους. Ἔτσι ἀπὸ ἐλλιπῆ ὀργανώσιν καὶ ἔλλειψιν συντονισμοῦ * ἔσβησαν ἔνωρὶς τὰ τόσον ἰσχυρὰ καὶ ἐλπιδοφόρα κινήματα τῆς Μακεδονίας.

Τὸ σχέδιον τῶν Τούρκων διὰ τὸ 1822. Ὁ σουλτάνος κατὰ τὸ 2ον ἔτος εἶναι ἀποφασισμένος νὰ πλήξη καιρίως τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς τὰς προθέσεις του τὸν εὐνοεῖ καὶ ἡ τροπὴ τῶν πραγμάτων. Πρῶτον, διότι ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Β. Ἑλλάδα κατεβλήθη· δεύτερον, διότι τὴν 24 Ἰανουαρίου 1822 παρεδόθη ὁ Ἀλῆς καὶ τὸ πολιορκητικὸν σῶμα ἦτο ἐλεύθερον. Ὁ Χουρσίτ κατέστρωσε τὸ ἐξῆς σχέδιον: Ὁ ἴδιος μὲ τὸν στρατὸν τῆς Ἠπείρου θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Δ. Ἑλλάδος καί, ἀφοῦ τὴν ὑπέτασσε, θὰ διεπεραιούτο ἀπὸ τὸ Ρίον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δεύτερος στρατὸς βαδίζων διὰ τῆς Ἀν. Ἑλλάδος θὰ τὴν ὑπέτασσε καὶ θὰ εἰσέβαλλε διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δύο στρατοὶ ἐνούμενοι ἔμελλον νὰ καταπιῶσιν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν κοιτίδα τῆς. Ὁ Τουρκικὸς στόλος συντρίβων τὴν ναυτικὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων θὰ μετέφερε τὸν στρατὸν τῆς Δ. Ἑλλάδος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ ἀπέκλειε τελείως ὅλας τὰς ἐπαναστατημένας περιοχάς.

Ἡ κατάσσις ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπόλεως περιέσφιξε τὰς Πάτρας καὶ θὰ τὰς κατελάμβανε, ἀλλὰ δυστυχῶς λόγῳ ἀντιζηλιῶν ἀνεκλήθη. Εἰς τὰς 10 Ἰανουαρίου κατελήφθη ἡ Κόρινθος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ ἰδίου μηνὸς ἔφθασαν οἱ πρῶτοι Φιλέλληνες. Δυστυχῶς εἰς τὴν Εὐβοίαν—μὲ τὸν φόνον τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἀγγελῆ Γωβιοῦ καθὼς καὶ τοῦ ἀποσταλέντος ἐπικούρου Ἡλίας Μαυρομηχάλη (ποῦ ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τῶν Στύρων)—ἡ ἐπανάστασις ἔπνεε τὰ λοίσθια. Πρὸς ἀναζωπύρωσιν ἐστάλη ὁ Ὀδυσσεύς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέτυχε νὰ καταλάβῃ τὸ ὄχυρόν τῆς Καρύστου. Πλήγμα ὁμως σο-

* Δυστυχῶς καὶ τὰ β κινήματα ἐξέσπασαν μεμονωμένα· ἔπειτα ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μικρὰν βοήθειαν παρέσχεν. Εἰς δὲ τὴν Δ. Μακεδονίαν οἱ Βουλγαρικαὶ μειονότητες δὲν ἔδειξαν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ κίνημα.

βαρώτερον ἦτο ἡ καταστροφή τοῦ Πέτα καὶ ὁ ἀφανισμὸς τῆς Χίου. Εὐτυχῶς ὅτι εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ ἐπανάστασις ἔχει ἐμπεδωθῆ καὶ ὅλη ἡ Χερσόνησος—πλὴν τοῦ Ναυπλίου, τῶν Πατρῶν, τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης—εἶναι ἐλευθέρα.

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου. Ἐκ τῶν 3 ἐπιχειρήσεων τοῦ Τουρκοῦ σχεδίου προηγήθη ἡ κατὰ θάλασσαν. Ἡ Χίος εἶχε προσχωρήσει εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅταν τὴν 23ην Μαρτίου 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σαμίων ἐπαναστατῶν *Λυκοῦργος Λογοθέτης* ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον μὲ 1500 ἄνδρας καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Τὴν 30 Μαρτίου ὅμως ἐφάνη ἰσχυρὸς στόλος ὑπὸ τὸν *Karā 'Alh̄n* μὲ μεγάλας ἀποβατικὰς δυνάμεις. Ὁ Λογοθέτης ἐπιβιβάσθεις ἐπὶ ψαριανῶν πλοίων ἀπῆλθεν εἰς Σάμον. Ὁ *Karā 'Alh̄s* προέβη εἰς ἀπόβασιν 7000 στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι—ἀφοῦ κατέλαβον τὴν εἰρηνικὴν νῆσον—προέβησαν εἰς σφαγὰς, ἐμπρησμοὺς καὶ ἐξανδραποδισμοὺς *. Ἡ τραγωδία ὅμως αὕτη τῆς Χίου εἶχε καὶ τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα, ὅτι ἐξῆψε περισσότερον τὴν πρὸς ἀντίστασιν θέλησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξησφάλισε τὴν συμπάθειαν τῶν λαῶν τῆς Δύσεως ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος.

Ἡ ἀπόκρουσις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔφθασεν ἀργὰ εἰς τὴν μαρτυρικὴν Χίον καὶ δὲν τοῦ ἔμενε τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐκδίκησις. Ἀνετέθη εἰς τὸν Πιπῖνον καὶ τὸν Κανάρην νὰ προσβάλουν διὰ πυρπολικῶν τὸν Τουρκικὸν στόλον. Τὴν νύκτα τῆς 6 πρὸς 7 Ἰουνίου, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐώρταζον τὸ ραμαζάνιον, οἱ πυρποληταὶ ἐπλησίασαν τὰ Τουρκικὰ πολεμικά. Ὁ *Kanάρης* ἐπέτυχεν ν' ἀνατινάξη τὴν Τουρκικὰ ναυαρχίδα καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸν φόνον τοῦ *Karā 'Alh̄* καὶ 2000 Τούρκων· ὁ *Πιπῖνος* ὅμως εἰς τὴν προσπάθειάν του ν' ἀνατινάξη τὴν ὑποναυαρχίδα ἀπέτυχεν. Μετὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ὁ ἐχθρικός στόλος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ Δαρδανέλια καὶ ὁ Ἑλλ. στόλος ἔμεινε καὶ πάλιν κύριος τοῦ Αἰγαίου.

Ὁ *Κωνῆνος Κανάρης* * (1790—1877) ὑπῆρξεν ὁ πλέον ἱκανὸς καὶ διάσημος ἀπὸ τοὺς Ἑλλ. πυρπολητάς. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρά καὶ ἦτο πρὸ τῆς ἐπανάστασεως κυβερνήτης μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου. Εὐστροφος καὶ τολμηρὸς ἐξεμεταλλεύθη τὰς κρισίμους κατὰ θάλασσαν στιγμὰς καὶ ἀνεδείχθη ὡς ἀκράτητος καταδρομεὺς καὶ βεξιοτέχνης πυρπολητῆς. Ἀργότερον ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε πρωθυπουργός.

* Ἀπὸ τὰς 100.000 κατοίκους οἱ 23.000 ἐσφάγησαν, οἱ 47.000 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἄφησαν διὰ νὰ καλλιερگوῦν τὰ μαστιχοδένδρα.

* Ἀριστον βοήθημα Δ. Φωτιάδη «Ὁ Κανάρης».

Η καταστροφή εις τὸ Πέτα. Εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα οἱ Τοῦρκοι προελαύνοντες ὑπὸ τὸν Ρεσίτ πασὰν ἡ *Κιουταχῆν* κατέλαβον τὸ Σούλι. Ὁ Μαυροκαρδάτος κατήρτισε σῶμα ἀπὸ 6.000 ἀτάκτους καὶ φιλέλληνας διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σουλιώτας. Δυστυχῶς κατένειμε καὶ ἐξησθέτισε τὰς δυνάμεις του. 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν Κυρ. Μαυρομιχάλην ἔστειλεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἡπείρου *Φανάρι*, διὰ νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν Κιάφαν· οὔτοι ὁμως προσβληθέντες ὑπὸ ὑπερτέρων δυνάμεων ὑπεχώρησαν ἀπολέσαντες τὸν ἀρχηγὸν τους. Ἄλλην δύναμιν ὑπὸ τὸν Μ. Μπότσαρην ἔστειλε διὰ τῶν 5 *Πηγαδίων* εἰς Κιάφαν· ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ συναυτῆσαν ἀντίστασιν ὑπεχώρησεν. Ὁ ἴδιος τέλος ὁ Μαυροκαρδάτος ἀνερχόμενος πρὸς τὸ Σούλι προσεβλήθη εἰς τὰς 4 Ἰουλ. ὑπὸ τοῦ *Κιουταχῆ* εἰς τὸ *Πέτα* καὶ ἐνίκηθη. Αἱ συνέπειαι τῆς ἥττης ἦσαν μεγάλαι· Οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν καὶ πάλιν νὰ ἀφήσουν τοὺς ἱεροὺς βράχους τῆς πατρίδος των· ὅλη σχεδὸν ἡ Δυτ. Ἑλλάς πλὴν τοῦ Μεσολογγίου ἐφαίνετο καταδικασμένη. Τὸ ἴδιον συνέβαινε καὶ εἰς τὴν Ἄν. Ἑλλάδα, ὅπου ἡ μόνη ἰχυρὰ θέσις ἦτο ἡ *Ἀκρόπολις* ποῦ εἶχεν ἐπανακαταληφθῆ κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντη.

Η α) πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸ Πέτα ὁ *Ὁμὲρ Βρυώνης* καὶ ὁ *Κιουταχῆς* τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1822 ἀπέκλεισαν τὸ Μεσολόγγιον ἀπὸ ξηρᾶς, ἐνῶ ὁ Τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν πασὰν τῶν Πατρῶν Γιουσούφ τὸ περίεσφιξεν ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ Μαυροκαρδάτος καὶ ὁ Μ. Μπότσαρης πολιορκηθέντες μὲ 360 μόνον ἐνόπλους ἀπέκρουον μὲ θάρρος τὰς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Μιαούλης διέσπασε τὸν ἀποκλεισμόν καὶ ἔφερε στρατιώτας καὶ τροφὰς εἰς τὸ φρούριον. Ὅταν δὲ τὴν νύκτα τῆς 24 Δεκεμβρίου οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ καταλάβουν δι' αἰφνιδιασμοῦ τὸ Μεσολόγγι, ἀναμένοντες ὅτι οἱ πολιορκούμενοι θὰ ἐώρταζον τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ἀπεκρούσθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν. Κατὰ τὴν διάβασιν των ὁμως μέσῳ τοῦ Ἀχελώου, ποῦ λόγῳ τῶν πολλῶν βροχῶν εἶχε πλημμυρήσει, πολλοὶ στρατιῶται καὶ κτήνη παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ ἐπνίγησαν*.

Η ἐπιστρεῖται τοῦ Δράμαλη: Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου ὁ Δράμαλης ἐκίνηθη ἐκ Λαρίσης κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἡγούμενος 24

* Καὶ πάλιν ὁ Σολωμὸς εἰς τὸν Ἔθν. Ὑμνον (στροφ. 88—121) μᾶς διδὲι ἐπικᾶς περιγραφὰς τοῦ πνιγμοῦ τῶν Τοῦρκων καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

χιλ. πεζῶν καὶ 8 χιλ. ἰππέων. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς οὐδαμοῦ ἠδυνήθησαν νὰ τὸν ἀναχαιτίσουν. Χωρὶς λοιπὸν οὐδόλως νὰ ἐνοχληθῆ ὁ Δράμαλης τὴν 5 Ἰουλίου ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐκεῖθεν μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις του προῆλασε διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Τόση ἦτο ἡ σύγχυσις ποὺ ἐπεκράτησεν, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἀφῆκαν ἀφύλακτα τὰ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους στενὰ τῶν Δερβενακίων. Ἡ κυβέρνησις ἐγκατέλειπε τὴν ἐν Ἄργει ἔδραν τῆς καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν Ἀργολικὸν φιλοξενουμένη ἐντὸς δύο πλοίων. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς αὐτῆς συγχύσεως μόνον ὁ Κολοκοτρῶνης καὶ ὁ Ὑψηλάντης διετήρησαν τὴν ψυχραιμίαν τους. Καὶ ἐνῶ ὁ δεύτερος μὲ 700 ἄνδρας ἀπησχόλει τὰς δυνάμεις τοῦ Δράμαλη διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ ὄχυροῦ φρουρίου τοῦ Ἄργους, ὁ Κολοκοτρῶνης συγκέντρωνε δυνάμεις εἰς τοὺς *Μύλους τῆς Λέξης*, νοτιῶς τοῦ Ἄργους. Τότε ὁ Δράμαλης ἐστράφη πρὸς τὸ Ναύπλιον τοῦ ὁποίου καὶ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν, ἀλλ' ἀπέτυχε νὰ ἐκπορθήσῃ τὸν *Θαλασσόπυργον*.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη *. Ἄλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ στρέφεται ἡ τύχη τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Δράμαλης εὐρών τὴν πρὸς τὴν Τρίπολιν ὁδὸν κεκλεισμένην καὶ στερούμενος τροφῶν ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Κόρινθον, καθότι ὁ Ἕλλ. στόλος ἠμπόδισε τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ τὸν ἐπισιτίσῃ. Ὁ Κολοκοτρῶνης, ἀντιληφθεὶς τὰς προθέσεις τοῦ Δράμαλη, ἀπέσπασε 2500 ὄπλοφόρους καὶ κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν *Δερβενακίων*, ὁπόθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ Δράμαλης. Τὴν 26 Ἰουλίου ὁ Δράμαλης, ἐνῶ διέβαινε τὰ στενὰ, ἐδέχθη τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοὺς Κολοκοτρῶνην, Ὑψηλάντην, Παπαφλέσσαν καὶ Νικηταρᾶν καὶ ἐγκαταλείψας ἵππους καὶ πυροβόλα ἐσώθη μὲ ὀλίγα μόνον λείψανα τοῦ στρατοῦ του εἰς Κόρινθον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Ἔτσι ἐθριάμβευσε καὶ πάλιν ἡ τακτικὴ τοῦ Κολοκοτρῶνη, τὸν ὁποῖον ἡ κυβέρνησις διώρισεν ἀρχιστράτηγον. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη οἱ Ἕλληνες ἀνεκατέλαβον τὸ *Ναύπλιον*. Ὁ Χουρσίτ ἔστειλε τότε τὸν *Μεχμέτ Πασᾶν* μὲ 8000 ἄνδρας, ποὺ προῆλασε μέχρι τῆς Ἀμφίσσης ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν Ὀδυσσεᾶν εἰς Γραβιάν. Ὁ θρυλικὸς ὄπλαρχηγὸς διὰ νὰ ἐπιβραδύνη τὴν πορείαν τῶν Τούρκων ἤρχισε διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Μεχμέτ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1822

* Ἐξαιρετικὴν περιγραφὴν τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη θὰ εὑρετε εἰς τὰ *Ματωμένα Ράσα* τοῦ Σ. Μελά.

2000 περίπου άνδρες λείψανα τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη θελήσαντα νὰ μεταβοῦν εἰς Πάτρας διὰ νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τοῦ Γιουσούφ προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς Ἀχαΐας εἰς Ἀκράταν (Ἁγιον Σώστην) καὶ ὑπέστησαν τέλειον ἀφανισμόν.

Ἔτσι ἡ Τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 2ου ἔτους—τόσον εἰς τὴν ξηρὰν ὅσον καὶ εἰς τὴν θάλασσαν—δὲν ἐσημείωσε τὰς ἐπιτυχίας ποῦ ἐπέδωκον οἱ Τοῦρκοι καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐξῆλθεν ἐκ τῆς δοκιμασίας καὶ ἐστερεώθη.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1823 δὲν ἦσαν ἀξιόλογοι. Καὶ πάλιν χωρισταὶ δυνάμεις, βαδίζουσαι διὰ τῆς Ἀνατολ. καὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐμελλον νὰ συναντηθοῦν εἰς Ναύπακτον καὶ διὰ πλοίων νὰ περάσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἦτο βραχείας διαρκείας, διότι ὁ προελάσας μέχρι τῆς Ἀττικῆς Τουρκικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη ἔνεκα στερήσεων καὶ ἀσθενειῶν ν' ἀποσυρθῆ εἰς Λαμίαν. Ἀξιολογωτέρα εἶναι ἡ ἐκστρατεία τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησαν ὁ Ὅμηρ Βρυώνης καὶ ὁ Μουσταήμπεης εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα. Οὗτοι ὠδήγουν 16000 ἄνδρας καὶ ἐβάδιζον ὁ μὲν πρῶτος διὰ τοῦ *Krabaasarā*. ὁ δὲ δεῦτερος διὰ τῶν Ἀγρόφων σκοπὸν ἔχοντες νὰ ἐνωθοῦν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, ποῦ τὸ εἶχεν ἀποκλείσει ἤδη ὁ Τουρκικὸς στόλος. Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ποῦ ἐπεκράτησεν εἰς Μεσολόγγιον, ἀνυψώθη ἡ ἰδανικὴ μορφή τοῦ ἔθνομάρτυρος Μάρκου Μπότσαρη, ποῦ μὲ ὀλίγους Σουλιώτας προσέβαλε μίαν σκοτεινὴν νύκτα τὸ στρατόπεδον τοῦ Μουσταήμπεη εἰς Καρπενήσι (11 Αὐγούστου 1823) καὶ ἐπροξένησε πανικὸν καὶ σύγχυσιν. Δυστυχῶς ὁμοῦς ὁ γενναῖος ἦρως ἐφονεύθη καὶ τὸ Ἔθνος ἀπώλεσεν ἕναν ἐκ τῶν καλυτέρων του ὀπλαρχηγῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ : 1. Μὲ ποίας μεθόδους ἠθέλησεν ὁ σουλτάνος νὰ κάμψῃ τὴν ἐπανάστασιν ; 2. Ποῖα τὰ κυριώτερα θύματα τῆς Τουρκικῆς μανίας ; 3. Ποῖον ἀντίκτυπον ἔσχον αἱ Τουρκικαὶ βιαιοπραγαίαι τόσον εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅσον καὶ εἰς τοὺς ξένους ; 4. Ποῖος ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε' ; 5. Ποῖαι αἱ ὕλικαι καὶ ποῖαι αἱ ἠθικαὶ δυσχέρειαι τοῦ Ἀγῶνος ; 6. Ποῖον τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ; 7. Περιγράψαι τὴν μάχην τοῦ Βαλτετισίου καὶ ἐκτιμῆσατε τὴν σημασίαν τῆς. 8. Ποῖα ἡ καταγωγή, ὁ χαρακτὴρ καὶ ὁ ἱστορικὸς ρόλος τοῦ Πετρόμπεη ; 9. Ποῖος ὁ Ἀθ. Διάκος ; 10. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν μάχην τῆς Γραβιάς ; 11. Τί διὰ τὴν μάχην τῶν Βασιλικῶν καὶ τὰς συνεπειάς τῆς ; 12. Ποῖος ὁ Ὁδ. Ἀνδρουῦτσος ; 13. Πῶς ἐπεσεν ἡ Τρίπολις καὶ ποῖαν διαγωγὴν ἔδειξαν οἱ Ἕλληνες πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ; 14. Ποῖα ἡ καταγωγή, ὁ χαρακτὴρ καὶ ὁ ἱστορικὸς ρόλος τοῦ Κολοκοτρῶνη ; 15. Τί ἦσαν τὰ πυροπολικά καὶ τί ρόλον ἔπαιξαν κατὰ τὸ Εἰκοσιένα ; 16. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς ; 17. Τί διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Δ. Μακεδονίας

(Ναούσης); 18. Ἀνακεφαλαιώσατε τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τοῦ α' ἔτους τοῦ πολέμου. 19. Ποῖον τὸ σχέδιον τοῦ σουλτάνου διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1822; 20. Εἰς ποῖαν κατάστασιν εὗρίσκετο ἡ ἐπανάστασις ἀρχομένου τοῦ 1822; 21. Διὰ τί, τότε καὶ πῶς κατεστράφη ἡ Χίος καὶ ποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς καταστροφῆς τῆς; 22. Πότε, πῶς καὶ διὰ τί ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή τοῦ Πέτα; 23. Πότε καὶ πῶς ἐγένεν ἡ α' πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. 24. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν καταστροφήν τοῦ Δράμαλι; 25. Ἀνακεφαλαιώσατε τὰ κατὰ ξηρὰν γεγονότα τοῦ 2ου ἔτους. 26. Ἀνακεφαλαιώσατε τῶν κατὰ θάλασσαν γεγονότων τοῦ 1822. 27. Ποῦ καὶ πῶς διεξήχθησαν αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1823

ΚΕΦ. Ε'—Διοικητικὴ ὀργάνωσις

Προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν κεντρικῆς ἐξουσίας. Ἐνῶ εἰς τὰ θέατρα τοῦ πολέμου οἱ ἐπαναστατημένοι πρόγονοί μας ἐθριάμβευον, εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ ἐπιβάλουν κεντρικὸν ὄργανον διοικήσεως ἐδιχονόουν καὶ πολλάκις παρεσύρθησαν εἰς πράξεις θλιβεράς, ποῦ ὀλίγον ἔλειπε ν' ἀνατρέψουν ὅσα εἰς τὰς μάχας εἶχον κερδίσει. Ὅταν ἤρχισεν ἡ ἐπανάστασις δὲν ὑπῆρχε κανὲν ὑπεύθυνον πολιτικὸν ὄργανον (κυβέρνησις). Οἱ προεστοί, ὅπως καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, κυβερνοῦν καὶ τώρα τὰς κοινότητας. Ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν ὁμως ἀνεπήδησαν καὶ νέοι ἄρχοντες, οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο ν' ἀρχίσῃ ἡ πρώτη ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν προεστῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν, διότι οἱ τελευταῖοι δὲν ἦσαν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῶν πρώτων. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατὸς οὐδόλως ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τοὺς προεστοὺς καὶ ἐζήτουν κυβέρνησιν. Τὴν κυβέρνησιν ὁμως δὲν τὴν ἤθελον ὄργανον τῶν προεστῶν, ἀλλὰ δι' ἐκλογῆς ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὸν λαόν. Κάτω ἀπὸ τοιαύτας συνθήκας εἶχεν ὠριμάσει πλέον ἡ ἰδέα τοῦ σχηματισμοῦ μιᾶς κεντρικῆς ἐξουσίας.

Θ *κυβέρνησις τῆς Πελοποννήσου—ὁ Δ. Ὑψηλάντης.* Τὴν 26 Μαΐου 1821 ἀντιπρόσωποι τῶν προκρίτων, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν συνελθόντες εἰς τὴν *μονὴν τῶν Καλιτειῶν* (τῆς Ἀρκαδίας), διώρισαν μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ προκρίτους, κληθεῖσαν *Γερουσίαν* *, ἡ ὁποία ὤφειλε συνεργαζομένη μετὰ τοῦ ἀρχιστρατή-

* Πρῶτον ὑπερκοινοτικὸν ὄργανον διοικήσεως ἀποτελεῖ ἡ *Μεσσηνιακὴ Γερουσία*, ποῦ συνήλθεν εἰς Καλάμας τὴν 28 Μαρτίου 1821 Ἀπετελέσθη ἀπὸ 37 ἀντιπροσώπων, οἱ ὅποιοι ἐξέλεξαν τὸν Πετρόμπεην ὡς ἀρχιστρατήγον καὶ ἐξέδωσαν προκήρυξιν πρὸς τὸ Κογκρέσσον τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτουν τὴν Ἀμερικανικὴν ἐπέμβασιν.

γου Πετρόμπεη νὰ φροντίζη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγῶνος. Ὁ Δ. Ὑψηλάντης, πού ἐφθασε τότε εἰς τὴν Πελοπόννησον, δὲν ἀνεγνώρισε τὴν Γερουσίαν τῶν Καλτετζῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ καὶ ὁ λαὸς—πού οὐδόλως ἠρωτήθησαν διὰ τὰ πρόσωπα πού τοὺς ἀντιπροσώπευσαν εἰς Καλτετζὰς—ἐτάχθησαν μὲ τὴν γνώμην τοῦ Ὑψηλάντου. Πρὸς στιγμὴν ἦτο εὐτύχημα ὅτι ὁ μέγας ἀγὼν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τριπόλεως παραμέρισε τὰ προσωπικὰ πάθη καὶ ἡ *Γερουσία τῶν Καλτετζῶν* ἔμεινε. Ὁ Ὑψηλάντης—ἄνθρωπος φιλόπατρις καὶ ἀνώτερος πάσης φιλοδοξίας—ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολιορκοῦντος τὴν Τρίπολιν στρατοῦ καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλλῃ ἐνότητα καὶ πειθαρχίαν. Πρὸς κακὴν ὁμως τύχην τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐδιχάσθη εἰς δύο παρατάξεις, τῶν *στρατιωτικῶν* καὶ τῶν *πολιτικῶν*, ἡ διχόνοια τῶν ὁποίων θὰ ἐπισωρεύσῃ πολλὰ δεινὰ εἰς τὸ Ἔθνος.

Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης (1793—1832) εἶναι ἀπὸ τὰς συμπαθεστέρας μορφὰς τοῦ Εἰκοσιένα καὶ ὁ πλέον ἠθικός καὶ εὐκρινὴς ἄνθρωπος τῆς ταραχῶδους ἐκείνης ἐποχῆς. Τὸ ἔξωτερικὸν παρουσιαστικὸν δὲν τοῦ προσεπόριζεν ἐπιβάλλον, διότι ἦτο ἰσχνὸς καὶ φαλακρὸς καὶ εἶχε φωνὴν δυσάρεστον, ἀλλὰ εἰς τὸ ἰσχνόν του σῶμα κατέκει ψυχὴ ἀνδρεία καὶ θερμουργός. Ἦτο ἀτρόμητος εἰς τοὺς πολέμους καὶ τοὺς κινδύνους, ἐπιτιθέμενος πρῶτος καὶ ὑποχωρῶν τελευταῖος. Ἦτο εἰς ἄκρον φιλόπατρις καὶ ἄκαμπτος εἰς ὅ,τι ἐπεχείρει, καθὼς καὶ ἀνώτερος χρημάτων καὶ αἰσθημάτων φιλοπρωτισμοῦ. Ἀκόμη ἔμισει τὰς ραδιουργίας προτιμῶν νὰ ὑποχωρῇ παρά νὰ καταφεύγῃ εἰς μέσσα ταπεινά.

Ὁργανώσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀφοῦ οἱ στρατιωτικοὶ προσεταιρίσθησαν τὸν Ὑψηλάντην, οἱ πρόκριτοι προσεἴλκυσαν εἰς τὴν παράταξιν των τὸν Φαναριώτην Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον, πού ἐφθασε περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Ὑψηλάντης ἐκτιμῶν τὰς ἰκανότητας τοῦ Μαυροκορδάτου τοῦ ἀνέθεσε νὰ ὀργανώσῃ πολιτικῶς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ὁ Μαυροκορδάτος συμπάρελαβε μαζί του καὶ ἕτερον Φαναριώτην τὸν Φωκίωνα Νέγρην, πού εἶχε φθάσει ἐκ Παρισίων, ἵνα ὀργανώσῃ τὴν Ἀνατ. Ἑλλάδα, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἤρχισε τὴν ὀργάνωσιν τῆς Δυτικῆς. Ἔτσι ἐσχηματίσθησαν ἔξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον δύο τοπικαὶ ἐξουσίαι: ἡ *Γερουσία τῆς Δυτ. Στερεᾶς Ἑλλάδος*, δεκαμελὲς συμβούλιον ὀπλαρχηγῶν καὶ προκρίτων ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ ὁ Ἀρειὸς Πάγος τῆς Ἀνατολικῆς, δωδεκαμελὲς συμβούλιον.

Ὁ *Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος* ἐγεννήθη τὸ 1791 καὶ κατήγετο ἀπὸ ἔνδοξον φαναριωτικὴν οἰκογένειαν. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐγνώ-

ριζε πολλές γλώσσας. Ἦτο θετικός νοῦς καὶ ἐγνώριζε νὰ ἐνεργῇ δραστη-
ρίως. Προσέφερε πολλές ὑπηρεσίας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος καὶ
κατόπιν γενόμενος 5άκις πρωθυπουργός.

Ἡ α' ἐν *Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνέλευσις*. Διὰ νὰ λείψῃ ὁ διχα-
σμός ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὅλοι οἱ ὑγιῶς σκεπτόμενοι Ἕλληνες ἐπεζή-
τουν τὴν ἴδρυσιν μιᾶς μόνον κεντρικῆς ἐξουσίας δι' ὅλην τὴν Ἑλ-
λάδα (Δυτικὴν—Ἀνατολικὴν—Πελοπόννησον καὶ Νήσους). Διὰ τοῦ-
το, μόλις ἔπεσεν ἡ Τρίπολις, ὁ Ὑψηλάντης ἐκάλεσε τὸν λαὸν νὰ
ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους διὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἡ ἐκλογή ἔγινε
καὶ τὴν 14 Δεκεμβρίου συνήλθον εἰς Ἄργος οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν
διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ ὤμοσαν πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα. Ἐπειδὴ
ἐκεῖ ὑπερίσχυσαν οἱ πολιτικοί, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης
ἀπεχώρησαν τῶν συνεδριάσεων. Αἱ συνεδριάσεις ὁμως ἐξηκολούθη-
σαν καὶ οἱ πληρεξούσιοι προέβησαν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοπικῆς κυβερ-
νήσεως, τῆς *Πελοποννησιακῆς Γερουσίας* μὲ ἔδραν τὴν Ἐπίδαυρον.
Ἡ ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου—τῆς ὁποίας τὰς ἐργασίας διηύ-
θυνεν ὁ Μαυροκορδάτος—τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἐξέδωσε πανηγυ-
ρικὸν *κήρυγμα τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ* καὶ ἐψήφισε τὸ
Α' Ἑλληνικὸν Σύνταγμα*, τὸ *Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύ-
ρου*. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ ἐπαναστατημένος λαὸς καθίσταντο τώρα ἀνε-
ξάρτητον ἔθνος καὶ ἡ 1 Ἰανουαρίου 1822 ἔγινεν ἡ ἡμέρα τῆς προ-
βολῆς τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐλευθέρας πολιτικῆς ὑπάρξεως ἐνώπιον τῶν
ἄλλων κρατῶν. Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ καθιέρωσε 3 ἐξουσίας: τὸ *Νομο-
τελεστικὸν* (ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν), τὸ *Βουλευτικὸν* (νομοθετικὴν ἐξου-
σίαν), καὶ τὴν *Δικαστικὴν ἐξουσίαν*. Τὸ *Νομοτελεστικὸν*—
πενταμελὲς ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῆς Βουλῆς—διηύθυνε τὴν διοίκησιν, διώ-
ριζε τοὺς ὑπουργούς καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ
καὶ τοῦ στόλου.

Τὸ *Βουλευτικὸν* συγκείμενον ἀπὸ 70 πληρεξουσίους
ἐπέβαλλε φόρους καὶ ἐψήφιζεν ἢ ἀπέρριπτε τοὺς νόμους πού εἰση-
γεῖτο τὸ Νομοτελεστικόν. Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἐξελέγη ὁ
Μαυροκορδάτος, τοῦ δὲ Νομοθετικοῦ ὁ Ὑψηλάντης. Εἰς τὰς 16
Ἰανουαρίου ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διελύθη, ἀφοῦ ἐξέδωσε διακήρυξιν τῶν
δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐτόνι-

* Σύντάχεται τοῦ Συντος τῆς Ἐπιδαύρου ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος καὶ
Νέγγης, πού πολὺ ἐβοήθησαν ἀπὸ τὸν Ἰταλὸν φυγάδα Γαλλίαν. Δυστυχῶς τὸ
τόσον δημοκρατικὸν εἰς τὴν σύλληψιν αὐτὸ Σύνταγμα οὐδέποτε ἐφηρμόσθη
εἰς τὴν πρᾶξιν διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

ζεν ὅτι «ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν εἶναι πόλεμος ἔθνικός, τοῦ ὁποίου μόνη αἰτία εἶναι ἡ ἀνάκτησις τῶν δικαίων τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς τιμῆς . . . ».

Ἡ β' Ἐθνοσυνέλευσις. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιτυχία τῶν προγόνων μας κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τοὺς ἐμέθυσαν καὶ ὡς νὰ εἶχεν ἐξο-
τωθῆ ὁ ἐχθρὸς ἐφιλονίκουν διὰ τὴν ἐξουσίαν. Πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ἐνότητος συνεκλήθη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1823 εἰς Ἄστρους ἡ β' ἐθνο-
συνέλευσις. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί. Αὕτη πρῶτον ἐπεκύρωσε τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύ-
ρου μὲ ἐλαφρὰς τροποποιήσεις. Ἐπειτα κατήργησε τὰς κυβερνήσεις τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου καθὼς καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἀρχι-
στρατήγου ἀναθέσασα τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν εἰς ἑκατὴ ἐπι-
τροπήν. Τέλος κατήρτισε τὸ Νομοτελεστικὸν ἀπὸ πολιτικῶν μὲ πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἡ πλήρης ἐπικράτησις τῶν πολιτικῶν ἐγέννησε σφοδρὰν ἀντιπολίτευσιν τῶν στρατιωτικῶν. Οὗτοι ὑπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην προέβησαν εἰς διάλυσιν τῆς ἐν Ἄστρει Ἐθνοσυν-
νελεύσεως, προκήρυξιν νέων ἐκλογῶν καὶ τὴν μεταφορὰν τῆς κυβερ-
νήσεως εἰς τὴν Τρίπολιν. Οἱ πολιτικοὶ ἀνταπήντησαν κηρύξαντες ἔκπτωτον τὸ Νομοτελεστικὸν ποὺ συνειργάζετο μὲ τὸν Κολοκο-
τρῶνην, ἐκλέξαντες νέον πρόεδρον αὐτοῦ τὸν *Γεώργιον Κουντουριώ-
την* καὶ μετεθέσαντες τὴν ἔδραν τῆς κυβερνήσεως εἰς Κρανίδιον. Ἔτσι ἡ Ἑλλὰς εἶχε δύο κυβερνήσεις ποὺ ἐφέροντο εἰς ἀλληλοσπαραγμὸν. Μὲ τὸν Κουντουριώτην ὁμως ἐτάχθησαν ἐκτὸς τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου καὶ οἱ Στερεολαδίται καθὼς καὶ οἱ νησιῶται. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ὄγκου τῶν ἀντιπάλων, ἀντιλη-
φθεὶς ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπικρατήσῃ, ὑπεχώρησε καὶ ἔτυχε ἀμνηστίας. Ἡ νέα κυβέρνησις ἐγκατεστάθη εἰς τὸ *Ναύπλιον* καὶ ἔτυχε τῆς ἀναγνωρίσεως ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὅταν ὁμως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824, εἰς ἐκλογὴν νέου Νομοτελεστικοῦ, οἱ Πελο-
ποννήσιοι πρόκριτοι εἶδον νὰ παραγκωνίζωνται ἀπὸ τοὺς νησιώτας καὶ τοὺς Στερεολαδίτας, προσεταιρισθέντες τὸν Κολοκοτρῶνην προε-
βησαν εἰς στάσιν. Τὸ κίνημα ὁμως κατεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνή-
σεως διὰ τοῦ *Κωλέτη*, ὁ ὁποῖος τῇ βοήθειᾳ τοῦ Γκούρα καὶ τοῦ Καραϊσκάκη συνέτριψε τὸν Κολοκοτρῶνην. Ὁ θρυλικὸς *Γέρος τοῦ Μωριά* συνελήφθη ὡς κοινὸς κακοποιὸς καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Ἔδραν (Ἰανουάριος τοῦ 1825).

Ἐθνικὸς ὁ θάνατος τοῦ Ἀνδρούτσου *. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὁ σύμμαχος τοῦ Κολοκοτρώνη Ὁδ. Ἀνδρούτσος—θεωρούμενος ὑποπτος μυστικῶν ἐπαφῶν πρὸς τοὺς Τούρκους—συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τοῦ Γκούρα τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825 καί, ἀφοῦ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, φαίνεται ὅτι ἀπηγχονίσθη.

Αἱ συνέπειαι τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ὑπῆρξαν πολὺ ὀλέθριαι διὰ τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος. Οἱ Στερολαδίται τοῦ Γκούρα καὶ τοῦ Κοραϊσκάκη, ἀφοῦ κατέβαλον τὸν Κολοκοτρώνην, προέβησαν εἰς διαρπαγὰς καὶ καταστροφὰς εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὸ δημόσιον χρῆμα ἐσπαταλᾶτο διὰ κομματικὰς ἀνάγκας, ἐνῶ ἡ Ἑλλὰς παρουσιάζετο ὡς ἀναρχομένη εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων, ποὺ εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ συμπαθοῦν τὸν ἀγῶνα τῆς. Καὶ αὐτὰ συνέβαινον εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου! Ὅσον ὁ ἥρωικὸς ἀγὼν ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἐνδοξότερας σελίδας τοῦ Εἰκοσιένα, τόσον οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἀποτελοῦν σκοτεινὴν παρένθεσιν εἰς ὅσα τότε λαμπρὰ ἔργα ἐπετέλεσαν οἱ πρόγονοί μας. Καὶ ὁ Βύρων καὶ ὁ Κοραῆς μὲ τὸ κῦρος των εἰργάσθησαν πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ὁμοιοῦς. Ὁ δὲ ἔθνικὸς ποιητὴς εἰς τὸν ὕμνον του «εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» ἐκφράζει βαθὺν πόνον διὰ τὴν διχόνοιαν καὶ ὅλαι αἱ τελευταῖαι στροφαὶ εἶναι προτροπαὶ πρὸς ὁμόνοιαν τῶν διχονοούντων Ἑλλήνων.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Τί σύστημα διοικήσεως ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ Τουρκοκρατίας; 2. Ἐκθέσατε τὰς δυσκολίας πρὸς δημιουργίαν κεντρικῆς ἐξουσίας. 3. Ποῖα τὰ πρῶτα ὄργανα πολιτικῆς διοικήσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ πῶς τὰ ὑπεδέχθη ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ λαός; 4. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης (καταγωγή—χαρακτῆρ—δραῖσις). 5. Ὁ Μαυροκορδάτος (μόρφωσις—χαρακτῆρ—πολιτικὴ δραῖσις). 6. Πῶς ὁργανώθη πολιτικῶς ἡ Στερεά; 7. Διατί, πότε καὶ πῶς συνῆλθεν ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' Ἐθνοσυνέλευσις; 8. Πότε ἐψηφίσθη τὸ Α' Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου καὶ πόσας ἐξουσίας καθιέρωσε; 9. Τί διελάμβανεν ἡ διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ; 10. Ὑπὸ ποίας περιστάσεις συνῆλθεν ἡ Β' Ἐθνοσυνέλευσις ἐν Ἀστρεὶ καὶ ποῖαι αἱ πράξεις αὐτῆς; 11. Τί ἠνάγκασε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ διαλύσῃ τὴν ἐν Ἀστρεὶ Ἐθνοσυνέλευσιν; 12. Πῶς ἐπῆλθεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ 1824 καὶ ποῖον τὸ τέλος του; 13. Ποῖαι αἱ κρίσεις σας ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου;

* Δυστυχῶς πολλοὶ σύγχρονοι ἱστορικοὶ κακῶς ἔκριναν τὰς προθέσεις τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ κλέφτη τῆς Ρούμελης. Διότι ἀπεδείχθη πλέον ὅτι, ὅτι ἐνήργησεν ὁ Ὁδυσσεὺς τὸ ἐνήργησε μὲ γνώμονα τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος. Δυστυχῶς ὅμως, τῶν λιγῶν τοῦ δανείου ἢ λάμπρις ἐτύφλωσε τὰς ψυχὰς τῶν ἀγωνιστῶν καὶ ἐγέννησε τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν φιλαρχίαν μὲ ὅλα τὰ ὀδυνηρὰ ἐπακόλουθα.

ΚΕΦ. ΣΤ'—Ἡ Εὐρώπη ἔναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος

Ἡ διπλωματικὴ θέσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸ κίνημα, ἐπειδὴ ἐξερράγη 6 ἔτη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος—ὁπότε ἐπεκράτει ἀντίδρασις κατὰ πάσης φιλελευθέρας κινήσεως—συνήνητσε τὴν ἐχθρότητα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἐπειτα αἱ ἄλλαι Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἤτο φυσικὸν νὰ φοβοῦνται τὴν αὐξήσιν τῆς Ρωσικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὴν Βαλκανικὴν, διότι ἐθεώρουν τοὺς Ἕλληνας ὡς ὄργανα τῆς Ρωσικῆς πολιτικῆς.

Ὅταν ὁ Ὑψηλάντης διήρχετο τὸν Προῦθον, οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς Λάυμπαχ* καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῆς ἐν Νεαπόλει Ἐπαναστάσεως. Ὁ τσάρος τότε διὰ νὰ φανῇ πιστὸς εἰς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν τὴν 2 Μαρτίου 1821 ἀπεκήρυξε τὸ κίνημα καὶ ἐδήλωσε πρὸς τὴν Πύλην, ὅτι ἡ Ρωσία εἶναι ξενὴ πρὸς τὰς ταραχὰς αὐτάς.

Αἱ προστρεβαὶ μετὰξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Αἱ βιαιοπραγαίαι τῶν Τούρκων ἐξήγειρον τὴν ἀγανάκτησιν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς ὁμοδόξου Ρωσίας. Πρὸς στιγμὴν ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἐφάνη ἀναπόφευκτος, ἀλλ' ἀπεσοβήθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Μέντεριχ καὶ τοῦ τουρκοφίλου Ἀγγλοῦ ὑπουργοῦ Λονδόνδεργου.

Ἡ ἰδέα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως. Ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1822—λόγω τῶν σφαγῶν τῆς Χίου—ἤρχισε νὰ γίνεται σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς Εὐρώπης ἔναντι τοῦ Κινήματος. Κατόπιν τούτου ἡ γνώμη ὅτι «ἡ Τουρκία δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσῃ μετὰ τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν» κατέκτα διαρκῶς ἔδαφος. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ κυβέρνησις πιεζομένη ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἤρχισε νὰ προσανατολίζεται πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπεμβάσεως. Ὅτε δὲ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ἐγένεν ὁ Γεώργιος Κάννινγκ, ὁ Ἑλληνικὸς ἀποκλεισμὸς ἀνεγνωρίσθη (13 Μαρτίου 1823) καὶ ὁ διοικητὴς τῶν Ἴονίων νήσων διετάχθη νὰ φέρεται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς ἐμπολέμους.

Τὸ Ρωσικὸν σχέδιον τοῦ 1823. Ἡ Ρωσία, θέλουσα νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν αὐξανομένην ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας, προέτεινε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1823 τὸν χωρισμὸν τῶν Ἑλλη-

* Ἐκεῖ ὁ τσάρος ἔλαβε μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Ὑψηλάντη ὅτι τὸν ἄφηνε, διότι τὸν ἐκάλει ἡ φωνὴ 600.000 ὑποδοῦλων Ἑλλήνων νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὸν ἀφόρητον ζυγὸν τῶν Τούρκων.

νικῶν χωρῶν εἰς 3 Ἡγεμονίας ὑπὸ τὸν σουλτάνον. Τοῦτο ὅμως δὲν τὸ ἐδέχθησαν οὔτε οἱ Τοῦρκοι (διότι δὲν ἤθελον ἀπόσπασιν ἐδαφῶν ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν των) οὔτε καὶ οἱ Ἕλληνες, διότι ἔβλεπον εἰς τὴν κατάτμησιν ματαιώσιν τῶν ἔθνικῶν των ἐπιδιώξεων. Ἐχθρὸς τοῦ Ρωσικοῦ σχεδίου ὑπήρξε καὶ ὁ *Μέιτερινιχ*, προτείνας τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ φιλέλληνες. Εἰς τελείαν ἀντίθεσιν μὲ τὰς κυβερνήσεις των οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔβλεπον μετὰ συμπαθείας τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα, πού τὸν ἐθεώρουν καὶ ὡς ἀγῶνα τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Μεγάλως συνέβαλεν εἰς τοῦτο καὶ τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ ἥρωική θυσία τῶν ἀγωνιστῶν. Ἐσχηματίσθη διὰ τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἰσχυρὸν ρεῦμα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, πού εἶναι γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα *φιλελληνισμός*. Ὑπὸ τὴν ὄψιν τῶν ἀνθρώπων τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης * ἰδρύθησαν Φιλελληνικοὶ Σύλλογοι, πού προέβαινον εἰς ἐράνους ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν πολεμοφοδίων. Πολλοὶ μάλιστα φιλέλληνες κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἵνα διὰ τῆς παρουσίας καὶ τῶν θυσιῶν των δώσουν μεγαλυτέραν λάμπιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Βύρων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1823 κατῆλθε καὶ ὁ ἔνδοξος Ἀγγλος ποιητὴς λόρδος Βύρων. Ὁ μέγας φιλέλληνας ἠγωνίσθη πολὺ διὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ τὴν ὁμόνοιαν τῶν ἀρχηγῶν. Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἔφθασε τὴν 24 Δεκεμβρίου 1923. Ἐκεῖ δέ, ἐνῶ μετὰ πείσματος εἰργάζετο πρὸς κατάρτισιν τακτικοῦ στρατοῦ, ἠσθένησε καὶ ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπριλίου 1824, ἀφοῦ προσέφερε ζωὴν καὶ περιουσίαν ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν του Ἑλλήνων. Δικαίως ὅθεν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐθεώρησαν τὸν θάνατόν του ὡς ἔθνικόν πένθος καὶ ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς ἀφιέρωσεν εἰς τὸν θάνατόν του ὀλόκληρον ᾠδὴν πού ἀρχίζει μὲ τὸν στίχον «Λευτεριά γιὰ λίγο πάψε».

Ὁ Βύρων (Μπάιρον [Bayron], 1788—1824) πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχε τὴν φήμην μεγάλου ποιητοῦ. Ἦτο ρομαντικὸς καὶ ἦτο φυσικὸν ὁ Ἑλληνικὸς Ἀγὼν νὰ ἀσκήσῃ ἐπιρροὴν εἰς τὴν εὐαίσθητον Ἰδιοσυγκρασίαν του. Ἐνῶ εἶχεν ἐπισκεφθῆ καὶ ἄλλοτε τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα καὶ δὲν εἶχεν ἐκφρασθῆ κολακευτικῶς ὑπὲρ τῶν δούλων Ἑλλήνων, ἡ αἰφνιδία των ὄψεως ἐξέγευρε ἐξύψωσεν αὐτοὺς εἰς τὰ ὄμματά του, ὥστε ἐθεώρησε τιμὴν

* Εἰς τὴν Γαλλίαν ἦσαν ὁ *Κοραῖς* καὶ ὁ *Ὀυγκώ*, εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ *Μύλλερ* καὶ *Θῆρς* καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ *Ἐδουάρδος* *Ἐβερεϊ* καὶ *Βέππερ*.

του νά κατέλθῃ καὶ νά συμπολεμήσῃ μαζί των ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των*.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Ποία ἡ διπλωματικὴ θέσις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. 2. Ποία ἡ ἐπίδρασις τῶν Τουρκικῶν βιοπραγιῶν ἐπὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν; 3. Πῶς ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐπεμβάσεως; 4. Τί εἶναι φιλελληνισμός, πῶς ἐγεννήθη καὶ ποία ἡ σημασία του διὰ τὸν Ἀγῶνα; 5. Πότε κατέλθεν εἰς Μεσολόγγιον ὁ Βύρων καὶ ποῖαι αἱ πρὸς τὸν Ἀγῶνα ὑπηρεσίαι του; 7. Ὁ Βύρων ὡς ποιητῆς καὶ φιλέλληνα.

ΚΕΦ. Ζ' — Ἡ δευτέρα φάσις τοῦ ἀγῶνος—ἡ λύσις

Ὁ νέος κίνδυνος. Ἡ Πύλη, ἐπειδὴ ἀντελήφθη ὅτι δὲν θὰ ἡδύνατο νά νικήσῃ ἐφ' ὅσον ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐκυριάρχει τῆς θαλάσσης, ἀπεφάσισε νά καταλάβῃ τὰς ναυτικὰς νήσους. Ἄλλ' ἦτο φανερόν ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς ἦσαν ἀνεπαρκεῖς. Ὁ Μαχμούτ ἠναγκάσθη τότε νά ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ, πού εἶχεν ὀργανώσει στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τοῦ Μεχμέτ καθ' ἣν: 1) ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος θὰ κατελάμβανε τὰς ναυτικὰς νήσους, 2) ἡ Κύπρος καὶ ἡ Κρήτη παρεχωροῦντο εἰς τὸν Μεχμέτ, 5) οἱ Αἰγύπτιοι ὑπὸ τὸν Ἰμπραῆμ θὰ ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ 4) οἱ Τοῦρκοι πασάδες θὰ προσέβαλλον τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ἐνῶ τόσον ἐπικίνδυνον ἦτο τὸ σχέδιον δράσεως τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις παρουσιάζετο τελείως εὐνοϊκὴ πρὸς ἐπιτυχίαν του. Ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτη εἶχε παραμελήσει τὰς στρατιωτικὰς παρασκευὰς καὶ εἶχε σπαταλήσει τὸ Ἀγγλικὸν δάνειον εἰς ρουσφετολογίας. Ὁ στρατός τῆς ἦτο μόνον 3000, καὶ αὐτὸς κακῶς παρεσκευασμένος. Ἐπίσης ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ἀπὸ ἔλλειψιν χρημάτων, δὲν ἦτο δυνατὸν νά κινηθῆ καὶ νά ἐμποδίσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν νήσων.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς (1759—1849) ἐγεννήθη εἰς Καβάλαν ἐξ Ἀλβανῶν γονέων. Ἐκεῖ νέος ἐστρατολογήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος. Διακριθεὶς διὰ τὰς πολεμικὰς του ἰκανότητας, ἔγινε πασᾶς τῆς Αἰγύπτου. Κατανοήσας τὴν

* ε' Ὁ κόσμος εὕρισκεται εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς τυράννους. Πρέπει ἐγὼ νά δειλιῶ; Οἱ καρποὶ ὠρίμασαν. Πρέπει ἐγὼ νά μὴ τοὺς δρέψω; Δὲν δύναμαι νά κοιμηθῶ. Τὸ ἀγάθι εἶναι εἰς τὸ προσκέφαλόν μου. Καθ' ἐκάστην σάλπιγγ' ἤχει εἰς τὰ ὦτα μου καὶ ἡ ἠχὴ τῆς εἰς τὴν καρδίαν μου. Ἐφαλλε πρὶν ἀναχωρήσῃ.

ἀναπλαστικὴν δύναμιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ μετεκάλεσε ξένας ἀποστολάς καὶ ὠργάνωσε τὸν στρατὸν, τὸ ναυτικὸν καὶ τὰ οικονομικὰ τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

Ὁ Ἰμπραήμ Πασῶς (1789—1848) ἦτο θετὸς υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ. Εἶχεν ἐξαιρετικὰ προσόντα στρατιωτικοῦ ἡγέτου: τόλμην, ἐπιμονήν, εὐστροφίαν. Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα θὰ ἐπεβάλλετο ὀπωσδήποτε, ἐὰν δὲν ἐπενέβαινον αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις. Μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ἐδοξάσθη κατασυντρίψας εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν τὰς στρατιάς τοῦ σουλτάνου καὶ ἀπειλήσας καὶ αὐτὴν τὴν Κων(ι)νοπολιν, τὴν ὅποیان ἔσωσεν ἡ Ῥωσικὴ καὶ ἡ Ἀγγλικὴ ἐπέμβασις.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν (20 Ἰουν. 1824). Οἱ Αἰγύπτιοι, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Χουσεῖν, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Κ ρ ῆ τ η ν * καὶ κατέπνιξαν τὴν ἐπανάστασιν. Ἐπειτα ὁ Χουσεῖν ἐνήργησεν ἀπόβασιν εἰς τὴν γειτονικὴν Κ ἄ σ σ ο ν * καὶ τὴν κατέστρεψεν εἰς τὰς 7—8 Ἰουνίου 1824. Οἱ Ἕλληνες ἐφάνησαν ὡς παραλύσαντες καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἐκινήθη. Ἐτσι ὁ Τοῦρκος ναύαρχος Χοσρέφ μὲ 176 πολεμικὰ καὶ μεταγωγικὰ κατώρθωσε τὴν 20 Ἰουνίου νὰ ἀποβιβάσῃ στρατὸν εἰς τὰ Ψ α ρ ἄ. Οἱ κάτοικοι αἰφνιδισθέντες ἔδειξαν ἀνδρείαν, ἀλλ' ἔμειναν ἀβοήθητοι καὶ ἔπαθον καταστροφὴν. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν πόλιν, προσέβαλον τὸ τεῖχος. Ἐκεῖ οἱ Ψαριανοὶ ὑπερασπισταί, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν ἐπὶ 2 ἡμέρας, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἐπροτίμησαν νὰ πέσουν παρά νὰ παραδοθῶν. Ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ. Ἐκ τῶν 7000 κατοίκων οἱ ἡμίσεις ἐσώθησαν. Ἐκ δὲ τῶν 20000 προσφύγων ἐσφάγησαν πλέον τῶν 15000. Ὁ στόλος τῶν Ψαριανῶν, πλὴν 16 βρυκίων καὶ 6 πυρπολικῶν, περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους, διότι τὸν ἐκράτησαν καθηλωμένον εἰς τὸ λιμάνι.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Αἱ καταστροφαὶ αὐταὶ ἦσαν ἀσυγχώρητοι. Ἡ κυβέρνησις ἀναλογισθεῖσα τὴν εὐθύνην τῆς, ἔδωκεν εἰς τοὺς νησιώτας μέρος ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ δανείου, ὥστε νὰ ἐξοπλισθῇ ὁ στόλος καὶ νὰ πλεύσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Πρῶτον ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Σαχιτούρημ ἠμπόδισε τὸν Χόσρεφ νὰ ἀπαβιβάσῃ στρατεύματα εἰς τὴν Σ ἄ μ ο ν. Ἀπὸ τῆς 31 Ἰουλίου μέχρι τῆς 5 Αὐγούστου 4 φορές ὁ στόλος τοῦ Χοσρέφ ἐφόρμησε διὰ νὰ διασπάσῃ τὸν περὶ τὴν Σάμον Ἑλληνικὸν στόλον καὶ νὰ ἀποβιβάσῃ στρατεύματα, ἀλλὰ ἀπεκρούσθη. Τότε ὁ Χοσρέφ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Κῶν ἀναμένων τοὺς Αἰγυπτίους. Τὴν 20 Αὐγούστου ἔφθασε καὶ ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ ὁ ἐχθρικός

* Διὰ νὰ ἔχουν ἐλευθέρους τοὺς θαλασ. δρόμους πρὸς τὴν Αἴγυπτον.

στόλος ἠνωμένος συνεποσώθη εἰς 100 πολεμικά μὲ 2500 κανόνια καὶ 30000 στρατόν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἠρίθμει 70 πολεμικά μὲ 850 τηλεβόλα καὶ 5000 ναύτας μὲ ναύαρχον τὸν Ἄνδρῆαν Μιαούλην. Τὴν 28 Αὐγούστου οἱ δύο στόλοι συνητηθήσαν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντος* καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὰς ἐπιτυχίας τῶν ἑλληνικῶν πυρπολικῶν—ποῦ ἀνετίναξαν μίαν Αἰγυπτιακὴν φρεγάδα καὶ περιέφλεξαν ἓν βρῦκιον—οἱ ἠνωμένοι στόλοι ἀφῆκαν τὴν ναυμαχίαν καὶ ἐζήτησαν ἀσφάλειαν εἰς τὴν Ἀλικαρνασσόν. Ἀργότερον ὁ μὲν Χοσρὲφ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰμβραῆμ ἐστράφη πρὸς τὴν Κρήτην. Ὁ Μιαούλης παρηκολούθησε τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον καὶ τὸν προσέβαλε παρὰ τὸ Ἡράκλειον. Πολλὰ πλοῖα τοῦ Ἰμβραῆμ ἐναυάγησαν, ἐνῶ ἄλλα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἰμβραῆμ τέλος ἔφθασεν εἰς Σούδαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δοκιμασθεὶς πολὺ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, διὰ τὴν τύχην ἀνεφοδιασμοῦ καὶ ἐπιδιορθώσεων.

Ὁ Ἄνδρῆας Μιαούλης (1769—1835) ἐγεννήθη εἰς τὰ Φύλλα τῆς Εὐβοίας. 17 ἐτῶν ἀκόμη ἔγινε κυβερνήτης ἐμπορικοῦ πλοίου. Κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους μὲ φορτίον πλήρες οἴτου διασπάσας τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου συνελήφθη καὶ ἤχθη πρὸ τοῦ Νέλσονος, ὁ ὁποῖος ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν ἐκτιμήσας τὴν παρηρησίαν του. Ὁ Λάζ. Κουντουριώτης, ἐκτιμῶν τὰς διοικητικὰς ἱκανότητάς του, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Τομπάζη. Διεκρίνετο διὰ τὴν λιτότητα, τὴν καρτερίαν καὶ τὴν λελογισμένην ἐπιθετικότητά του.

Ὁ Ἰμβραῆμ εἰς Πελοπόννησον. Ὁ Ἰμβραῆμ, λαβὼν ἐπικουρίας, ἀνήχθη ἀπὸ τὴν Σούδαν καὶ τὴν 12 Φεβρουαρίου 1825 ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Μεθώνην 4000 πεζοὺς μετὰ 500 ἵππέων καὶ πυροβολικοῦ. Ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Κορώνην, ἐπολιόρκησε τὰ δύο φρούρια τοῦ Ναυαρίνου Νεόκαστρον καὶ Πύλον. Ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτη εἶχε παραμελήσει τὰ πάντα. Οἱ 3000 στρατιῶται τῆς, ὅταν ἦλθον εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν στρατόν τοῦ Ἰμβραῆμ εἰς τὴν θέσιν Κρεμμύδι, δισκορπίσθησαν. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἰμβραῆμ κατέλαβε τὴν νῆσον Σφακτηρίαν καὶ ἠνάγκασεν εἰς συνθηκολόγησιν τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρίνου.

Ἡ δρεῖσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ὁ Μιαούλης, διὰ τὴν ἐκδικηθῆναι, μὲ 11 πολεμικά καὶ 5 πυρπολικά εἰσέπλευσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Μεθώνης καὶ ἔκαυσε μίαν φρεγάταν καὶ 4 ἄλλα πολεμικά κα-

* Περιγραφὴν τῆς ναυμαχίας γραμμένην μὲ λογοτεχνικὴν χάριν θὰ εὑρετε εἰς τὴν μονογραφίαν τοῦ Σπ. Μελά «ὁ Ναύαρχος Μιαούλης» σελ. 413.

θῶς καὶ 3 φορτηγά. Ἡ μοῖρα πάλιν τοῦ *Σαχτούρη* ἐξ 20 πολεμικῶν καὶ 8 πυρπολικῶν κατεναυμάχησε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825 εἰς τὸ στενὸν τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Ἀνδρου τὸν τουρκικὸν στόλον, ἀντινάξασα μὲ πυρπολικὸν τὴν ναυαρχίδα του καθῶς καὶ μίαν κορβέταν καὶ αἰχμαλωτίσασα 5 φορτηγά. Μιά ἄλλη κορβέτα διωκομένη ἐξώκειλεν εἰς τὴν *Σύρον*. Ἀξιωμαθόνουτος εἶναι ἐπίσης ἡ κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιχείρησις τοῦ Κανάρη, ποῦ ἀππειράθη νὰ πυρπολήσῃ τὰ κατάφορτα ἀπὸ ἐφόδια διὰ τὸν Ἰμπραήμ πλοῖα τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ (23 Ἰουλ.) ἀλλ' ἀπέτυχε.

Ἡ μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Οἱ Ἕλληνες εὐρίσκοντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἀντίσταθοῦν. Παρὰ τὴν γενικὴν ἀπαίτησιν, ἡ κυβέρνησις ἐκράτει δεσμίους εἰς τὴν Ὑδραν τοὺς ὀπλαρχηγούς. Μόνος ὁ Παπαφλέσσας ἠθέλησε μὲ 600 ἄνδρας νὰ φράξῃ τὸν δρόμον τοῦ Ἰμπραήμ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Εἰς τὴν θέσιν *Μανιάκι* τὴν 20 Μαΐου 1825 ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν αὐτοῦ καί, ἀφοῦ ἐπολέμησε γενναίως, ἔπεσεν ἥρωικῶς. Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ θερμουργοῦ κήρυκος τῆς Φιλικῆς. Μὲ τὴν θυσίαν του ἠξιώθη τοῦ θαυμασμοῦ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰμπραήμ, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι, μόλις τοῦ προσεκόμισαν τὸ πτώμα, ἠσπάσθη τὴν νεκρὰν κεφαλὴν τοῦ ἥρωος.

Ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Φλέσσας, ὁ ἐπιλεγόμενος *Παπαφλέσσας*, ἐγεννήθη τὸ 1788 εἰς *Πολιανὴν* τῆς Μεσσηνίας. Ὑπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον νοήμονας καὶ δραστηρίους ἀρχηγούς τοῦ Μεγάλου Εἰκοσιένα. Δυστυχῶς τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του ἐξουδετέρωνε πολλὰκις ἡ φιλοδοξία του καὶ ἡ ἀσασία τοῦ χαρακτῆρος, ὥστε μερικοὶ νὰ τὸν ἀποκαλέσων Ἀλκιβιάδην τοῦ Εἰκοσιένα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τοῦτο εἶναι βέβαιον: ὅτι ἄνευ τῶν πυρίνων λόγων του ξεσηκωμὸς δὲν θὰ ἐγένετο εἰς τὸν Μωριᾶν ἄνευ τῆς θυσίας του εἰς τὸ Μανιάκι, τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων—ποῦ ἔσπασεν ἀπὸ τὰς συνεχεῖς νίκας τοῦ Ἰμβραήμ—δὲν θὰ ἀνεγείρετο.

Ἡ ἀποφυλάμισις τοῦ Κολοκοιτρώνη. Τὴν 18 Μαΐου ὁ Κολοκοιτρώνης ἀμνηστευθεὶς διωρίσθη ἀρχιστράτηγος. Δὲν ἐπρόφτασε ὁμως νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατάληψιν τῆς Τριπόλεως. Ὁ Ἰμπραήμ, θελήσας κατόπιν νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ *Ναυπλίου*, ἀνεχαιτίσθη εἰς τοὺς *Μύλους τῆς Λέρνης* ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Τρίπολιν, ὅποθεν ὀρμώμενος κατέστρεφε τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ἕλληνες δὲν ὑπέκυψαν, ἀλλὰ τὸν παρηνώχλουν διὰ κλεφτοπολέμου. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις, διὰ νὰ τὸν ἀποκρούσῃ, ἤρχισε τὴν ὀργανώσιν τακτικῶν στρατευμάτων ἀναθέσασα αὐτὴν εἰς τὸν Γάλλον συνταγματάρχην *Φαβιέρον*.

Ἡ β' πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Κατὰ τὸ σχέδιον, ποῦ

ναφέραμε άνωτέρω, τήν έν Πελοποννήσῳ έέργειαν τοῦ Ἰμπραήμ μελλε νά ακολουθήσῃ παράλληλος δρᾶσις τῶν Τούρκων εἰς Στερεάν. Τό 1825 ὁ σουλτάνος ανέθεσε τήν έκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς τόν *Κιουταχῆν*. Οὗτος έκκινήσας ἐξ Ἰωαννίνων τήν 15 Ἀπριλίου 1825 ἀπέκλεισε τὸ Μεσολόγγι μὲ 20.000 στρατιώτας. Ἡ πόλις ἀπὸ ξηρὰν έπροστατεύετο ὑπὸ γαιοτοίχου. Ἐπίσης ὠχυρσμένα ἦσαν τὰ νησίδια τῆς λιμνοθαλάσσης. Ἐν ὄλῳ τὸ φρούριον εἶχε 48 τηλεβόλα καὶ 4 βομβοβόλα καὶ 3000 πολεμιστάς, αὐξηθέντας τὸν Ἰούνιον εἰς 3500. Ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ 12000 γυναικόπαιδα.

Ἡ πολιορκία παρουσίασε δύο φάσεις: Τοὺς πρώτους 7 μῆνας συντρίβονται ὄλαι αἱ προσπάθειαι τοῦ Κιουταχῆ. Ἐπίσης αἱ κινήσεις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου πρὸς πλήρη ἀποκλεισμόν τοῦ Μεσολογγίου ἐξουδετερώνονται ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Τήν 24 Ἰουλίου οἱ πολιορκούμενοι, ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς ὀπλορχηγούς τῆς Στερεᾶς, ἐπιχειροῦν ἐξοδόν, ἀποδεκατίζουσι τὰ στρατεύματα τοῦ Κιουταχῆ καὶ τὸν ἀναγκάζουσι νά ἀποσυρθῆ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ *Ζυγοῦ* καὶ νά περιορισθῆ εἰς ἄμυναν. Ἐπίσης μεγάλη μοῖρα Τουρκικοῦ στόλου, θελήσασα νά διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Μιαούλη.

Τήν 25 Δεκεμβρίου 1825 ὁ Ἰμπραήμ ἔρχεται εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Κιουταχῆ μὲ 10000 στρατὸν καὶ ἀρχίζει ἡ 2α φάσις τῆς πολιορκίας. Ἔτσι τώρα οἱ δύο πασάδες ἠνωμένοι ἀπὸ ξηρᾶς ἀποκλείουσι τήν θρυλικήν πόλιν, ἐνῶ ὁ *Καπετὰν πασᾶς* τήν περιέκλεισεν ἀπὸ τήν θάλασσαν.

Ἡ ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου *. Διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ του ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη τὸ Μεσολόγγι εὐρέθη εἰς δεινὴν θέσιν. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1826 ἡ κατάστασις ἐγένετο ἀφόρητος: Ὁ Μιαούλης ἀπέτυχεν νά διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ οἱ κάτοικοι—πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης—ἐζῶν τρώγοντες φύκη, σκώληκας καὶ δέρματα. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτάς ἀποφασίζουσι νά διασχίσουν ἔνοπλοι τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν καὶ νά ἐνωθοῦν μὲ τὰ ἐν *Πλαϊάῳ* στρατεύματα. Πράγματι τήν 10 Ἀπριλίου ἐπεχειρήθη ἡ θρυλικὴ Ἔξοδος. Οἱ ἐξεληθόντες ἦσαν 3.000 μάχιμοι καὶ 6.000 γυναικόπαιδα. Ἐκ τούτων 1.800 μόνον, ἐκ τῶν ὁποίων 7 μόνον γυναῖκες, διέφυγον εἰς *Ζυγόν*. Οἱ λοιποὶ ἦ ἐφονεύθησαν ἢ ἐπέστρεψαν εἰς Μεσολόγγι, ὅπου ἐσυνεχίσθη ὁ

* Βλέπε Δ. Φωτιάδῃ «Τὸ Μεσολόγγι».

ἀγών μέχρι τῆς ἐπομένης καταλήγων συνήθως εἰς ἀνατινάξεις ἐπάλληλων μετὰ τῶν ἀποθηκῶν τους. Μίαν τοιαύτην ἀνετίναξεν ὁ γέρον Χρ. Καψάλης καὶ ἔθαψε πλῆθος ἐχθρῶν καὶ ἀμυνομένων.

Οὕτω πως ὠλοκαυτώθη τὸ Μεσολόγγιον. Διὰ τῆς σθεναρᾶς ὁμοῦ ἀντιστάσεώς του καθήλωσε γύρω ἀπὸ τὸν περίβολόν του δύο μεγάλας στρατιάς καὶ ἔδωκε καιρὸν εἰς τὰ ἄλλα μέρη νὰ ἐτοιμάσουν τὴν ἀμυνάν των. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πάλιν ἐδυνάμωσε τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα καὶ διεσκέδασε τὴν θλιβερὰν ἀνάμνησιν τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Ἔτσι ἢ πρὸς ἀντίστασιν θέλησις τῶν Ἑλλήνων ἀντὶ νὰ καμφθῆ ἔνισχύθη καὶ ἐκραταιώθη.

Κρίσιμος ἡ θῆσις τῆς Ἐπαναστάσεως Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ μὲν Ἰμπραήμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἤρχισε τὰς δηώσεις, ὁ δὲ Κιουταχῆς ἐστράφη κατὰ τῆς Ἄν. Ἑλλάδος, ἐνῶ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὔτε πόρους οὔτε ἐπιβολὴν διέθετε διὰ νὰ ἀντιδράσῃ. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ὁμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης εἶχε συγκαλέσει εἰς τὴν Πιάδαν τῆς Ἐπιδαύρου τὴν Γ' Ἐθνοσυνέλευσιν (Ἰανουάριος 1826) καὶ ὅτε ἔφθασεν ἡ εἰδησις τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ, διεδέχθη δὲ αὐτὴν 11μελὴς κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ἄνδρ. Ζαΐμην. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα ἔσωσεν ἡ ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ της καὶ ἡ ἔξωθεν βοήθεια. Διὰ τῶν ἐξωτερικῶν βοηθημάτων ἠδυνήθη ὁ στόλος νὰ κινηθῆ καὶ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Τουρκικὸν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Εἰς τὴν ξηρὰν ὁ Κολοκοτρώνης διεξῆγε πείσμονα κλεφτοπόλεμον, ἀναγκάζων τὸν Ἰμπραήμ νὰ περιορίσῃ τὰς ἐπιδρομάς. Ὁ Ἰμπραήμ, θελήσας νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Μανιάτας, ἀπεκρούσθη εἰς τὴν μάχην τῆς Βέργας*. Εἰς τὴν Στερεάν δὲ παρουσιάσθη ἀντάξιος ἀντίπαλος τοῦ Κιουταχῆ ὁ Καραϊσκάκης.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης (1782—1827). Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μαυρομάτι τῆς Καρδίτσας. Διήλθε περιπετειώδη νεότητα, ἀναμιχθεὶς εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἄλῆ, εἴτε ὡς μισοφόρος εἴτε ὡς ἀντίπαλός του. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀγῶνος δὲν ἔδειξε σταθερότητα καὶ πίστιν, διότι παρουσίαζεν ἕνα χαρακτηριστικὴν δισυπόστατον κατὰ τὰ λεγόμενά του: «Πολλὲς φορὲς γίνουμαι διάβολος, μὰ σὰ μετανιώσω γίνουμαι ἄγγελος». Βραδύτερον αἱ κρίσιμοι περι-

* Ὁ Ἰμπραήμ ἀντιληφθεὶς ὅτι καλύτερα ἀποτελέσματα θὰ εἶχε διὰ τῶν ἡπίων μέσων, προέβη εἰς τὴν παροχὴν ἀμνηστίας παρέχων συγχωροχάρτια. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀντέδρασε καὶ ἐτιμώρησε πολλοὺς προσκυνημένους, ὅπως τὸν ὄπλαρχηγὸν τῆς Ἀχαιοῦ Νενέκον (τὸν ὁποῖον ἐξετέλεσε) καὶ ἔτσι συνεκράτησεν ἀλύγιστον τὸ πρὸς ἀντίστασιν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν ἀμνηστίαν καὶ τὰ συγχωροχάρτια τοῦ Ἰμπραήμ εἶχεν ἀρχίσει νὰ παραλύη.

στάσεις ἀφύπνισαν τὴν ἔθνικὴν συνείδησίν του καὶ τὸν κατέστησαν πρότυπον πειθαρχικότητος καὶ αὐτοθυσίας. Γνώστης τῶν γεωγραφικῶν ὄρων τῆς Στερεᾶς, ὀρμητικώτατος εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ στρατηγικώτατος εἰς τὴν σύλληψιν εὐρυτέρων σχεδίων, δικαίως ἐκρίθη ὡς ὁ καταλληλότερος ὄπλαρχηγὸς πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ στρατηγικωτάτου Κιουταχῆ.

Ἡ πάλη περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Κιουταχῆς, ἀφοῦ προήλασεν εἰς Ἀττικὴν, κατέλαβε τὴν 13 Αὐγούστου τὰς Ἀθήνας. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἤθελε νὰ διασώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς τὸν Καραϊσκάκη, πού ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὴν Ἐλευσίνα εἰς τὰ νῶτα τοῦ Κιουταχῆ. Τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο νὰ ἀποκόψῃ τὰς συκοινωνίας τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Τὴν 24 Νοεμβρίου 1826 ἐξωλόθρευσεν ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν Ἀράχωβαν δύναμιν 2000 Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπην. Τὴν 2 Φεβρουαρίου 1827 ἀπέκρουσε Τουρκικὴν ἐπίθεσιν εἰς τὸ Δίστομον. Διὰ τῶν νικῶν αὐτῶν ἀνεβίωσεν ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν Στερεάν καὶ ὁ πολιορκητὴς Κιουταχῆς εὐρέθη πολιορκούμενος. Τὴν 24 Ἰανουαρίου ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Γόρδων ἀπεβιβάσθη μετὰ 2.300 ἀνδρῶν καὶ 15 τηλεβόλων εἰς τὴν Πειραιϊκὴν ἀκτὴν καὶ ἀπέκρουσε ἐπίθεσιν τοῦ Κιουταχῆ, ὑποστηριζόμενος ἀπὸ θαλάσσης ὑπὸ τῆς ἀτμοκινήτου κορβέτας *Καρτερίας* τῆς ὁποίας ἐπέβαινεν ὁ γενναῖος φιλέλληνας Ἀσιγιῆ. Τέλος ὁ Καραϊσκάκης διαταχθεὶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ Κερασίον, Δυτ. τοῦ Πειραιῶς. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀκρόπολις δις ἐνισχυθεῖσα (τὴν μίαν ὑπὸ τοῦ Κριεζώτου, τὴν ἄλλην ὑπὸ τοῦ Φαβιέρου) δὲν παρεδόθη.

Ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἀ' Ἐθνοσυνέλευσις συνῆλθε τὸν Μάρτιον τοῦ 1827. Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη κατέθεσε τὴν ἀρχήν, ἡ δὲ Συνέλευσις—ἀφοῦ ἐψήφισε νέον Σύνταγμα καὶ παρέδωκε τὴν Νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, δηλ. τὴν βουλὴν—διώρισεν τὸν Τσώρτς ἀρχιστράτηγον, τὸν δὲ Κόχραν ναύαρχον. Τέλος ἐξέλεξε τὸν Καποδίστριαν Κυβερνήτην (30 Μαρτίου 1827).

Ἡ ἐν Φαλήρω καταστροφὴ. Ἡ κυβέρνησις, ἐπειδὴ ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ Τσώρτς, ἠνάγκασε τὸν Καραϊσκάκη νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου καὶ νὰ δεχθῇ τὴν κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν, ἵνα λυθῇ ἡ παλιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ 23η Ἀπριλίου ὠρίσθη ὡς ἡμέρα ἐπίθεσεως. Δυστυχῶς τὴν 22αν ἐπληγώθη ὁ Καραϊσκάκης καὶ εἰς τὰς 23 ἀπέθανεν. Ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου του ἔθλιψεν ὑπερβολικὰ τοὺς στρατιώτας του. Τὴν 24ην οἱ φιλέλληνες ἀρχηγοί,

χωρίς σχέδιον καὶ ἐτοιμασίας, ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν καταστροφὴν. Ἐνῶ οὗτοι ἐπετίθεντο ἄνευ σχεδίου καὶ χωρὶς συνοχῆν, ὁ Κιουταχῆς προσέβαλεν αὐτοὺς δι' ὅλων τῶν δυνάμεων του. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπέλασιν τοῦ ἵππικοῦ του, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ φιλέλληνες ἐτράπησαν πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ καταστροφή ἦτο τρομερά: 1500 ἐφονεύθησαν, 250 αἰχμάλωτοι ἀπεκεφαλίσθησαν, ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ἀκροπόλεως, ἡ Ἐπανάστασις ἔσβησεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους διετηρεῖτο. Ὁ Ἰμπραὴμ ἐσκέπτετο ἤδη περὶ ἐκστρατείας κατὰ τοῦ *Ναυπλίου* καὶ τῆς *Υδροῦς*. Εὐτυχῶς ὅτι εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν ἐξεδηλώθη ἡ ἐπέμβασις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἀγγλία ἠκολούθει ἤδη φιλελληνικὴν πολιτικὴν. Εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ νέος τσάρος *Νικόλαος* δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν Μέττερνιχ. Ἐπίσης ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν αὐστριακὴν ἐπιρροήν. Τὴν 6ην Ἰουλίου τοῦ 1827 αἱ 3 Δυνάμεις ὑπέγραψαν εἰς τὸ Λονδίνον τὴν λεγομένην *Ἰουλιανὴν Σύμβασιν*, δι' ἧς ἡ Ἑλλάς ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου μὲ σύνορα τὸν Παγασητικὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικόν. Τὸ διάβημά των αἱ 3 Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ τὸ ὑποστηρίξουν διὰ στρατιωτικῆς ἐπιδείξεως, ἐὰν δὲν ἐγίνετο δεκτὸν ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων. Ὁ ὑπὸ τὸν *Κόδρικτον* Ἀγγλικὸς στόλος τοῦ Αἰγαίου καὶ ὁ ὑπὸ τὸν *Δεριννὸν* Γαλλικὸς ἐνισχύθησαν, κατέπλευσε δὲ καὶ Ρωσικὸς στόλος ὑπὸ τὸν *Ευθεν*. Οἱ Ἕλληνες ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τῶν Δυνάμεων· ὁ σουλτάνος ὁμως τὴν ἀπέκρουσεν, ὡς ἐπέμβασιν τῶν ξένων.

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. Ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος, ἐνισχυθεὶς διὰ νέων ἐπικουριῶν, ἐναυλόχει εἰς τὸν λιμένα τῆς *Πύλου*. Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ *Κόδρικτον*, ὁ ὁποῖος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἰμπραὴμ καὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων περὶ λήξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ὅταν ἔφθασε καὶ ὁ Γαλλικὸς στόλος, οἱ δύο ναύαρχοι ἀπήτησαν ἀπὸ τὸν Ἰμπραὴμ νὰ ἀπέχη πάσης ἐπιχειρήσεως, ἕως ὅτου λάβῃ ὁδηγίαν ἀπὸ τὴν Πύλην. Οἱ Ἕλληνες λαβόντες θάρρος ἀνεζωπύρρησαν, ὅπου ἠδύναντο, τὸν Ἀγῶνα. Ἔτσι ὁ *Ἀσιγξ* μετὰ τῆς Καρτερίας καὶ ἄλλων πλοίων κατέστρεψε Τουρκικὸν στολίσκον εἰς τὸν λιμένα τῆς *Ἰτέας*. Ὁ Ἰμπραὴμ, θελήσας νὰ κινηθῆ μετὰ τὸν στόλον του πρὸς ἐκδίκησιν, ἠμποδίσθη ὑπὸ τοῦ *Κόδρικτον* καὶ ἐτράπη καὶ πάλιν πρὸς δῆωσιν τῆς Πελοποννήσου.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ σουλτάνος, ἀπορρίψας τὴν πρότασιν τῶν Δυνάμεων, ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν Ἰμπραήμ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Τότε ὁ στόλος τῶν 3 Δυνάμεων εἰσῆλθεν εἰς Ναυαρίνον διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν Ἰμπραήμ τὴν θέλησίν των. Εἰς τὰς 8 Ὀκτωβρίου ἐπῆλθεν ἡ μοιραία σύγκρουσις καὶ τὰ 26 πολεμικὰ τῶν 3 Δυνάμεων (μὲ τὰ 1270 τηλεβόλα) ἔκαυσαν τὴν Τουρκοαιγυπτιακὴν ἀρμάδα ποῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 82 σκάφη (τῶν 2000 τηλεβόλα) ἐκτὸς εἴκοσι μικρῶν πλοίων *.

Τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνος.—Οἱ Τοῦρκοι ἠτοίμαζον νέαν ἐκστρατείαν. Οἱ πρέσβεις τῶν Δυνάμεων ἐγκατέλειψαν τὴν Κων)πολιν καὶ τὴν 7 Μαΐου 1828 ἐξεργάγη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ποῦ διήρκεσε δύο ἔτη (1828—1829). Οἱ Ρῶσοι προήλασαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1828 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ *Καποδίστριας* καὶ ἤρχισε τὴν ἀνασυγκρότησιν. Ἡ Γαλλία ἔστειλε 14000 πεζοὺς καὶ 300 ἵππεις ὑπὸ τὸν Μαιζὸν διὰ νὰ ἐκδιώξουν τὸν Ἰμπραήμ, ποῦ συνεπέειξ τούτου διετάχθη τὴν 25 Αὐγούστου ὑπὸ τοῦ πατρός του νὰ ἀφήσῃ τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἡ ἀπελευθέρωσις ἦτο ἔργον εὐκολον. Ὁ Τσώρτς διαπεραιωθείς εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα ἀπηλευθέρωσεν αὐτὴν μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ. Εἰς τὴν Ἀ. Ἑλλάδα ὁ Ὑψηλάντης ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πέτρων τῆς Βοιωτίας (12 Σ]βρίου 1829).

Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.—Τὴν 10ην Μαρτίου 1829 αἱ τρεῖς Δυνάμεις ὑπέγραψαν Σύμβασιν, δι' ἧς ἰδρύετο Ἑλλην. κράτος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου περιλαμβάνον ὅλην τὴν Ἑλλάδα Νοτίως τοῦ Παγασητικοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ μὲ τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς Κυκλάδας. Ἀλλ' αἱ νῆκαι τῆς Ρωσίας κατὰ τῶν Τούρκων ἠλλάξαν τὰς διαθέσεις τῆς Ἀγγλίας, ποῦ τώρα ἐκλινεν ὑπὲρ τῆς ἰδρύσεως ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος. Μετὰ νέας συνεννοήσεις ὑπεγράφη τὴν 22 Ἰανουαρίου 1830 τὸ Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου, δι' οὗ ἰδρύθη *ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν Βασίλειον* μὲ ὄρια ὁμως μέχρι τοῦ Σπερχειοῦ. Ἀλλὰ αἱ Δυνάμεις, διὰ νὰ θέσουν

* Ἡ ναυμαχία ἐπλήρωσε χάραξ Ἑλλήνας καὶ ξένους, ἡ δὲ μοῦσα τοῦ Βίκτ. Οὐγκὼ ἔψαλλε τό :

*La Grèce est libre, et dans la tombe
Byron applaudit Navarin.
Salut donc, Albion vieille reine des ondes ! . . .*

τέρμα εἰς τὰς μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου ἐκδηλωθείσας παραχᾶς, ἔδωκαν τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Ὀθωνα—δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας—καὶ ἐξέτειναν τὰ ὄριά της μέχρι τοῦ Παγασητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ (Σύμβασις Κωνσταντινουπόλεως, Ἰούλιος 1832). Ἡ Κρήτη ἐδόθη εἰς τὸν χεδίβην τῆς Αἰγύπτου. Ἡ Σάμος ἔμεινεν αὐτόνομος ὑπὸ Χριστιανὸν ἡγεμόνα, διοριζόμενον ὁμως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ σημασία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως.—Ἡ ἐξέγερσις ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν Τουρκικὴν κατάστασιν, ποῦ ἐπεβλήθη τὸ 1453. Ἡ Χώρα κάτω ἀπὸ τὴν μακρὰν δουλείαν εἶχε γίνει ἀγνώριστος: Ἐκεῖ ὅπου ἤκμαζεν ὁ πολιτισμὸς, τώρα ἐπικρατεῖ ἡ καταστροφή καὶ ἡ κατάπτωσις. Οἱ ἀγροὶ ἔχουν ἐκχερσωθῆ, τὰ ἔλη ἔχουν σκεπάσει μεγάλας ἐκτάσεις καὶ αἱ ἀσθένειαί μαστίζουσι τὴν Φυλὴν. Ὁ πληθυσμὸς ἔχει ἀραιωθῆ. Δὲν ὑπάρχουν δρόμοι, οὔτε ἐπικοινωνία, οὔτε ἀσφάλεια. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον εἶναι ὅτι ὁ ὑπέροχος Ἑλληνικὸς λαὸς ἐδίδαξε διὰ τῆς καρτερίας του, τῆς γενναιότητος καὶ τῆς αὐτοθυσίας του μὲ ποῖον τρόπον οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι καὶ ὅτι ποτέ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ὑποκύπτει εἰς τὴν πίεσιν καὶ τὴν δεσποτείαν. Ἀκόμη διέψευσε τὸν Μέντηρονιχ, ποῦ εἶχε διακηρύξει ὅτι «οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν εἶχον ἐκπέσει εἰς τὰς κατωτάτας βαθμίδας τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Διὰ τί ὁ σουλτάνος προῆλθεν εἰς συμφωνίαν μὲ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆν; 2. Ἐκτιμᾶσατε τὸν κίνδυνον ποῦ ἠπειλεῖ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν συμφωνίαν αὐτῆς. 3. Ποῖος ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰμπραήμ; 4. Πῶς ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν; 5. Ποῖα τὰ κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντος; 6. Ποῖος ὁ Μιαούλης (καταγωγὴ—χαρακτὴρ—δρᾶσις); 7. Ποῖαι περιστάσεις διηκόλυνον τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον; 8. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν μάχην εἰς τὸ Μανιάκι; 9. Μὲ ποῖον τρόπον προσπαθεῖ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ἀποκρούσῃ τὸν Ἰμπραήμ; 10. Δώσατε περιληπτικὴν εἰκόνα τῆς β' πολιορκίας τοῦ Μεσολογίου. 11. Περιγράψατε τὴν θρυλικὴν Ἐξοδον. 12. Ἐκθέσατε συντόμως τὴν ἥρωικὴν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν μάχην. 13. Πότε συνῆλθεν ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνέλευσις καὶ τί ἀπεφάσισε; 14. Ὑπὸ ποίας συνθήκας ἐπῆλθεν ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις; 15. Πῶς ἐγένετο ἡ ἐν Ναυαρίῳ ναυμαχία καὶ ποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς; 16. Τί ἀπεφάσισαν τελικῶς αἱ Δυνάμεις διὰ τὴν Ἑλλάδα; 17. Πῶς κρίνετε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν; 18. Ἐκθέσατε τὰς δυσκόλους πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς φάσεις τοῦ Ἀγῶνος. 19. Ποῖα τὰ πλεονεκτήματα καὶ ποῖα τὰ μειονεκτήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν;

ΚΕΦ. Η'—Τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος

•Ο *Καποδίστριας* * (1828—1831) ἀποδεχθεὶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὡς Κυβερνήτου τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐκυβέρνησε 3 1/2 ἔτη. Μὲ τὸ κύρος τοῦ ἐπιστεύετο ὅτι θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ὁμόνοιαν τῶν κομμάτων καὶ θὰ ἐβοήθει τὴν Χώραν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς προόδου. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ ὑπῆρξε δυσχερὲς ὄχι μόνον λόγῳ τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς ἀναρχίας τοῦ δετοῦς Ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε νὰ ἀντεπεξέλθῃ πρὸς τὰς μηχανορραφίας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, πού τοῦ προέβαλλον δυσχερείας θεωροῦντες αὐτὸν ὡς πράκτορα τῆς Ρωσίας.

Ἡ διοίκησις τοῦ *Καποδιστρίου*. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐταρχικότης τοῦ Κυβερνήτου ἐδυσκόλευον τὸ ἔργον τοῦ. Φρονῶν, ὅτι τὰ Συντάγματα καὶ τὰ Κοινοβούλια εἶναι πρόωρα διὰ τὴν χώραν, ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς. Διέλυσε τὴν κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκλεγείσαν *Βουλὴν* καὶ ἀνέστειλε τὸ Σύνταγμα. Ἀντ' αὐτῆς προέβη εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Π α ν ε λ λ η ν ί ο υ, Συμβουλευτικοῦ Σώματος ἀπὸ 27 μέλη. Τὴν ἐξουσίαν ἤσκει κυρίως ἡ *Γενικὴ Γραμματεία* (Ἐπιφυλακτικὸν Συμβούλιον) διοριζομένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου, τῆς ὁποίας πρόεδρον διώρισε τὸν Σπ. Τρικούπην.

Τὸ ἔργον τοῦ *Κυβερνήτου* εἶναι *ἀξιοθαύμαστον*. Ἐτακτοποίησε τὰ *Δημόσια οἰκονομικά*. Ἰδρυσε Ἐθν. *Τράπεζαν* καὶ *ἐκοινονομίσματα*. Περίωρισε τὴν ληστείαν. Κατήρτισε *στρατὸν τακτικὸν* ἐξ 8 ταγμάτων τῶν 1000 ἀνδρῶν. Ἐμερίμνησε διὰ τὴν *Ἐκπαίδευσιν*. Ἰδρυσε *δημοτικὰ σχολεῖα, Διδασκαλεῖον* (εἰς Αἴγιον), *Ὀρφανοτροφεῖον* καὶ τὴν *Γεωργικὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος*. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, πού ὠργάνωσε τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ἔβαλε τὰ θεμέλια κράτους ὠργανωμένου.

Ἡ ἀντιδρασίς. Τὰ διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ μέτρα τοῦ Κυβερνήτου ἐδημιούργησαν δυσανεκτικὰς μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ συνέτειναν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἀντιπολιτεύσεως μὲ κέντρα τὴν *Μάνην* καὶ τὴν *Υδραν*. Ἡ ἀδυναμία τοῦ Κυβερνήτου νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς Ὑδραίους διὰ τὰς πολεμικὰς ζημίας, ἠνάγκασε αὐτοὺς νὰ ἐκλέξουν χωριστὴν κυβέρνησιν. Κατ' ἐντολήν αὐτῆς ὁ *Μιαούλης* καὶ ὁ *Μαυροκορδάτος* κατέλαβον τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου. Ὅταν

* Ἄριστον βοήθημα *Γατοπούλου* «Ὁ Καποδίστριας».

δὲ ὁ Ρῶσος ναύαρχος Ρικὸρ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυβερνήτου ἠθέλησε νὰ τοὺς κτυπήσῃ, ὁ Μιαούλης ἀνετίναξε τὴν φρεγάτα «*Ἑλλάδα*» καὶ τὴν κορβέταν «*Υδροῦν*».

Ἡ δολοφονία τοῦ κυβερνήτου.—Σοβαρωτέρα ὑπῆρξεν ἡ διέ-
νεξις τοῦ Καποδίστρια μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους. Οἱ Μιανιάται
ἠρνήθησαν νὰ φορολογηθοῦν καὶ ἐστασίασαν. Ὁ Καποδίστριας
ἀποδώσας τὴν στάσιν εἰς τοὺς Μαυρομιχαλαίους, ἐφυλάκισε πολ-
λοὺς καὶ τὸν ἴδιον ἀκόμη τὸν Πετρόμπεην. Ὁ υἱὸς ὅμως αὐτοῦ Γε-
ώργιος καὶ ὁ ἀδελφός του Κωννος, καιροφυλακτήσαντες, ἐδολοφό-
νησαν τὸν Κυβερνήτην τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1831 εἰς τὸ Ναύπλιον.

* *Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας* * (1776—1831) κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ Κερ-
κυραϊκὴν οἰκογένειαν. Ἦτο ἀνὴρ μακρᾶς πείρας. Σπουδάσας ἰατρικὴν εἰς
τὴν Εὐρώπην, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ρωσικὴν ὑπηρεσίαν.
Ὁ Τσάρος ἐκτιμῶν τὰς ἱκανότητάς του ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν εἰς διαφό-
ρους λεπτὰς διπλωματικὰς ἀποστολάς καὶ τὸν προήγαγεν εἰς ὑποουγόν
τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἦτο λιτός, ἀπλός, ἀφιλοκερδὴς καὶ πολὺ φιλόπατρις.

Ἄναρχία—κἀθόδος τοῦ Ὀθωνος.—Μετὰ τὴν δολοφονίαν
τοῦ Καποδίστρια ἐπηκολούθησε πλήρης ἀναρχία. Ἐπειτα ἀπὸ πεί-
σμονα ἀγῶνα τῶν κομμάτων συνῆλθε τὴν 14 Ἰουλίου 1832 εἰς
Πρόνοιαν τοῦ Ναυπλίου ἡ Ἐ' Ἐθνοσυνέλευσις, ποὺ ἔδωσε
ἀμνηστίαν καὶ ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὀθωνος. Οὗτος τὴν
25 Ἰανουαρίου 1833 ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον μὲ τὴν προσδοκίαν,
ὅτι θὰ ἔθετε τέρμα εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ θὰ ὠδήγει τὴν Χώραν εἰς
τὴν τάξιν καὶ τὴν πρόοδον.

- **Ἀντιβασιλεία—ἀπολυταρχικὴ διοίκησις.**—Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς
ἦτο ἀνήλικος, ὁ πατὴρ του ὠρισε τριμελῆ ἀντιβασιλείαν ἀποτε-
λεσθεῖσαν ἐκ τῶν *Ἀρμανσπέργ, Μάουερ, καὶ Ἐυντεκ*. Οὗτοι ἐπέβα-
λον τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, καθὼς καὶ
καὶ τὴν ἄγνοιαν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων,
ἡ ἀντιβασιλεία ἐγίνεν ἀντιδημοτικὴ. Δύο εἶναι κυρίως τὰ ζητήματα
ποὺ τὴν ἀπησχόλησαν, τὸ *στρατιωτικὸν* καὶ τὸ *ἐκκλησιαστικόν*. Πρὸς
ἱκανοποίησιν τῶν ἀτάκτων τῆς ἐπαναστάσεως συνέστησε 10 τά-
γματα κυνηγῶν. Ἐπίσης ἐδημιούργησεν *αὐτοκέφαλον Ἑλληνικὴν*
Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν μόλις κατὰ τὸ 1850 ἀνεγνώρισεν τὸ Πα-
τριαρχεῖον. Στίγμα τῆς ἀντιβασιλείας ἀπετέλεσε ἀκόμη καὶ ἡ

* Βλέπε: 1. Ἀ. Ἰδρωμένου «Ἰω. Καποδίστριας» καὶ 2. Ν. Δραγοῦμη
«Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις».

καταδίκη τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς θάνατον, πού ὅμως δὲν ἐξετέλεσαν ἀπὸ ἀντίδρασιν τοῦ λαοῦ.

Ἕ Ὁ Ὀθων—*αὐταρχικὴ κυβέρνησις μέχρι τοῦ 1843*. Τὸ 1835 ὁ Ὀθων ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνησεν χωρὶς λαϊκὴν ἀντιπροσωπείαν. Προήδρευεν ὁ ἴδιος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Διῶριζε τοὺς Βαυαροὺς εἰς τὰς ἐπικαίρους θέσεις καὶ ἐκράτησεν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν *Ἀρμανσπέργ*. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀντέδρασαν καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν πρωθυπουργὸν του μὲ τὸν Ἕλληνα *Ζωγράφον*. Ἐγκολπωθεὶς τὴν πολιτικὴν τῆς *Μεγάλης Ἰδέας*, εὐρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, πού ἠνύθουν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας.

Ἕ *Ἐπανάστασις τῆς Γ' Σεπτεμβρίου*. Ἡ κατὰ τοῦ Ὀθωνος δυσαρέσκεια ὀγκουμένη κατέληξε, τῇ ὑποκινήσει τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας, εἰς τὴν *ἐπανάστασιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843*. Ἐπικεφαλῆς αὐτῆς εὐρέθησαν ὁ ὀπλαρχηγὸς *Ἰωάν. Μακρυγιάννης* * καὶ ὁ συνταγματάρχης *Καλλέργης*. Οὗτοι περικυκλώσαντες τὰ ἀνάκτορα, ἐζήτησαν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Βαυαρῶν καὶ τὴν παροχὴν Συντάγματος.

Ἕ *Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος*. Ὁ βασιλεὺς ἀναγκασθεὶς συνεκάλεσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, πού ἐγκαθίδρυσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα *Συνταγματικὴν Μοναρχίαν*. Τὸ νέον Σύνταγμα καθιέρωνε 2 κοινοβουλευτικὰ σώματα, τὴν *Βουλὴν* καὶ τὴν *Γερουσίαν*. Ἀπὸ τοῦ 1844 ὁ Ὀθων ἐκυβέρνησε συνταγματικῶς.

Ἕ *Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὀθωνος*. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ *Κριμαϊκοῦ* πολέμου (1853—1856) ἡ Ἑλλάς προεκάλεσεν ἐπαναστάσεις εἰς Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Μακεδονίαν. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία—πού συνεμάχουν μὲ τὴν Τουρκίαν—τὸν Μάιον τοῦ 1854 ἔκαμαν ἀπόβασιν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ κατέλαβον τὰς Ἀθήνας, διορίσαντες πρωθυπουργὸν τὸν *Μαυροκορδάτον*. Ἀλλὰ τοῦτο κατέστησε τὸν Ὀθωνα δημοφιλῆ. Ἐπειδὴ ὅμως ἀνemeίχθη εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1861, κατέστη μισητός. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἔγιναν ἐπαναστάσεις προκληθεῖσαι ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς *Ἐπ. Δεληγιώργης* ἐδημοσίευσεν προκήρυξιν ἀναγγέλλων τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας

* Εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν «Ἀπομνημονευμάτων», μιᾶς σπουδαίας πηγῆς τοῦ Εἰκοσιένα καὶ λαμπροῦ γλωσσικοῦ μνημείου τῆς Δημοτικῆς μας γλώσσης.

καὶ τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως. Ὁ βασιλεὺς τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1862 ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Βαυαρίαν ὅπου καὶ ἀπέθανε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Ποῖα ἡ διοίκησις τοῦ Καποδίστρια; 2. Ποῖα τὰ αἷτια τῆς κατὰ τοῦ Καποδίστρια ἀντιδράσεως; 3. Καταγωγή, μόρφωσις, διεθνῆς καὶ ἐθνικῆ ἰδέᾳς τοῦ Καποδίστρια. 4. Ποῖα συνθήκαι ὠδήγησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὄθωνος; 5. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν ἀντιβασιλείαν; 6. Μὲ ποίας μεθόδους ἐκυβέρνησεν ὁ Ὄθων πρὸ τοῦ 1843; 10. Ἀπὸ ποίους, πότε καὶ διατί ἔγενεν ἡ ἐπανάστασις τῆς 7 Σεπτεμβρίου; 11. Ποῖοι λόγοι συνέτειναν εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος;

ΚΕΦ. Θ'—Ἡ Εὐρώπη μέχρι τοῦ 1870

1. Ἡ Γαλλία

Συνταγματικὴ μοναρχία—Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος ὁ Λοὺδοβίκος ὁ Π' (1814—1824) ἐχορήγησε Σύνταγμα μὲ περιορισμένας ἐλευθερίας. Ἐπ' αὐτοῦ διεμορφώθησαν τὰ κόμματα: α') τῶν ἀδριατικῶν βασιλοφρόνων, β') τῶν συνταγματικῶν βασιλοφρόνων καὶ γ') τῶν φιλελευθέρων. Τότε ἐκυβέρνησαν οἱ ἀδιάλλακτοι καὶ προέβησαν εἰς ἀντεκδικήσεις κατὰ τῶν φιλελευθέρων.

Κάρολος ὁ Γ'—Ἰουλιανὴ Ἐπανάστασις.—Οὗτος προέβη εἰς ἐκκαθαρίσεις εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν διοίκησιν, ἀλλὰ συνήντησεν ἀντίδρασιν. Πρὸς διασκέδασιν αὐτῆς κατέλαβε τὸ 1830 τὸ Ἀλγέριον, ἀλλ' ὁ λαὸς τὸν κατεψήφισεν εἰς τὰς ἐκλογάς. Ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε τότε νὰ περιστείλῃ τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας, ὁ λαὸς ὅμως προέβη εἰς τὴν Ἰουλιανὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1830 καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ. Ἡ Ἰουλιανὴ Ἐπανάστασις εἶχεν ἀντικτυπον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὸ Βέλγιον ἐπαναστάτησε καὶ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν. Ἡ Πολωνία ἐξηγέρθη κατὰ τῶν Ρώσων, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔγενε κίνημα κατὰ τῆς Αὐστρίας, χωρὶς ὅμως ἀποτέλεσμα.

Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος—Φεβρουριανὴ Ἐπανάστασις.—Οὗτος παρεχώρησε Σύνταγμα, ἀλλὰ μὲ περισσοτέρας ἐλευθερίας. Στριχθεὶς ἐπὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως ἐβασίλευσεν εἰρηνικῶς. Ἡ μεγάλη ὅμως οἰκονομικὴ κρίσις κατέληξεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848, πού τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀπέλθῃ.

Ἡ δημοκρατία.—Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ βασιλέως ἐπεβλήθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Β' δημοκρατία. Εἰσήχθη ἡ καθολικὴ ψηφοφορία καὶ προεκηρύχθησαν ἐκλογαὶ διὰ Συντακτικὴν Συνέλευσιν. Αὕτη ἐψήφισε νέον Σύνταγμα. Δι' αὐτοῦ ἐδημιουργεῖτο μία Βουλὴ καὶ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία παρεχωρεῖτο εἰς Πρόεδρον, τοιοῦτος δὲ ἐξελέγη ὁ ἀνεπιός τοῦ Μ. Ναπολέοντος Λουδοβίκος Ναπολέων.

Ὁ Ναπολέων ὁ Γ' αὐτοκράτωρ.—Οὗτος διέλυσε τὴν Βουλὴν καὶ μὲ δημοψήφισμα (Δεκέμβριος 1851) ἔγενε πρόεδρος. Κατ' οὐσίαν ὅμως ἦτο δικτάτωρ καὶ τὸ 1852 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπ' αὐτοῦ ἦλθον σι-

γμαί που ή Γαλλία απέκτησε δύναμιν. Ἐνίκησε τὸν Τσάρον εἰς Σεβαστούπολιν καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὸ Σολφερίνον· συνετρίβη ὁμως, ὅταν προσέβαλε τὴν Πρωσσίαν.

2. Ἡ Ἀγγλία

Τὸ καθεστῶς τῆς Ἀγγλίας μετὰ τὸ 1815.—Ἡ Ἀγγλία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ δύο κοινοβούλια: τὴν *Βουλὴν τῶν Λόρδων* (τοὺς ὁποίους διώριζεν ὁ βασιλεὺς) καὶ τὴν *Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων*, προερχομένην ἀπὸ ἐκλογάς. Τοὺς ἀντιπροσώπους ὁμως τῆς Κάτω Βουλῆς δὲν ἐξέλεγον ὅλοι αἱ τάξεις, ἀλλ' οἱ μεγαλογαιοκτημόνες. Τὰ βιομηχανικὰ κέντρα οὐδόλως ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὴν Βουλὴν.

Ἡ βιομηχανικὴ ἀκμὴ τῆς Ἀγγλίας σημειοῦται τὸν 19ον αἰ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ ἐφεύρεσις τῶν μηχανῶν καὶ τὸ πλοῦσιον εἰς ἀνθρώπου ὑπέδαφος, πού ἐξησφάλιζεν ἄφθονα καύσιμα διὰ τὴν παραγωγὴν ἀτμοῦ, τῆς μόνης δυνάμεως πρὸς θέρμανσιν καὶ κίνησιν τῶν μηχανῶν κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον πού εἶναι αἰὼν τῆς ἀτμομηχανῆς. Συνέπεια τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως ἦτο ἡ ἀξέησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ δημιουργία μεγάλων κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν προβλημάτων. Τὸ *κοινωνικὸν πρόβλημα* ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν διαφοροποίησιν τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῆς ἀναπτύξεως εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ βιομηχανικὰ κέντρα ἰσχυρᾶς ἀστικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως. Τὸ *οἰκονομικόν*, διότι ὑπὸ τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ὥθησιν ἡ Ἀγγλία ἐγκαταλείπει τὸ προστατευτικόν, ἐμπόριον (*μερκαντιλισμὸν*) καὶ ἐπιβάλλει τὴν *ἐλευθέραν συναλλαγὴν* (Free trade), πού θεωρητικῶς ἐστήριξεν ὁ οἰκονομολόγος *Ἀδάμ Σμιθ*. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐσήμαινεν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ἤτταν τῶν γαιοκτημόνων καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἀστῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, διότι διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου τὰ ξένα προϊόντα συνηγωνίζοντο τὰ ἐντόπια καὶ ἔπιπτον αἱ τιμαί, καὶ συνεπῶς ἀνήρχετο τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν ἐργατῶν καὶ ἀστῶν.

Αἱ μεταρρυθμίσεις ἐπεβλήθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐξελικτικῶς, χωρὶς δηλ. ἐσωτερικὰς ἀναταραχάς. Ἦσαν δὲ αὗται: 1. Ἡ *χειραφέτησις τῶν καθολικῶν* (1829), δι' ἧς ἀπέκτησαν οὗτοι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι καὶ τοῦ διορισμοῦ εἰς δημοσίας θέσεις. 2. Ἡ *οἰκονομικὴ μεταρρύθμισις*, δι' ἧς ἐπεβλήθη ἐλευθέρη συναλλαγή (1846). 3. Ἡ *ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις*.

3. Ἡ Ἰταλία

Ἡ ἐξέγερσις εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ἰταλία τὸν 19ον αἰ. εἶναι χωρισμένη: εἰς κρατίδια κυβερνώμενα ἀπολυταρχικῶς, ἐνῶ μέγα μέρος τῆς κατέχεται ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν. Μετὰ τὴν Φεβρουριανὴν ἐπανάστασιν (1848) ἤρχισεν ἡ κίνησις τῶν Ἰταλῶν πατριωτῶν πρὸς ἔνωσιν καὶ ἐγκαθίδρυσιν φιλελευθέρων θεσμῶν. Οἱ ἡγεμόνες πιεσθέντες παρεχώρησαν *Συντάγματα*· ἀλλ' ὁ Ἰταλικὸς

λαός ἐπόθει τὴν ἐκδῶξιν τῶν Αὐστριακῶν καὶ τὴν ἔνωσιν. Ὁ ἑπαναστατικὸς σύλλογος *Νέα Ἰταλία*, ποῦ ἱδρῦθη ἀπὸ τὸν συγγραφέα *Ματσίνι*, ἐξώθησε τοὺς Ἰταλοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας, ἀναληφθέντα ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Σαρδηνίας *Βίκι*. Ἐμμανουήλ. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ Αὐστριακοὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸ *Μιλάνον*, ἀλλ' ἀργότερον ἐπεβλήθησαν.

Ἡ ἔνωσις τῆς Ἰταλίας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται ἐστράφησαν πρὸς τὸ κράτος τῆς Σαρδηνίας, ποῦ εἶχεν ἔθνικὴν δυναστείαν καὶ συνταγματικὸν πολίτευμα, πρωθυπουργὸν δὲ τὸν διάσημον *Καβούρ*, θερμὸν ὁπαδὸν τῆς ἐνώσεως. Οὗτος, λαβὼν μέρος εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἀπέκτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Γ', ὥστε ὅταν τὸ 1859 οἱ Αὐστριακοὶ ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς *Μαγεντά* καὶ *Σολφερίνον* ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς τὴν *Λομβαρδίαν*. Μετὰ τὴν ἦτταν τῶν Αὐστριακῶν οἱ ἡγεμόνες ἐξεδιώχθησαν καὶ ὁ λαὸς μὲ δημοψήφισμα ἐκήρυξε τὴν ἔνωσιν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐθελοντῶν *Γαριβάλδης* κατέλαβε τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ὅλη ἡ Ἰταλία, πλην τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βενετίας, ἠνώθη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ *Βίκι*. Ἐμμανουήλ. Τὸ 1866 οἱ Ἰταλοὶ συνεμάχησαν μὲ τὴν Πρωσίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ μετὰ τὴν ἦτταν τῶν Αὐστριακῶν ἀφῆρσαν τὴν Βενετίαν. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος (1870) εἰσηλθόντες εἰς Ρώμην, κατεχομένην ὑπὸ Γαλλικῆς φρουρᾶς, καὶ τὴν ἔκαμαν πρωτεύουσάν των.

4. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία

Ἡ κατάσταση εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἀντίδρασιν. Ἡ ἔνωσις τῶν μικρῶν γερμανικῶν κρατῶν καὶ τὰ συνταγματικά πολιτεύματα ἐφάνιντο πρόωρα. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1834 ἐπετεύχθη ἡ *τελωνειακὴ ἔνωσις* ὄλων τῶν γερμανικῶν κρατῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πρωσσίας. Ἡ Αὐστρία οὐδὲ κἀν ἠθέλησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἔνωσιν. Ὁ πόθος τῆς ἐνώσεως καὶ τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν ἀνεζωπυρήθη ὑπὸ τῆς ὁμάδος ἡ *Νέα Γερμανία*, ποῦ καθωδηγεῖτο ἀπὸ τὸν *Ἐρρίκον Χάινε*· οἱ ὁπαδοὶ ὅμως αὐτῆς κατεδιώχθησαν.

Τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης.—Ἡ Φεβρουρ. ἐπανάστασις εἰς τὴν Γαλλίαν (1848) ἔδωκε καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως. Ἡ *Ὀυγγαρία*, ἡ *Αὐστρία* καὶ ἡ *Βοημία* ἐπανεστάτησαν καὶ ὁ Μέττερνιχ ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ. Εἰς τὸ Βερολίνον ἡ ἐπανάστασις ἠνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα, ποῦ ἐμήψισεν ἡ ἔθνοσυνέλευσις τῆς Φραγκφούρτης (Μάιος 1848). Κατὰ τὸ Σύνταγμα αὐτὸ ὅλα τὰ Γερμανικὰ κράτη ἐσημάτιζον ὁμοσπονδικὴν αὐτοκράτορῖαν. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία παρεχωρεῖτο εἰς Συνέλευσιν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, ἡ δὲ ἐκτελεστικὴ εἰς ἀνώτατον ἄρχοντα, λαβόντα τὸν τίτλον τοῦ κληρονομικοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν. Δυσκοιλία παρουσιάσθη, ἂν ἡ ἔνωσις θὰ ἐγένετο μετὰ ἢ ἄνευ τῆς Αὐστρίας. Τέλος ἡ ἔθνοσυνέλευσις ἐδέχθη τὴν ἔνωσιν ἄνευ τῆς Αὐστρίας καὶ προσέφερε τὸ στέμμα τῆς Ὀμοσπονδιακῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας *Φρειδερίκον Γουλιέλμον* (1849) ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν τὸ ἐδέχθη, διότι ἡ προσφορὰ προήρ-

χετο ἀπὸ τὸν λαόν. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἀνεκάλεσε τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Πρωσσίας—καὶ εἰς τοῦτο τὸν ἐμμίθη καὶ ἡ Αὐστρία—τὸ Κοινοβούλιον τῆς Φραγκφούρτης κολοβωθὲν διελύθη. Ἔτσι ἀπέτυχεν ἡ ἐκ τῶν κάτω (ἐκ τοῦ λαοῦ) προσπάθεια πρὸς ἔνωσιν τῆς Γερμανικῆς Ἐθνότητος.

Ἡ Πρωσσιῆ ἔνωσις Ὀλμουτς (1850).—Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας θέλων νὰ λάβῃ τὸ στέμμα τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας παρὰ τῶν ἡγεμόνων, συνεννοήθη μαζὶ τῶν διὰ τὴν ἔνωσιν ὄλων τῶν Γερμανικῶν ἐθνοτήτων. Ἡ ἔνωσις ἐπετεύχθη. Ἡ Αὐστρία ὁμως, ὑποστηριζομένη ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, ἔλαβεν ἀπειλητικὴν στάσιν καὶ ἠνάγκασε τὸν *Φρειδερίκον Γουλιέλμον* κατὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Ὀλμουτς νὰ διαλύσῃ τὴν ἔνωσιν.

Γουλιέλμος Α'—Βίσμαρκ.—Οὕτω κατὰ τὸ 1850 ἡ ἰδέα τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας ἐφαίνετο ἀπραγματοποίητος, διότι οὔτε οἱ συντηρητικοὶ Γερμανοὶ τὴν ἠθελον, ἀλλ' ἀντέδρα καὶ ἡ Γαλλία. Τελικῶς ὁμως ἐπετεύχθη αὕτη διὰ τῆς Πρωσσικῆς σπάθης καὶ τῆς διπλωματίας τοῦ *Βίσμαρκ*. Ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας *Γουλιέλμος ὁ Α'* (1860—1888) θέλων νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν συνήντησεν ἀντίδρασιν ἀπὸ τὴν φιλελευθέραν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς. Τότε προσέλαβεν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν Βίσμαρκ. Οὗτος ἐπεθύμει τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὄπλων. Οἱ φιλελευθεροὶ ἠθέλησαν νὰ ἀντιδράσουν· οὗτος ὁμως ἠνάγκασε τὴν Βουλὴν νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς προτάσεις του.

Ὁ Δανικὸς καὶ Αὐστριακὸς πόλεμος (1864—65).—Λόγω προστριβῶν πρὸς τὴν Δανίαν, Αὐστροπρωσσικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ δουκάτα *Σλέσβιγκ* καὶ *Χολστάιν*, ἀλλὰ κατὰ τὴν διανομὴν οἱ σύμμαχοι ἐνεπλάκησαν εἰς πόλεμον καταλήξαντα εἰς ἦτταν τῆς Αὐστρίας (μάχη τῆς *Σαδόβας* [Βοημία] θέρος τοῦ 1866). Ὁ Βίσμαρκ, πρὸς ἀποφυγὴν περιπλοκῶν, μετὰ τὴν μάχην ἐκανόνισε μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αὐστρίας τὴν διάλυσιν τῆς Γερμανικῆς Ὁμοσπονδίας καὶ ὅλας τὰς διαφορὰς τῶν συμβιβαστικῶς.

Γαλλογερμανικὸς πόλεμος—ἔνωσις Γερμανίας.—Αἱ ἐπιτυχίαι τῆς Πρωσσίας ἐδημιούργησαν εἰς τὴν Γαλλίαν, αἰσθημα ἀγωνίας. Ὅτε δὲ οἱ Ἰσπανοὶ ἐκάλεσαν εἰς τὸν χρεεύοντα θρόνον τῆς χώρας τῶν τὸν Γερμανὸν πρίγκηπα *Λεοπόλδον*, οἱ Γάλλοι ἐπεισαν τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας νὰ τοῦ συστήσῃ νὰ παραιτηθῇ. Ἄλλ' ὅταν τοῦ ἐζήτησαν νὰ δηλώσῃ ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ *Λεοπόλδου* καὶ οὕτως ἠρνήθη, ἡ Γαλλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσσίας. Ὁ Βίσμαρκ τὸν ἐδέχθη, ἐπει-

δη θέωρει αὐτὸν ὡς τὸ μόνον μέσον πρὸς ἔνωσιν τῆς Γερμανίας. Οἱ Πρῶσοι, διαθέτοντες ἄριστον ἐπιτελεῖον καθὼς καὶ στρατὸν κατηρτισμένον καὶ χρησιμοποιοῦντες ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα (σιδηροδρόμους, τηλεγράφους κλπ.) διέσπασαν τὸ Γαλλικὸν μέτωπον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μπαζαῖν περιεκυκλώθη εἰς τὸ Μέτς. Ἄλλοι ὄγκοι Γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μὰκ Μαὸν ὑπεχώρουν διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς Παρισίους. Δυστυχῶς ὁ Μαὸν μὲ τὸν αὐτοκράτορα θελήσαντες νὰ ἔνωθουν μὲ τὸν Μπαζαῖν ἠναγκάσθησαν νὰ δώσουν μάχην εἰς τὸ Σεντάν, ὅπου ἠττήθησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν μὲ 83.000 στρατιώτας. Οἱ Γερμανοὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς Παρισίους, ὅπου ἐσχηματίσθη δημοκρατικὴ κυβέρνησις τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης ὑπὸ τὸν Γαμβέταν. Αἱ προσπάθειαι ὅμως τοῦ Γαμβέτα πρὸς διάσπασιν τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων ἀπέτυχον. Μετ' ὀλίγον ἔπεσε καὶ τὸ Μέτς, ὅπου παρεδόθησαν 185.000 Γάλλοι. Ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ (Ἰανουάριος 1871). Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Φραγκφούρτης ἡ Γαλλία παρεχώρει τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Λωρραίνην καὶ 5 δισεκατομύρια φράγκα ὡς ἀποζημίωσιν. Αἱ νῆκαι τῶν Πρῶσσων ἐδημιούργησαν συναισθήματα ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὴν Πρωσσίαν ἐπιτευχθεῖσαν εἰς Βερσαλλίας (1871), ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐστέφθη αὐτοκράτωρ ὅλης τῆς Γερμανίας.

Ὁ Βίσμαρκ (1815-1898) εἶχεν δξύτητα ἀντιλήψεως καὶ ἀντοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν ἐφάμιλλον τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Ἐπίσης συνέπειαν εἰς τὰς πράξεις του, ἰσχυροτάτην θέλησιν, καὶ ἐπιβάλλον εἰς τόσον βαθμὸν, ὥστε νὰ ἐκμηδενίζωνται ἐνώπιόν του αἱ κοιναὶ προσωπικότητες. Τὸν διέκρινεν ἡ ἰδεολογία τῶν Πρῶσσων μεγαλοκτηματιῶν, ποὺ ἐθεώρουν τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας ὡς οὐτοπίας. Κυβερνήσας ἐπὶ 28 ἔτη (1862—1890) συνέτεινε διὰ τῆς πολιτικῆς του εἰς τὴν ἔνωσιν ὄλων τῶν Γερμανικῶν κρατῶν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Μεγάλης Γερμανίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ : 1. Τί γνωρίζετε διὰ τὸν Κάρολον τὸν Ι' καὶ τὴν Ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν ; 2. Τί διὰ τὸν Λουδ. Φίλιππον καὶ τὴν Φεβρουρ. ἐπανάστασιν ; 3. Πῶς ἐγένεν αὐτοκράτωρ ὁ Ναπολέων ὁ Γ' ; 4. Ποῖον τὸ καθεστῶς τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ 1815 ; 5. Ποῖον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βιομηχ. ἀκμῆς τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ; 6. Ποῖα τὰ αἷτια καὶ ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξεγέρσεως εἰς Ἰταλίαν ; 7. Οἱ ρόλοι ποὺ ἔπαιξεν ὁ Καβούρ καὶ ὁ Γαρβάλδης πρὸς ἔνωσιν τῆς Ἰταλίας. 8. Ποῖα ἡ ἐπίδρασις τῆς Φεβρουρ. ἐπανάστασεως εἰς Γερμανίαν ; 9. Ποῖον τὸ Σύνταγμα τῆς Φραγκφούρτης ; 10. Ποῖαι αἱ κατευθυντήριαι γραμμαὶ τῆς Πολιτικῆς τοῦ Βίσμαρκ ; 11. Πῶς βλέπετε καὶ πῶς κρίνετε τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870—71 ; 12. Ποῖος ὁ Βίσμαρκ (ὡς χαρακτῆρ καὶ ὡς κυβερνήτης. ;)

ΚΕΦ. Ι'—Τὸ Ἀνατολ. ζήτημα—Συνταγ. Βασιλεία εἰς Ἑλλάδα

Τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα.—Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐφάνη ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ συγκρατήσῃ τὰς κτήσεις της καὶ ἡ κληρονομία «τοῦ ἐτοιμοθάνατου ἀσθενοῦς»—ὅπως ἀπεκαλεῖτο τότε ὁ σουλτάνος—ἔγινεν ἀντικείμενον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν Μεγ. Δυνάμεων, Ἐκ τούτων ὅσαι εἶχον συμφέροντα εἰς τὴν Τουρκίαν ἤθελον τὴν διατήρησίν της, ἐνῶ ἄλλαι ἤθελον τὴν διάλυσίν της. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλεύθερα κράτη τῆς Βαλκανικῆς ἐζήτουν τὴν ἔνωσιν τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν, ἐνῶ οἱ ὑπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους λαοὶ ἐπόθουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἡ ἀντιζηλία αὕτη τῶν Δυνάμεων διὰ τὸ μέλλον τῆς Τουρκίας καὶ ἡ προσπάθεια τῶν μικρῶν κρατῶν καὶ τῶν ὑποδούλων ἐθνοτήτων ἐδημούργησαν τὸ πολὺπλοκον Ἀνατολικὸν ζήτημα.

Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος (1853—1856) ἀπετέλεσε τὴν σοβαρωτέραν κρίσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ὁ τσάρος Νικόλαος ὁ Δ' ἀπήτησεν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν νὰ προστατεύῃ ἡ Χώρα του τοὺς ὁμοδόξους τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτάνος—παρακινούμενος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας—δὲν ἐδέχθη, καὶ ἡ Ρωσία ἤρχισε τὴν δρᾶσιν. Ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία καὶ τὸ βασιλεῖον τοῦ Πεδεμοντίου συνεμάχησαν μὲ τὴν Τουρκίαν. Οἱ Ρῶσοι ἠττηθέντες εἰς τὴν Κριμαϊάν καὶ τὸν Δούναβιν συνῆψαν τὴν εἰρήνην τῶν Παρισίων (Μάρτ. 1856). Δι' αὐτῆς αἱ Δυνάμεις ἠγγυήθησαν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας καὶ ὁ Εὐξείνους ἐκηρύχθη οὐδέτερος, ὁ δὲ Δούναβις ἐλεύθερος εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ σουλτάνος Ἀβδουλ Μετζιτὶ ὑπεχρέωθη διὰ τῆς περιφήμου Χάρτας του *Χάι Χουμαγιὸν* (Λαμπρὰ Γραφή) νὰ ὑποσχεθῇ μεταρρυθμίσεις καὶ τὴν κατοχύρωσιν τῶν παλαιῶν προνομίων τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ Κατοχή.—Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐθεωρήθη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος ὡς εὐκαιρία πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶς δούλων ἀδελφῶν. Τὸ 1854 διάφορα ἀνταρτικὰ σώματα εἰσέβαλλον εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, ἐνῶ ὁ Καρατάσος ἀπεβίβασθη εἰς Ἅγιον Ὄρος. Ἡ Τουρκία ὅμως ἠπέπλησε διὰ τελεσιγράφου τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία—διὰ νὰ πιέσουν αὐτὴν νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα—ἀπεβίβασαν ἀγήματα εἰς τὸν Πειραιᾶ (Κατοχὴ 1854—1857) καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ὄθωνα νὰ ἀναθέσῃ τὴν πρωθυπουργίαν εἰς τὸν Μαυροκορδάτον.

Ὁ Γεώργιος ὁ Δ' (1863—1913). Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος τὴν 10 Δεκεμβρίου 1862 συνῆλθεν εἰς Ἀθήνας ἡ Β' Ἐθνο-

συνέλευσις πρὸς ψήφισιν τοῦ Σύνταγματος καὶ ἐκλογὴν νέου βασιλέως. Μετὰ 3 μῆνας αἱ Δυνάμεις ὑπέδειξαν ὡς βασιλέα τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ μετέπειτα βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ τοῦ Θ' *Γεώργιον*. Συγχρόνως καὶ ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς *Ἰονίους νήσους* (Μάιος 1864).

Ὁ *Γεώργιος δ' Α'* ἦτο νηφάλιος χαρακτήρ. Μὲ τὸ προσὸν αὐτὸ καὶ τὴν νοημοσύνην του κατάρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀκρότητας, νὰ κυβερνήσῃ ἀριστοτεχνικῶς τὴν χώραν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ ἠνωμένην εἰς τὴν ἐξόρμησιν τοῦ 1912-13. Θεωρούμενος δικαίως ὡς σύμβολον τῆς Ἑθνικῆς ἐνότητος, ἐπέπρωτο νὰ πέσῃ θύμα δολοφονικῆς ἀποπειράς κατὰ Μάρτιον τοῦ 1913 εἰς τὴν μόλις ἐλευθερωθεῖσαν πόλιν τῆς Θεσ/νίκης.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864.—Ἡ Ἑθνοσυνέλευσις τὴν 17 Νοεμβρίου 1864 ἐψήφισε τὸ 2ον Ἑλληνικὸν Σύνταγμα (6ον δὲ ἀπὸ τοῦ 1821), πού εἶχε βίον μακρὸν καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ 1911. Δι' αὐτοῦ καθιεροῦτο ἡ Συνταγματικὴ Μοναρχία μὲ Βουλὴν ἐκλεγομένην διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας πρὸς ἄσκησιν τῆς *Νομοθετικῆς* ἐξουσίας. Τὴν *Ἐκτελεστικὴν* ἐξουσίαν ἤσκει ὁ βασιλεὺς, διορίζων ὁ ἴδιος τοὺς ὑπουργούς του. Ἀπὸ τὸ 1875, καθιερωθείσης τῇ εἰσηγήσει τοῦ Τρικοῦπη τῆς ἀρχῆς τῆς *δεδηλωμένης πλειοψηφίας*, ὁ βασιλεὺς ἐλάμβανε τοὺς ὑπουργούς ἀπὸ τὸ πλειοψηφούν εἰς τὰς ἐκλογὰς κόμμα.

Ἡ *Βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'* ὑπῆρξε μακρὰ (1863—1913). Εἰς τὸ *ἐθνικὸν πλαίσιον* ὁ βασιλεὺς εἶχε νὰ ἐπιλύσῃ τὸ ζήτημα τῶν ἀλυτρώτων τῆς Κρήτης, τῆς Θεσ/λίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Ζήτημα δύσκολον, διότι ἡ Τουρκία εἶχε ἰσχὺν καὶ ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὰς Δυνάμεις, πού εἶχον ἐγγυηθῆ τὴν ἀκεραιότητά της. Εἰς τὸ *οἰκονομικὸν πεδίον* ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο δυσκολωτέρα, διότι ἡ Χώρα διαθέτουσα πρωτόγονον γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν ἦτο καταδικασμένη νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ξένας ἀγοράς. Ἐπίσης, ἔχουσα ἀνάγκην ἀπὸ ἔργα κοινῆς ὠφελείας, ἦτο ἠναγκασμένη νὰ προσφεύγῃ εἰς ξένα κεφάλαια.

Ἡ *Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1866—69* ἐξεπήδησεν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ κίνημα προεκάλεσε αἰσθήματα συμπαθείας. Ὁ πρωθυπουργὸς *Βούλαρης*, ἐπειδὴ ἐχειρίσθη χλιαρῶς τὸ ζήτημα, προσέκρουσε εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀγανάκτησιν καὶ παρητήθη. Ὁ διάδοχός του *Ἀλ. Κουμουνδοῦρος* ἐβοήθησε τοὺς Κρήτας, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Μ. Δυνάμεων παρητήθη. Γενομένων ἐκλογῶν ὑπερίσχυσε ὁ *Βούλαρης*, ὁ ὁποῖος ἥλλαξε πολιτικὴν ἀποστείλας ἐθελοντὰς εἰς Κρήτην ὑπὸ τὸν *Ζυμβρακάην*.

Οἱ Τοῦρκοι ὁμως νικήσαντες τὸν Ζυμβρακάκην καὶ καταπνίξαντες τὸ κίνημα εἰς τὴν Δ. Κρήτην ἐστράφησαν κατὰ τῆς Μοῦνης τοῦ Ἄρκαδίου, ἐστίας ἀντιστάσεως εἰς τὴν κεντρικὴν Κρήτην. Τὴν 8 Νοεμβρίου 1866, ἀφοῦ ἐπὶ 2 ἡμέρας ἐπολιορκήσαν αὐτὴν—ὑποστηριζομένην ἀπὸ 300 μαχητὰς ὑπὸ τὸν ἠγούμενον *Γαβριήλ*—διέρρηξαν τὴν βαρεῖαν σιδηρᾶν πύλην καὶ εἰσῆλθον. Τότε ὁ ἀθάνατος Γαβριήλ ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἐτάφη μετὰ τῶν πολεμίων.

Αἱ Μ. Δυνάμεις ὁμως ἐξηνάγκασαν τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ βοηθῆ τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες τὸ 1869 ὑπέκυψαν. Ἡ ἀνώμαλος κατάστασις ὁμως ἐσυνεχίσθη καὶ τὸ 1878 ἀντιπροσωπεῖα τῶν Κρητῶν, τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας κατήρτισε τὸν *Χάρτην τῆς Χαλέπας*, καθ' ὃν ἐμελλε νὰ κυβερνᾶται ἡ νῆσος. Κατ' αὐτὸν καθιερώθη Βουλὴ, ἰδρῦθη Χωροφυλακὴ ἐξ ἐντοπίων, διωρίσθη Χριστιανὸς δικηγότης καὶ ἀνεγνωρίσθη ἡ Ἑλληνικὴ ὡς γλῶσσα τῆς βουλῆς καὶ τῶν δικαστηρίων.

Ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία.—Οἱ Βούλγαροι—ἐξωθούμενοι ἀπὸ τοὺς Ρώσους, ὑποβοηθούντων καὶ τῶν Τούρκων—ἐζήτησαν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον. Τὴν 27ην Φεβρουαρίου 1870 διὰ φερμανίου ἰδρῦθη Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία μετ' ἔδραν τὴν Κων]πολιν. Τὸ Πατριαρχεῖον ἀφώρισε τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν κλῆρον των ὡς σχισματικούς. Ἡ ἐκκλησ. χειραφέτησις τῶν Βουλγάρων ὑπῆρξε πρᾶξι σπουδαία, διότι ἐγένετο ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς των ἀνεξαρτησίας.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ἐγένετο τὸ 1875 μετ' σκοπὸν τὴν ἔνωσιν των μετ' τὴν Σερβίαν. Ὁμοίον κίνημα ἐξεδηλώθη καὶ εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλ' ἀπέτυχε (*σφαγαὶ τοῦ Βατάκ*). Συνεπεῖα τούτου ἡ Σερβία καὶ τὸ *Μαιροβούμιον* ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ποὺ ἐσταμάτησε τῇ ἐπεμβάσει τῶν Δυνάμεων. Εἰς τὴν Κων]πολιν ὁ Ἀβδουλ Ἀζίζ ἀνετράπη καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Ἀβδουλ Χαμίτ ὁ Β' (1876—1908). Ἐπ' αὐτοῦ συνῆλθον εἰς Κων]πολιν οἱ πρεσβευταὶ τῶν Δυνάμεων, ἵνα ἀποφασίσουν περὶ τῶν εἰσακτέων εἰς τὴν Τουρκ. μεταρρυθμίσεων. Ὁ Χαμίτ τότε ἐσκηνοθέτησε διὰ τοῦ φιλελευθέρου πολιτευτοῦ *Μιδάτ* Σύνταγμα, ποὺ καθίστα περιττὰς τὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἡ συνδιάσκεψις τῶν πρεσβευτῶν ἐματαιώθη. Ἀλλὰ καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ Μιδάτ δὲν ἐφηρμόσθη.

Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877—1878 ὀφείλεται εἰς τὴν ὀργὴν τῆς Ρωσίας διὰ τὴν ματαίωσιν τῆς διασκέψεως τῶν

πρεσβευτῶν. Οἱ Ρῶσοι διαβάντες τὸν Δούναβιν καὶ καταλαβόντες τὴν Ἀδριανούπολιν ἔφθασαν εἰς τὸ προάστειον τῆς Κων]πόλεως Ἅγιον Στέφανον. Οἱ Τοῦρκοι τότε ἠναγκάσθησαν νὰ κλείσουν τὴν *συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου*.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (Μάρτιος 1878) ἴδρυνε μέγα Βουλγαρικὸν κράτος—μὲ διέξοδον εἰς τὸν Εὐξεινον καὶ τὸ Αἰγαῖον—ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς Ἀχρίδος καὶ περιλαμβάνον τὴν *Α Ρωμυλίαν* καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς *Θράκης* καὶ τῆς *Μακεδονίας*. Ἐπίσης ἀνεκήρυσσε τὴν *Σερβίαν* ὡς βασιλείον. Ἡ συνθήκη αὕτη συνήντησε τὰς διαμαρυρίας τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Ρουμάνων καὶ τῶν Σέρβων διὰ τὸν στραγγαλισμὸν τῶν ἐθνικῶν των δικαίων. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία ἠρνήθησαν νὰ ἐπιτρέψουν τὴν μονόπλευρον καὶ ἄδικον ὑπὸ τῆς Ρωσίας λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ ἐκινήθησαν πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης.

Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον—φρονούσα ὅτι ἐπικεῖται ἡ λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος—προέβη εἰς τὸν σχηματισμὸν οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν *Κ. Κανάρη*, καὶ ἐτήρησε πολιτικὴν ἀναμονήν. Ὅταν ὁμως ἔπεσεν ἡ Ἀδριανούπολις καὶ εἶδεν ὅτι τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἐλύετο ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ὁ Κανάρης παρητήθη καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Κουμουνοῦρος, πού ἐδήλωσεν ὅτι θὰ κατελάμβανε διὰ στρατοῦ τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας. Δυστυχῶς ἐβράδυνε νὰ κινηθῆ καὶ τὸν ἐπρόλαβεν ἡ ἀνακωχή.

Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου συνήλθε τὴν 13ην Ἰουνίου 1878 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ καὶ διετύπωσε τοὺς ἑξῆς ὅρους :

- 1) Ἡ *Βουλγαγία* ἔγινε μικρά, αὐτόνομος καὶ φόρου ὑποτελής εἰς τὸν σουλτάνον ἡγεμονία. Ἡ *Α Ρωμυλία* ἔγινεν αὐτόνομος ἐπαρχία ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ σουλτάνου.
- 2) Ἡ *Βοσνία* καὶ ἡ *Ερζεγοβίνη* παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Αὐστρίαν.
- 3) Ἡ *Σερβία*, τὸ *Μαυροβούνιον* καὶ ἡ *Ρουμανία* ἔγιναν ἀνεξάρτητα.
- 4) Ἡ ρύθμισις τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἡπειρον καὶ Θεσ]λίαν θὰ ἀπεφασίζετο δι' ἀπευθείας συνεννοήσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.
- 5) Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Ρῶσοι ἔλαβον τὸ *Κάρς* καὶ τὸ *Βατούμ*.
- 6) Ἡ Ἀγγλία ἔλαμβανεν ἐπὶ πληρωμῇ τὴν *Κύπρον*.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου.—Οἱ Ἕλληνες ἠσθάνθησαν χαράν, διότι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη διέφυγον τῆς Βουλγαρικῆς κυριότητος. Ὑπῆρχον ὁμως καὶ τρωτὰ σημεῖα, ὅπως

ἡ παραχώρησις τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστρίαν, δι' τῆς ἡ *Αὐστρία καθίστατο Βαλκανικὴ Δύναμις* καὶ ἔστρεφε τὰ βλέμματά της πρὸς τὴν Θεσβνικὴν. Ἄφηνεν ἀκόμη πολλὰς χριστιανικὰς ἐθνότητες ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Τουρκία μόλις τὸν Ἰούλιον τοῦ 1881 καὶ κατόπιν πιέσεως τῶν Δυνάμεων ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσβλίαν (πλὴν τῆς Ἑλασσόνας) καὶ τὴν Ἡπειρον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου.

Βουλγαρία—Προσάρτησις τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας.—Τὸ νέον κράτος τῆς Βουλγαρίας ὠργάνωσαν Ρωσικαὶ ἀποστολαί. Πρῶτος ἡγεμὼν ἐξελέγη ὁ Ἀλέξ. Βάττεμπεργκ (1879—1886). Ἐνωρὶς ὁμοῦ ἐσχηματίσθη κόμμα ἀντιρωσικὸν ὑποθαλπόμενον ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ὁ βασιλεὺς ἀκολουθήσας τὸ νέον κόμμα ἔγινε δημοτικός, ἐνῶ κατέστη δυσμενὴς εἰς τοὺς Ρώσους. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1885 ἡ Βουλγαρία προσήρτησε τὴν *Α Ρωμυλίαν*. Τοῦτο ὁμοῦ προεκάλεσε Σερβοβουλγαρικὸν πόλεμον, ἀλλ' οἱ Σέρβοι ἠττήθησαν εἰς *Σλίβνιτσαν*. Τὸ 1886 ὁ Βάττεμπεργκ ἀνετράπη καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ Φερδινάνδος (1877—1918), ποῦ ἦτο Γερμανός.

Τρικουπῆς—Δεληγιάννης.—Πολὺ μεγαλύτερον ἐρεθισμὸν προεκάλεσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ προσάρτησις τῆς *Α Ρωμυλίας* εἰς τὴν Βουλγαρίαν, διότι κατῴκουν ἐκεῖ 250.000 Ἕλληνες. Ὁ Δεληγιάννης ἐπεστράτευσε δύο ἡλικίας καὶ ἐκινήθη πρὸς κατάληψιν τῶν ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ἐπιδικασθέντων ἐδαφῶν. Αἱ Δυνάμεις ὁμοῦ, μὴ θέλουσαι περιπλοκάς εἰς τὰ Βαλκάνια, ἀπέκλεισαν μὲ στόλον τὰ Ἑλληνικὰ παράλια καὶ ἐξηνάγκασαν τὸν Δεληγιάννην εἰς παραίτησιν. Πρωθυπουργὸς ἔγινεν ὁ Τρικουπῆς καὶ προέβη εἰς ἀποστράτευσιν τῆς Χώρας. Τὰς δύο τελευταίας δεκαετίας τὴν Ἑλλάδα ἐκυβέρνησαν οἱ δύο μεγάλοι πολιτικοί, Τρικουπῆς καὶ Δεληγιάννης. Ὁ Τρικουπῆς ὅλην τὴν προσοχὴν του ἔστρεψεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς Χώρας καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν εἰρηνικῶν ἔργων, ἀκολουθῶν πρόγραμμα προκαθωρισμένον. Εἰς τὸν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς διετήρησε καλὰς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ κράτη, ἀφήνων δι' εὐθετώτερον χρόνον τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐθνικῶν διεκδικήσεων.

Ὁ *Χαρίλαος Τρικουπῆς* (1832—1896) ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀξιὸς πολιτικός τῆς Γ' Ἑλλάδος, ἐπιβαλλόμενος διὰ τοῦ ἥθους του καὶ τῶν ἐξαίρετων πνευματικῶν καὶ διπλωματικῶν προσόντων του. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἱστορικοῦ *Σπ. Τρικουπῆ* καὶ ἀνεψιὸς τοῦ *Μαυροκορδαίου*. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν, ἐγένετο ὁ πρῶτος ἡγέτης τῆς προοδευτικῆς τάσεως ἐν Ἑλλάδι. Προσεπά-

θησε νά στερεώση εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν κοινοβουλευτισμὸν καὶ νά δηγήσῃ τὴν Χώραν ἐκ τῆς πρωτογόνου καταστάσεως εἰς Χώραν Εὐρωπαϊκὴν με πρόοδον καὶ ἀντάξιον τοῦ παρεθόντος τῆς ὕλικὸν καὶ πνευματικὸν πολιτισμὸν. Ἐπεξέτεινε τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ἀμαξιτῶν ὁδῶν, ἀπεξήρανε ἔλη, ἐνίσχυσε τὸ ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν ναυτικὸν, ἐπροστάτευσεν τὴν γεωργίαν κλπ.

Ἐπιπέδωσεν τὸν ἑθνικὸν ἀντιπαλὸν τοῦ Τρικώπου. Ἐσπούδασεν νομικὰ καὶ διεκρίθη ὡς εὐφύεστατος πολιτικὸς καὶ δεινὸς ρήτωρ. Τὸ κόμμα του ἀπετελεῖτο ἀπὸ παλαιοκομματικὰ στοιχεῖα. Τὴν μεγάλῃ του πολιτικὴν ἰσχύν ἐχρησιμοποιοῦσε διὰ ρουσφετολογίαν. Ποτὲ δὲν παρουσίασε σαφὲς πρόγραμμα, ἀλλ' ὑπῆρξε πάντοτε δημαγωγὸς καὶ καιροσκοπὸς καὶ ἄρνησις τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου του.

Ἐπὶ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς πόλεμος τοῦ 1897 ὀφείλεται εἰς τὴν παραβίασιν τοῦ Χάρτου τῆς Χαλέπας, ποὺ ἠνάγκασε τὸ 1896 τοὺς Κρήτας νά ἐπαναστατήσουν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897 νά κηρύξουν τὴν ἐνωσιν μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Δεληγιάννης ἀνέθεσεν εἰς τὸν πρίγκιπα Γεώργιον μετὰ ἀντιτορπιλικὰ νά ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβασιν Τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Κρήτην. Ἐπίσης εἰς τμηματὶ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Τιμ. Βίσον νά καταλάβῃ τὴν νῆσον. Ὁ σουλτάνος ὁμοῦς τὴν 8ην Ἀπριλίου 1897 ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἕλληνας στρατὸς ἠττήθη εἰς Δομοκὸν καὶ οἱ Τούρκοι ἠπειλήσαν τὴν Λαμίαν, ἀλλὰ τῇ ἐπεμβάσει τῶν Δυνάμεων ὁ πόλεμος ἐσταμάτησε. Τὸν Νοβριον ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη τῆς Κων/πόλεως δυνάμει τῆς ὁποίας οἱ μὲν Τούρκοι ἐξεκένωσαν τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες τὴν Κρήτην καὶ ἐπλήρωσαν 100 ἑκατομ. φράγκα ὡς ἀποζημίωσιν. Τὴν Κρήτην κατέλαβον δι' ἀγχημάτων οἱ στόλοι τῶν Μ. Δυνάμεων, ποὺ τὸν Νοβριον τοῦ 1898 ἔδωσαν προσωρινὴν λύσιν εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα, διορίσαντες ὡς ἀρμοστὴν τῆς νήσου τὸν πρίγκιπα Γεώργιον.

Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα ἔλαβε τὴν μεγαλυτέραν του ὀξύτητα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰ. Τὴν Μακεδονίαν τελοῦσαν ἀκόμη ὑπὸ τοὺς Τούρκους διεξεδίκουν οἱ ἐπόμενοι λαοί: Οἱ Ἕλληνες, διότι ἀνέκαθεν ἦτο Ἑλληνικὴ ἐπειδὴ ἐκεῖθεν εἶχε ἐξορμίσῃ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Οἱ Σέρβοι, διότι κάποτε ὁ Στέφ. Νιουσάν τὴν εἶχε προσαρτήσῃ εἰς τὸ κράτος του. Οἱ Βούλγαροι, διότι τοὺς τὴν εἶχεν ἐπιδικάσει ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Οἱ Ἀυστριακοί, διὰ νά ἐξέλθουν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Οἱ Βούλγαροι—ὑποστηριζόμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους—ἐπέζητησαν διὰ τῆς προπαγάνδας νά προσηλυτήσουν τοὺς Σλαβοφῶ-

νους τῆς Μακεδονίας. Ὅσακις ὅμως οἱ Ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἀντέδρων, τότε οἱ κομιτατζήδες προσεπάθουν μὲ τρομοκρατικὰ μέτρα νὰ ἀλλάξουν τὰ ἔθνικα φρονήματα τῆς Ἑλλ. Μακεδονίας. Οἱ Ἑλληνες, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Μακεδόνων εἰς τὸν κατὰ τῶν κομιτατζήδων ἀγῶνα των, ἐξαπέλυσαν τὸ 1904 ἀνταρτικὰ σώματα. Ἦρχισε τότε δεινὴ πάλη μεταξύ τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν καὶ τῶν κομιτατζήδων, ποὺ θύματά της ὑπῆρξαν ὁ *Π. Μελάς* καὶ ὁ καπετὰν *Ἄγρας*. Ἡ δρᾶσις τῶν Ἑλληνικῶν σωμάτων—καὶ ἡ ὑποστήριξις των ὑπὸ τῶν σχολείων, τῆς ἐκκλησίας καὶ γενικῶς τοῦ μακεδονικοῦ στοιχείου—ἔσωσε τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Βουλγαρικοῦ κομιτάτου.

Ἡ Νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1908.—Τὸ Μακεδ. ζήτημα προεκάλεσεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων. Οὗτοι ἦσαν φιλελεύθεροι συνεργάται τοῦ *Μιδάτ*, ποὺ εἶχον διωχθῆ ἀπὸ τὸν Χαμίτ. Ἐπειδὴ διεδόθη ὅτι ὁ τσάρος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγ. γλίας *Ἐδουάρδος* κατὰ τὴν συνάντησίν των εἰς *Ρεβάλ* (1908) ἀπέφασισαν τὸν διαμελισμὸν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, οὗτοι—ἵνα διασώσουν αὐτὴν—ἔσπευσαν νὰ ἐκθρονίσουν τὸν Χαμίτ καὶ νὰ προβοῦν εἰς μεταρρυθμίσεις. Δυστυχῶς ὅμως διὰ τοὺς ὑποδούλους οἱ Νεοτούρκοι οὔτε ἰσότητα οὔτε δικαιοσύνην ἐφήρμοσαν, ἀλλ' ἵνα ἐπιτύχουν τὴν ἐνότητα τῆς Τουρκίας ἐσχεδίασαν νὰ ἐκτουρκίσουν τὰς ξένας ἐθνότητας.

Αἱ συνέπειαι τῆς ἐπαναστ. τῶν Νεοτούρκων.—Τῶν δυσχερειῶν τῶν Νεοτούρκων ἐπωφελήθησαν ἡ *Ἀυστρία* καὶ ἡ *Βουλγαρία* καὶ ἡ μὲν πρώτη προσήρτησε ὀριστικῶς τὴν *Βοσνίαν* καὶ τὴν *Ἑρζεγοβίνην*, ἡ δὲ Βουλγαρία ἀνεκηρύχθη εἰς *ἐλεύθερον βασίλειον*. Ἐπίσης ἡ *Κρήτη*, ἣτις τὸ 1908 ἐκήρυξε τὴν ἐνωσίν της μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Τούρκοι ἀντέδρασαν καὶ ἠνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν τοῦ *Γεωρ. Θεοτόκη* νὰ μὴν υἱοθετήσῃ τὸ Κρητικὸν κίνημα. Ὅταν ὅμως αἱ Δυνάμεις ἀπεχώρησαν ἐκ Κρήτης, οἱ Κρητῆς ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τοῦ φρουρίου *Φιρκά*.

Ἡ ἀντίδρασις.—Ἡ ἡττα τοῦ 1897 ἐπλήγωσε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐδημιουργήθη ρεῦμα πρὸς ἐπικράτησιν ὑγιεστερου πολιτικοῦ βίου καὶ πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἔθνικῶν πόθων. Τὸ ρεῦμα αὐτό, *ἀνορθωτικὸν* ὡς ὠνομάσθη, ἐξωγκώθη μεταξύ τῶν ἀξιωματικῶν. Τὸ Μάιον τοῦ 1909 ἐσχηματίσθη ὁ **Σ τ ρ α τ ι ω τ ι κ ὸ ς Σ ὑ ν δ ε σ μ ο ς**, ποὺ ἔταξεν ὡς σκοπὸν τὴν ἀνόρθωσιν. Τὴν νύκτα δὲ τῆς 14—15 Αὐγούστου 1909, 500 ἀξιωματικοὶ ὑπὸ τὸν συν)ρχην

Ζορμπάν εἰς τὴν θέσιν Γ ο υ δ ἰ προέβησαν εἰς στρατιωτικὸν κίνημα. Ἡ κυβέρνησις *Δ. Πάλλη* παρητήθη καὶ ἀνέλαβεν ὁ *Κυριακ. Μαυρομιχάλης*. Οἱ ἀξιωματικοὶ κατελθόντες εἰς Ἀθήνας, διὰ προκηρύξεως πρὸς τὸν λαὸν ἐζήτησαν μεταρρυθμίσεις καὶ ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου. Ἐπειδὴ τὸ ἔργον ἐπροχώρει ἀργά, ὁ Σύνδεσμος ἐκάλεσεν ἀπὸ τὴν Κρήτην τὸν *Ἐλ. Βενιζέλον*. Οὗτος συνεβούλευσε τὴν σύγκλησιν Ἐθνοσυνελεύσεως πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος. Ὁ βασιλεὺς τότε ἀνέθεσεν εἰς τὸν *Στέφ. Δραγοῦμην* νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν πρὸς διεξαγωγὴν ἐκλογῶν. Μετὰ τὴν τροπὴν αὐτὴν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως οἱ ἀξιωματικοὶ διέλυσαν τὸν Σύνδεσμον.

Ἡ ἀναθεωρητικὴ Συνέλευσις τοῦ 1911.—Ἡ Β' Ἀναθεωρητικὴ Συνέλευσις συνελθοῦσα τὴν 8 Ἰανουαρίου 1911 συνεκέντρωσε πλειοψηφίαν βενιζελικῶν βουλευτῶν καὶ ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσε εἰς τὸν Βενιζέλον τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως. Τὴν 29 Μαΐου ἡ Συνέλευσις ἐψήφισε τὸ ἀναθεωρηθὲν Σύνταγμα τοῦ 1864. Τοῦτο περιελάμβανε μερικὰ σωτήρια ἄρθρα ὅπως: τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τὴν μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Τὸν Μάρτιον 1912 ἡ Συνέλευσις διελύθη.

Ὁ Βενιζέλος πρωθυπουργός.—Γενομένων ἐκλογῶν τακτικῆς Βουλῆς, ὁ Βενιζέλος ἔσχε καὶ πάλιν πλειοψηφίαν καὶ τὸ κόμμα του (τῶν φ ι λ ε λ υ θ ἔ ρ ω ν) ἐσχημάτισε κυβέρνησιν. Μὲ τὸν Βενιζέλον πρωθυπουργόν, ἡ κρατικὴ μηχανὴ ἐλειτούργει κανονικώτατα καὶ ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ζένοι στρατιωτικαὶ ἀποστολαὶ ἐκλήθησαν πρὸς μετεκπαίδευσιν τῶν ἀξιωματικῶν, παρηγγέλθησαν νέα ὄπλα καὶ καινουργῆ πολεμικὰ πλοῖα καὶ γενικὰ τὸ Ἔθνος ἤρχισε νὰ συγχρονίζεται καὶ νὰ ἀποκτᾷ αὐτοπεποίθησιν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα (γένεσις καὶ φάσεις αὐτοῦ). 2. Ποῖα τὰ αἷτια καὶ αἱ συνέπειαι τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου; 3. Ποῖος ὁ Γεώργιος ὁ Α' ὡς βασιλεὺς καὶ ὡς ἄνθρωπος; 4. Ὑπὸ ποίας συνθήκας καὶ πότε προσηρτήθησαν τὰ Ἑπτάνησα; 5. Τί καθώριξε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864; 6. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν ὀλοκαύτωσιν τοῦ Ἀρχαδίου; 7. Ποῖοι λόγοι ἠνύνησαν τὴν ἕδρυσιν τῆς Βουλγ. ἐξαρχίας; 8. Διατί ἐξεργάγη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1877 καὶ ποῖον τὸ τέλος του; 9. Τί διελάμβανεν ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγ. Στεφάνου καὶ τί ἀντίκτυπον ἔσχε; 10. Ποῖοι οἱ ὄροι τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου; 11. Ποῖος ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ Τρικουπῆ; 12. Ποῖος ὁ Θ. Δεληγιάννης; 13. Ποῖα τὰ αἷτια καὶ αἱ συνέπειαι τοῦ πολέμου τοῦ 1897; 14. Τί ὀνομάσθη Μακεδονικὸν ζήτημα, πῶς ἐγενήθη καὶ ποίας φάσεις διῆλ.

θε; 15. Ποιοι οι Νεότουρκοι, διατί επανεστάτησαν και ποῖον τὸ πρόγραμμά των; 16. Τί γνωρίζετε διὰ τὸ κίνημα τοῦ 1909 και τὰς συνεπειὰς του; 17. Τί διὰ τὴν Ἀναθεωρητικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1909; 18. Ποία ἡ δρασὶς τῆς κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων;

ΚΕΦ. ΙΑ'—Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος (1912—13)

Δι παραμονὰι τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου.—Βῆμα σημαντικὸν πρὸς λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος ἀποτελεῖ ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος. Ἀφορμὴ του ὑπῆρξεν ἡ πολιτικὴ τῶν Νεοτούρκων περὶ ἔκτουρκισμοῦ τῶν ἐθνοτήτων τῆς Τουρκίας. Ἡ ἀπόφασις αὕτη συντέλεσεν, ὥστε τὸ θέρος τοῦ 1912 ὅλα τὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς—λησμονοῦντα τὰς ἔνεκα τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος διαφορὰς των—νά κινηθοῦν εἰς σύμπηξιν συμμαχίας.

Ἡ Ἰταλία ἐπωφεληθεῖσα τῆς καταστάσεως κατέλαβε τὴν *Τριπολίτιδα*, τὴν *Κυρηναϊκὴν* και τὰ *Δωδεκάνησα*. Ἡ Τουρκία ὁμως ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας και ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν *Κυρηναϊκὴν*.

Ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος.—Τὰ βαλκανικὰ κράτη, λόγω τῆς ἐμπλοκῆς τῆς Τουρκίας εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν διεκδίκησιν τῶν ἐθνικῶν των βλέψεων. Τὴν 25 Σ)βρίου τὸ *Μαυροβούμιον* ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἡ *Σερβία* και ἡ *Βουλγαρία* και τὴν ἐπομένην ἡ Ἑλλάς.

Οἱ *Βούλγαροι* ἐκπορθήσαντες τὰς 40 Ἐκκλησίας, ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀνδριανούπολιν και, ἀφοῦ ἐνίκησαν εἰς πεισματώδη μάχην παρὰ τὸ Λουλέ Μπουργάζ, ἔφθασαν πρὸ τῆς *Τσατάλιζας*. Ἄλλη Βουλγαρικὴ στρατιὰ, ἀφοῦ κατέλαβε τὰς *Σέρρας*, τὴν *Δράμαν* και τὴν *Καβάλαν*, ἐπροχώρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσ)νίκην, τὴν ὁποίαν ἐπρόφθασαν και κατέλαβον οἱ Ἕλληνες.

Οἱ *Σέρβοι*, νικήσαντες εἰς τὸ Κουμάνοβον, κατέλαβον τὸ *Μοναστήριον* και, εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐκυρίευσαν τὸ *Δυρράχιον*. Πρὸς Βοί Μαυροβούνιοι περιεκύκλωσαν τὰ ὄχυρὰ φρούρια τῆς *Σκόδρας*.

Οἱ Ἕλληνες ἐπετέθησαν τελευταῖοι (5 Ὀκτ.) με 8 μεραρχίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διαδόχου *Κωνσταντίνου*. Ἡ μία, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν *Σαπουνιζάκην*, ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἡπειρον. Ἀφοῦ κατέλαβε τὰ 5 *Πηγάδια*, ἔφθασε πρὸ τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς τὸ *Μπιζάνιον*, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκησεν. Αἱ ὑπόλοιποι 7 μεραρχίαι, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν Ἐλασσόνα και τὰ στενὰ τοῦ *Σα-*

ραγιαπόρον, ἔγιναν κύριαι τῆς ΝΔ Μακεδονίας. Ἐπειτα, ἀφοῦ συν-
έτριψαν εἰς *Γιανισά* τοὺς Τούρκους, ὤδευσαν κατὰ τῆς Θεσ)νίκης,
τὴν ὁποίαν παρέδωκεν ἄνευ ὄρων ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς *Ταξίν Πα-*
σαῶς (26 Ὀκτ. 1912).

Ἐτσι ἐντὸς 20 ἡμερῶν ἐσαρώθη ἡ Τουρκία εἰς τὴν Εὐρώπην
καὶ ἡ Τουρκικὴ σημαία ἐκυμάτιζε μόνον εἰς τὸ *Μπιζάνι*, τὴν *Σκό-*
δραν καὶ τὴν *Ἀδριανούπολιν*.

Τὸ συνέδριον τοῦ Λονδίνου.—Τὴν 20 Ν)βρίου 1912 ὑπεγράφη
εἰς τὴν *Τσατάλιζαν* ἀνακωχὴ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων (πλὴν τῆς Ἑλ-
λάδος) καὶ τὴν 3 Δ)βρίου ἤρχισεν ἡ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου.
Ἐνῶ ὅμως τὰ πράγματα ἔβαινον πρὸς τὴν εἰρήνην, τὴν 10 Ἰαν.
ἐξερράγη εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπανάστασις ὑπὸ τὸν *Ἐμβέκ*. Ἡ εἰρη-
νόφιλος κυβέρνησις τοῦ *Κιαμήλ πασᾶ* ἀνετράπη καὶ ἡ σύρραξις ἐσυν-
εχίσθη.

Ἐκὰτὰ θάλασσαν ἀγὼν—πιῶσις τῶν Ἰωαννίνων.—Ἐνῶ
διήρκουν αἱ διαπραγματεύσεις, οἱ Τοῦρκοι ἠθέλησαν νὰ φέρουν ἀντι-
περισπασμὸν εἰς τὴν θάλασσαν—ὅπου ἦσαν ἰσχυρότεροι—ἀλλὰ καὶ
ἐδῶ ἠττήθησαν 2 φορές: τὴν 3 Δ)βρίου εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς
Ἑ λ λ η ς καὶ τὴν 5 Ἰαν. πλησίον τῆς Λ ή μ ν ο υ. Ὁ Ἑλλ. στόλος,
καίτοι κατώτερος, ἐμφορούμενος ὅμως ὑπὸ ἀνωτέρου πολεμικοῦ μέ-
νους καὶ ἔχων ἀνωτέραν πείραν τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεων
καὶ ἐξάιρετον ναύαρχον, τὸν *Παῦλον Κουντουριώτην*, ἔγραψε τότε
λαμπρὰς σελίδας.

Τὴν 21 Φεβρ. 1913—μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ἐν μέσῳ ἀφορη-
του χειμῶνος, καθ' ἣν ἐδοκιμάσθη τὸ πείσμα καὶ ἡ ἀντοχὴ τοῦ στρα-
τοῦ μας—ἔπεσε τὸ *Μπιζάνι* καὶ κατελήφθησαν τὰ *Ἰωάννινα*. Ἐκεῖ-
θεν ὁ στρατὸς μας προήλασεν εἰς *Β Ἡπειρον* καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ
Αἰλῶνος.

Ἡ δολοφονία τοῦ βασιλέως Γεωργίου.—Ἐν μέσῳ ὅμως τῶν
θριάμβων, ἐδολοφονήθη τὴν 5ην Μαρτίου 1913 εἰς τὴν Θεσ)νίκην ὁ
βασιλεὺς *Γεώργιος δ Α'* καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του *Κωνσταντῖνος*.

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου.—Τὴν 13 Μαρτ. 1913 οἱ Βούλγ.
κατέλαβον τὴν *Ἀδριανούπολιν*. Τὴν 17 δὲ Μαΐου οἱ Τοῦρκοι ἀπο-
γοητευθέντες ὑπέγραψαν εἰς *Λ ο ν δ ῖ ν ο ν* τὴν ἀνακωχὴν. Ὁ σουλ-
τάνος παρεχώρει εἰς τοὺς νικητὰς ὅλα τὰ Εὐρωπαϊκὰ του ἐδάφη
τὰ κείμενα *Δ. τῆς γραμμῆς Α ῖ ν ο υ—Μ η δ ε ῖ α ς*, ἐκτὸς τῶν *νήσων*
τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς *Ἀλβανίας* τὰς τύχας τῶν ὁποίων θὰ καθώριζον
οἱ Σύμμαχοι. Παρεχώρει ἐπίσης εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν *Κρήτην*.

Ὁ Βουλγαρικὸς πόλεμος (Ἰούν. - Ἰούλ. 1913).—Ἡ ὕπουλος διαγωγή τῶν Βουλγ. κατὰ τὸν πόλεμον καὶ αἱ ἀρπακτικαὶ διαθέσεις των κατὰ τὰς Διασκέψεις ὠδήγησαν εἰς τὴν *συμμαχίαν Ἑλλάδος καὶ Σερβίας* (Μάιος 1913). Πρώτη ἡ Βουλγαρία (17 Ἰουν.) προσέβαλε τοὺς Σέρβους εἰς *Γευγελίην* καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰς *Νιγρίταν*. Οἱ Ἕλληνες ἀντεπιτεθέντες μετ' ὀρμὴν ἐντὸς 3 ἡμερῶν (21—23 Ἰουν.) κατώρθωσαν νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὸ ἰσχυρὸν των μέτωπον *Κιλκίς—Λαχανᾶ* καὶ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν *Νιγρίταν* καὶ τὴν *Γευγελίην*. Ὁ στρατὸς μας ἀπληθεύησε καὶ τὴν *Μακεδονίαν*, καθὼς καὶ τὴν *Δ. Θράκην* καὶ εἰσέβαλε εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπίσης οἱ Σέρβοι ἀπώθησαν τοὺς Βουλγάρους. Τὴν 28 Ἰουνίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ *Ρομανία* (διεκδικοῦσα τὴν *Δοβρουτσᾶν*). Ἄλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελήθησαν τῶν διενέξεων τῶν τέως συμμάχων καὶ ἀνακατέλαβον τὴν *Ἀδριανούπολιν* καὶ τὰς 40 Ἐκκλησίας.

Ἡ *Εἰρήνη τοῦ Βουκουρεστίου* ὑπεγράφη τὴν 28 Ἰουλίου 1913. Δι' αὐτῆς ἡ *Δοβρουτσᾶ* παρεχωρήθη εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἡ *Μακεδονία* μέχρι τοῦ Νέστου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ *Δ. Θράκη* μετὰ τὴν *Ἀλεξανδρούπολιν* εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὴν 1 Ν)βρίου ὑπεγράφη εἰς Ἀθήνας ὀριστικὴ εἰρήνη μετὰ τὴν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Δι' αὐτῆς καθωρίσθησαν τὰ ζητήματα τῶν ἐθνικοτήτων τῶν Τουρκικῶν κτημάτων, ἀλλ' ἀφέθη εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν Συμμάχων τὸ ζήτημα τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων καὶ τῶν νήσων. Πράγματι οὔτοι διὰ διακοινώσεώς των τὴν 31 Ἰαν. 1914 ἐπεδίκασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλας τὰς νήσους πλὴν τῆς *Ἰμβρου* καὶ *Τενέδου*. Δυστυχῶς ὁμοίως τὴν Β. Ἠπειρον παρεχώρησαν εἰς τὸ νεοσύστατον Ἀλβανικὸν κράτος.

Τὰ ἔτη 1913—14 ὑπῆρξαν οἱ χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς ἀνόδου. Μεγάλῃ ἦτο ἡ αὐτοπεποιθῆσις καὶ ὁ πόθος τοῦ Ἔθνους μας διὰ δρᾶσιν. Ἐβλεπε—μέσα εἰς τὰ μαγικὰ ὄραματα ποῦ ἐξεδίπλωναν αἱ μεγάλαι στιγμαὶ—τὰ κατορθώματά του ὡς ἀποτελέσματα τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος καὶ τῆς διακυβερνήσεως ἀπὸ λαμπροῦς ἀρχηγούς (τὸν Βενιζέλον καὶ τὸν βασιλέα Κων)νον). Δυστυχῶς ὁμοίως οὔτε οἱ Βουλγ. οὔτε οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν τοὺς ὅρους τῶν Συνθηκῶν. Εἰς τοῦτο ὑπεβοηθήθησαν καὶ ἀπὸ τὴν θολὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης, ποῦ ἐφέρετο πλέον πρὸς τὴν σύρραξιν τοῦ 1914—18.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ : 1. Ἐκθέσατε τὰ αἷτια καὶ τὰς ἀφορμάς τοῦ Βαλκ. Πολέμου. 2. Ποῖαι αἱ κατὰ ξηρὰν ἐπιτυχίαι τῶν Ἑλλήνων ; 3. Ποῖαι αἱ κατὰ

θάλασσαν ἐπιτυχίαι καὶ πῶς τὰς ἐξηγεῖτε; 4. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν πτώσιν τῶν Ἰωαννίνων; 5. Πότε ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου καὶ τί διελάμβανεν αὐτή; 6. Ἐκθέσατε τοὺς πολεμικοὺς ρόλους πὸν ἔπαιξαν οἱ ἄλλοι Σύμμαχοι πλὴν τῆς Ἑλλάδος. 7. Ποῖα τὰ αἷτια καὶ τὰ κυριώτερα γεγονότα τοῦ Βουλγ. πολέμου; 8. Πότε ὑπεγράφη ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τί διελάμβανε; 9. Ποῖα τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοὺς νικηφόρους πολέμους τοῦ 1912 - 13; 10. Διατί τὰ ἔτη 1912 - 13 ἀποτελοῦν περίοδον ἀνθήσεως τοῦ ἔθνους μας; 12. Πότε καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας ἡ Ἰταλία κατέλαβε τὰ Δωδεκάνησα.

ΚΕΦ. ΙΒ'—Οἱ χρόνοι τοῦ νέου Ἰμπεριαλισμοῦ

Ἡ Εὐρώπη μετὰ τὸ 1870 ἐμφανίζει διάφορον ὄνιν: Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία ἔχουν κερδίσει τὴν ἐθνικὴν τῶν ἐνότητα. Εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐδημιουργήθησαν μικρὰ ἐλεύθερα κράτη, πὸν ἐπεδίωκον τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τῶν ἄλλων ὑποδοῦλων ἀδελφῶν. Ἀπὸ τὸ 1870 - 1914 τὴν πολιτικὴν τῶν λαῶν κανονίζουν ἡ Ἀγγλία - Γαλλία - Γερμανία - Αὐστρία - Ἰταλία. Μεταξὺ τοῦ 1870 - 85 τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Δυνάμεων εἶναι στενωῶς Εὐρωπαϊκόν, διότι ζητοῦν αὐταὶ διὰ μουσικῶν συμφωνιῶν καὶ φανερῶν συμμαχιῶν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἰσορροπίαν τῶν Δυνάμεων. Ἀπὸ τοῦ 1885 ὅμως μέχρι τοῦ 1914—αὐξηθεῖσαι εἰς πληθυσμὸν καὶ ἀναπτύξασαι μεγάλην βιομηχανίαν καὶ ἐμπόριον δημιουργοῦν συμφέροντα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ καταλαμβάνουν χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν, διὰ νὰ προμηθεύωνται εὐθηνὰς πρώτας ὕλας καὶ νὰ ἔχουν πελάτας τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τους. Τὴν τάσιν αὐτὴν τῶν Δυνάμεων νὰ κατακτήσουν νέα ἐδάφη ἔξω τῆς Εὐρώπης διὰ λόγους οικονομικοῦς καὶ πολιτικοῦς ὀνομάζομεν *ἰ μ π ε ρ ι α λ ι σ μ ὸ ν*.

Ἡ Γαλλία μετὰ τὸ 1870 εἰσήγαγε τὴν *1^η Δημοκρατίαν*. Τὸ Σύνταγμα τῆς καθιέρωσε 2 Νομοθετικὰ Σώματα: τὴν *Βουλὴν* καὶ τὴν *Γερουσίαν*. Ἐπίσης *Πρόεδρον* ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῆς Βουλῆς δι' ἑπτὰ ἔτη. Πρῶτος πρόεδρος ἐξελεγετὸ *Τιέρ* (Θιέρσος). Ἐπ' αὐτοῦ ἡ Γαλλία, ἀφοῦ συνήλθεν ἀπὸ τὴν ἤτταν, ὠργάνωσεν ἰσχυρὸν στρατὸν διὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν ἐκδίκησιν (revanche) ἀπὸ τὴν Γερμανίαν.

Ἡ Γερμανία μετὰ τὸ 1870 ἦτο Συνταγματικὴ Ὁμοσπονδία 25 αὐτονόμων κρατῶν. Ἡ Ὁμοσπονδία εἶχε δύο νομοθ. σώματα: τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον τῶν 25 κρατῶν καὶ τὴν *Βουλὴν τῆς Αὐτοκρατορίας* τὸ (τὸ Ράιχσταγκ) ἀπὸ 397 βουλευτὰς ἐκλεγομένους διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. *Πρόεδρος* τῆς ὀμοσπονδίας ἦτο ὁ Κάιζερ, ὁ ὁποῖος διώριζε τὸν ἀρχικαγκελάριον. Ὁ Κάιζερ ἦτο ἐπίσης ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Μετὰ τὸν πόλεμον τὴν Γερμανίαν ἐκυβέρνησεν ὁ *Βίσμαρκ*, πὸν διὰ τοῦ κύρους του ἐνέπνεε φόβον εἰς τὸ ἐξωτερικόν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ὅτε ὅμως

αυτοκράτωρ ἐγένετο ὁ *Γουλιέλμος ὁ Β'*, οὗτος—μὴ ἀνεχόμενος τὴν δικτατορίαν τοῦ Βίσμαρκ—ἔσπευσε νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ.

Ἡ Αὐστρία δαυαδικὴ μοναρχία. Ὁ αυτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας *Φραγκ. Ἰωσήφ* μετὰ τὴν ἦταν τῆς *Σαδόβας* παρεχώρησεν αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Ἔτσι τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων διηρέθη εἰς 2 : τὴν *Δαυαδικὴν Μοναρχίαν* μὲ τὸν ἴδιον ἡγεμόνα (ποῦ ἦτο αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ βασιλεὺς εἰς τὴν Οὐγγαρίαν). Ἐπειδὴ ἡ μοναρχία ἀπετελεῖτο ἀπὸ πλήθος ἔθνοτήτων, ἐφαίνετο περὶ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος ὅτι φέρεται ἢ εἰς ὁμοσπονδίαν τῶν ἔθνοτήτων ἢ εἰς διάλυσιν. Τοῦτο ἦτο ἀδυναμία της, διὸ ἡ Αὐστρία ἐζήτησε νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Βερολίνου, ὅπως συγκρατῆται ἡ ἐθνότης καὶ τὴν ἀπειλὴν τῆς Ρωσίας.

Ἡ Ἰταλία μετὰ τὸ 1870 συμπληρώνει τὴν ἐνότητά της διὰ τῆς ἐλσόδου τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ *Παπικὸν κράτος* (Σεπτ. 1871). Ἡ πρᾶξις ὅμως δυσηρέστησε τὸν Πάπαν καὶ ὁ Β. Ἐμμανουήλ κατέφυγεν εἰς δημοψήφισμα, ὅπερ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως καὶ τοῦ κράτους τοῦ Πάπα εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Αἱ συμμαχίαι. Ὁ Βίσμαρκ ζῶν ὑπὸ τὸν φόβον τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας ἤνωσε τὴν Γερμανίαν, Αὐστρίαν καὶ Ρωσίαν. Ἡ ἔνωσις ὅμως αὐτὴ διελύθη τὸ 1878 ἐξ αἰτίας τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Τότε ὁ Βίσμαρκ ἐγκατέλειπε τὴν Ρωσίαν—δυσαρεστηθεῖσαν διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γερμανίας πρὸς τὴν Αὐστρίαν κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου—καὶ ὑπέγραψε συμμαχίαν μὲ τὴν *Αὐστρίαν* εἰς τὴν ὁποίαν τὸ 1883 προσεχώρησε καὶ ἡ *Ἰταλία*. Ἔτσι ἐδημιουργήθη ἡ ἔνωσις τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, ἡ γνωστὴ ὡς *Τριπλῆ Συμμαχία*. Ἡ ἔνωσις αὕτη ἦτο ἐπόμενον νὰ ἐπιταχύνῃ ὅτι ἐφοβεῖτο ὁ Βίσμαρκ, τὴν ἔνωσιν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας τὸ 1891.

Ἡ ἀποικιακὴ πολιτικὴ. Καὶ πρὸ τοῦ 1870 πολλαὶ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης εἶχον ἀποικίησει συμφέροντα ἔξω τῆς Εὐρώπης. Κυρίως ὅμως μετὰ τὰ 1870—ἐξ αἰτίας τῆς στενότητος τῶν πρώτων ὑλῶν—ὁ ἀποικισμὸς κατήντησε βιοτικὴ ἀνάγκη διὰ τὰ βιομηχανικὰ κράτη τῆς Δύσεως, ποὺ ἐζήτησαν οἰκονομικὴν ἐξάπλωσιν πρὸς τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας.

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Ἀγγλίας καὶ πρὸ τοῦ 1800 ἦτο μέγα, ἀλλὰ συνεπληρώθη μετὰ τῶν ἐτῶν 1815—1870. Εἰ τὸ Δυτ. ἡμισφαίριον τὴν ἀπώλειαν τῶν ΗΠΑ ἀντικατέστησεν ἀρπάζασα ἀπὸ τοὺς Γάλλους τὸν *Καναδᾶν*. Αἱ Ἰνδίαὶ ὅμως μέχρι τοῦ 1946 ἀπετέλουν τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῆς Ἀγγλικῆς ἀποικιοκρατίας. Ἐκτὸς τῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν μέχρι τοῦ τελευταίου πολέμου κατεῖχε καὶ κατέχει ἀκόμη τὸ Ἄγιον (εἰς τὴν Ἄραβίαν), τὴν *Σιγκαπούρην*, τὸ *Χόγκ-Κόγκ*, τὴν *Μάλταν* καὶ τὸ *Γιβραλτᾶρ*. Εἰς τὴν Ν. Ἀφρικὴν, ἀφοῦ εἰς τὸν πόλεμον τῶν Μπόερς (1899—1902) συνέντριψε τοὺς Ὀλλανδοὺς ἀποίκους καὶ τοὺς Ἰθαγενεῖς, ἴδρυσεν τὸ κράτος τῆς *Νοτιοαφρικανικῆς Ἐνώσεως*.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον * ἐπωφεληθεῖσα τῆς στάσεως τοῦ Ἄραμπη πασᾶ κατὰ τῶν Εὐρωπαίων (1832) ἔθεσε πόδα, διὰ νὰ ἐπεκταθῆ πρὸς τὸ Σουδάν * καὶ νὰ κυριαρχήσῃ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέξ καὶ τοῦ Ἄνω Νείλου. Τὸ 1902, ὄλαι αἱ ἀποικίαι τῆς Ἀυστραλίας ἠνώθησαν εἰς Ὅμοσπονδίαν αὐτοδιοίκητον, ἀλλ' ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας.

Τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γαλλίας. Τὸ 1830 οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὸ Ἀλγέριον καὶ τὴν Σενεγάλην. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1833—85 τὴν Ἰνδοκίναν (πὺ τὴν ἔχασαν τὸ 1956). Ἐπίσης ὑπέταξαν τὴν νῆσον Μαδαγασκάρην καὶ τὴν Σαχάραν, καθὼς καὶ τὸ Μαρόκον καὶ τὴν Τυνησίαν (πὺ καὶ τὰ δύο εἶναι πλέον ἀνεξάρτητα κράτη).

Ἡ ἐπέκτασις τῆς Ρωσίας συνετελέσθη μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ ἀνεχαιτίσθη εἰς τὴν προσπάθειάν της νὰ ἐξαπλωθῆ πρὸς νότον, ἐστράφη πρὸς τὴν Ἀνατολήν καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Κίνας καὶ τῆς Κορέας. Διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ Ὑπερσιβηρικῶ ὁδηροδρόμου καὶ τῆς ὄχυρῶσεως τοῦ Βλαδιβοστόκ καὶ Πόρτ—Ἀρθούρ ἀπέβη, ἰσχυρὰ δύναμις εἰς τὴν Ἄνω Ἀνατολήν.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἰαπωνίας.—Οἱ Ἰάπωνες, πρῶτοι ἀπὸ τὴν κιτρινὴν φυλήν, κατάρθωσαν ἐντὸς 30 μόνον ἐτῶν (1868—98) νὰ ἀφομοιώσουν τὰ πολιτικά, καὶ τεχνικά συστήματα τῆς Δύσεως. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1868, πὺ ὁ Μικάδος ἀρχίζει τὴν μεταρρύθμισιν, ἐστάλησαν εἰς τὴν Εὐρώπην πολλοὶ νέοι, ἵνα ἐπανέλθουν ὡς διδάσκαλοι τῶν ἐπιστημῶν, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς πολεμικῆς τέχνης.

Ἀνταγωνισμὸς διὰ τὴν Κίναν.—Τὸ 1894 ἡ Ἰαπωνία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Κίνας, ἥτις ἤττηθη. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σιμονοζέκι (1895) ἡ Κίνα παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ἰάπωνας τὴν Φορμόζαν καὶ τὸ Πόρτ—Ἀρθούρ. Ἄλλ' αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἠνάγκασαν τὴν Ἰαπωνίαν νὰ παραιτηθῆ τοῦ Πόρτ—Ἀρθούρ. Αἱ ἴδιαι ὁμως Δυνάμεις κατέλαβον: ἡ Ρωσία τὸ Πόρτ Ἀρθούρ, ἡ Γαλλία τὴν νῆσον Χαϊνάν, ἡ Γερμανία τὸ Κιάο—Τσόου καὶ ἡ Ἀγγλία τὸ Βάι—Χάι—Βάι. Κατόπιν Εὐρωπαῖοι οἰκονομικοὶ καὶ τεχνικοὶ εἰσρέουν εἰς τὴν Κίναν, ὅπου στρώνονται σιδηραὶ γραμμαὶ καὶ σχεδιάζονται ἐπιχειρήσεις. Ἡ διεΐδουσις ὁμως αὕτη προσέκρουσεν εἰς τὸν ἐθνικισμὸν τῶν Κινέζων, πὺ τὸ 1900 ἐξηγέρθησαν (ἐξέγερσις τῶν Μπιοξέρ) καὶ προέβησαν εἰς σφαγὰς τῶν Εὐρωπαίων. Τότε διεθνῆς στρατὸς κατέλαβε τὸ Πεκίνον.

Ὁ Ρωσοῖαπωνικὸς πόλεμος (1904—1905).—Οἱ Ἰάπωνες, ἀφοῦ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἀγγλους, ἀπήτησαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν νὰ ἀποδώσῃ τὴν Μαντζουρίαν καὶ νὰ ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὴν Κορέαν. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1904 ἀνετίναξαν πολεμικὰ τῶν Ρώσων εἰς τὸ Πόρτ—Ἀρθούρ. Ὁ ἀπομείνας Ρωσικὸς στόλος τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐνικήθη. Τὸ

* Ἀπὸ τοῦ 1955 ὁμως ἡ Ἀγγλία ἐξεδιώχθη καὶ πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ Σουδάν. Τὸ 1959 ἔγινεν ἀνεξάρτητος Δημοκρατία καὶ ἡ Κύπρος.

Πόρι - Ἐρθούρ ἔπεσε καὶ ὁ Ρωσικὸς στρατὸς ἠττήθη εἰς τὴν *Μαντζουρίαν*. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ρωσικὸς στόλος τῆς Βαλτικῆς, πού ἦλθεν εἰς βοήθειαν, κατεναυμαχήθη εἰς *Τσουσίμαν* ἀπὸ τὸν ναύαρχον *Τόγκο*. Ἡ Ρωσία ἐξεκένωσε τὴν *Μαντζουρίαν* καὶ παρεχώρησε εἰς τὴν Ἰαπωνίαν τὴν προστασίαν τῆς *Κορέας* καὶ τοῦ *Πόρι* - Ἐρθούρ. Ἡ ἥττα αὕτη προεκάλεσεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν.—Αἱ 13 Ἀγγλικαὶ ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς, πού ἐκηρύχθησαν τὸ 1776 ἀνεξάρτητοι, ἐπωφεληθεῖσαι τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐξηπλώθησαν. Τὸ 1803 ὁ Πρόεδρος *Τζέφερσον* ἠγόρασε ἀπὸ τὸν *Ναπολέοντα* τὴν *Λουιζιάνα*. Ἐπωφεληθεῖσαι κατόπι τοῦ πολέμου τῶν Νοτιοαμερικανῶν μετὰ τοὺς Ἰσπανοὺς, ἀφῆρσαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν τὴν *Φλωρίδα*. Μεταξὺ τοῦ 1845—48 ἀπέσπασαν τὸ *Τεξάς*, τὸ *Νέον Μεξικόν* καθὼς καὶ τὴν *Καλλιφόρνια* καὶ ἐξηπλώθησαν πρὸς τὸν Εἰρηνικόν. Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Νότου—θέλουσαι νὰ διατηρήσουν τὴν δουλείαν—ἀπεσχίσθησαν τὸ 1860, ἀλλ' ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Βορείων, τῶν ὁποίων ὁ πρόεδρος *Ἀβραὰμ Λίνκολν* ἐπέτυχεν τὴν ἔνωσιν τῶν Βορείων καὶ τῶν Νοτίων εἰς τὸ κοινὸν κράτος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Τὸ 1898 αἱ Η.Π.Α. ἀποσπάσασαι ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς τὴν *Κούβαν* καὶ τὰς *Φιλιππίνας* ἔγιναν διεθνῆς Δύναμις. Μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον ἡ δύναμις καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ηὐξήθη καταπληκτικὰ. Τὸ πλοῦσιον εἰς πρώτας ὕλας ἔδαφος καὶ ἡ ἐπιχειρηματικότης τῶν κατοίκων συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀλματικὴν ἀνοδὸν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ὥστε νὰ ἀποβῇ ἀσυναγώνιστος βιομηχανικὴ Δύναμις μετὰ ἀστείρευτους οἰκονομικοὺς πόρους καὶ ἀκαταγώνιστον πολιτικὴν ἰσχύιν.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Γερμανίας.—Τὸ Γερμανικὸν ἀποικιακὸν κράτος ἱδρυσεν ὁ *Βίσμαρκ* (1834—85) Περιελάμβανε τὸ *Γερμαν. Κογκό*, τὸ *Καμερόν*. Ἐπίσης ἐμπορικοὺς σταθμοὺς εἰς τὴν *Κίνα* καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς *Χαϊδάρ Πασά*—*Ἀγκύρας*—*Βαγδάτης*. Εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μέσην Ἀνατολήν οἱ Γερμανοὶ ἀναπτύσσουν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν δραστηριότητα, ὥστε νὰ ἀνησυχῶν τοὺς Ἀγγλογάλους. Οἱ οἰκονομικοὶ πόροι ἐτετραπλασιάσθησαν καὶ τὸ ἐμπορικὸν τῆς ναυτικῆς ἐδιπλασιάσθη.

Ἡ Ἐγκάρδιος Συνεννόησις.—Ἡ ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῆς Γερμ., ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῆς καὶ ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ἀνησύχησε πολὺ τὴν Ἀγγλίαν. Τότε ὁ Ἄγγλος βασιλεὺς *Ἐδουάρδος* ἐκινήθη πρὸς ἀπομόνωσιν τῆς Γερμανίας. Τὸ 1904 συνῆψε μετὰ τοὺς Γάλλους

τὴν Ἐγκάρδιον Συνεννόησιν (Entente Cordiale). Τὸ 1907 εἰς τὴν Συνεννόησιν εἰσηλθεν καὶ ἡ Ρωσία.

Ἡ ἔνοπλος Εἰρήνη.—Ἀπὸ τὸ 1870 - 1914 οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔζησαν εἰρηνικά. Ἐπειδὴ ὅμως περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου αἱ Δυνάμεις διετήρουν ὑπὸ τὰ ὄπλα μεγάλους στρατούς, ἡ εἰρήνη αὕτη ἀπεκλήθη *ἔνοπλος εἰρήνη*. Ἔτος μὲ τὸ ἔτος αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι ηὔξάνοντο, διότι ἡ πρόοδος τῆς τεχνικῆς ὑπεχρέωνε τὰς Δυνάμεις νὰ ἀνακαινίζουσαν συνεχῶς τὰ πολεμικὰ μέσα καὶ νὰ ἐγκυμαζοῦσαν τοὺς στρατούς των εἰς τὴν χρῆσιν τῶν νέων ὄπλων. *Τὴν τάσιν αὐτὴν τῶν Δυνάμεων νὰ αὐξάνουσαν τοὺς στρατοὺς των πρὸς ἐπιβολὴν διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὄπλων ὠνόμασαν μιλιταρισμόν.*

Συνασπισμοί.—Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 20 αἰ. ἡ Εὐρώπη εἶχε χωρισθῆ εἰς δύο ἀντιπάλους συνασπισμούς: 1) τὴν *Τριπλῆν Συμμαχίαν* (Γερμανία, Αὐστρία, Ἰταλία) καὶ 2) τὴν *Τριπλῆν Συνεννόησιν* (Ἀγγλία, Γαλλία, Ρωσία). Οἱ συνασπισμοὶ φαινομενικῶς ἐνδιεφέροντο διὰ τὸ status duo (τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν) καὶ τὴν εἰρήνην, κατὰ βάθος ὅμως ἰδρύθησαν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κατακτητικῶν διαθέσεων τῶν Δυνάμεων.

Ἡ φιλειρηνικὴ κίνησις—τὸ Συνέδριον τῆς Χάγης—Τὰ οἰκονομικὰ βάρη τῶν ἐξοπλισμῶν καὶ ἡ ἀνήθικος θεωρία τῆς κατισχύσεως τῆς *ὠμῆς βίας* ἐγέννησαν ἀντίδρασιν εἰς τὰς φιλανθρώπους ψυχάς, ποὺ ἐξεδηλώθη ἡρεμώτερον μὲν ὡς *φιλειρηνικὴ κίνησις* (pacifismus) βιαιότερον δὲ ὡς ἐξέγερσις κατὰ τοῦ μιλιταρισμοῦ, ὡς *ἀντιμιλιταρισμός*. Θιασῶται τοῦ μιλιταρισμοῦ ὑπῆρξαν ὁ Ἀμερικανὸς πρόεδρος *Οὐίλσον* καὶ ὁ Γάλλος *Μπουρζουά*. Οὗτοι εἰσηγήθησαν τὴν ἴδρυσιν διαιτητικῶν ὀργάνων, ὅπως αἱ Ἀμφικτιονίαι τῶν Ἀρχ. Ἑλλήνων, ποὺ νὰ λύουν τὰς διαφορὰς τῶν κρατῶν διὰ διαιτησιῶν, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ἀτομικὰς συγκρούσεις. Τὸ 1899 ὁ τσάρος Νικόλαος ὁ Β' συνεκάλεσε τὰς κυβερνήσεις εἰς *Διεθνή Συνδιάσκεψιν* πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν. Αὕτη συνῆλθεν εἰς τὴν *Χάγην*, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς δυσκολίας καὶ διελύθη, ἀφοῦ κατήρτισε τὸ *Διεθνὲς Συνέδριον Διαιτησίας*.

Τοῦ *ἀντιμιλιταρισμοῦ*, ἀντιπροσώπου ἔχομεν εἰς Γαλλίαν τοὺς *Γουσταῶν Ἐρβὲ* καὶ *Ζὰν Ζωρὲς*, εἰς δὲ τὴν Ρωσίαν τὸν *Δέοντα Τολστόι*. Οὗτοι κατακρίνουσαν τὸ ὅλον στρατιωτικὸν σύστημα, τὰς διαθέσεις τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν βιαίων μέσων. Κατὰ

τὸν Τολστόι μάλιστα περιττεύουν καὶ οἱ στρατοὶ καὶ οἱ πόλεμοι. Δὲν ἔχουν ὅμως ἀπόλυτον δίκαιον οἱ ἀντιμιλιταρισταί, διότι διὰ μὲν τὰ ἰσχυρὰ κράτη ὁ στρατὸς εἶναι ἡ βᾶσις τῆς δυνάμεώς των, διὰ δὲ τὰ ἀσθενῆ μέσον ἀμύνης καὶ ἐγγύησις τῆς ὑπάρξεώς των.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Ποίαν ὄψιν παρουσιάζει ἡ Εὐρώπη μετὰ τὸ 1870; 2. Μὲ ποίας μεθόδους ἐπιδιώκουν αἱ Μεγ. Δυνάμεις τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὴν Εὐρώπην; 3. Τί καλεῖται ἱμπεριαλισμὸς καὶ ποῖαι αἰτίαι ὑπεβοήθησαν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του; 4. Ποία ἡ κατάστασις εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰ τὸ 1870; 5. Ποία ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Γερμανίας μετὰ τὸ 1870; 6. Ποία ἡ τῆς Αὐστρίας μετὰ τὴν ἐν Σαδόβα ἦταν τῆς; 7. Ποία ἡ κατάστασις τῆς Ἰταλίας μετὰ τὸ 1870; 8. Τί ἦτο ἡ Τριπλῆ Συμμαχία καὶ ποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς ἰδρύσεώς της; 9. Διατί μετὰ τὸ 1870 ὁ ἀποικισμὸς κατήντησε βιοτικὴ ἀνάγκη διὰ τὰ κράτη τῆς Δύσεως; 10. Δώσατε συνοπτικὴν εἰκόνα τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Ἀγγλίας. 11. Ποῖον τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γαλλίας; 12. Ποῖοι λόγοι συνέτελεσαν εἰς τὴν πρὸς Ἀ. ἐπέκτασιν τῆς Ρωσίας; 13. Ποῖαι αἱ συνέπειαι τῆς ἀνόδου τοῦ Εὐρ. πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν; 14. Πῶς ἐπετεύχθη ἡ διείσδυσις τῶν Εὐρωπαϊῶν εἰς τὴν Κίναν; 15. Ποῖα τὰ αἷτια, ποία ἡ τροπὴ καὶ ποῖαι αἱ συνέπειαι τοῦ Ρωσοἰαπωνικοῦ πολέμου; 16. Ποία ἡ ἀνάπτυξις τῶν Η.Π.Α. μετὰ τὸ 1776; 17. Ποῖοι οἱ λόγοι τῆς δημιουργίας τῆς Ἐγκαρδίου Συνεννοήσεως; 19. Τί λέγεται φιλειρηνικὴ κίνησις καὶ τί ἀντιμιλιταρισμὸς; 20. Εἶναι δυνατόν διὰ τῶν διεθνῶν διαιτητικῶν ὀργανισμῶν νὰ λύωνται αἱ διαφοραὶ τῶν κρατῶν καὶ νὰ ἀποφεύγωνται οἱ πόλεμοι;

ΚΕΦ. ΙΓ'—Ὁ Παγκόσμιος Πόλεμος (1914—1918)

Τὰ αἷτια του ὑπῆρξαν: 1) Τὸ ἀσίγαστον πάθος τῆς Γαλλίας νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Γερμανίαν, 2) αἱ προπαγανδιστικαὶ ἐνέργειαι τῆς Σερβίας νὰ ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τὴν Δυναδικὴν μοναρχίαν ὑποδούλους ἀδελφούς καὶ 3) ὁ οἰκονομικὸς καὶ διπλωματικὸς ἀνταγωνισμὸς μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

Ὁ πόλεμος ἀφορμὴν ἔσχε τὴν δολοφονίαν τοῦ διαδόχου τοῦ Αὐστριακοῦ θρόνου *Φραγκ. Φερδινάνδου* εἰς Σερράγεβον τῆς Βοσνίας ὑπὸ μέλους Σερβικῆς ἔθνικῆς ὀργανώσεως τὴν 28 Ἰουνίου 1914. Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας τὴν 28 Ἰουλίου 1914. Ἡ Ρωσία, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Σερβίας, διέταξε κινητοποίησιν τοῦ στρατοῦ της. Τὴν 1 Αὐγούστου ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τὴν 3 Αὐγούστου κατὰ τῆς Γαλλίας. Τὴν 4 Αὐγ. ἡ Ἀγγλία ἐξῆλθεν εἰς πόλεμον, διότι ὁ Γερμ. στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ Βέλγιον. Ἡ Ἰαπωνία, συμμαχοῦσα μὲ τὴν Ἀγγλίαν, εἰσῆλθε καὶ αὐτὴ εἰς τὸν πόλεμον τὴν 23 Αὐγ. Ἡ Ἰταλία εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμεινεν οὐδετέρη.

Ἡ ἔκτασις τοῦ πολέμου εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἠπείρους συνετέλεσεν ὥστε νὰ ὀνομασθῆ *Παγκόσμιος*. Εἰς τὰς Κεντρικὰς Δυναμείας (*Γερμανίαν* · *Αὐστρίαν* - *Ὀγγαρίαν*) προσετέθησαν τὸν Ὀκτ. τοῦ 1915 ἡ *Τουρκία* καὶ ἡ *Βουλγαρία*. Εἰς τὰς Δυτικὰς (τὴν Ἄνταντ) ἡ *Σερβία*, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ρουμανία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀμερικὴ κλπ. Τὸ σημαντικώτερον θέατρον τοῦ πολέμου ἦτο τὸ *Βέλγιον* καὶ ἡ *Β. Γαλλία*, τὸ Δυτικὸν μέτωπον. Μεγάλην σημασίαν ἔλαβεν ἀργότερον καὶ τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον, ἐνῶ μυριόνεκροι μάχαι ἐδόθησαν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον (τὸ Ρωσικόν).

Ἡ Γερμανικὴ ἐξόρμησις—μάχη τῆς Μάρνης.—Ἐπειδὴ τὰ Γαλλικὰ σύνορα πρὸς τὴν Γερμανίαν ἦσαν ὠχυρωμένα, τὸ Γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ἀπεφάσισε νὰ καταφέρῃ πλευρικὸν πλῆγμα μέσῳ τοῦ Βελγίου. Ὁ Γερμανικὸς στρατός, εἰσελθὼν τὴν 2 Αὐγούστου εἰς τὸ *Βέλγιον*, συνέτριψε τὴν ἀντίστασιν τῶν Βέλγων καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν *Γαλλίαν*. Ἡ ἄμυνα τῶν *Βέλγων* ἔδωσε καιρὸν εἰς τοὺς Γάλλους νὰ κινητοποιηθοῦν καὶ εἰς τοὺς Ἄγγλους νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν *Φλάνδραν*. Οἱ Γερμανοὶ προελαύνουν καὶ ὁ Γάλλος ἀρχιστράτηγος *Ζόφρ* διατάσσει ὑποχώρησιν. Ἦδη οἱ Γερμανοὶ ἀπειλοῦν τοὺς Παρισίους. Τὴν 4 Σεπτ. διέβησαν τὸν ποταμὸν *Μάρνην*, δεχθέντες ὁμως πλευρικὸν κτύπημα ὑπὸ τῶν Συμμάχων ὑπεχώρησαν εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ *Νιούπορτ* (τῆς Β. θαλάσσης) καὶ τοῦ Ἰπρὸ μέχρι τῶν *Βοσγίων* καὶ τῆς Ἀλσατίας.

Ἡ πάλῃ εἰς τὴν Ἀνατολήν—ἀνατολικὸν μέτωπον.—Οἱ Ρῶσοι, διὰ νὰ ἀνακουφίσουν τοὺς Γάλλους, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀν. Πρωσίαν. Τότε ὁ Γερμανὸς ἀρχιστράτηγος *Μόλτικε* ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸ Δ. μέτωπον 2 σώματα στρατοῦ καὶ τὰ ἔστειλε κατὰ τῶν Ρώσων. Ὁ διοικητὴς των *Χίνδεμπουργκ* διήρесе τὰς Ρωσ. δυνάμεις καὶ ἔτσι τὰς συνέτριψεν εὐκόλως εἰς τὸ *Τάννεμπεργ* καὶ τὰς *Μαντζουριανὰς λίμνας*. Ἡ Ἀ. Πρωσία ἠλευθερώθη· οἱ Ρῶσοι ὁμως ἐστράφησαν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τοὺς ἐνίκησαν. Οἱ Γερμανοὶ ἐνήργησαν ἀντιπερισπασμὸν εἰς *Βαρσοβίαν* καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ρώσους νὰ ὑποχωρήσουν. Οὕτω καὶ ἐδῶ ἐδημιουργήθη μέτωπον 900 χιλμ. ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς *Α. Πρωσίας* ἕως τὰ *Καρπάθια ὄρη*.

Ὁ ἀποκλεισμός.—Ὁ Ἀγγλογαλλικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ὁ Γερμανικὸς στόλος, ἐπειδὴ ἔμειονέκει, ἔμεινε κλεισμένος εἰς τὴν βάσιν τοῦ *Κιέλου*, ὅπουθεν θελήσας ἄπαξ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν συνεκρούσθη τὴν

31 Μαΐου 1916 μετά τοῦ Ἀγγλικοῦ εἰς τὸ Σκαγεράκ καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν βάσιν του. Εἰς τὸν ἀποκλεισμόν οἱ Γερμανοὶ ἀπὴντησαν διὰ τοῦ ἀπηνουῦς ὑποβρυχίου πολέμου. Τὴν 7 Μαΐου 1915 Γερμ. ὑποβρύχιον κατεβύθισε τὸ Ἀγγλικὸν ὑπερωκεάνιον *Λουζιτάνια*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέβαινον 118 Ἀμερικανοί. Ὁ πρόεδρος *Οὐίλσον* διεμαρτυρήθη ἐντονώτατα διὰ τὸν τορπιλισμόν.

Ὁ πόλεμος τὸ 1915—κατάρρευσις τῆς Ρωσίας.—Οἱ Σύμμαχοι ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένως νὰ διασπάσουν τὸ Γερμ. μέτωπον εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Εἰς τὸ Α. μέτωπον ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς *Μάκενζεν* διέσπασε τὰς Ρωσ. γραμμάς εἰς *Γαλικίαν*. Οἱ Ρῶσοι ὑπεχώρησαν 400 χιλμ. καὶ ὠργάνωσαν νέαν γραμμὴν ἀμύνης ἀπὸ τὴν πόλιν *Ρήγαν* μέχρι τὰ *Ρουμανικὰ* σύνορα.

Ἡ Τουρκία εἰσέρχεται εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ *Τουρκοὶ* μισοῦντες τοὺς Δυτικούς, διότι ἐβοήθησαν τὰ Βαλκ. κράτη, ἐξῆλθον τὸν Ὀκτῆριον τοῦ 1915 παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας. Ἐπειδὴ ἡ Ρωσία ἐστερεῖτο ἐφοδίων, οἱ Σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ παραβιάσουν τὰ *Δαρδανέλλια* διὰ νὰ βοηθήσουν ἐκεῖθεν τοὺς Ρώσους. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν μετέσχον 58 πολεμικὰ πλοῖα ὁρμώμενα ἐκ τῆς *Ἀήμου*. Οἱ Γερμανοὶ ὁμως εἶχον ὀχυρώσει τὰ *Στενά* καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Συμμάχους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀπόπειραν (ἄνοιξις 1915). Ἀποβιβασθέντες κατόπιν εἰς τὴν χερσόνη. τῆς *Καλλιπόλεως*, διὰ νὰ καταλάβουν ἐκεῖθεν τὰ *Στενά*, πάλιν ἀπέτυχον.

Ἡ Κατάληψις τῆς Σερβίας.—Ἄλλο πλῆγμα ὑπέστη ἡ *Ἀντάντ* εἰς τὸ μέτωπον τῆς *Βαλκανικῆς* διὰ τῆς ἐξόδου τῆς *Βουλγαρίας* παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας. Οἱ *Σέρβοι*, ἀποκρούσαντες δύο ἐπιθέσεις τῶν *Αὐστρ.*, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξουν καὶ ἡ Σερβία κατελήφθη. Τὰ λείψανα τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν Ἀδριατικὴν καὶ ἐκεῖθεν Ἰταλικά πλοῖα τὰ μετεκόμισαν εἰς *Κέρκυραν*.

Ἡ ἐκστρατεία τῆς Θεσσαλονίκης.—Ἀποτυχόντες οἱ Σύμμαχοι εἰς τὰ *Δαρδανέλλια*, κατέστησαν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών των τὴν *Θεσνίκην*. Αἱ πρῶται δυνάμεις των, προερχόμεναι κυρίως ἀπὸ τὸ μέτωπον τῆς *Καλλιπόλεως*, ἀπεβιβάσθησαν τὴν 2 Ὀκτ. 1915 εἰς *Θεσνίκην* με ἐπικεφαλῆς τὸν *Σαράιγ* καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Σερβίαν. Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς Σερβίας ὁ *Σαράιγ* ὑπεχώρησε πρὸς τὴν *Θεσνίκην*, τὴν ὁποίαν μετέβαλεν εἰς στρατόπεδον. Ἡ Ἑλλάς, πού εἶχε διακηρύξει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου οὐδετερότητα, εὗρέθη εἰς δύσκολον θέσιν μετὰ τὴν παραβίασιν τοῦ ἐδάφους της.

Τὸ ἔτος 1916—*Βερντέν* (22 Φεβρ.—Δεκ. 1916). Οἱ Γερμανοί, ἐπειδὴ ἔλαβον θάρρος ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας των κατὰ τῶν Ρώσων καὶ τῶν Σέρβων, προσέβαλον τὸ Γαλλ. φρούριον τοῦ *Βερντέν*, πού ἡ πτώσις του θὰ ἤνοιγε τὴν ὁδὸν πρὸς τοὺς Παρισίους. Ἡ ἐπίθεσις ὅμως συνήντησε τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸν *Πεταίν*.

Ἡ κατάρρευσις τῆς Ρουμανίας.—Οἱ Γερμανοί, ἀποτυχόντες εἰς τὸ *Βερντέν*, ἀνέθεσαν τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν *Χίντεμπουργ*. Τὴν 27 Αὐγ. 1916 ἐξῆλθον εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ καὶ οἱ *Ρουμάνοι*. Οἱ Γερμανοὶ ὅμως τοὺς ἐνίκησαν καὶ εἰσήλθον εἰς τὸ *Βουκουρέσιον* (6 Δεκ. 1916).

Ἡ Ἀμερικὴ εἰσέρχεται εἰς τὸν πόλεμον (3 Φεβρ. 1917).—Οἱ Γερμανοί, πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἐξαπέλυσαν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1917 ἀπεριόριστον ὑποβρύχιον πόλεμον. Οἱ Σύμμαχοι παρ' ὀλίγον νὰ ὑποκύψουν. Δυστυχῶς οἱ Γερμανοί, ἐνῶ δὲν ἔκαμψαν τοὺς ἀντιπάλους των, προσέθεσαν καὶ νέον ἐχθρὸν τὴν Ἀμερικὴν, πού ἐξῆλθε «*διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν*», ὅπως διεκήρυξεν ὁ πρόεδρος *Ουίλσον*.

Ἡ Ρωσικὴ ἐπανάστασις.—Αἱ ἀποτυχίαι τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ ἐκλόνισαν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς. Οἱ τσαρικοὶ τότε ὡς μόνην σανίδα σωτηρίας ἤρχισαν νὰ βλέπουν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀντέδρασεν ἡ *Δούμα* (ἡ Βουλὴ), πού τελικῶς ἐστάσιασεν (ἐνισχυθεῖσα τὴν 12 Μαρτίου 1917 ἀπὸ δύο τάγματα τῆς φρουρᾶς τῆς *Πετροπόλεως*). Ὁ τσάρος παρητήθη καὶ τὴν παλαιὰν ἀστικὴν κυβέρνησιν διεδέχθη *σοσιαλδημοκρατικὴ* ὑπὸ τὸν *Κερένσκι* (Μάιος 1917). Οὗτος ὅμως τὴν 24ην Ὀκβρίου * ἔπεσεν ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τῶν *μπολοσεβίκων*. Ἡ ἐπανάστασις συνῆψε τὴν 8 Μαρτίου 1918 χωριστὴν εἰρήνην μὲ τὴν Γερμανίαν.

Ἡ Ἰταλία εἰσέρχεται εἰς τὸν πόλεμον.—Τὴν 23ην Μαΐου 1915 οἱ Ἰταλοὶ ἐκινήθησαν κατὰ τῆς Αὐστρίας. Οἱ Γερμανοὶ ὅμως ἐνισχύσαντες τοὺς Αὐστριακοὺς ἐνίκησαν τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὰς *Ἰουλιανὰς Ἀλπεις*.

Τὸ Βαλκανικὸν μέτωπον.—Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμεινεν οὐδετέρα. Ὁ βασιλεὺς *Κωνσταντῖνος* ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς οὐδετερότη-

* Μὲ τὸ νέον ἡμερολόγιον ἡ ἡμερομ. εἶναι 7 Νηβρίου, διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Νοεμβριανή. Ἀρχηγοὶ τῆς ἡσας. ὁ *Λένιν*, ὁ *Τρόσκι* καὶ ὁ *Στάλιν* καὶ ἐστηρίχθη εἰς τὴν δικτατορίαν τῆς ἐργατικῆς καὶ ἀγροτικῆς τάξεως.

τος, ἐνῶς ὁ πρωθυπουργὸς *Βενιζέλος* ὑπὲρ τῆς ἐξόδου παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς *Ἀντάντ*. Ἡ διαφωνία αὕτη εἶχε καταστρεπτικὰ συνεπειάς. Ὄταν τὸ 1915 ἐπεστρατεύθη ἡ *Βουλγαρία* καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς Σερβίας, ἐπεστρατεύθη καὶ ἡ Ἑλλάς, χωρὶς ὁμως—δυνάμει τοῦ κοινοῦ ἀμυντικοῦ συμφώνου—νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς *Σερβίας*. Τὸ γεγονός οἱ Δυτικοὶ τὸ θεώρησαν ὡς ἐχθρικὸν καὶ ὑπεύθυνον θεώρησαν τὸν βασιλέα, θεωροῦντες αὐτὸν ὡς ὄργανον τῆς Γερμανίας. Ἐντὸς τῆς Χώρας ἐδημιουργήθησαν 2 παρατάξεις: ἡ μία ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητος ἢ ἄλλη ὑπὲρ τῆς ἐξόδου. Οἱ *Βούλγαροι*—ἐπωφεληθέντες τοῦ διχασμοῦ, καθὼς καὶ τῆς ἀδυναμίας τῶν ἐν ἀμύνει εὐρισκομένων εἰς τὸ μέτωπον τῆς Θεσ)νίκης Συμμάχων—κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν Α Μακεδονίαν. Μεγάλαι τμήματα Ἑλλην. στρατοῦ εἰς τὰ ὄχυρά τοῦ *Ροῦπελ*, διαταχθέντα νὰ μὴν ἀντισταθοῦν, παρεδόθησαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Γερμανικὴν πόλιν *Γκέρλιτς*. Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Σερβίας οἱ *Βούλγαροι* εἰσέβαλον εἰς τὴν Δ Μακεδονίαν καὶ κατέλαβον τὴν *Φλώριναν*. Οἱ Σύμμαχοι—βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς ἐκ Κερκύρας μεταφερθέντας Σέρβους—ἀντεπετέθησαν, ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους εἰς *Γκορνίσοβον*, ἀνεκατέλαβον τὴν *Φλώριναν* (30 Σεπτ. 1916) καὶ ἀπηλευθέρωσαν τὸ *Μοναστήριον*.

Ἡ Ἑλλάς εἰσέρχεται εἰς τὸν πόλεμον.—Ἡ δημιουργηθεῖσα εἰς τὰ Β σύνορα κατάστασις ἠνάγκασε τὸν *Βενιζέλον* εἰς παραίτησιν. Ὁ βασιλεὺς ἐμμένων εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος ἐσχημάτισεν ἄλλας 4 οὐδετεροφίλους κυβερνήσεις. Ὁ *Βενιζέλος*—ἀποτυχῶν νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πολιτικὴν του—κατέφυγεν εἰς Θεσ)νίκην, ὅπου τὴν 9 Σεβρίου 1916 ἐκήρυξε τὸ κίνημα *Ἐθνικῆς Ἀμόνης*. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐσχημάτισε προσωρινὴν κυβέρνησιν, προέβη εἰς ἐπιστράτευσιν. Οἱ Σύμμαχοι, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τὸν βασιλέα νὰ παραιτηθῇ ἐζήτησαν τὴν παράδοσιν τοῦ Ἑλλην. στόλου καθὼς καὶ τὴν ἀποστράτευσιν τῆς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἑλλάδος. Τὸν Ἰούνιον δὲ τοῦ 1917 ἠνάγκασαν τὸν βασιλέα νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ τοῦ *Ἀλεξάνδρου*. Ὁ *Βενιζέλος* κατήλθε κατόπιν εἰς Ἀθήνας καὶ ἤρχισε νὰ ὀργανώσῃ τὴν Χώραν διὰ τὸν πόλεμον.

Ἡ μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Γερμανῶν εἰς τὴν Δύσιν ἤρχισε τὴν 21 Μαρτίου 1918. Τὸ πρῶτον κτύπημα τὸ κατέφεραν κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμῶν μεταξύ *Ἀρρὰς καὶ Λαφὲρ* καὶ διασπάσαντες αὐτὰς ἤχμαλώτισαν 90.000 Ἑλλήτους καὶ ἐκυρίευσαν 1100 τηλεβόλα· Γαλλικαὶ ὁμως ἐφεδρεῖαι ἔφραξαν τὸ κενόν. Τὸ δεύτερον κτύ-

πημα τὸ κατέφεραν κατὰ τῶν Γάλλων παρὰ τὸ *Σεμαίν* ἢ τὸ *Νιτάμ* (27 Μαΐου). Καὶ ἐδῶ ἐσημείωσαν ἐπιτυχίαν φθάσαντες 65 χλμ. ἀπὸ τὸ Παρίσι.

Ἡ δευτέρα μάχη τῆς Μάρνης.—Οἱ Σύμμαχοι ἀποκτήσαντες ἐνιαίαν διοίκησιν ὑπὸ τὸν Γάλλον στρατάρχη *Φός*, ἐνισχυθέντες ἀπὸ 650.000 Ἀμερικανούς καὶ διαθέτοντες νέον ὄπλον τὸ τ ἄ ν κ ς—κατάλληλον πρὸς διάσπασιν τῶν χαρακωμάτων καὶ βαθεῖαν προέλασιν—ἔγιναν ἰσχυροί, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ εἶχον δοκιμασθῆ ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμόν. Θελήσαντες νὰ διαβοῦν καὶ πάλιν τὸν *Μάρνην* προσέκρουσαν εἰς Γαλλικὴν ἀντεπίθεσιν, ποῦ ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν (ὀφειλομένην εἰς τὰ 500 τάνκς). Οἱ Γερμανοὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὴν β' γραμμὴν ἀμύνης, τὴν *γραμμὴν Χίντεμπουργκ*.

Ἡ κατάρρευσις τῶν συμμάχων τῆς Γερμανίας.—Οἱ Τ ο ὕ ρ κ ο ι ἠττηθέντες εἰς τὴν *Παλαιστίνην* ὑπέγραψαν τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου (31 Ὀκ)βρίου 1918) καὶ εἶδον τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τὸν Συμμαχικὸν στόλον νὰ καταλαμβάνη τὴν Κων)πολιν. Εἰς τὸ *Βαλκανικὸν μέτωπον* οἱ Σύμμαχοι, ἐνισχυθέντες ἀπὸ 12 Ἑλλήν. μεραρχίας, ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ *Σκρᾶ*, τοὺς ἠνάγκασαν τὴν 21 Σεπτ. 1918 νὰ ὑπογράψουν τὴν *ἀνακωχὴν τῆς Θεσσαλονίκης*. Οἱ Β ο ὕ λ γ α ρ ο ι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐκκενώσουν τὰ ξένα ἐδάφη καὶ νὰ δεχθοῦν τὴν κατοχὴν τῆς *Σόφιας*. Λόγω τῶν ἐπαχθῶν αὐτῶν ὄρων προεκλήθησαν ἐξεγέρσεις καὶ ὁ βασιλεὺς *Φερδινάνδος* παρητήθη. Οἱ Α ὕ σ τ ρ ι α κ ο ι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ *Πιάβε* (Ἰούνιος 1918), ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. Ὁ στρατὸς των, τὸ στήριγμα τῆς Δυναδικῆς μοναρχίας, διελύθη. Οἱ ὑπόδουλοι ἔπαυσαν νὰ ὑπακούουν εἰς τὴν *Βιέννην*. Οἱ Ἰ τ α λ ο ι κατέλαβον τὴν *Τεργέστην*. Εἰς τὴν *Βιέννην* καὶ τὴν *Βουδαπέστην* ἐγκατεστάθησαν ἐπαναστατικαὶ κυβερνήσεις.

Ἡ Γερμανικὴ Ἐπανάστασις.—Παντοῦ ὁ Γερμ. στρατὸς ὑπεχώρει, χωρὶς νὰ διαλυθῆ. Ἐνώπιον τῆς καταστάσεως αὐτῆς ὁ *Λουντεντόρφ* * ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν ἀρχικαγκελλάριον, ὅτι ἔπρεπε νὰ κλείσῃ ἀνακωχὴν. Ἡ εἶδησις ἀνεστάτωσε τὴν *Γερμανίαν* Ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις, ἥτις ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν *Ουίλσον* ὅτι ἡ Γερμανία εἶναι ἔτοιμη νὰ συνθηκολογήσῃ. Τὰ πληρώματα ὁμως τῶν πολεμικῶν τῆς βάσεως τοῦ *Κιέλου* ἐπανεστάτησαν. Ἡ ἐπανάστασις καθοδηγούμενη ἀπὸ τοὺς σοσιαλιστὰς ἀνεκέρυξε τὴν Δημοκρα-

* Ὁ ἐπιτελάρχης τοῦ Χίντεμπουργκ.

τιαν καὶ ἠνάγκασε τὸν Κάιζερ νὰ καταφύγῃ εἰς Ὀλλανδίαν. Ἐπίσης παρητήθη καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας *Κάρολος*. Τὴν δὲ 11 Νοεμ. 1918 εἰς τὸ στρατηγεῖον τοῦ Φῶς ὑπεγράφη ἡ ἀνακαχώη.

Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών.—Αὕτη συνῆλθεν τὴν 8 Ἰαν. 1919. Βάσις τῆς εἰρήνης ἐτέθη ἡ *ἐξασφάλις τῶν Συμμάχων ἀπὸ νέαν ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ ἱκανοποίησις ὄσων συνεπολέμησαν μὲ τὴν Ἀντάντ*. Κατόπι ἐπιπόνων συνεδριάσεων τῶν πρωθυπουργῶν τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς ὑπεγράφη τὴν 18 Ἰουνίου 1919 ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών. Δι' αὐτῆς οἱ Γερμανοὶ ἀπέδιδον εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν Ἀλοατίαν καὶ τὴν Δωροαίνην. Τμῆμα τῆς Δυτ. Πρωσσίας καὶ τῶν Ἀνατολ. Γερμ. ἐπαρχιῶν ἐδόθη εἰς τὴν Πολωνίαν. Αἱ Γερμαν. ἀποικίαι διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν Συμμάχων. Ὑπεχρεώθησαν ἐπίσης οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν πληρωμὴν ἀποζημιώσεων, εἰς παράδοσιν τοῦ στόλου των καὶ εἰς περιορισμὸν τοῦ στρατοῦ των εἰς 100.000 ἄνδρας. Τέλος ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών δι' ἀποφάσεώς της τὴν 10 Ἰανουαρίου 1920 ἱδρυε τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν (ΚΤΕ), ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς Εἰρήνης (ὅπως σήμερον ὁ ΟΗΕ).

Ἄλλαι συνθήκαι.—Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ *Σαίν Ζερμαίν* (10 (Σ)βρίου 1919) διεμελίσθη ἡ Αὐστρία. Ἡ *Τεργέσιη* ἐδόθη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ *Κροατία* καὶ *Σλοβενία* κλπ. ἠνώθησαν μὲ τὴν *Γιουγκοσλαβίαν*. Οἱ *Τσέχοι* καὶ οἱ *Σλοβάκοι* ἀπετέλεσαν τὸ κράτος τῆς Τσεχοσλοβακίας. Ἡ συνθήκη τοῦ *Τριανόν* (4 Ἰουν. 1920) περιώρισε τὴν Οὐγγαρίαν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Τάις. Ἡ συνθήκη τοῦ *Νεϊγν* (27 Νοεμ. 1919) παρέδιδεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν *Δ. Θράκην* καὶ τὴν *Ἀν. Μακεδονίαν*. Ἡ συνθήκη τῶν *Σεβρῶν* (10 Αὐγ. 1920) παρεχώρει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν *Ἀν. Θράκην* καὶ τὴν *Σμύρνην*. Εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς *Κιλικίας* καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῆς *Μεσοποταμίας* καὶ τῆς *Παλαιστίνης*. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς σφαῖραν ἐπιρροῆς ἔδιδε τὴν περιφέρειαν τῆς *Αἰταλείας*. Τὰ *Στιενά* ἔγιναν οὐδέτερα καὶ συμμαχικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν *Κων]πολιν*. Ἡ *Τουρκία* ἐτέθη ὑπὸ οἰκονομικὸν ἔλεγχον καὶ ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλλῃ ἀποζημιώσεις. Οἱ *Τουρκοὶ* ὁμως ἐθνικισταὶ ὑπὸ τὸν συν]τάρχην *Κεμάλ* ἔλαβον τὰ ὄπλα διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐφαρμογὴν της.

Ἡ *Μικρασιατικὴ καταστροφὴ—Πρόσφυγες.*—Μετὰ τὴν συνθήκην τῶν *Σεβρῶν* ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὰ ἐπιδικασθέντα ἐδάφη. Ἀλλὰ τὸ *κίνημα* τοῦ *Κεμάλ* ἀνεπτύσσετο ταχέως καὶ ἡ

θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν *ἐγίνετο δυσχεροστέρα*. Ἀφοῦ ἠγωνίσθη ἐνδόξως καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ποταμοῦ *Σαγγαρίου*, τὸν Αὐγ. τοῦ 1822 ἐγκατέλειψε τὴν Μ. Ἀσίαν. Μεγάλαι ἦσαν αἱ συνέπειαι τῆς ἥττης αὐτῆς διὰ τοὺς ἐντοπίους πληθυσμούς. Ἀφοῦ εἶδον τὰς οἰκίας των νὰ καίωνται, τὰς περιουσίας των νὰ διαρπάζωνται καὶ τοὺς ἀδελφούς των νὰ σφάζωνται ἀπὸ τοὺς Τούρκους, σωματικὰ καὶ ψυχικὰ ράκη ἔφευγον πρόσφυγες εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Ἡ *Συνθήκη τῆς Λωζάνης* (14 Ἰουλίου 1823) παρεχώρησεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Α. Θράκην μέχρι τοῦ Ἐβρου. Ἐπίσης ἐπέβαλε τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας $1\frac{1}{2}$ ἑκατομ. Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τὴν γλυκεῖαν των πατρίδα καὶ ἦλθον ὡς πρόσφυγες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κ.Τ.Ε. ἔσπευσε νὰ δώσῃ *προσφυγικὰ δάνεια* πρὸς περίθαλψίν των. Ἡ δοκιμασία ἦτο ἀληθῶς διὰ τὴν Χώραν μας ἄνευ προηγουμένου. Ἡναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ χώρας, πού ἐπὶ 3000 ἔτη τὰς εἶχε ποτίσει ὁ ἑλληνικὸς ἰδρῶς καὶ τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν τῆς καὶ ὅπου ἄλλοτε πρωτοῆνθισεν ὁ ἐθνικὸς μας πολιτισμὸς εἰς τὰς πλέον λαμπρὰς ἐκδηλώσεις του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Ποῖα τὰ αἷτια τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου; 2. Ποῖα ἡ ἀφορμὴ αὐτοῦ καὶ ποῖαι Δυνάμεις κατῆλθον ἀμέσως εἰς αὐτόν; 3. Ποῖα ἡ ἔκτασις αὐτοῦ κατὰ μέτωπα καὶ ποῖοι οἱ σχηματισθέντες συνασπισμοί; 4. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν Γερμανικὴν ἐξόρμησιν εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν μάχην τῆς Μάρν; 5. Τί διὰ τὰς πρώτας μάχας εἰς τὸ Ἄν. μέτωπον; 6. Τί διὰ τὸν ἀποκλεισμόν καὶ τί διὰ τὸν ὑποβρύχιον πόλεμον; 7. Ὑπὸ ποίας συνθήκας ἐξῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ἡ Τουρκία; 8. Ποῖαι συνθήκαι προεκάλεσαν τὴν κατάληψιν τῆς Σερβίας καὶ τὴν ἐκστρατεῖαν τῆς Θεοῦνίκης; 9. Πότε καὶ διατί ἐγένεν ἡ μάχη τοῦ Βερντέν καὶ ποῖον τὸ τέλος τῆς; 10. Ποῖα τὰ αἷτια καὶ ποῖα ἡ ἐξέλιξις τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως; 11. Πῶς ἐδημιουργήθη τὸ Βαλκαν. μέτωπον καὶ ποῖα ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος; 12. Ποῖα τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διχασμοῦ τῶν Ἑλλήνων; 13. Ποῖοι λόγοι ὠδήγησαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ πλεῦρον τῆς Ἀντάντ καὶ πῶς; 14. Μὲ τὴν βοήθειαν τίνος νέου ὄπλου ὁ στρατάρχης Φῶδ συνέτριψε τοὺς Γερμανούς; 15. Ὑπὸ ποίας συνθήκας ἐπῆλθεν ἡ κατάρρευσις τῶν Συμμάχων τῆς Γερμανίας; 16. Ὑπὸ ποίας συνθήκας ἐξεργάγη ἡ Γερμαν. ἐπανάστασις; 17. Ἐπὶ ποίαν βάσεων ἐστηρίχθη ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών καὶ ποῖοι οἱ ἐδαφικοὶ (ἢ οἱ στρατιωτικοὶ ἢ οἱ οἰκονομικοὶ) ὅροι αὐτῆς; 18. Τί καθώριζεν ἡ συνθήκη τοῦ Σαιν Ζερμαίν; 19. Τί ἡ τοῦ Τριανόν; 20. Τί ἡ τοῦ Νεϊγύ; 21. Τί ἡ τῶν Σεβρῶν καὶ πῶς ἐδέχθησαν αὐτὴν οἱ Τούρκοι; 22. Τί γνωρίζετε διὰ τὴν Μικρὰς. καταστροφὴν καὶ τὸ πρόσφυγικὸν ζήτημα; 23. Τί διελάμβανεν ἡ συνθήκη τῆς Λωζάνης; 24. Ποῖαν ἐπίδρασιν ἔσχεν ἡ κυριαρχία τῆς θαλάσσης εἰς τὴν τελικὴν νίκην; 25. Ποῖοι οἱ πολιτικοί, οἱ κοινωνικοὶ καὶ οἱ οἰκονομικοὶ ἀντίκτυποι τοῦ Παγκ. πολέμου;

Πρὸς νέον πόλεμον

Δυστυχῶς οὔτε ἡ *Συνθήκη τῶν Βερσαλλιών* οὔτε ἡ *Κ.Τ.Ε.* ἐπέτυχον νὰ ἐπιβάλουν τὴν ποθητὴν εἰρήνην. Ἡ μὲν πρώτη, διότι δὲν ἀπέφυγε τὰς ἀδικίας· ἡ δὲ δευτέρα διότι δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν αὐθαιρετούντων.

Τὰ πρῶτα νέφη ἠγέρθησαν ἀμέσως μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ πολέμου· Εἰς τὴν Ῥωσίαν διὰ τῆς ἀνεπιτυχοῦς προσπάθειας τῶν Συμμάχων πρὸς ἀνατροπὴν τῶν *Σοβιέτ** μετὰ τῶν ἐτῶν 1918—1920. Εἰς τὴν Ἄν. Μεσσόγειον διὰ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς συγκρούσεως τοῦ 1920—1922. Εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς ἀνόδου τοῦ *Φασισμού* εἰς τὴν ἔξουσίαν. Ἐνῶ σοβαρὸν πλήγμα ἦτο διὰ τῆς εἰρηνοφίλου χώρας καὶ ἡ ἀποχώρησις τῶν Η.Π.Α. ἀπὸ τὴν ΚΤΕ.

Εὐτυχῶς τὸ συναφθὲν εἰς *Λοκάρνο* (16 Ὀκτ. 1925) *Σύμφωνον Ἀσφαλείας*, τὸ ὁποῖον ὑπέγραψε καὶ ἡ Γερμανία, ἐφάνη ὅτι ἔσπερεωσε πρὸς στιγμήν τὴν ΚΤΕ καὶ ἀπεμάκρυνε τὸ φρικτὸν φάσμα τοῦ πολέμου. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ εἰρηνοποιοῦ πνεύματος τοῦ *Λοκάρνο* ὑπεγράφη τὸ 1928 ἀπὸ 62 κράτη τὸ *Σύμφωνον Μπριάν—Κέλογκ*, πού ἐτάσσετο κατὰ παντὸς ἐπιθετικοῦ πολέμου καὶ ἀπεφάσιζε τὴν κοινὴν ἀντιμετώπισιν παντὸς ἐπιτιθεμένου. Τὸ β' αὐτὸ *Σύμφωνον* προσελάμβανε πολὺ μεγάλην σημασίαν ὄχι μόνον λόγῳ τῶν συλλογικῶν μέσων πού ἐπέβαλλε πρὸς προστασίαν τῆς Εἰρήνης, ἀλλὰ διότι ὑπέγραψαν καὶ αἱ Η.Π.Α.

Δυστυχῶς ἡ κατάληψις τῆς *Μαντζουρίας* καὶ ἡ ἀπόσπασις *Κινεζικῶν ἐδαφῶν* ἀπὸ τὴν Ἰαπωνίαν (1931—1933) καθὼς καὶ ἡ ἀνοδος τοῦ *Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ* εἰς τὴν Γερμανίαν (Χίτλερ, 1933) ἐδημιούργησεν ἰσχυροὺς πονοκεφάλους εἰς τὴν ΚΤΕ. Τοῦτο, διότι ἡ Ἰαπωνία καὶ ἡ Γερμανία ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὸν Ὀργανισμὸν τῆς Εἰρήνης καὶ ἤρχισαν νὰ ἐξοπλίζονται. Τὸ παράδειγμα τῶν ἠκολούθησε καὶ ἡ Ἰταλία, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1928 ὁ φασισμὸς, στερεωθεὶς πλέον εἰς τὴν ἔξουσίαν, ἤρχισε νὰ ἐκδηλώνῃ τάσεις πρὸς ἰμπεριαλιστικὴν ἐξάπλωσιν.

Ἡ Γερμανία—Ἰταλία—Ἰαπωνία συνεχῶς ἐντείνουν τοὺς ἐξοπλισμοὺς καὶ δημιουργοῦν ἀντιδράσεις εἰς τὰς ψυχὰς τῶν λαῶν καὶ τῆς ΚΤΕ. Τότε αὗται προφασίζονται ὅτι ἐξοπλίζονται ἐναντίον τῶν

* Κατὰ τῶν *Σοβιέτ* εἶχον ἐπαναστατήσει οἱ *Λευκοῦσοι* καὶ πολλοὶ ἀστικοὶ καὶ ἀγροτικοὶ περιφέρειαι τῆς Ῥωσίας.

Σοβιέτ. Ἔτσι διὰ νὰ πλήξουν τοὺς ἀριστεροὺς ἐπεμβαίνουν ὑπὲρ τοῦ Φράνκο εἰς τὴν Ἰσπανίαν (1936—1938), ἐνῶ οἱ Ρῶσοι ἐπεμβαίνουν ὑπὲρ τῶν ἀριστερῶν. Ὁ Ἰσπανικὸς πόλεμος κινδυνεύει νὰ φέρῃ ἀνάφλεξιν, ὥστε αἱ Δημοκρατίαι τῆς Δύσεως ἐπιτρέπουν νὰ στηριχθῇ τὸ φασιστικὸν καθεστῶς τοῦ Φράνκο. Τοῦτο ὅμως αἱ 3 φασιστικαὶ Δυνάμεις τὸ θεωροῦν νίκην των καὶ τὸ 1937 προβαίνουν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ τριγώνου «Τόκιο—Βερολίνου—Ρώμης» μὲ τὸ πρόσχημα νὰ συντρίψουν τὸν κομμουνισμόν, ἀλλὰ μὲ πραγματικὰ ἐλατήρια νὰ καταλάβουν τὴν ὑφήλιον καὶ νὰ τὴν διαμοιράσουν. Οἱ 3 Σύμμαχοι ἐνισχυμένοι διπλωματικῶς καὶ πάνοπλοι πλέον ἀρχίζουν τὰς κατακτήσεις. Ἡ Ἰαπωνία νὰ ροκανίζῃ συνεχῶς τὴν Κίναν· ἡ Ἰταλία νὰ καταλαμβάνῃ τὴν Αἰθιοπίαν (1935—1936) καὶ τὴν Ἀλβανίαν (1939)· ἡ Γερμανία νὰ προσαρτῶ αὐθαιρέτως τὴν Αὐστρίαν, τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ τὸ Μέμελ*. Εὐρισκόμεθα ἤδη εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐκπρύχθη ἐπισήμως τὸν Σεβριον τοῦ 1939. Ἀφορμὴν εἶχε, διότι ὁ Χίτλερ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πολωνίαν τὴν ὁποίαν δυνάμει συμμαχιῶν ἔπρεπε νὰ βοηθήσουν οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι. Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν ἀφορμὴν αὐτὴν κρύπτονται αἱ ἀπώτεροι προθέσεις τοῦ τριγώνου «Τόκιο—Βερολίνου—Ρώμης» νὰ καταλάβουν τὴν γῆν καὶ νὰ τὴν διαμοιράσουν.

ΚΕΦ. ΙΔ' — Ἐπιστῆμαι—Γράμματα—Τέχναι

Γενικότητες. Τὸν 19ον αἰ. προήχθησαν πολὺ αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν πορισμάτων τους εἰς τὴν Τεχνικὴν (ἰδίως τῶν περὶ ἄτμοῦ καὶ ἠλεκτρισμοῦ) ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν ἡ Βιομηχανία, ἡ ὁποία μὲ τὴν κατὰ μάζας παραγωγὴν ἐξηυγενισμένων προϊόντων τῆς ἠλλάξε τὴν ζωὴν μας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Παιδεία διεδόθη εὐρύτερον. Εἰς τὴν πενματικὴν ζωὴν τοῦ 19ου αἰ. ἐπεκράτησεν ὁ ρομαντισμός· δηλ. ἡ ἐπιβολὴ τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς φαντασίας καθὼς καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς ἔλευθέραν ἔκφρασιν. Ἀντίθεσιν αὐτοῦ περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἀπετέλεσεν ὁ ρεαλισμός· δηλ. ἡ τάσις νὰ παρουσιάζωνται τὰ πράγματα ὅπως εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα.

* Ὅλας τὰς πράξεις αὐτὸς πρέπει νὰ τὰς καταδικάσῃ ἡ Ἱστορία, διότι ὁ Χίτλερ καὶ ὁ Μουσολίνι εἰς τὴν κατὰ τὸ 1938 γενομένην Συνδιάσκεψιν τοῦ Μονάχου ἐδήλωσαν ὅτι θὰ ἡσυχάσουν καὶ θὰ περιορισθοῦν εἰς τὰ κεκτημένα.

Γ'—Αί έπιστήμαι

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν Φυσ. Ἐπιστημῶν κατὰ τὸν 10' καὶ Κ' αἰ. εἶναι ἄνευ προηγουμένου. Αἱ Μαθηματικαὶ ἔφθασαν εἰς μέγα ὕψος καὶ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὰς Φυσ. Ἐπιστήμας τῶν μεθόδων καὶ τῶν πορισμάτων τους ὑπεβोधήθησαν εἰς τὰς μεγάλας ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Λογιστικῆς καὶ τῆς Μηχανικῆς. Οἱ δύο αὐτοὶ αἰῶνες εἶναι κυρίως αἰῶνες τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν. Ἡ Ἀστρονομία, ἡ Φυσικὴ, ἡ Χημεία καὶ ἡ Βιολογία σημειῶνουν μεγάλας προόδους.

Οἱ ἐνδοξότεροι φυσικοὶ ἐπιστήμονες καὶ ἐφευρέται

1. Ὁ *Κάρλοσ Δάρβιν* (Ch. Darwin, 1809—1882), Ἀγγλος βιολόγος, πού εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του «ἡ καταγωγὴ τῶν εἰδῶν» (1859) διατυπώνει τὴν θεωρίαν τῆς ἐξέλιξεως τῶν ὀργανισμῶν, δηλ. ὅτι τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα (καὶ ὁ ἄνθρωπος βέβαια) ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος ὑπόκεινται εἰς συνεχῆ ἐξέλιξιν ἀπὸ τὰς πλέον ἀτελεῖς μέχρι τὰς τελειότερας μορφάς. Τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἀσπάζεται καὶ ὁ κοινωνιολόγος *Σπένσερ* (1820—1904) δογματίζων ὅτι καὶ ὁ κοινωνικὸς καὶ ὁ ἠθικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου ὑπόκεινται εἰς ἐξέλιξιν.

2. Ὁ *Γεώργιος Μένδελ* (1822—1884). Αὐστριακὸς μοναχὸς, ἐθεμελίωσε τὴν θεωρίαν τῆς κληρονομικότητος μεταξὺ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων, γνωστὴν ὡς «Μενδελισμὸν», πού ἀποτελεῖ εἰς τὴν Βιολογίαν τὴν βάσιν τῆς Γενετικῆς.

3. Ὁ *Λουδοβίκος Παστέρ* (L. Pasteur 1822—1895), Γάλλος χημικὸς, ἀνεκάλυψεν ὅτι μικροσκοπικοὶ ὀργανισμοί, πού τοὺς ὠνόμασε *βακτήρια* προκαλοῦν τὰς ἀσθενείας. Ἡ ἀνακάλυψις ἔδωσε βάσιν εἰς τὴν ἱατρικὴν νὰ εὕρῃ μέσα πρὸς προφύλαξιν καὶ καταπολέμησιν τῶν ἀσθeneiῶν.

4. Ὁ *Ἰωσήφ Λίστερ* (1827—1912), Ἀγγλος χειρουργός, εἰσήγαγε πρῶτος τὴν *ἀντισηπτικὴν μέθοδον* εἰς τὴν χειρουργικὴν καὶ ἔτσι ἐμείωσε τοὺς κινδύνους μόλυνσεως εἰς τὴν ἐγχειρητικὴν.

5. Ὁ *Γουλιέλμος Ραϊνγκεν* (1845—1943), Γερμανὸς φυσικὸς, ἀνεκάλυψε τὰς *ἀκτῖνας Χ*, πολὺ σπουδαίαν ἀνακάλυψιν, διότι διὰ τῶν ἀκτινῶν Χ εἰσδύομεν εἰς τὰ πλέον ἀδιαφανῆ μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀποκαλύπτομεν τὰς πλέον δυσδιαγνώστους αἰτίαις τῶν ἀσθeneiῶν.

6. Ὁ *Χώμφρεϋ Νταλβυ* (Humphrey Davy, 1778 — 1829) Ἕλληνας χημικός, ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρέτης τῆς ἠλεκτρολύσεως καὶ τῆς ἀσφαλιστικῆς λυχνίας τῶν λιγνιτωρυχείων.

7. Ὁ *Μιχαήλ Φαραντάν* (M. Faraday, 1791—1867), Ἕλληνας φυσικός, ἐφεύρε τὸ δυναμό, τὸ ἠλεκτρικὸ μοιῆρ καὶ πολλὰς ἄλλας ἠλεκτρικὰς ἐφευρέσεις.

8. Ὁ *Μάξουελ* (1831 - 1879) ἀνεκάλυψε ὅτι ὅλο τὸ διάστημα εἶναι πλήρες ἀπὸ αἰθέρα. Ἐπίσης εἰς τὸ μνημειῶδες βιβλίον του «Πραγματεία περὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ» διετύπωσε τὴν καταπληκτικὴν θεωρίαν τῶν κυμάνσεων (1873).

9. Ὁ *Θωμᾶς Ἐντισον* (Th. Edison, 1847—1931), ὁ μεγαλύτερος ἐφευρέτης τῶν τελευταίων χρόνων, ἐφεύρε τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς, τὸν φωνόγραφον καὶ τὸν κινηματογράφον καὶ πολλὰς δεκάδας ἄλλων ἐφευρέσεων.

Αἱ ἐφαρμογαὶ τῶν πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης—ιδίως περὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ—εἰς τὴν τεχνικὴν συνέτειναν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν μέσων συγκοινωνίας, φωτισμοῦ, θερμάνσεως, ἀποθεραπείας ἀσθενειῶν καθὼς καὶ ἐπεξεργασίας τῆς ὕλης καὶ εἰς τὴν ἐπίτευξιν εὐκολιῶν καὶ ἀνέσεων εἰς τὴν ζωὴν μας.

Ἐφευρέσεις εἰς τὰς μεταφορὰς καὶ ἐπικοινωνίας

1. Τοῦ ἀτμοπλοίου ὑπὸ Ροβέρτου Φούλτον	1807
2. Τοῦ σιδηροδρόμου ὑπὸ Γεωργ. Στέφενσον	1830
3. Τοῦ τηλεγράφου ὑπὸ Μόρς	1844
4. Τοῦ αὐτοκινήτου ὑπὸ Λενουάρ	1863
5. Τοῦ τηλεφώνου ὑπὸ Μπέλλ	1876
6. Τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ ὑπὸ Ἐντισον	1882
7. Τοῦ κινηματογράφου » »	1891
8. Τῶν ἀκτίνων Χ ὑπὸ Ραϊντγκεν	1895
9. Τοῦ ἀσυρμάτου ὑπὸ τοῦ Μαρκόνι	1897
10. Τοῦ ἀεροπλάνου ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ράιτ	1903

Ἡ φιλοσοφία.—Εἰς Γερμανίαν ὁ *Χέγκελ* * (1770—1831) δέχεται ὡς ἀρχὴν τοῦ κόσμου τὸ πνεῦμα καὶ ὡς δημιουργήματα τοῦ παγκοσμίου πνεύματος τὴν τέχνην, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θρη-

* Μὲ τὸ ἐξηλληνισμένον ὄνομα Ἑγελος.

σκείαν. Τελικὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως τοῦ πολίτου θεωρεῖ τὸ κράτος, διὰ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ζῆ καὶ νὰ θυσιάζεται τὸ ἄτομον. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κρατῶν καταφαίνεται εἰς τὴν *ισχὺν* καὶ τὴν *δραῖσιν*, ἡ ὁποία μόνη δίδει δικαιώματα εἰς τὴν ζωὴν. Ἀντίθετος τούτου εἶναι ὁ Σοπερχάουερ, ὁ ἰδρυτὴς τῆς *ἀπαισιοδοξίας*, πού πιστεύει ὅτι *πᾶσα προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πόνος καὶ θλίψις*, ἄρα καὶ ἡ ζωὴ, πού τὴν παραβάλλει μὲ «*κοιλιάδα κλανθμῶνος*» Ὁ Αὐγ. Κόντ (1798—1857) δογματίζει, ὅτι τὰ προβλήματα τοῦ κόσμου θὰ λυθοῦν μόνον μὲ *ἐπιστημονικὰς μεθόδους*, μὲ τὰς ὁποίας δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς αὐτὰ καὶ νὰ τὰ κατακτήσῃ διὰ τῆς *ἐρμηνείας*. Τὴν μεταφυσικὴν τὴν ἀποκλείει, διότι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια διήλθε πλέον τὸ *θρησκευτικὸν* καὶ τὸ *μεταφυσικὸν στάδιον* ἐρμηνείας καὶ ἤδη εὐρίσκεται εἰς τὸ *ἐπιστημονικὸν* (θετικόν). Ἐπίδρασιν τῶν θεωριῶν τοῦ Κόντ βλέπομεν εἰς τὸν *ἐπιστημονισμόν*—καθ' ὃν «*εἰς ὅλα τὰ προβλήματα ἡ ἐπιστήμη μόνον ἔχει τὸν τελευταῖον λόγον*»—ἐξελιχθέντα εἰς τὴν ὑλιστικὴν (ματεριαλιστικὴν) ἢ τὴν *φυσιοκρατικὴν* (νατουραλιστικὴν) τάσιν, καθ' ἃς καὶ αὐτὰ τὰ πνευματικὰ φαινόμενα ἔχουν *ὕλικὰς ἢ φυσικὰς αἰτίας*. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ φιλόσοφος Τζέιμς (1842—1910) διδάσκει ὅτι «*ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι τὸ ἀπόλυτον, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ὠφελεῖ εἰς τὴν ζωὴν*» (*ὠφελισμός*), ὅθεν καὶ ἡ ἐπιστήμη πρέπει τὴν ὠφελιμοκρατίαν νὰ βοηθῆ. Ὁ Μπέρξον πάλιν πρεσβεύει, ὅτι μόνον ἡ *ἐνόρασις* (διαίσθησις) παρέχει τὴν ἀληθῆ γνῶσιν τῶν πραγμάτων. Ὁ διάσημος Νίτσε (1844—1900) εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τοῦ *ραττισμοῦ*, δογματίζων ὅτι «*τὸ ἀνθρώπινον γένος θὰ τελειοποιηθῆ, ἂν ὁ ἰσχυρὸς ἄνθρωπος (ὁ εὐπατρίδης) ἐπικρατήσῃ συντριβῶν τοὺς ἀσθενεῖς*». Εἰς τὰς θεωρίας του ἐστηρίχθη ὁ Χίτλερ πρὸς κάθαρσιν τοῦ Γερμ. Ἔθνους ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἑκατομμυρίων ἀθῶων ὑπάρξεων διὰ τῶν κρεματορίων τοῦ Νταχάου καὶ τοῦ *Αουσβις*, πού τόσον κατεδίκασεν ὁ κόσμος.

II. Ἡ Λογοτεχνία

Ἡ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς Λογοτεχνίας.—Τὸν 19ον αἰ. σημειοῦται μεταβολὴ εἰς τὴν Λογοτεχνίαν. Ἡ ὀργάνωσις τοῦ τύπου καὶ τοῦ βιβλιομπορίου ἐβοήθησε πρὸς διάδοσιν τῶν προϊόντων τῆς λογοτεχνίας καὶ μεγάλην αὐξησιν τοῦ *ἀναγνωστικοῦ κοινού*. Τὸ ἴδιον ἔγινε διὰ τοὺς *καλλιτέχνας* (ζωγράφους, γλύπτας, μουσικούς): Αἱ

διάφοροι ἐκθέσεις δηλ. καὶ ἡ αὔξησις τῶν *θεατροφίλων* ἐξησφάλισε καὶ εἰς αὐτοὺς καλυτέρους ὄρους ἐργασίας καὶ παραγωγῆς.

Ἡ ρομαντικὴ λογοτεχνία.—Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς *ορθολογιστικὰς* τάσεις τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰ. ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τὸ *συναισθηματικὸν* μετὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ σκοτεινὸν καὶ τὸ μυστηριώδες. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὠνόμασαν *ρομαντισμόν*. Οὗτος ἐξεδηλώθη ἀρχικῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ ἐπίδρασιν τοῦ *Σαίξπηρ* (ἀντιπρόσωποι *Βύρων* - *Σέλλεϋ*). Εἰς τὴν Γαλλίαν ρομαντικὸς εἶναι ὁ *Βίκτωρ Οὐγκώ*. Ὁ ρομαντισμὸς διὰ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸ παρελθὸν ὠφέλησε τὰς *ιστορικὰς μελέτας*. Οἱ ρομαντ. ιστορικοὶ ἀνήγαγον τὴν Ἱστορίαν εἰς ἔργον τέχνης μετὰ ἐπιμελῆ μελέτην τῶν πηγῶν. Τοιοῦτοι εἶναι εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ *Μισελέν*, ὁ *Γκιζὸ* κλπ. Εἰς τὴν Γερμανίαν ρομαντικοὶ λογοτέχνηται εἶναι ὁ *Νοβάλλις*, ὁ *Σλέγκελ* κλπ. πολέμιος δὲ ὁ *Χάινε* ἀναδειχθεὶς ἕξοχος λυρικός καὶ σατιρικός.

Ἡ λογοτεχνία ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰ. παρουσιάζει ἀντίδρασιν εἰς τὸν ρομαντισμόν, λόγῳ τῶν σημειοθεσιῶν μετὰ τὸ 1848 ἐπαναστάσεων. Ἡ *Παρνασσικὴ* σχολὴ μετὰ τὸν *Λεκόντ ντε Λιλ* (1818—1894) κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς συμμετρίας τῆς μορφῆς. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἄλλοι ποιηταὶ εἶναι ὁ *Ερedia* καὶ ὁ *Μπωδελαιῖο*. Ἀπὸ τοῦ 1850 ὅμως οἱ συγγραφεῖς ἐπιζητοῦν νὰ περιγράψουν με ἀκρίβειαν τὴν σύγχρονον πραγματικότητα οὗτοι εἶναι οἱ *ρεαλισταὶ* (*Φλωμπέο*, *Ζολᾶ* [ὁ δεῦτερος εἶναι κυρίως νατουραλιστής, διότι περιγράφει ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὰς ἀσχημίας καὶ τὰς ἀθλιότητας]). Τὸ θέατρον κατὰ τὴν ἰδίαν ἑποχὴν ἀντὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν ἱπποτικῶν ἡρώων, ἀναβιβάζει ὡς ἥρωας τύπους τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ἀντιπρόσωπος τοῦ δράματος αὐτοῦ εἶναι ὁ *Ἀλέξ. Δουμάς* υἱὸς («ἡ κυρία μετὰ τὰς *Καμελίας*») εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ὁ *Χάουπμαν* καὶ *Σούδερμαν* εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀλλὰ ὑπεράνω ὅλων ἴσταται ὁ *Ἰψεν* εἰς τὴν Νορβηγίαν, λόγῳ τῆς λεπτῆς ἀναλυτικότητός του εἰς τοὺς χαρακτῆρας του. Εἰς τὴν Ρωσσίαν κατὰ τὸ 2ον ἡμισυ τοῦ 19 αἰ. παρατηρεῖται μεγάλη ἀνθesis εἰς τὴν Λογοτεχνίαν. Οἱ *Γκόγκολ* καὶ *Τουργκένιεφ* μᾶς ἔδωσαν ἀξιόλογα ἐπικά μυθιστορήματα. Περισσότερον ὅμως θαυμάζεται διὰ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν ὁ *Ντοστογιέφσκη*. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τοῦ *Λέοντος Τολστόυ* ἐτιμήθησαν ὡς Εὐαγγέλια τῆς εἰρήνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας καὶ ὡς φραγγέλια τῆς κτηνώδους βίας τῶν ἰσχυρῶν κατὰ τῶν ἀδυνάτων.

Ὁ νεορομαντισμός.—Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19 αἰῶνος ἡ ποίησις ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν *ἄκαμπτον τελειότητα* τῆς μορφῆς καὶ ἐπανῆλ-

θεν ἡ τάσις πρὸς τὸ συναίσθημα καὶ τὴν μυστικοπάθειαν. Τὴν νέαν τάσιν ὠνόμασαν συμβολισμόν ἢ νεορομαντισμόν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀντιπρόσωπός της εἶναι ὁ Βερλαῖν καὶ Μορεάς. Εἰς δὲ τὸ μυθιστόρημα ὁ Ἀνατόλ Φράνς.

Ἡ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία.—Τὸ κύριον χαρακτηριστικόν της εἶναι ἡ ὑποτίμησις τοῦ δόγματος τοῦ 19 αἰῶνα «ἡ τέχνη διὰ τὴν τέχνην» καὶ ἡ προσοχὴ της εἰς τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τοῦ ἔργου. Εἰς τὴν ποίησιν ἐξαίρεται ἡ προσωπικὴ συγκίνησις, εἰς δὲ τὸ μυθιστόρημα ἡ ἀνάλυσις τῶν χαρακτήρων. Διεκρίθησαν εἰς μὲν τὴν ποίησιν ὁ Πῶλ Βαλερύ, εἰς δὲ τὸ μυθιστόρημα ὁ Ζιδ καὶ εἰς τὴν ἀνάλυσιν οἱ Τσαίγκ καὶ Μπέργαρ Σόου.

III. Τέχναι — Μουσικὴ

Αἱ τάσεις εἰς τὴν τέχνην—ζωγραφικὴ.—Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 19 αἰ. ἐπεκράτησεν ὁ ρομαντισμός. Ἀρχηγὸς τῆς ρομαντικῆς ζωγραφικῆς εἶναι ὁ Δελακρουά (Γάλλος), ποῦ παριστάνει πιστῶς τὴν φύσιν. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ Κορνέλιους καὶ ὁ Κάουλμπαχ, ποῦ μιμοῦνται τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν τέχνην. Κατ' ἔξοχὴν δημιουργικὴ εἶναι ἡ ρεαλιστικὴ ζωγραφικὴ μὲ τὸν Κουρμπέ καὶ τὸν Μιλλέ. Ἐπίσης ὁ ἐμπρεσσιονισμός, ποῦ παριστᾷ τὰ πράγματα ὅπως ἐμφανίζονται εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ καλλιτέχνου. Ἀρχηγὸς αὐτοῦ εἶναι ὁ Γάλλος Μανέ.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀνεπτύχθη πολὺ κατὰ τὸ 2ον ἡμισυ τοῦ 19 αἰ. Τοῦτο ὀφείλεται τόσον εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ σιδήρου εἰς τὴν οἰκοδομικὴν (ποῦ τεχνικῶς δίδει ὑπερμεγέθεις καὶ στερεὰς οἰκοδομὰς) ὅσον καὶ εἰς τὴν αἰσθητικὴν τῆς ἐποχῆς, ποῦ ἐπιζητεῖ «τὴν ὑποταγὴν τοῦ ρυθμοῦ εἰς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἀνεσιν». Ὁ τοιοῦτος οἰκοδομικὸς τρόπος ὠνομάσθη λογικός. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐκτίσθησαν ὁ πύργος τοῦ Ἀιφελ, ὁ σιδηρ. σταθμὸς τῆς Δευρίας, ἡ γέφυρα τοῦ Μπροῦκλιν. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ μπετόν ἐπῆλθεν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἐπανάστασις, διότι αἱ οἰκοδομαὶ γίνονται κολοσσιαῖαι καὶ εἶναι στερεώτερα.

Ἡ Γλυπτικὴ παρουσιάζει δύο τάσεις: τὴν ἀρχαίζουσαν, ποῦ ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχ. Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Φλωρεντινὴν πλαστικὴν καὶ τὴν νεωτεριστικὴν, ποῦ δίδει πλαστικὴν μορφήν εἰς συγχρόνους ἐκδηλώσεις. Τὴν α' ἀντιπροσωπεύει ὁ Σαποὺ καὶ τὴν β' ὁ Καρπώ.

Ἡ Μουσικὴ.—Ὁ 17 αἰ. εἶδε τὴν γέννησιν τοῦ Ὁρατορίου καὶ

τοῦ *Μελοδράματος*, ἐνῶς ὁ 18 αἰ. τῆς *Συμφωνίας*. Τὸν αἰῶνα αὐτὸν ἤκμασαν οἱ *Μπάχ, Μότσαρτ καὶ Γκλόκ*. ποὺ θεωροῦνται ὡς διδάσκαλοι τῆς *Γερμανικῆς κλασσικῆς μουσικῆς*. Κατὰ τὸν Γ κ λ ο ὕ κ προορισμὸς τῆς μουσικῆς εἶναι νὰ βοηθῆ τὴν ποίησιν εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων, χωρὶς νὰ διακόπτει τὴν δρᾶσιν. Ὁ Μ π ε τ ὅ β ε ν ἀργότερον προσεπάθησε νὰ ἐρμηνεύσῃ διὰ τῶν ἤχων τὰ διανοήματά του. Ὅλοι ὅμως οἱ Γερμανοὶ μουσικοὶ ἔμειναν ἄγνωστοὶ καὶ ἀκατάληπτοι εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐνῶς οἱ Ἴταλοὶ εἶχον μεγάλην πέρασιν, ὅπως εἶναι: ὁ Ρ ο σ σ ί ν ι μουσουργήσας μελοδράματα (*ὁ Κουρὸς τῆς Σεβίλλης*) καὶ Β ἔ ρ δ ι (*Ριγολέτος*, *Τραβιάτα*). Ἄλλ' ὡς μεγαλύτερος μουσουργὸς θεωρεῖται ὁ Ρ ι χ. Β ἄ γ ν ε ρ (1813 - 1883) συγχωνεύσας εἰς μεγαλειώδη ἔνωσιν ποίησιν καὶ μουσικὴν. Ἡ μουσικὴ δὲν ἔχει σκοπὸν, ὡς μέχρι τοῦδε νὰ συνοδεύῃ τοὺς στίχους, ἀλλὰ μουσικὴ καὶ ποίησις γεννῶνται συγχρόνως καὶ χρησιμεύουν νὰ ἐρμηνεύσουν τὰς ἰδέας καὶ τὰ συναισθήματα, ὅπως συνέβαινε εἰς τὴν ἀρχαίαν τραγωδίαν. Ἀπὸ τὰ ἔργα του σημειώνομεν «τὸ δακτύλιον τῶν Νιμπελοῦγκεν», «τὸν ἰπτάμενον Ὀλλανδὸν» κλπ.

Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20 αἰ. ἀναφαίνεται ὁ Ν τ ε μ π υ σ ὺ, ποὺ ἀποτελεῖ σταθμὸν διὰ τὴν μουσικὴν ἐξέλιξιν τοῦ αἰῶνος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ: 1. Δώσατε ἐπισκόπησιν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. 2. Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀνάπτυξις τῶν Φυσ. Ἐπιστημῶν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα; 3. Πῶς αἱ Μαθηματικαὶ ἐπιστῆμαι ὑπεροβήθησαν τὰς ἄλλας ἐπιστήμας καὶ τὴν τεχνικὴν; 4. Διὰ τί ὁ 19ος καὶ ὁ 20ὸς αἰ. εἶναι αἰῶνες κυρίως τῶν Φυσ. Ἐπιστημῶν; 5. Ποίαν θεωρίαν διέτύπωσεν ὁ Δάρβιν καὶ πῶς τὴν κρίνετε; 6. Ποῖαι αἱ ἐφαρμογαὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς τὴν τεχνικὴν; 7. Ποῦ ἀποδίδετε τὴν σημερινὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν μέσων συγκοινωνίας; 8. Ποῖαι αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Χέγκελ; . Τί καλεῖται ἀπαισιοδοξία καὶ ποῖος ὁ ἐκπρόσωπός της; 9. Τί πρεσβεύει ὁ θετικισμὸς; 10. Τί ὁ πραγματισμὸς τοῦ Τζέιμς καὶ ποῖα τὰ ὀρθὰ καὶ σφαλερὰ τῆς θεωρίας; 11. Τί εἶναι ρεαλισμὸς καὶ πῶς κρίνετε τὴν θεωρίαν αὐτήν; 12. Ποῖαι συνθήκαι ἐπέφερον τὴν μεταβολὴν τῆς Λογοτεχνίας τὸν 19ον αἰ.; 13. Ποῖαι συνθήκαι ἐπέφερον τὴν μεταβολὴν τῆς Λογοτεχνίας τὸν 19ον αἰ.; 14. Τί πρεσβεύει ὁ ρομαντισμὸς καὶ ποῖοι οἱ ἐκπρόσωποι του εἰς τὴν λογοτεχνίαν; 15. Ποῖαι αἱ κατευθύνσεις τῆς μεταπολεμικῆς λογοτεχνίας; 16. Διὰ τί ὁ σιδηρὸς καὶ τὸ μπετὸν μετέβαλον τοὺς ὅρους τῆς ἀρχιτεκτονικῆς; 17. Ποῖοι οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς Γερμανικῆς κλασσικῆς μουσικῆς;

ΚΕΦ. ΙΕ' -- Αί πρόοδοι τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ.—Ἡ μακρὰ δουλεία εἶχε περιαγάγει τὴν Χώραν μας εἰς πολὺ ἀθλίαν οἰκονομικὴν κατάστασιν. Ἡ γεωργία εἶχε παραμεληθῆ καὶ ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὁ ἴδιος οἰκονομικὸς μαρasmus παρατηρεῖται. Λόγω τοῦ πολέμου ὁ φρουσιὸς πλοῦτος εἶχε σχεδὸν καταστραφῆ, οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἀπομάθη τὴν ἐργασίαν καὶ οὐδόλως ὑπῆρχον κεφάλαια πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων. Παρὰ ταῦτα, οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται μὲ ζῆλον εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς Ἐθν. οἰκονομίας, ὥστε μετὰ 100 ἔτη ἡ Χώρα μας νὰ συναγωνίζεται τὰς ἄλλας προωδευμένας χώρας.

Ἡ γεωργία παρὰ τὰς ἐδαφικὰς καὶ κλιματολογικὰς δυσκολίας κατῶρθωσε μὲ τὸν καιρὸν νὰ ἀποδίδῃ *δημητριακά, ἔλαια, ὄρυζαν, καπνά, φρούτα, βάμβακα, οἴνους, σταφίδα* κλπ., ποῦ ὄχι μόνον τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας καλύπτουν, ἀλλὰ ἐξαγόμενα εἰς ἄλλας ἀγορὰς συντελοῦν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἀφθόνου συναλλάγματος. Μετὰ τὸν 1ον Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Χώρα μας προέβη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων *παραγωγικῶν ἔργων* (ἀντιπλημμυρικῆς προστασίας, ἀποξηράνσεως ἐλωδῶν ἐκτάσεων, ἀρδεύσεως κλπ.), τὰ ὅποια—ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς *ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς καλλιέργειας*—ἀνύψωσαν τὴν στάθμην τῶν γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν καὶ δενδροκομικῶν προϊόντων.

Τὸ ἐμπόριον.—Ἀνέκαθεν οἱ Ἕλληνες διεκρίθησαν ὡς τολμηροὶ καὶ ἱκανοὶ ἔμποροι. Τὴν παράδοσιν ἐσυνέχισαν καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τὸ ἐμπόριον τότε συνετέλεσεν εἰς τὴν *ἐπιβίωσιν* καὶ τὴν *πνευματικὴν ἀφύπνισιν* τῆς Φυλῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ὅμως μέχρι τοῦ 1930 ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὑπῆρξε κολοσσιαία καὶ αἱ *Ἀθῆναι, ὁ Πειραιεὺς, ἡ Θεσ/νίκη, ὁ Βόλος* κλπ. ἀνέπτυξαν ἐμπορικὴν δρᾶσιν, τὴν ὅποιαν ὑπεβροήθησεν ἡ ἀνάπτυξις τῶν μέσων μεταφορᾶς καὶ ἡ ἴδρυσις *Τραπεζῶν, Ἐμπορ. Σχολῶν* καὶ *Ἐπιμελητηρίων*.

Ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθη ἀφ' ὅτου ἡ Χώρα ἀπέκτησε *σιδηροδρόμους* καὶ *ἐμπορικὸν ναυτικόν*, διὰ νὰ εὐκολύνουν τὰς μεταφορὰς. Ὡθησιν ὅμως ἔλαβε μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον, ποῦ παρετηρήθη ζήτησις βιομηχανικῶν προϊόντων. Κυριώτερα βιομηχ. κέντρα ἀπέβησαν αἱ *Ἀθῆναι, αἱ Πάτραι, ὁ Πειραιεὺς, ὁ Βόλος* κλπ. Ποία ἡ σημασία τῆς βιομηχανίας διὰ τὴν *ἐπιβίωσιν* τοῦ Λαοῦ μας

καί τήν ἄνοδον τοῦ *ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου*, φαίνεται ἀπό τὰ τερά-
 ράστια κεφάλαια πού κατεβλήθησαν πρὸς ἐκβιομηχανισμόν τῆς
 Χώρας μας καί τήν ἐξασφάλισιν πελατῶν πρὸς ἀγοράν τῶν προϊόν-
 των αὐτῆς.

Ἡ Συγκοινωνία—ἡ Ναυτιλία.— Μετὰ τήν ἀπελευθέρωσιν
 ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἡ Χώρα μας εὐρέθη ἄνευ *οἰκῶν* καί *συγκοινωνια-*
κῶν φορῶν. Μεγάλην ὠθησιν εἰς τὰς συγκοινωνίας ἔδωκεν ἡ κυβέρ-
 σις τοῦ Χαρ. Τρικούπη πλουτίσασα τήν Χώραν μὲ *σιδηροδρομικὰ*
δίκτυα. Μετὰ τὸ 1908 ἡ ἐφεύρεσις τοῦ *αὐτοκινήτου* συνέτεινε εἰς τὴν
 κατασκευὴν πλουσίου ὁδικοῦ δικτύου, ὥστε τὰ *ταξίδια* καί αἱ *μετα-*
φοραὶ νὰ εἶναι εὐκόλα. Ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν *θ ἄ λ α σ σ α ν* εὐρε
 διέξοδον τὸ ἑλληνικὸν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς
 ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας τὰ τελευταῖα ἔτη εἶναι τόσον μεγάλη
 ὥστε ἡ Ἑλλάς νὰ ἔρχεται ὡς 3 Δύναμις κατὰ χωρητικότητα *.

Πνευματικὴ ἀνάπτυξις—Νεοελληνικὴ λογοτεχνία.—Τὰ πλεόν
 σημαντικὰ προϊόντα τῆς *Νεοελλην. ποιήσεως* μέχρι τὸ 1821 εἶναι
 τὰ *Δημοτικὰ τραγούδια*, τὰ ἔργα τῆς *Κρητικῆς λογοτεχνίας* καθὼς καί
 τὰ προϊόντα τῆς *Ἑπτανησιακῆς λογοτεχνίας*. Ὅργανον ἐκφράσεως
 τῶν προϊόντων αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ *δημοτικὴ γλῶσσα*, ἀλλ' ὑπῆρχον
 καί συγγραφεῖς γράφοντες εἰς τὴν *λογίαν*. Μεταξὺ αὐτῶν ἐκαλλιερ-
 γήθη ποίησις εἰς ἀρχαίζουσαν γλῶσσαν ἢ *Φαναριωτικὴ*, διότι ἤκμα-
 σεν εἰς τὸ Φανάριον τῆς Κων)πόλεως.

Σολωμὸς—Βαλαωρίτης—Κάλβος.— Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς
 ἐπαναστάσεως ὁ Ζακύνθιος *Διο ν. Σολωμὸς* (1798—1857) ἀνύ-
 ψωσε τὴν Ἑπτανησιακὴν λογοτεχνίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν με-
 γάλων γεγονότων τοῦ 21 ἔγραψε τὸν «*Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*»
 καί «*τοὺς ἔλευθέρους Πολιορκημένους*». Τὰ ποιήματά του διακρί-
 νονται διὰ τὴν εὐρυθμίαν τῆς ἐκφράσεως καί τὸ φλογερὸν πατριω-
 τικὸν συναίσθημα. Ὁ Λευκάδιος ποιητῆς Ἀριστοτέλης Βα-
 λαωρίτης (1824—1897) ἦτο πλεόν εὐφάνταστος τοῦ Σολωμοῦ,
 ἀλλ' ἔστρεφετο τῆς λεπτῆς καλαισθησίας ἐκείνου. Ἐψαλε τοὺς ἀρμα-
 τολοὺς καί κλέφτες εἰς μεγαλόπνευστα ἐπικολυρικά ἄσματα. Ὅπως
 καί ὁ Σολωμὸς ἔγραψε καί αὐτὸς εἰς τὴν Δημοτικὴν. Ὁ Ἀνδρ.
 Κάλβος (1792—1869) ἔγραψεν εἰς τὴν λογίαν γλῶσσαν 24 ᾠδάς.
 Αἱ ἔννοιαι αὐτῶν εἶναι ὑψηλαί, αἱ εἰκόνες μεγαλειώδεις καί ὁ ρυ-

* Δοθέντος ὅτι ἡ Ἑλλάς διαθέτει σήμερον περὶ τὰ 1800 πλοῖα (χωρητι-
 κότητος ἄνω τῶν 15 ἑκατ. τόννων).

θμός του σοβαρός και μεγαλοπρεπής. Ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολὴ ἀνέδειξε καὶ τοὺς λυρικοὺς *Γερ. Μαρκοῦ* καὶ *Λαυρ. Μαβίλην*. Ἐπίσης τὸν σατιρικὸν *Ἀνδ. Λασκαράτιον*.

Οἱ συγγραφεῖς τῆς λογίας παραδόσεως. — Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἀδελφοὶ *Σοῦτσοι*, ὁ *Ἀλέξ. Ραγκαβῆς* καὶ ὁ *Θεόδ. Ὁρφανίδης*. Διάμεσον δὲ θέσιν μεταξὺ λογίας καὶ δημοτικῆς κατέχει ὁ *Δημ. Βερναρδάκης* μὲ τὰ δράματά του «*Μερόπη*» καὶ «*Μαρία Δοξαπατρῆ*».

Ἡ δημιουργία τῆς καθαρειούσεως. — Ἀνέκαθεν ἡ γλῶσσα τῆς πεζογραφίας ἦτο ἡ λογία, ἀλλὰ δὲν τὴν κατενόει ὁ λαός. Ὁ εὐφυέστερος τῶν λογίων *Ἀδαμ. Κοραῆς* ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἀπλοποιήσῃ διὰ τῆς ἀποκαθάρσεως ἀπὸ λογίους καὶ ξένους τύπους, ὥστε νὰ εἶναι προσιτὴ καὶ εἰς τὸν λαόν. Ἔτσι ἐγεννήθη ἡ καθαρειούσα.

Ὁ ρομαντισμὸς εἰς τὴν Ἑλλην. λογοτεχνίαν. — Οὗτος ἐκαλλιέργηθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸ 1862. Ἀντιπρόσωποί του εἶναι οἱ ποιηταὶ *Βασιλειάδης*, *Δημ. Παπαρρηγόπουλος* καὶ *Ἀχιλ. Παράσχος*.

Ἡ δημοτικὴ. — Ὁ ρομαντισμὸς ὅμως ὑπῆρξεν ἄγονος, διότι ἔσπερεῖτο βαθυτέρας συγκινήσεως, καὶ συνήνητησεν ἀντίδρασιν ἀπὸ τοὺς *Ροῖδην*, *Γαβριηλίδην*, *Ψυχάρην* καὶ *Παλαμᾶν*. Ὁ Ἐμ. Ροῖδης (1835—1904) διὰ τῶν «*Εἰδώλων*» του ἐσατίρισε τὴν κενότητα καὶ τὴν ἀσυναρτησίαν τῆς ρομαντικῆς ποιήσεως. Τὴν ἰδίαν γραμμὴν ἠκολούθησε καὶ ὁ *Βλ. Γαβριηλίδης*, ποὺ προήγαγαγεν εἰς λογοτεχνικὸν εἶδος τὴν δημοσιογραφίαν. Ἀλλὰ κυρίως ὁ *Ἰωάν. Ψυχάρης* (1854—1929) μὲ τὸ «*Ταξίδι*» του (1888) γραφὲν εἰς τὴν δημοτικὴν, ἔρριψε τὸ σύνθημα πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς Δημοτικῆς εἰς τὴν πεζογραφίαν. Ἡ παράταξις τῶν δημοτικιστῶν ἐνισχύθη καὶ ἀπὸ τὸν *Κωνστ. Παλαμᾶν* (1859—1943), ποὺ θεωρεῖται ὡς ὁ ἐξοχώτερος ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Οὗτος ἐπιβάλλεται ἐξ αἰτίας τῆς πηγαιῆς λυρικῆς συγκινήσεως καὶ τῆς πρωτοτύπου ἁρμονίας τῆς μορφῆς τῶν ποιημάτων του *. Ὁ ρομαντισμὸς ἐν τῷ μεταξὺ παρηγκωνίσθη καὶ οἱ ποιηταὶ ἐφρόντιζον περισσότερο διὰ τὴν μορφήν. Ἡ ποίησις αὕτη διακρίνεται διὰ τὸν λεπτολόγον λυρισμὸν καὶ τὴν συντομίαν τῆς μορφῆς μὲ κυριαρχοῦσαν γλῶσσαν τὴν δημοτικὴν. Τοιοῦτοι ποιηταὶ εἶναι ὁ νέος Θεό-

* Τὰ ἐξοχώτερα εἶναι: 1. ἡ *Ἀσάλευτη ζωή*, 2. ὁ *Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου*, 3. ἡ *Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ*.

κριτος Κώστας Κρουσιάλλης, ὁ Βιζυηνός, ὁ Δροσίνης, ὁ Πορφύρας, ὁ Λορέντζος Μαβίλης κλπ.

Οἱ συγγραφεῖς τῶν τελευταίων ἐτῶν.—Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰ. καὶ τὸ Ἑλλ. διήγημα. Ὁ Ἄλ. Ξ. Παπαδίαμα ν τ η ς (1851—1911) ἐκρίθη ὡς ὁ ἐξοχώτερος ἠθογράφος, διακρινόμενος διὰ τὴν δύναμιν τῆς ἀφηγήσεως, τὴν εἰκονικὴν περιγραφὴν καὶ τὴν λεπτὴν ψυχολ. ἀνάλυσιν τῶν χαρακτήρων του. Τὰ διηγήματά του «ὄνειρο στὸ κύμα», «ὁ Χριστὸς στὸ Κάστρο», «ἡ Φόνισσα» ἀποτελοῦν σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Νεοελληνικοῦ διηγήματος. Ὁ Ἄνδρ. Καραβίτσας (1860—1922) ἔθεωρήθη μοναδικὸς εἰς τὴν ἠθογραφίαν ναυτικῶν χαρακτήρων καὶ ἡρώων τοῦ 21, ποὺ τοὺς προβάλλει ὡς τιτᾶνας ἐν τῇ πάλῃ των πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ τὴν θάλασσαν*.

Αἱ τέχναι - ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Μεταξὺ τῶν ἀρχιτεκτόνων διεκρίθησαν οἱ : Σταμ. Κλεάνθης—(μέγαρον Δουκίσσης τῆς Πλακεντίας). Λυσ. Κανταζόγλου, Ἄν. Μεταξᾶς, Ἄθρ. Ζάχος (ἀναστήλωσις Ἀγίου Δημητρίου Θεσ[λονίκης]). Οἱ σημαντικώτεροι πάλιν ζωγράφοι εἶναι οἱ τρεῖς Προσαλένται, Κερκυραϊκῆς καταγωγῆς. Οἱ τρεῖς Λύτραι καὶ ὁ Ν. Γύζης ἐκ Τήνου. Ὁ Κ. Βολονάκης ἐκ Κρήτης. Ὁ Γεώργ. Ἰακωβίδης διακριθεὶς εἰς σκηνὰς τοῦ παιδικοῦ βίου. Καὶ τέλος ὁ ἐξοχώτερος ἐκ τῶν συγχρόνων Κ. Παρθένης.

Γλυπτικὴ.—Οἱ ὀνομαστότεροι γλύπται εἶναι οἱ δύο Σῶχοι, οἱ τέσσαρες Φυντάλοι, ὁ Δ. Δρόσης, ὁ Δ. Φιλιππίτης (ξυλοθραύστης) καὶ ὁ Γιαν. Χαλεπᾶς («ἡ Κοιμωμένη») ἐξαιρετικὸς εἰς τὸ νὰ δίδῃ ἔκφρασιν εἰς τὰ ἔργα του.

Μουσικὴ.—Κατὰ τοὺς Χρόνους τῆς δουλείας καὶ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη ἡ μόνη μουσικὴ ἦτο τῶν κλέφτικων τραγουδιῶν. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἰσήχθη ἐπὶ τοῦ Καποδιστρίου καὶ τοῦ Ὄθωνος. Ἡ πρώτη ἀνθησις τῆς Εὐρ. μουσικῆς εἶναι ἡ καντάδα εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς Ἑπτανήσου. Ἡ νεοελληνικὴ μουσικὴ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν Ἑλληνικῶν καὶ Εὐρωπαϊκῶν στοιχείων. Οἱ ὀνομαστότεροι μουσικοὶ εἶναι ὁ Νικ. Μάντζαρος (μελοποίησας τὸν Ἑθν. Ὑμνον), ὁ Ν. Μεταξᾶς, (γράφας τὸ μελόδραμα Μάρ. Μπότσαρης), ὁ Σπ. Σαμάρας (διεθνοῦς φήμης «Flora mi-

* Τὰ «Λόγια τῆς πλώρης» εἶναι μία σύνθεσις θαλασσιῶν πεζῶν ἐπῶν, ἐνῶ ὁ «Ἀρχαιολόγος» καὶ ὁ «Ζητιάνος» εἶναι συνθέσεις στεριανῶν ἐπικῶν χαρακτήρων.

rabilis»), ὁ Διον. Λαυράγκας (δημιουργὸς τοῦ Ἐθνικοῦ μελοδράματος), οἱ Δάμπλεϊ (ἀσχοληθέντες μὲ τὰ λαϊκὰ τραγούδια καὶ τὴν ἑλαφρὰν μουσικὴν) καὶ ὁ Μαν. Καλομοίρης, ποὺ ἠγωνίσθη διὰ τὴν δημιουργίαν Ἐθνικῆς μουσικῆς («τὸ δακτυλίδι τῆς μάννας»).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ : 1. Εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκετο ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ; 2. Τί ἐπίδρασιν ἔσχον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας τὰ μεγάλα παραγωγικὰ ἔργα ; 3. Ποίαν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ ἔμπόριον τῆς Ἑλλάδος εὐθὺς μετὰ τὸ 1830 ; 4. Ποῖοι ὄροι ὑπῆρξαν εὐνοϊκοὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας ; 5. Εἰς ποίους τομείς τῆς συγκοινωνίας ἀνεπτύχθη μεταπολεμικῶς ἡ Ἑλλάς ; 6. Ποία ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὸ 1821 ; 7. Ποῖος ὁ Σολωμὸς καὶ ποῖον τὸ ἔργον του ; 8. Ἀπαριθμήσατε τοὺς συγγραφεῖς τῆς λογιᾶς παραδόσεως. 9. Διὰ ποίους λόγους ὁ Κοραῖς ἀπεφάσισε τὴν ἀτλοποίησιν τῆς γλώσσης μας ; 10. Πότε ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις ὁ ρομαντισμὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖοι οἱ ἀντιπρόσωποί του ; 11. Ποῖοι λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς καὶ ποῖοι λογοτέχνη τὴν μετεχειρίσθησαν ὡς ὄργανον ἐκφράσεως ; 12. Ποῖοι οἱ κυριώτεροι διηγηματογράφοι τῆς Ἑλλάδος καὶ τί διακρίνει τὴν τέχνην των ; 13. Ποία ἡ θέσις τοῦ συγχρόνου μυθιστορήματος καὶ ποῖοι οἱ ἐκπρόσωποί του ; 14. Ποῖοι οἱ κυριώτεροι Ἕλληνες ἀρχιτέκτονες μετὰ τὸ 1821 ; 15. Ποῖοι οἱ σημαντικώτεροι ζωγράφοι ; 16. Ποία ἡ μουσικὴ κίνησις εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὸ 1821 ;

ΜΝΗΜΟΝΙΟΝ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΩΝ

I. Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῶν Ξένων Λαῶν

1804. Ἡ Σερβικὴ ἐπανάστασις
1813. Κατάπνιξις Σερβ. ἐπαναστάσεως
1814. Ἐπαναστάσεις Ν. Ἀμερικῆς
1815. Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης
1816. Ἡ β' ἐπανάστασις τῶν Σέρβων
1819. Συντριβὴ τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Γερμανίας
1820. Ἀνεξαρτησία Ν. Ἀμερικῆς
1821. Συντριβὴ ἐπαναστάσεως Ἰταλίας
1823. Τὸ δόγμα Μονρόε
1828. Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος
1829. Ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας
1830. Ἡ Ἰουλιανὴ ἐπανάστασις εἰς Γαλλίαν. Τὸ Βέλγιον ἀνεξάρτητον. Κατάληψις τῆς Ἀλγερίας.
1831. Ἐπανάστασις τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ
1832. Ὁ Μ. Ἀλῆς νικᾷ τὸν Σουλτάνον
1848. Ἡ Φεβρ. ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας ἐξαπλοῦται εἰς Εὐρώπην
1852. Ὁ Ναπολέων Γ' αὐτοκράτωρ
1853—56. Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Εἰσβολὴ Ἑλλ. ἀνταρτῶν εἰς Τουρκίαν
1859. Ἡ Γαλλία νικᾷ τὴν Αὐστρίαν εἰς Σολφερίνον καὶ Μαγεντά
1861. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τῶν Βορείων καὶ Νοτίων τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ἔνωσις τῆς Ἰταλίας.
1865. Λήξις ἐμφ. πολέμου Ἀμερικῆς.
1866. Οἱ Πρώσοι νικοῦν τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς Σαδόβαν
1870. Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος. Ἦτται τῶν Γάλλων
1871. Ἡ ἔνωσις τῆς Γερμανίας
1876. Ἐπανάστασις εἰς Βουλγαρίαν
1877. Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος
1878. Ἡ συνθ. τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἀνεξαρτησία τῆς Βουλγαρίας. Τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου.
1881. Γάλλοι καταλαμβάνουν Τύνιδα
1882. Ἀγγλία καταλαμβάνει Αἴγυπτον
1886. Κατάληψις Ἀ. Ρωμυλλας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων
1894. Ἰάπωνες νικοῦν Κινέζους
1898. Ρῶσοι καταλαμβάνουν Πόρτ — Ἀρθούρ
1900. Πόλεμος τῶν Μπόξερ ἐν Κίνα
1904. Ἰάπωνες νικοῦν Ρώσους
1905—6. Ταραχαὶ εἰς τὴν Ρωσίαν
1907. Ἰδρύσις Τριπλῆς Συνεννοήσεως
1908. Ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων
1911—12. Ἱταλοτουρκικὸς πόλεμος
1914. Ἀρχίζει ὁ Παγκ. Πόλεμος
1915. Ἡ Σερβία ὑποκύπτει
1917. Ἡ ἐπανάστασις τῶν Μπολσεβίκων. Εἴσοδος τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν Πόλεμον.
1918. Τέλος τοῦ Παγκ. Πολέμου
1919. Ἡ Συνθήκῃ τῶν Βερσαλλιών
1920. Ἰδρύεται ἡ Κ.Τ.Ε.
1922. Ἡ Ἰταλία ὑπὸ τὸν φασισμόν
1925. Τὸ σύμφωνον τοῦ Λοκάρνο
1928. Τὸ Σύμφωνον Ἀσφαλείας Μπριάν Κέλογκ
1933. Ὁ Χίτλερ εἰς τὴν ἐξουσίαν
1936. Ὁ Ἰσπανικὸς ἐμφύλιος πόλεμος
1938. Τὸ σύμφωνον τοῦ Μονάχου
1939. Ὁ Β' Παγκ. Πόλεμος

II. Ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν μας Ἱστορίαν

1. Πολεμικὰ γεγονότα

1769. Ἡ ἐπανάστασις Ὀρλώφ
 1790—92. Δρᾶσις Λ. Κατσώνη
 1798. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Ρήγα
 1795—803. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου
 1814. Ἰδρυσις τῆς Φιλ. Ἐταιρείας
 1820. Ἐπανάστασις τοῦ Ἀλῆ. Ὁ Ἀλ.
 Ὑψηλάντης ἀρχηγὸς Φιλικῆς
 1821. Ἡ Μεγάλῃ Ἐπανάστασις
 22 Φεβρ. Ἐπανάστ. Μολδαβίας.
 23 Μαρτ. Κατάληψις Καλαμῶν
 25 Μαρτ. Ἐκκλ. εὐλογεῖ Ἐπαν.
 10 Ἀπρ. Θανάτωσις Πατριάρχου
 28 Ἀπρ. Ἀπελευθ. τῶν Ἀθηνῶν
 30 Ἀπρ. Θάνατος τοῦ Διάκου
 7 Μαΐου Τὸ ἔπος τῆς Γραβιάς
 12 » Ἐπανάστ. Χαλκιδικῆς
 12—13 Μαΐου Τὸ Βαλτέτσι
 7 Ἰουν. Μάχη Δραγατσανίου
 26 Αὐγ. Μάχη τῶν Βασιλικῶν
 23 Σεπτ. Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως
 1 Ὀκτ. Καταστροφή Γαλαξιδίου
 2 Δεκ. Τὸ Συνέδρ. τῆς Βερώνης
 καταδικάζει τὸν Ἑλλ. Ἀγ-
 γῶνα
 1822. 1 Ἰαν. Διακήρυξις τῆς Ἑλλ. ἀ-
 νεξαρτησίας. Ἡ Ἑλλάς νο-
 μικὸν πρόσωπον
 10 Ἰαν. Ἄλωσις Ἀκροκορίνθου
 24 » Παράδοσις Ἀλῆ Πασᾶ
 22 Φεβρ. Ἐπανάστ. Ναούσης
 30 Μαρτ. Καταστροφή τῆς Χίου
 6—7 Ἰουν. Κανάρης πυρπολεῖ
 τὴν Τουρκ. ναυαρχίδα
 4 Ἰουλ. Ἡ καταστροφή τοῦ Πέτα
 26 » Καταστροφή τοῦ Δράμαλη
 25 Ὀκτ. Ἀρχίζει ἡ ἀ' πολιορκία
 τοῦ Μεσολογγίου
 1823. 13 Μαρτ. Ἡ Ἀγγλία ἀναγνω-
 ρίζει τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐ-
 μπόλεμον
 11 Αὐγ. Μάχη Καρπενησίου. Θά-
 νατος τοῦ Μάρ. Μπότσαρη
 24 Δεκ. Φθάνει ὁ Βύρων εἰς τὴν
 Ἑλλάδα

1824. Ἰαν. Παραχωρεῖται δάνειον 800-
 000 λιρῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας
 Μάρτ. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἐπεμβαί-
 νει εἰς τὸν πόλεμον
 7 Ἀπρ. Θάνατος τοῦ Βύρωνος
 8 Ἰουν. Καταστροφή τῆς Κάσου
 20 » » τῶν Ψαρῶν
 Ἰουλ. Φθάνει τὸ Ἀγγλ. δάνειον
 24 Ἰουλ. Συνέρχεται τὸ Συνέδρ.
 Πετρουπόλεως πρὸς λύσιν
 τῶν Ἀν. ζητημάτων
 28 Αὐγ. Ἡ ναυμαχ. τοῦ Γέροντος
 Φθινός. Ἀποκορύφωσις τοῦ Ἐμ-
 φυλίου πολέμου
 1825. Ἰαν. Ὁ Κολοκοτρώνης φυλα-
 κίζεται
 12 Φεβρ. Ὁ Ἴμπραῆμ ἀποβιβάζε-
 ται εἰς Μεθώνην
 7 Ἀπρ. Ἡ μάχη τοῦ Κρεμμυδίου
 15 Ἀπρ. Ἡ Β' πολιορκία τοῦ
 Μεσολογγίου
 Μάιος Ἡ ναυμαχία τοῦ Καφηρέως
 18 Μαΐου Ἀπελευθέρωσις τοῦ
 Κολοκοτρώνη
 20 Μαΐου. Μάχη Μανιακίου
 Τέλη Ἰουλ. Οἱ Ἕλληνες ζητοῦν
 ἀπὸ τὰς Δυνάμεις προστα-
 σίαν καὶ ἡγεμόνα
 23 Ἰουλ. Ἡ καταδρομὴ τοῦ Κα-
 νάρη εἰς Ἀλεξάνδρειαν
 25 Δεκμ. Ὁ Ἴμπραῆμ εἰς Μεσο-
 λόγγι.
 5, Μαρτ. Τὸ πρωτόκολλον τῆς
 Πετρουπόλεως πρὸς σύ-
 στασιν Ἑλλ. κρᾶτους.
 1826. 10 Ἀπρ. Ἐξοδος Μεσολογγίου
 Ἀπρίλ. Ὁ Καραϊσκάκης διορίζε-
 ται ἀρχιστράτηγος τῆς
 Ρούμελης
 6. Ἰουλ. Ἡ Ἰουλιανὴ Σύμβασις
 Ἰουλ. Ἡ μάχη τῆς Βέργας. Ἡτ-
 τα τοῦ Ἴμπραῆμ ὑπὸ τῶν
 Μανιατῶν

- 13 *Αύγ.* Ὁ Κιουταχῆς κυριεύει τὰς Ἀθήνας
- 24 *Νοεμβ.* Ἡ μάχη τῆς Ἀραχώβης
1827. 2 *Φεβρ.* Ἡ μάχη τοῦ Διστόμου
- 3 *Μαρ.* Ἡ ἐκλογή τοῦ Καποδιστρίου
- 22 *Ἀπρ.* Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη
- 23 *Ἀπρ.* Ἡ ἐν Φαλήρῳ καταστροφή
- 6 *Ἰουλ.* Αἱ Δυνάμεις ὑπογράφουν τὴν Ἰουλιανὴν σύμβασιν
- 8 *Ὀκτ.* Ἡ ναυμ. τοῦ Ναυαρίνου
1828. 6 *Ἰαν.* Φθάνει ὁ Καποδίστριας
- 18 *Αύγ.* Γαλ. δυνάμεις φθάνουν εἰς Πελοπόννησον
- 25 *Αύγ.* Ὁ Ἰμβραῖμ ἐκκενώνει τὴν Πελοπόννησον
1829. 10 *Μαρτ.* Πρωτόκολλον Λονδίνου ἰδρύει Ἑλλην. κράτος ὑποτελές εἰς τὸν σουλτάνον
- 12 *Σεπτ.* Ἡ μάχη τῆς Πέτρας τερματίζει τὴν Ἐπανάστασιν
1830. Ἰαν. 22. Τὸ β' πρωτ. τοῦ Λονδίνου ἰδρύει ἀνεξάρτητον κράτος μέχρι Σπερχειοῦ.
1831. Σεπτ. 26. Δολοφονία Καποδιστρίου
1832. Ἀπρ. 25. Ὁ Ὄθων ἐκλέγεται βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδας
1833. Ἰαν. 25 φθάνει ὁ Ὄθων
- 1833—35. Περίοδος ἀντιβασιλείας
- 1835—62. Βασιλεία τοῦ Ὄθωνος
1843. Σεπτ. 3 ἐπανάστασις Γ' Σεπτ.
- 1854—57. Ἀγγλογαλλικὴ κατοχὴ
1862. Ἐξωσις τοῦ Ὄθωνος
- 1863—913. Συνταγματικὴ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α'
1864. Ἡ ἔνωσις τῆς Ἐπτανήσου
1866. Νοεμβ. 8 ἡ ὀλοκαύτωσις τοῦ Ἀρκαδίου
- 1866—69. Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις
1878. Ἡ συμφωνία τῆς Χαλέπας διακανονίζει τὸ Κρητικὸν ζήτημα.

1881. Τὸ Συνέδρ. τοῦ Λονδίνου ἐπιδικάζει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἄρταν
1896. Ἐπανάστασις τῆς Κρήτης
1897. Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος
1898. Αἱ Δυνάμεις διορίζουν τὸν πρίγκιπα Γεώργιον ἀρμοστήν Κρήτης
1909. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γουδιού
1911. Ὁ Βενιζέλος πρωθυπουργός
1912. Ὀκτ. 5 ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος
1912. Ὀκτ. 26 ἀπελευθ. Θεσ/νίκης
1913. Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος
- » Ἰουλ. 28. Ἡ εἰρήνη Βουκουρεστίου
- 1913—14. Ἡ μεγάλη ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος
1915. Ἀγγλογαλλικαὶ δυνάμεις ἀποβιβάζονται εἰς Θεσ/νίκην.
1916. Οἱ Βούλγαροι εἰσβάλλουν εἰς Μακεδονίαν. Σχηματίζεται χωριστὴ κυβέρνησις Βενιζέλου εἰς Θεσ/νίκην.
1917. Ἀποχώρησις τοῦ βασι. Κων/νου.
1918. Σεπτ. Ὁ στρατός μας νικᾷ εἰς Σκρᾶ.
- » 29 Σεπτ. Ἡ ἀνακωχὴ τῆς Θεσσαλονίκης (οἱ Βούλγαροι συνθηκολογοῦν)
- » 31 Ὀκτ. ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Μούδρου (οἱ Τούρκοι συνθηκολογοῦν)
1920. Αὐγ. 10 ἡ συνθ. τῶν Σεβρῶν
1922. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή
1923. Ἰουλ. 14 ἡ Συνθ. τῆς Λωζάνης
1924. Μάρτ. 24 Ἀνακήρυξις Δημοκρ.
- 1928—32. Ἡ τετραετία Βενιζέλου
1933. Στρατιωτικὸν κίνημα. Ἐπαναφορὰ τῆς βασιλείας
- 1936—41. Δικτατορία Μεταξᾶ
1940. Ὀκτ. 28. Ἐπιθεσις τῆς Ἰταλίας
1841. Ἀπρ. 6. Ἐπιθεσις τῆς Γερμανίας

2. Πολιτικὰ γεγονότα

α' Αἱ Ἐθνοσυνελεύσεις

1821. Δεκέμ. 14 ἡ Α' τῆς Ἐπιδάουρου
1823. Μάρτ. 2 ἡ Β' ἐν Ἀστρει
1826. Ἰαν. ἡ Γ' τῆς Ἐπιδάουρου
1829. Ἰουλ. 11 ἡ Δ' ἐν Ἄργει

1832. 'Ιούλ. ἡ Ε' ἐν Ναυπλίῳ
 1844. Φεβρ. τῆς Γ' Σιβρίου
 1864. Νοέμβρ. ἡ 'Αναθεωρητικὴ Α'
 1911. 'Ιαν. 8. ἡ 'Αναθεωρητικὴ Β'
 β' Σ υ ν τ ά γ μ α τ α
 1822. 'Ιαν. 1 τὸ Α' τῆς 'Επιδαύρου
 1823. Τὸ ἀναθεωρηθὲν ὑπὸ τῆς Β' ἐν

- 'Αστρεὶ 'Εθνοσυνελεύσεως
 1826. Τῆς Γ' ἐν Τροιζήνῃ 'Εθνοσυν.
 1832. 'Ιούλ. τῆς Ε' 'Εθνοσυνελεύσεως
 ἐν Ναυπλίῳ
 1844. Φεβρ. 19 τοῦ *Θωanos
 1864. Νοέμ. 17 τοῦ Γεωργίου Α'
 1911. Μαΐου 29 τῆς Β' 'Αναθεωρητικῆς

III. 'Εφευρέσεων, ἀνακαλύψεων, θεμελιώσεων κλπ.

1777. Ἡ ἀτμομηχανὴ τοῦ Οὐάτ
 1807. Τὸ ἀτμόπλοιο τοῦ Φοῦλτον
 1820. Ὁ Αἰρστετ ἀνακαλύπτει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἤλεκτρ. ρεύματος ἐπὶ τῆς μαγνητ. βελόνης
 1821. Ὁ θάνατος τοῦ Μ. Ναπολέοντος
 1822. Ὁ Σαμπολλιὸν εὕρσκει τὴν κλεῖδα ἀναγνώσεως τῶν ἱερογλυφικῶν
 1823. Μάιος. Ὁ Σολωμὸς γράφει τὸν «'Υμνον εἰς τὴν 'Ελευθερίαν»
 1824. Ἰδρυσις εἰς Κέρκυραν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας ὑπὸ Γκίλφορδ
 1830. Ὁ Γεώργ. Στέφενσον ἐφευρίσκει τὸν σιδηρόδρομον
 1830. Ἐφεύρεις γραμματοσήμου καὶ ἀνάπτυξις τῶν Ταχυδρ. Ὑπηρεσ.
 1832. Θάνατος τοῦ Γκαίτε
 1834. Στρώνονται τὰ πρῶτα σιδηροδρομικὰ δίκτυα εἰς Ἀγγλίαν
 1834. Δεκ. Αἱ Ἀθῆναι πρωτεύουσα
 1835. Σιδηρόδρομοι εἰς Βέλγιον
 1837. Ἰδρύεται τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν
 1844. Ἐφεύρεις τηλεγράφου Μόρς
 1846. Ἐφεύρεις τῆς ραπτομηχανῆς (Ἡλίας Χάου)

1857. Θάνατος τοῦ Σολωμοῦ
 1859. Ἀρχίζουσιν αἱ ἐργασίαι πρὸς τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Δημοσιεύεται τὸ βιβλίον τοῦ Δαρβίνου περὶ τῆς «Γενέσεως τῶν εἰδῶν». Ἀρχίζει ἡ διάνοιξις τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ
 1864. Ἰδρυσις Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἰδρυσις τῆς Α' Διεθνoῦς τῶν Ἐργατῶν
 1876. Ἐφεύρεις τηλεφώνου (Μπέλλ)
 1881. Ἀρχίζει ἡ διάνοιξις τῆς διώρυγος τοῦ Παναμᾶ
 1886. Ὁ *Εντισον ἐφευρίσκει ἤλεκτροφωτισμὸν
 1888. Δημοσιεύεται τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη
 1891. Ὁ *Εντισον ἐφευρίσκει κινηματογράφον
 1897. Ἐφεύρεις τοῦ ἀσυρμάτου ὑπὸ τοῦ Μαρκόνι
 1899. Ἀρχίζει ἡ κατασκευὴ τοῦ Ὑπερσιβηρικoῦ σιδηροδρόμου
 1903. Ἐφεύρεις τοῦ ἀεροδυναμικοῦ ἀεροπλάνου (ἀδελφοὶ Ράιτ)

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

ΣΚΟΠΟΣ τῆς διδασκαλίας τῆς «*Αγωγῆς τοῦ Πολίτου*» εἶναι ἡ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἀσκήσις τοῦ Ἑλληνοπαίδος, ὥστε νὰ ἀποβῆ προσωπικότης ἱκανὴ νὰ κατανοῇ καὶ νὰ προάγῃ τὴν πολιτιστικὴν κληρονομίαν τοῦ Ἔθνους του * καὶ γενικῶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ καθήκοντά του.

Τὰ ἐπι μέρους θέματα ποῦ θὰ διδαχθοῦν εἰς τὴν Ἄγωγὴν εἶναι : 1) ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῆς κοινωνίας καὶ τῆς Πολιτείας ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ζῆ, 2) τὰ καθήκοντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ πολίτου καὶ 3) ἡ ἱστορικὴ θέσις καὶ ἀποστολὴ τῆς Χώρας του καθ' ἑαυτὴν καθὼς καὶ ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ κοινωνίᾳ τοῦ Ὄργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν (ΟΗΕ).

Αἱ ὠφέλειαι ἐπομένως τῆς διδασκαλίας τῆς εἶναι μέγισται, διότι ἐπιτυγχάνει νὰ διαμορφώσῃ τοὺς Ἑλληνοπαίδας εἰς ἀγαθοὺς πολίτας καὶ νὰ διαποτίσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὰ πλέον εὐγενῆ ἰδανικὰ τῆς Φυλῆς των καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

* Τὸν σκοπὸν αὐτὸν διετύπωσε πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ὡς ἐξῆς : «*Ἀναγκαῖον πρὸς τὴν πολιτείαν βλέποντας παιδεύειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας*» Πολιτικά Α', 13.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι

ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ *

Α' Η ΓΕΝΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ὁ ἄνθρωπος, ὅπουδῆποτε ἐνεφανίσθη καὶ ἔλαβεν ἀξίαν λόγου ὑπόστασιν, ἔζησε πάντοτε καθ' ὁμάδας. Τοῦτο, διότι ἡ συμβίωσις ἢ κοινωνικὴ εἶναι τι τὸ γενικὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐξ αἰτίας τῶν ἐξῆς λόγων :

α'—Διότι ἡ *κοινωνικὴ ὁρμὴ* καὶ ἡ *τάσις πρὸς συντροφίαν καὶ συμβίωσιν* εὐρίσκεται εἰς τὴν ἰδίαν του φύσιν· δηλ. τὸ ἴδιον τὸ ἐνστικτὸν του ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν συνάνθρωπόν του, πρᾶγμα πού καὶ ὁ μέγας Ἀριστοτέλης ἐξάγει μὲ τὸ μνημειῶδες ἀπόφθεγμα «*ἄνθρωπος φύσει πολιτικὸν ζῷον*». Ἐπίσης καὶ ἡ Γραφή μὲ τὴν ρῆσιν τοῦ Δημιουργοῦ «*Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον*». Ἄλλὰ καὶ ἡ λαϊκὴ σοφία—τόσον ἡ Ἑλληνικὴ μὲ τὸ «*ὁ ὅμοιος μὲ τὸν ὅμοιον του*» ὅσον καὶ ἡ Λατινικὴ «*Similis similibus*»—τὴν ἰδίαν φυσικὴν ὁρμὴν τοῦ ἀνθρώπου νὰ πλησιάσῃ τὸν συνάνθρωπόν του ἐκφράζει.

β'—Διὰ τὸν *πόθον τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων*, πού θὰ δυνηθῇ νὰ τὰς καλύψῃ τις μόνον διὰ τῆς συμπράξεως καὶ συμπαραστάσεως τῶν ὁμοίων του. Αὐτὸ εἶναι πολὺ σπουδαῖον, διότι οὐδεὶς ὑπάρχει πού νὰ εἶναι χωρὶς ἐλλείψεις καὶ ἀνάγκας καὶ οὔτε ζῆ καὶ ὑπάρχει μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλ' ἀνήκει—ὡς ἐπὶ μέρους κύτταρον—εἰς μίαν κοινότητα πού τὸν συμπληρώνει, τὸν στηρίζει καὶ τὸν διαμορφώνει. Αὐτὸ ἀκριβῶς παρατηρεῖ καὶ ὁ Πλάτων, ἐὰν προσέξωμεν τὸ παρατιθέμενον ἀπόσπασμα «Γίγνεται ἡ πόλις, ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής . . . Οὕτω δὲ παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον ἐπ' ἄλλου, τὸν δ' ἐπ' ἄλλου χρεῖα, πολλῶν δεόμενοι, πολλοὺς εἰς μίαν

* «Ὁ πρῶτος συστήσας κοινωνίαν μεγίστων ἀγαθῶν αἴτιος», Ἀριστοτέλης (Πολιτικά Α', 2).

οΐκησιν ἀγείραντες κοινωνούς καὶ βοηθοὺς, ταύτη τῇ ξυνοικίᾳ ἐθέμεθα πόλιν ὄνομα» *.

Ἄλλὰ καὶ ἡ τάσις τῆς ἀμίλλης, καὶ ὁ πόθος τῆς ἀνακοινώσεως τῶν ἐπιθυμιῶν, ὅπως καὶ τὸ ἔνστικτον τῆς διαιωνίσεως τοῦ εἶδους εἶναι ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους πρὸς κοινωνικὴν συμβίωσιν λόγους.

Β'—ΤΑ ΟΥΣΙΩΔΗ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Οὐσιώδη στοιχεῖα πρὸς σύμπηξιν καινωρίας εἶναι τὰ ἐξῆς :

1. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων, διότι ἀπὸ ἓν άτομον δὲν γίνεται καινωρία.

2. Τὰ κοινὰ ὑλικά πράγματα ἢ συμφέροντα* πολὺ σοβαρὸν στοιχεῖον, καθότι ἡ καινωρία εἶναι σύστημα ἀναγκῶν καὶ συμφερόντων.

3. Τὸ κοινὸν πνεῦμα (κοινὰ δοξασίαι, ιδέαι, ἐλπίδες, ἀπογοητεύσεις) ποὺ ἀποτελεῖ τὰς διαχύτους δυνάμεις τῆς ψυχῆς τῶν ἀτόμων τὰς ὠθοῦσας εἰς πλέον σφικτὴν ἔνωσιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς καινωρίας.

Γ'—Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΕΙΣ ΜΟΡΦΑΣ

Οἱ ἄνθρωποι συγκροτοῦν κοινωνικὰς ομάδας ἢ ἀπὸ ἔνστικτον φυσικὸν ἢ ἀπὸ ἄλλους πνευματικούς καὶ ὑλικούς σκοπούς. Ἐκ τούτων ἄλλας—ὅπως τὴν οἰκογένειαν, τὴν θρησκευτικὴν κοινότητα καὶ τὴν πολιτείαν—τὰς συγκροτοῦν ἔνστικτωδῶς καὶ σχεδὸν ἀβουλήτως καὶ διὰ τοῦτο τὰς ὀνομάζομεν ομάδας φύσει συγκεκροτημένας ἢ ἰδανικὰς. Ἄλλας πάλιν τὰς ὀργανῶνουν ὠθούμενοι ἀπὸ κοινὰς ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς ἐπιδιώξεις, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὰς τὰς ομάδας τὰς ἀποκαλοῦμεν ομάδας σκοποῦ.

1. Περὶ ἰδανικῶν ομάδων

Συμβίωσις ἀνθρώπων χωρὶς ὀργάνωσιν εἰς κλειστάς ομάδας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξη. Ἰδίως ἄνευ οἰκογενείας, θρησκείας καὶ πολιτείας, ὅπου πᾶς ἄνθρωπος θὰ ἀνήκη ἀνεξαρτήτως τῆς θελήσεώς του.

* Ἡ κατάφρασις τοῦ ἀποσπάσματος εἶναι : «Ἡ πόλις σχηματίζεται, ἐπειδὴ ὁ καθένας μας δὲν ἐπαρκεῖ ἐκ τῶν ἰδίων, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἄλλων. Ἔτσι λοιπὸν, παραλαμβάνων ὁ εἰς τὸν ἄλλον διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἔλλειψιν, ἀφοῦ συναθροίσωμεν πολλοὺς εἰς ἓνα συνοικισμὸν ὡς κοινωνούς καὶ βοηθοὺς εἰς αὐτὸν ἐδώσαμεν τὸ ὄνομα πόλις» Πλατ. Πολιτ. Β, 369.

α' — Η οἰκογένεια

Ἡ πρώτη καὶ θεμελιώδης μορφή τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὑπῆρξεν ἡ οἰκογένεια. Κατ' ἀρχὴν βιολογικοὶ καὶ ψυχολογικοὶ λόγοι ὠθοῦν τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ εἰς ἴδρυσιν αὐτῆς· δὲν λείπουν ὁμως καὶ οἱ ἠθικοὶ καὶ πνευματικοὶ σκοποί, πού καθιστοῦν τὴν οἰκογένειαν ἰδανικὴν ὁμάδα διαρκῆ καὶ ἀδιάλυτον *. Τὰ ἐπὶ μέρους αὐτῆς στοιχεῖα εἶναι ἀνήρ—γυνή (κατὰ φύλον) καὶ γέρον—ἀνήρ—νέος (κατὰ ἡλικίαν). Ἡ οἰκογένεια εἶναι κατ' ἐξοχὴν βιολογικὴ κοινότης σκοποῦσα τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ οἰκονομικὴ κοινότης (ἐπιδιώκουσα τὴν αὐτάρκειαν τῶν μέσων πρὸς συντήρησιν τῶν μελῶν της) καὶ τέλος εἶναι καὶ κοινότης διατηρήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν οἰκογενειακῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἄλλων ἠθικῶν ἀγαθῶν καὶ κειμηλίων τοῦ ἔθνους της καὶ τῶν προγόνων της.

Ἡ ἐξουσία αὐτῆς εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἶχε περιέλθει εἰς τὴν μητέρα: ἡ α' φάσις τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς ἦτο *μητριαρχική* *.

Σὺν τῇ ἐξελίξει τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῇ ἐγκαταστάσει τῆς οἰκογενείας εἰς σταθερὸν γεωγραφικὸν χῶρον, παρατηρεῖται μετὰστασις τῆς ἐξουσίας εἰς τὸν ἄνδρα καὶ ἡ οἰκογένεια γίνεται *πατριαρχική*. Αὕτη ἔδωσε σταθερωτέραν μορφήν εἰς τὸν βασικὸν αὐτὸν κοινωνικὸν θεσμόν καὶ τὴν κατέστησε πλέον αὐτάρκη, ἀδιάσπαστον καὶ ἠθικὴν.

Ἡ *σημασία* της ὅθεν εἶναι μεγίστη, διότι ἐξυπηρετεῖ ὅλους τοὺς βιολογικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοπούς. Δὲν δίδει ἀπλῶς τὰ νέα κύτταρα εἰς τὸ κοινωνικὸν σῶμα, ἀλλὰ παρέχει καὶ τὴν ἀνάλογον προσφορὰν ἐργασίας καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ μορφωτικὴν προπαρασκευὴν τῶν κοινωνικῶν μελῶν. Ἐντὸς αὐτῆς δὲν συντελεῖται μόνον ἡ ἀναπαραγωγή, ἀλλὰ καὶ σφυρηλατοῦνται οἱ εὐγενέστεροι δεσμοὶ καὶ διαμορφώνονται οἱ χαρακτῆρες.

* Εἰς τὴν Ρωσίαν, παρότι ὁ Μαξισμὸς ἀρνεῖται τὴν οἰκογένειαν, ἐν τούτοις αὕτη διετηρήθη ἀπὸ τὸν φόβον τῆς ἐκλύσεως τῶν ἠθῶν.

** Ἡ κυοφορία, ἡ πρώτη ἀνατροφή καὶ ἡ φροντίς τῆς μητρὸς νὰ προφυλάξῃ τὰ μικρά της, ἐδημιούργει τὸν πρῶτον κρίκον οἰκογενειακῆς συμβιώσεως, τὴν *μητρικὴν στοργήν*, καὶ ἔδιδεν ἐξουσίαν εἰς τὴν μητέρα, πού μόνον ὅπως οἱ κλῶσσεσ—ἐμάζευε τὰ μικρὰ παιδιὰ της καὶ ἤσκει ὅλην τὴν ἐξουσίαν της, ἐφόσον εἶχον ἀνάγκην τῶν φροντίδων της.

β' — *Ἡ θρησκευτικὴ κοινότης*

Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἶναι καὶ αὐτὸ ἐνστικτώδες * καὶ ἀποτελεῖ κίνητρον πρὸς διαμόρφωσιν ὁμαδικοῦ βίου. Τοῦτο τὸ τονίζει ἀφενὸς ὁ Πλούταρχος μὲ τὸ γνωμικόν του «*θρησκεία ἐστὶ τὸ συνεκτικὸν ἀπάσης κοινωνίας καὶ νομοθεσίας ἔρεισμα καὶ βάθρον*» καὶ ἀφετέρου ὁ Ἰωάν. ὁ Χρυσόστομος μὲ τὴν ρῆσιν του «*λιμὴν ψυχῶν πνευματικὸς ἐστὶν ἡ ἐκκλησία*». Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν διδασκόμεθα ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους, καὶ εἰς τοὺς μέσους χρόνους ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητος τῶν ὁμοδόξων ἐκαλλιεργήθη καὶ διτηρήθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Εἶδη θρησκείας ὑπάρχουν βεβαίως πολλά. Ὅμως παντοῦ ὑπάρχουν κοινὰ τὰ θρησκευτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι :

α'—Ἡ ἰδέα περὶ μιᾶς ἀνωτέρας δυνάμεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξαρτῶμεθα καὶ πρὸς τὴν ὁποῖαν τείνομεν. β'—Οἱ τρόποι καὶ αἱ μορφαὶ τῆς λατρείας. γ'—Οἱ κατάλληλοι διὰ τὴν λατρείαν τόποι (ναοὶ, τεμενοὶ κλπ.). δ'—Οἱ ἱερεῖς. ε'—Τὰ θρησκευτικὰ σύμβολα.

Ἡ σημασία τῆς—ὅπως βλέπομεν μελετῶντες τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Λαογραφίαν—ὑπῆρξε μεγίστη ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν ὁμαδικοῦ βίου καὶ τὴν ἠθικοποίησιν τῶν χαρακτήρων. Ὅ,τι ὑψηλόν, εὐγενὲς καὶ ὠραῖον ἐπετελέσθη, ἔγινεν εἰς ἴστιγμάς ἐντόνου θρησκευτικῆς ζωῆς **. Κατὰ τὴν στυγνὴν Τουρκοκρατίαν ἡ θρησκεία ὑπῆρξεν ὁ μόνος ἐνωτικὸς δεσμὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ περισσότερον τὰ ὄργανά της τὰ ἔμψυχα εἰργάσθησαν, ἐμόχθησαν καὶ ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας. Τόσον σημαντικὴ εἶναι ἡ θρησκεία, ὥστε ὡς ἰδανικὴ ὁμάς οὐδέποτε διαλύεται.

γ — *Ἡ Πολιτεία ἢ ἡ Πατρις*

Θεωρεῖται ὡς ἰδανικὴ κοινωνικὴ ὁμάς, ποῦ ἀφ' ἑαυτῆς οὐδέποτε καταλύεται ἐκτὸς μόνον ἀπὸ ἐπιδρομὰς ἀλλοφύλων· ὅμως καὶ πάλιν

* «Ἐπεὶ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τῶν θεῶν συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισε... » (Πλάτων Πρωταγόρας).

** Τοῦτο ἐξαιρεῖ καὶ ὁ Πλούταρχος (πρὸς Κολώτην 31) μὲ τὸ ἐπόμενον ἀπόσπασμα : «εὐροῖς ἂν ἐπιὼν πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους, ἀβασιλεύτους, αἰοίκους, ἀχρημάτους, νομίσματος μὴ δεομένας, ἀπείρους θεάτρων καὶ γυμνασίων· ἀνεροῦ δὲ πόλεως καὶ ἀθέου, μὴ χρωμένης εὐχαῖς μηδ' ὄρκους μηδὲ μαντείας μηδὲ θυσίαις ἐπ' ἀγαθοῖς μηδ' ἀποτροπαῖς κακῶν οὐδεῖς ἐστὶν οὐδ' ἔσται γεγονός θεατῆς».

ἐπανιδρύεται, διότι τὸ πνεῦμα ἑνὸς ἐθνικῶς ἐξελιγμένου λαοῦ οὐδέποτε ὑποτάσσεται εἰς τοὺς κατακτητὰς, ἀλλ' ὅταν ὠριμάσῃ διὰ τῶν δοκιμασιῶν ἐπαναστατεῖ καὶ ἀπελευθερώνεται.

Τὰ πλέον βασικά στοιχεία τῆς εἶναι ὁ λαός, ὁ γεωγραφικὸς χῶρος (ὅπου ἀσκεῖ τὴν ἐξουσίαν τῆς) καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πολιτείας.

Ὁ λαός εἶναι μιὰ ἔννοια πολιτικὴ καὶ νομικὴ μᾶλλον· δηλαδὴ σύνολον ἀτόμων, νόμῳ ἀνεγνωρισμένων ὡς μελῶν τῆς Πολιτείας.

Χώρα εἶναι ὁ Γεωγραφικὸς χῶρος, ὅπου ἐκτείνεται ἡ κυριαρχία τῆς πολιτείας.

Πνεῦμα τῆς πολιτείας εἶναι ἡ ἐνιαία ἐθνικὴ ψυχὴ τῆς πολιτείας ὅπως μᾶς ἔχει διοχετευθῆ διὰ τῆς ἱστορίας, τῆς παραδόσεως καὶ τοῦ δικαίου εἰς ἐνιαίας ἀντικειμενικὰς ἀξίας, πού στηρίζουν, παιδεύουν καὶ διοικοῦν τὴν πολιτείαν.

Τὰ στάδια ἐξελίξεώς τῆς τὰ παρακολουθοῦμεν, ἐὰν ἐμβραθύνωμεν εἰς τὰ 3 ἐπόμενα ἀποσπάσματα τοῦ Ἀριστοτέλους (Πολιτικά, Α' 2).

1. Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναικὰ τε βούη ἀροτῆρα*.

2. Ἡ δ' ἐκ πλειόνων οἰκιῶν κοινωνία πρώτη, χρήσεως ἕνεκα μὴ ἐφημέρου, κόμης».

3. Ἡ δ' ἐκ πλειόνων κωμῶν κοινωνία τέλειος πόλις.

Ἔτσι, λοιπόν, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην πρῶτον καὶ βασικὸν κύτταρον τῆς πολιτείας θεωρεῖται ἡ οἰκία, ἡ δὲ ἔνωσις περισσοτέρων οἰκογενειῶν, ὄχι ὁμως ἡ ἐφήμερος ἀλλὰ ἡ διαρκής, εἶναι ἡ κόμης (β' σταθμός), ἡ δὲ συντεθειμένη ἀπὸ περισσοτέρας κώμας κοινωνία σχηματίζει τὴν τελείαν πόλιν (γ' σταθμός). Καὶ ὁ Πλάτων πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους θεωρῶν τὴν πόλιν «ὡς ἄνθρωπον ἐν μεγάλῳ» τὴν αὐτὴν σταδιακὴν ἐξέλιξιν ἐδέχετο^{*}. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἡ ἔννοια τῆς πολιτείας (κράτους) εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐταυτίζετο πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πόλεως, χωρὶς ὁμως νὰ ἔννοοῦν καὶ τὸν γεωγραφικὸν χῶρον.

* Εἶναι σίγχιος τοῦ Ἡσιόδου πού σημαίνει: Πρῶτα - πρῶτα ἡ στέγη (ὁ στενὸς γεωγραφικὸς χῶρος), ἡ γυναῖκα κατόπιν καὶ τέλος τὸ βόδι.

** Τὴν ἰδίαν ἐξέλιξιν δέχεται καὶ ὁ Θουκυδίδης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς ἀπόσπασμα: «Ἐπὶ Κέρκροπος καὶ τῶν πρώτων βασιλέων ἡ Ἀττικὴ ἐς Θησέα αἶε κατὰ πόλεις ὤκειτο . . . Ἐπειδὴ δὲ Θησεὺς ἐβασίλευσε καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ τε βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν νῦν πόλιν οὔσαν, ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας, ξυνώκισε πάντας, ἡ μεγάλη γενομένη παρεδόθη ὑπὸ Θησεῶς τοῖς ἔπειτα». Θουκυδίδης (Β', 15).

Εὔδη τῆς Πολιτείας εἶναι 2 : ἡ κυρίαρχος καὶ ἡ ὑποτελής :

Ἡ κυρίαρχος ἔχει τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα ὅπως ὀρίζει τὸ πολίτευμά της καὶ θεωρεῖται κατὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ὡς ἴση πρὸς τὰς ἄλλας πολιτείας.

Ἡ ὑποτελής ἢ ἡ μικκυρίαρχος βλέπει τὴν κυρίαρχον θέλησίν της νὰ περιορίζεται ἀπὸ τὴν θέλησιν ἄλλης πολιτείας, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως συνδέεται. Ἄλλη διάκρισις εἶναι ἡ ἐνιαία πολιτεία (εἷς λαὸς ἐνιαῖος, μία χώρα, μία ἐξουσία) καὶ ἡ ὁμόσπονδος (ὅπως αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ἑλβετία) ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὴν ἔνωσιν περισσότερων πολιτειῶν.

Ἡ σημασία της εἶναι μεγίστη, διότι—καὶ πάλιν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη—«*ἡ πόλις πάσης ἔχει πέρασ τῆς αὐταρχείας*». Ὅλα τὰ θεωρούμενα ὡς ὑλικά ἀγαθὰ καθὼς καὶ τὰς διατάξεις καὶ τὰ εὐγενῆ προϊόντα τοῦ πνεύματος, ποὺ τρέφουν καὶ ἀνυψώνουν τὸν πολίτην εἰς ὑψηλοτέρας σφαίρας, ἢ πολιτεία θὰ τοῦ τὰ ἐξασφαλίσῃ. Ἐπίσης θὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ὑπαρξίν του ἀπὸ κάθε κίνδυνον καὶ θὰ τὸν καταστήσῃ ἱκανὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τοὺς ποικίλους κοινωνικοὺς καὶ πολιτικοὺς συνδέσμους.

2. Περὶ ὁμάδων σκοποῦ

Αὐταὶ δὲν εἶναι ἰδανικαί, καθ' ὅτι δὲν εἶναι δεδομένα φύσει, ἀλλ' ὀργανώνονται ἀπὸ κάποιον ὑλικὸν ἢ πνευματικὸν σκοπὸν διὰ τοῦτο καὶ εὐκόλως διαλύονται. Τοιαῦται εἶναι αἱ *εταιρεῖαι*, οἱ *σύλλογοι*, τὰ *ἐπιμελητήρια* κλπ. Περὶ τῶν ὁμάδων ὁμως αὐτῶν δὲν θὰ κάμωμεν ἐκτενῆ λόγον.

3. Αἱ ψευδοομάδες

Μερικαὶ ψευδοομάδες παρουσιάζονται καὶ μᾶς δημιουργοῦν σύγχυσιν, ὅπως π. χ. ἡ *ἀνθρωπότης*. Κακῶς ὁμως, διότι τοιαύτη ὁμάς εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει, ἐπειδὴ τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς, ποὺ ἐννοεῖ ἡ ἀνθρωπότης, δὲν ἔχουν ὀργανωθῆ τελείως. Ὑπάρχει μόνον τάσις πρὸς πλήρη ὀργάνωσιν ὄλων τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς εἰς συμπολιτεῖαν πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀποφυγὴν τῆς αὐτοκαταστροφῆς των.

Αἱ *Ἀμφικτιονεῖαι* ἀποτελοῦν τὴν πρώτην μορφήν τῆς Διεθνοῦς

Συμπολιτείας και είναι Ἑλληνική ἐπιπόνησις. Ἡ *Δελφική Ἀμφικτιονία* ἔργον εἶχε νὰ ρυθμίζῃ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου τὰ ζητήματα τῶν ἀμφικτιονιδῶν πόλεων δι' ἀντιπροσώπων, πού ἔστειλεν ἐκάστη πόλις εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν Συνέδριον, καὶ νὰ τιμωρῇ τοὺς παραβάτας τῶν δογμάτων αὐτῆς. Ἐξέλιξιν τῶν Ἀμφικτιονιδῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι τὰ λεγόμενα *Κοινὰ τῶν Ἑλλήνων*.

Ἡ *Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν* (Κ.Τ.Ε.) ἰδρύθη μετὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον (20 Ἰανουαρίου 1920), ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον εἰρήνης, διεθνοῦς συνεργασίας καὶ ἀσφαλείας. Ἐπειδὴ ὁμως ἀπέκλεισε τὰ Σοβιέτ καὶ εἰς πολλὰ ἠδίκησε τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Συμμάχους τῶν ἀπεχώρησαν δὲ αὐτῆς καὶ αἱ Η.Π.Α., δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήσῃ

Ὁ Ὄργανισμὸς τῶν Ἠνωμ. Ἐθνῶν (Ο.Η.Ε.) ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν ὄλων τῶν προηγουμένων θεσμῶν. Περιλαμβάνει 70 ἔθνη καὶ ἔχει τὴν ἔδραν του εἰς τὰς Η.Π.Α. Οἱ προκαλέσαντες τὸν β' Παγκόσμιον πόλεμον δὲν εἶναι μέλη τοῦ Ο.Η.Ε. Λειτουργεῖ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐξ 111 ἄρθρων του καταστατικοῦ του καὶ διαιρεῖται εἰς τὰ ἐξῆς ἐπὶ μέρους ὄργανα: α) τὴν *Γενικὴν Συνέλευσιν* ὄλων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μετεχόντων κρατῶν, β) τὸ *Συμβούλιον Ἀσφαλείας* (πού εἶναι τὸ σπουδαιότερον), γ) τὸ *Οἰκονομικὸν καὶ Κοινωνικὸν Συμβούλιον*, δ) τὸ *Συμβούλιον Ἐπιτροπείας*, ε) τὸ *Διεθνὲς Δικαστήριον Δικαιοσύνης* καὶ στ) τὴν *Γραμματεῖαν*. Ὁ Ο.Η.Ε. διαφέρει τῆς Κ.Τ.Ε., διότι ἐνισχύει τὸ Συμβούλιον Ἀσφαλείας μὲ διεθνή στρατόν, ἵνα οὗτος ὡς διεθνῆς ἀστυνομία ἐπιβάλλῃ ἐκάστοτε τὸν Διεθνή Νόμον.

Ἔτσι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον εὐγενῆ ἰδανικά, πού ἐπόθησαν οἱ πρόγονοί μας, λειτουργεῖ ἐπωφελῶς σήμερον. Ἀσφαλῶς, ἐὰν τὰ δόγματα τοῦ Ο.Η.Ε. καὶ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον ἰσχύουν ἐξ ἴσου δι' ὅλους τοὺς μετέχοντας καὶ τὰ σεβασθοῦν κυρίως αἱ μεγάλαι Δυνάμεις, οἱ πόλεμοι θὰ ἀποφευχθοῦν καὶ ἡ εἰρήνη θὰ ἐμπεδωθῇ ὥστε οἱ λαοὶ μόνον εἰς εἰρηνικὰ ἔργα νὰ σπαταλοῦν τοὺς πόρους καὶ τὰς δυνάμεις των. Ἡ χώρα μας ἀνήκει εἰς τὸν Ο.Η.Ε. καὶ πολὺ ἐπροστατεύθη ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀρπακτικῶν διαθέσεις τῶν Β. γειτόνων τῆς.

Ἡ σημασία τοῦ κοινωνικοῦ βίου

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἄνευ τῆς κοινωνίας ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἔργον θὰ εἶχε φθάσει εἰς τόσον ὑψηλὸν ἐπίπεδον τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ὅσα προήγαγεν ἡ ἀνθρωπότης εἰς μνη-

μεία τοῦ λόγου, νομικάς διατάξεις, καλοὺς τρόπους, ἠθικὴν καὶ θρησκευίαν, ἐκπαίδευσιν καὶ τεχνικὰ μέσα (ὅπως ὁ Παρθενών, αἱ Πυραμίδες κλπ.) ὅλα εἶναι ἐπιτεύξεις τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ συμβιώσεως καὶ συνεργασίας. «*Ἄν εἴμεθα ἀνώτεροι τῶν ζώων, τοῦτο τὸ ὀφείλομεν εἰς τὴν κοινωνίαν*» διδάσκει ὁ μέγας Ἄριστᾶν. Βεβαίως ὑπάρχει καὶ ἡ ἀντίθετος ὄψις τοῦ νομίσματος. Μερικοὶ δηλαδὴ κοινωνικοὶ φιλόσοφοι χαρακτηρίζουν τὴν κοινωνίαν καὶ γενικῶς τὴν ζωὴν τῶν πόλεων ὡς ἀντιφυσικὴν. Μεταξὺ αὐτῶν σημειώνομεν ἰδιαίτερος τὸν Ρουσσώ (Γάλλον ἐκ Γενεύης ζήσαντα μεταξύ τῶν ἐτῶν 1712—778). Οὗτος εἰς τὸ «*Κοινωνικὸν Συμβόλαιον*» διδάσκει ὅτι «ἡ σημερινὴ κοινωνικὴ σύστασις καὶ ζωὴ εἶναι ἀντιφυσικὴ. Αἱ πρόοδοι τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης εἰς οὐδὲν ὠφελοῦν, διότι διαστρέφουν καὶ ἐξαχρειώνουν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τὰ σωθῶμεν πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀπλῆν καὶ φυσικὴν ζωὴν τῶν πρωτογόνων. Μόνον ἡ φύσις εἶναι καλὴ καὶ μόνον ἐκεῖ ὁ Θεός, ἀπηλλαγμένος τῶν δογμάτων, εἶναι ἀγαθὸς πατήρ». Αἱ θεωρίαι του ὅμως αὗται δὲν εἶναι ὀρθαί, διότι καὶ ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Κοινωνιολογία διδάσκουν ὅτι ὁ κοινωνικὸς βίος ὠφέλησεν ἐξαιρετικὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τοῦτο, διότι ἡ ὁμαδικὴ προσπάθεια καὶ ἡ διασταύρωσις τῶν ιδεῶν ἔγινεν ἀφορμὴ τῆς ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνόδου τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειτα ἡ πορεία τῆς κοινωνίας εἶναι πάντα προοδευτικὴ, δηλ. νὰ φθάσῃ τὸ τέλειον, ὅπως ἀκριβῶς τὸ παρέστησεν ἡ μυθοπλαστικὴ φαντασία τῶν προγόνων μας μὲ τὸν μῦθον τῆς τιμωρίας τοῦ Ταντάλου, ποὺ ὅλο ἀπλώνει τὰς χεῖρας νὰ φθάσῃ τὸν κλώνον καὶ νὰ κόψῃ τοὺς καρπούς, ἀλλὰ ὁ κλώνος πάντα ἀπομακρύνεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΠΕΡΙ ΕΘΝΟΥΣ

ΕΘΝΟΣ είναι σύνολον ανθρώπων πού ἔχουν συνείδησιν τῆς ἰδίας καταγωγῆς, ὁμιλοῦν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἔχουν τὰ ἴδια ἥθη καὶ ἔθιμα, τὰ αὐτὰ ἰδανικά, τὴν αὐτὴν θρησκείαν, τὴν ἰδίαν ἱστορίαν καὶ τὸν αὐτὸν πολιτισμόν.

Διάκρισις ἀπὸ ἄλλας συνωνύμουσ ἐννοίας

Τὸ ἔθνος διακρίνεται ἀπὸ τὸ κράτος ἐκ τοῦ ὅτι τὸ κράτος εἶναι ἐννοια νομικὴ μᾶλλον, πού τὴν χαρακτηρίζει ἡ ἰδέα τῆς πολιτικῆς ἐνότητος (ἢ εὐρυτέρα κοινοτικὴ ἐνότης)· τὸ ἔθνος ὁμως τὸ χαρακτηρίζουν ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἀναπτυχθέντα ἐπὶ μέρους στοιχεῖα, καὶ περισσότερο ἡ ἰδέα τοῦ ἠθικοῦ δεσμοῦ καὶ τὸ βαθύτερον συναίσθημα τῆς κοινῆς προγονικῆς ἱστορίας. Διὰ τὸ λόγον αὐτὸν τὸ ἔθνος εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι διεσκορπισμένον μεταξὺ πολλῶν πολιτειῶν (Ἑλληνες Ἀμερικῆς, Ἑλληνες Αἰγύπτου). Τὸ κράτος δύναται νὰ ἔχη εἰς τὴν ἐπικράτειάν του πολλὰς ἐθνότητας (ὅπως εἰς τὴν χώραν μας Ἑβραίουσ, Ἀλβανούσ).

Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ φυλῆς καὶ ἔθνουσ καθίσταται ἀπαραίτητος ἡ διάκρισις : δηλ. ὅτι—ἐνῶ ἡ φυλὴ ἐσηματίσθη διὰ τοῦ αἰσθήματος τῆς συμπράξεωσ πολλῶν κοινοτήτων ἢ πατριῶν τῆς αὐτῆς καταγωγῆς (πού τὰς ἀπετέλεσαν πολλὰι συγγενεῖσ οἰκογένειαι), τὸ ἔθνος προῆλθεν ἀπὸ μιάν ἢ περισσοτέρας φυλάσ, ἀφοῦ ἐξελίχθησαν ὑλικῶσ καὶ πνευματικῶσ καὶ ἀνέπτυξαν ἴδιον πολιτισμόν, στοιχεῖα. πού δὲν ἔχουν ἀποκρυσταλλωθῆ τελείωσ εἰς τὴν φυλὴν, καθότι δὲν ἔχει φθάσει εἰς τὴν αὐτάρκειαν πού ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης. Εἰς τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν πολλὰι φυλαὶ κοινῆς ἀπωτέρας καταγωγῆς συνεχωνεύθησαν, ἵνα πολεμήσουσ ἀποτελεσματικῶσ κοινούσ ἀντιπάλουσ καὶ ἔτσι οἱ κοινοὶ κίνδυνου, αἱ κοιναὶ ἤτται καὶ νῖκαι ἐσφυρηλάτησαν ἀκαταλύτουσ ἠθικοῦσ δεσμούσ.

Τὰ κύρια στοιχεῖα ἐνὸσ ἔθνουσ

Μετὰ τὰ λεχθέντα καταφαίνεται ὅτι ἕκαστον ἔθνος ἀποτελεῖ ἱστορικῶσ διακεκριμένην φυλετικῶσ ὄντότητα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἔχει τὰ ἐξῆσ κύρια γνωρίσματα :

1. Τὸ *γεωγραφικὸν χῶρον*, πού με τὸ περιβάλλον του συντελεῖ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν διαμόρφωσιν αὐτοῦ καὶ ὅπου ἐσταδιοδρομήσεν ἱστορικῶς τὸ ἔθνος. Ὁ γεωγραφικὸς χῶρος εἶναι ἡ ἔθνικὴ ἰδιοκτησία κάθε λαοῦ καὶ τὸ πλέον ἀγαπητὸν κειμήλιον, διότι καλύπτει τὰ ὅστ' αὐτῶν προγόνων καὶ ἔχει ποτισθῆ με τὸν ἰδρώτα καὶ τὸ αἷμα τῶν γενεῶν πού παρήλθον.

2. Τὴν *φυλὴν* ἢ τὰς ἐπὶ μέρους φυλὰς ἀπὸ ὅπου διεμορφώθη τὸ ἔθνος.

3. Τὴν *γλῶσσαν* ὡς κοινὸν ὄργανον ἐκφράσεως τῶν συναισθημάτων, τῶν διανοημάτων καὶ πάσης πνευματικῆς ἐνεργείας τοῦ ἔθνους, ὅπως εὐρίσκονται ἀποκρυσταλλωμένα εἰς τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου. Ἡ γλῶσσα μάλιστα ἡ Ἑλληνικὴ προσλαμβάνει καὶ πανανθρωπίνην σημασίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἔχουν διατυπωθῆ αἱ ἰδέαι καὶ γνώμαι τῶν μεγάλων Ἑλληνικῶν συγγραφέων καὶ τὰ ρήματα τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων.

4. Τὴν *Ἱστορίαν*, με τὴν ὁποίαν φανερώνεται ἡ πορεία πού διήνυσεν τὸ ἔθνος καὶ φωτίζεται τὸ μέλλον του.

5. Τὸν *Ἔθν. Πολιτισμόν*, πού δεικνύει τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἔθνους εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν τεχνικὴν καὶ γενικῶς εἰς ὅλας τὰς πνευματικὰς καὶ ὑλικὰς ἀνατάσεις αὐτοῦ, πού κατέστησαν τὸν βίον του περισσότερο ἄνετον καὶ εὐκολον.

6. Τὰ *ἠθῆ καὶ ἔθιμα*, με τὰ ὁποῖα καθορίζεται καὶ ἐκτιμᾶται ἡ διαγωγή καὶ ἡ ὅλη ἠθικὴ δρᾶσις, ὥστε νὰ μὴ νοθεύεται τὸ ἔθν. φρόνημα.

7. Τοὺς *πόθους καὶ τὰ ἔθνικὰ ἰδανικά*, με τὰ ὁποῖα τονώνεται τὸ ἔθνικόν φρόνημα καὶ κατευθύνεται ἡ ἐνιαία δρᾶσις τοῦ ἔθνους εἰς ἔργα γενναῖα καὶ εὐγενικά.

8. Τὴν *θρησκείαν*, ὅπου τὸ Ἔθνος κατὰ τὸν ἱστορικὸν βίον του ἔδωσεν ἰδιάζοντα τύπον εἰς ὃ,τι σχετίζεται με τὴν περὶ Θεοῦ καὶ καὶ ἠθικοῦ παράστασιν. Ἄλλωστε ἡ θρησκεία κυρίως ἐδημιούργησε καὶ ἐκραταίωσε τοὺς ἄλλους θεσμούς μας.

Ἐθνικὴ συνείδησις καὶ ἔθνικὴ ἐνότης

Ὅλα αὐτὰ τὰ κοινὰ γνωρίσματα καὶ στοιχεῖα μιᾶς ἐθνότητος συνεπάγονται τὴν μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων ἀνάπτυξιν συναισθημάτων ζωηρᾶς στοργῆς πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν θρέψασαν Πατρίδα καὶ ἀναπτύσσουν στενωτάτην ἀλληλεγγύην καὶ ἀδιάρρηκτον πνευματικὸν σύνδεσμον πρὸς τὸ Ἔθνος των. Διαμορφοῦται ἔτσι ἡ

ἔθνικῆ συνείδησις, ἡ ὁποία ἀπεργάζεται τὸ ὠλοκληρωμένον ἄτομον ἐμβάλλουσα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀκοίμητον ἀφοσίωσιν εἰς τὰ ἰδανικὰ τῆς πατρίδος ὥστε νὰ μὴ διστάζη καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του νὰ θυσιάσῃ, ὅταν ἡ ἀκεραιότης καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς Πατρίδος κινδυνεύσῃ. Δυστυχῶς οἱ πρόγονοί μας δὲν διετήρουν πέραν ἀπὸ τὴν διάρκειαν τῶν κινδύνων τὴν *ἔθνικὴν ἐνότητά των* ἔτσι ἔμειναν χωρισμένοι εἰς πολλὰ ἀλληλοσπαρασσόμενα κράτη, ποὺ εὐκόλως τὰ ὑπεδούλωσεν ἡ Ρώμη.

Αἱ ἔθνικαὶ παραδόσεις

“Ὅταν λέγομεν *παραδόσεις*, ἐννοοῦμεν *δοξασίας, θρύλους καὶ ἠθικὰς γνώμας* ποὺ μᾶς διωχέτευσεν τὸ παρελθὸν διὰ τῆς ἀγράφου μνήμης.

Αὗται—μονιμοποιηθεῖσαι διὰ τῆς συνεχοῦς μεταβιβάσεως ἀπὸ στόματος εἰς στόμα—ἀπέβησαν τὰ πλέον *ισχυρὰ ἐλατήρια*, ποὺ ὤθησαν καὶ ὠθοῦν τὸ Ἔθνος εἰς ἔργα μεγάλα καὶ συμπεριφορὰν εὐγενῆ. Τοῦτο, διότι ἡ ἐπίδρασις ποὺ ἀσκοῦν αἱ προγενέστεραι γενεαὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας εἶναι μεγίστη. Περισσότερον μάλιστα εἰς λαοὺς—ὅπως ὁ Ἑλληνικὸς—ποὺ ἔχουν πλούσιον παρελθὸν καὶ ὅπου πρόσωπα καὶ πράξεις καὶ ἠθικαὶ γνώμαι ἡσκησαν τόσον μεγάλην ὑποβολὴν ὥστε νὰ λέγεται ὅτι ἡ Ἑλλ. λογοτεχνία, τὸ Δίκαιον καὶ αἱ Καλαὶ τέχναι ἀπὸ τὴν παράδοσιν ἠντλησαν, τὰ περισσότερά των στοιχεῖα. Ἄνευ αὐτῆς δὲν θὰ εἶχομεν οὔτε Ὅμηρον, οὔτε Ἀκριτικὰ τραγούδια, οὔτε τρόπους λεπτοὺς καὶ ἀξιοεξήλητους.

Κατὰ τὴν ἀφόρητον περίοδον τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ αἱ παραδόσεις—ὅτι ἐδάκρυσεν ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἀκόμη ὅτι ὁ παπᾶς ἐκρύβη διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν λειτουργίαν ὅταν οἱ Τοῦρκοι διωχθοῦν—ἐστήριξαν τὴν ἀποσταμένην ἐλπίδα τοῦ Ἔθνους καὶ τόσον ὑλικὸν ἔδωσαν εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην.

Καὶ σήμερον ἀκόμη αἱ ἔθνικαὶ παραδόσεις κρατοῦν ἀλώβητον τὸν ἀπόδημον Ἑλληνισμόν, καὶ ἐντὸς τῆς χώρας μας στερεώνουν τὰ ἦθη καὶ δίδουν τὴν δύναμιν εἰς τὸν Λαόν μας νὰ ἀμύνεται κατὰ τοῦ ἰσοπεδωτικοῦ μοντερνισμοῦ.

Περὶ ἔθνικῶν ἐπετειῶν

Αὗται εἶναι ἐπίσημα ἔθνικα ἑορταί τελούμεναι μὲ σημασιοστολισμούς καὶ δοξολογίας ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ λαοῦ εἰς ἀνάμνησιν σπουδαίων ἱστορικῶν γεγονότων, ποὺ ἐσημειώθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς. Αἱ σπουδαιότεραι ἔθνικα ἐπέτειοι εἶναι : ἡ

ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους (21 Φεβρ.), ἡ 25η Μαρτίου, ἡ ἔνωσις τῆς Ἑπτανήσου 21 Μαΐου, ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου 10 Ἀπριλίου, ἡ πτώσις τῆς Κων]πόλεως 29 Μαΐου, ἡ ἐπέτειος τῆς μάχης τοῦ Κιλκίς 21 Ἰουνίου, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Θεσ]νίκης 26 Ὀκτ., ἡ ἐπέτειος τοῦ «ΟΧΙ» 28 Ὀκτ. καὶ ἡ 8η Ν]βρίου (δόλοκαύτωσις τοῦ Ἀρκαδίου).

Ὅλαι μᾶς ὑπενθυμίζουσι νίκας ἢ δοκιμασίας τοῦ Ἔθνους μας πρὸς διαφύλαξιν τοῦ ἱερωτέρου δικαιώματος τοῦ ἀνθρώπου, πού λέγεται ἐλευθερία. Μᾶς ὑπενθυμίζουσι πράξεις πού εἶναι ἄξιοι σεβασμοῦ καὶ ἀγωνιστὰς καὶ μάρτυρας πού ἀξίζουν νὰ τοὺς στεφανώσωμεν καὶ νὰ τοὺς ἐγκωμιάσωμεν τὴν ἑορταζομένην ἡμέραν.

Περὶ τῆς Σημαίας

Αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ὕλικήν ἀπεικόνισιν τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Θρησκείας μας. Συμβολίζει ἀρρήκτως τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὸν Χριστιανισμόν (τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὸν Γολγοθᾶν). Εἶναι τὸ ἱερόν σύμβολον, πού ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς ὠρκίσθησαν οἱ πρόγονοί μας κατὰ τὸ Εἰκοσιένα τὸ «ἐλευθερία ἢ θάνατος». Διὰ τοῦτο ἡ θέα τῆς πρέπει νὰ συγκινηθῶσι ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ νὰ ἐγκαρδιώσῃ ὅλους τοὺς ἀλυτρώτους. Εἴτε μαθητῆς, εἴτε στρατιώτης, εἴτε ξενιτευμένος, εἴτε ναύτης, ὅταν ὀρκισθῆ κατὰ τὸν Σταυρὸν καὶ τὰς πτυχὰς τῆς θὰ εἶναι ἐσχάτη προδοσία νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ ἐν ὄρα κινδύνου.

Ὁ Ἐθνικὸς Ὑμνος

Εἶναι καὶ αὐτὸς—ὅπως καὶ ἡ Σημαία—ἐθνικὸν σύμβολον καὶ εὐαγγέλιον πατριωτισμοῦ. Ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ κατὰ τὸ 1823 καὶ ἐμελοποιήθη ὑπὸ τοῦ μουσουργοῦ Ν. Μανιζάρου. Ἀπὸ τοῦ 1864 μὲ ἐπίσημον Διάταγμα ἐθεσπίσθη ὡς «Ἐθνικὸς Ὑμνος» τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων. Ἀποτελεῖ μίαν μακρὰν ἐπικολυρικὴν ᾠδὴν ἀπὸ 158 στροφάς, ὅπου ὁ ποιητῆς—ἐμπνεόμενος ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων τοῦ Εἰκοσιένα—ἐκφράζει μὲ δύναμιν καὶ συγκίνησιν τὸν πρὸς ἐλευθερίαν πόθον τοῦ ὑποδοῦλου Γένους, ψάλλει τῶν ἐλευθερωτῶν τὰ λαμπρὰ ἔργα, ἐξαίρει τὴν σημασίαν τῶν πατριωτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ιδεωδῶν καὶ συνιστᾷ τὴν ὁμόνοιαν ὡς βασικὸν στοιχεῖον ἀσφαλείας καὶ προόδου. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς εἶναι ἄξιος βαθυτέρας μελέτης καὶ σεβασμοῦ ὑπὸ ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ

Γενικότητες. Διὰ νὰ κρατηθοῦν εἰς ἄρμονίαν αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις καὶ νὰ ἀποφεύγωνται αἱ ὑπερβασίαι καὶ αἱ πλεονεξίαι καὶ βλάβαι, ἐπιβάλλεται νὰ διαθέτῃ ἡ πολιτεία ὠρισμένους κανόνας οἱ ὅποιοι νὰ προδιαγράφουν τί πρέπει νὰ ἐνεργῇ καὶ τί νὰ ἀποφεύγῃ ἕκαστος πολίτης. Ἀκόμη νὰ ἔχῃ καὶ *δικαστήρια*, ποῦ νὰ δικάζουν κατὰ τοὺς νόμους καὶ *σωφρονιστήρια*, ὅπου νὰ ἐγκλείωνται οἱ κατὰδικοι.

Σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω *δίκαιον* εἶναι τὸ σύνολον τῶν ὑποχρεωτικῶν κανόνων ποῦ ρυθμίζουν τὰς σχέσεις τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ διαβιούντων ἀτόμων.

Νόμος εἶναι ἡ ἀπόφανσις τῆς πολιτείας ὅτι κανὼν τις ὀφείλει νὰ ἰσχύῃ ὡς δίκαιον.

Ἠθικοὶ κανόνες εἶναι ἄγραφοι ἀποφάνσεις περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ ποιοῦ τῶν πράξεων ἢ τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ συμπεριφορᾶς μας.

Πηγαὶ τοῦ δικαίου ὑπῆρξαν αἱ περὶ ἠθικῆς κοινὰ δόξαι ἢ γινῶμαι, τὰ λεγόμενα ἔθιμα τὰ ὅποια διέσωζαν οἱ λαοὶ εἰς τὴν ἄγραφον μνήμην, τὴν παράδοσιν. Καλοῦνται δὲ *ἔθιμα* κανόνες δικαίου, οἱ ὅποιοι—καίπερ δὲν ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τῆς πολιτείας—κἐκτινται ὁμως ἰσχὺν ἴσην μὲ τὸν νόμον, διότι πηγάζουν ἀμέσως ἐκ τῆς κοινῆς τοῦ λαοῦ ἠθικῆς συνειδήσεως, ποῦ ἐξεδηλώθη διὰ μακρᾶς καὶ ὁμοιομόρφου ἐφαρμογῆς. Μὲ τὴν διαμόρφωσιν ὁμως τῆς πολιτείας καὶ τὴν δημιουργίαν κράτους δικαίου, πολλὰ τοιαῦτα ἔθιμα διετυπώθησαν εἰς γραπτὰς ἀποφάνσεις τοὺς νόμους, ποῦ ἀπετέλεσαν ἔπειτα τὴν γραπτὴν πηγὴν τοῦ δικαίου.

Σχέσις Δικαίου καὶ Ἠθικῆς.—Οἱ νόμοι ἐπιβάλλονται διὰ καταναγκασμοῦ καὶ ἡ παράβασις των συνεπάγεται ποινὴν. Ἀντιθέτως τῶν ἠθικῶν κανόνων ἡ ἐκτέλεσις ἐπαφίεται εἰς τὴν συνειδήσιν τῶν πολιτῶν. Εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου δικαίου καὶ ἠθικῆς ὑποστηρίζονται ἀμοιβαίως: Τὴν χαλάρωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ δικαίου ἐπακολουθεῖ καὶ ἠθικὴ παραλυσία, ἀλλὰ καὶ

όπου δὲν ὑπάρχει ἠθικὴ ἀδυνατεῖ τὸ δίκαιον νὰ ἐπιβληθῆ.

Διαίρεσις τοῦ δικαίου.—Τοῦτο εἶναι : α') *Δημόσιον*, πού ρυθμίζει τὰς σχέσεις τῆς πολιτείας πρὸς ἄλλην ἢ πρὸς τὰ μέλη της ἢ καὶ πρὸς τὰ μέλη ἄλλης πολιτείας· εἶναι δὲ τοῦτο ἄλλοτε *Ἐσωτερικὸν* καὶ ἄλλοτε *Διεθνές*. β') *Ἰδιωτικὸν δίκαιον*, πού ρυθμίζει τὰς περιουσιακὰς καὶ οἰκογενειακὰς σχέσεις τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ συζώντων ἀτόμων πρὸς τὴν πολιτείαν ἢ πρὸς ἄλληλα.

Περὶ καθήκοντων καὶ δικαιωμάτων

Ὁ ἄνθρωπος ὡς μέλος τῆς κοινωνίας ἔχει καθήκοντα πρὸς αὐτήν. Κάθε πολίτης ἐπιβάλλεται νὰ τὰ γνωρίζῃ καλῶς, διότι ἡ συναίσθησις καὶ ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῶν ἐξυψώνει τὸν τρόπον καὶ τὴν δρᾶσιν του καὶ τὸν διαμορφώνει εἰς ἀνώτερον χαρακτῆρα. Λέγεται δὲ *καθῆκον ἢ ὑποχρέωσις πὸν ἔχει ἡ βούλησίς μας, ὅπως κανονίζῃ τὴν δρᾶσιν μας συμφώνως πρὸς τὰς κρατούσας ἐκάστοτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ νομικάς, ἠθικάς καὶ θρησκευτικάς ἐπιταγὰς* (τὴν ἠθικὴν συνειδησιν). Τὰ διαιροῦμεν συνήθως : εἰς *ἀτομικά*, ὅσα ἀποβλέπουν εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἀτόμου μας εἰς ἀνωτέραν προσωπικότητα (ἐπιμέλεια, τιμιότης, ἐργατικότης, καθαριότης, κοσμιότης, ἐγκράτεια καὶ ἀποφυγὴ τῶν παθῶν). Εἰς *κοινωνικά* (ὑποχρέωσις πρὸς τὴν οἰκογένειαν, τὸν πλησίον καὶ τοὺς ἐν τῷ κοινῷ ἐπαγγέλματι γνωστούς). Εἰς *θρησκευτικά*, πού περικλείουν τὰς πρὸς τὸν Θεὸν ὑποχρέωσις μας. Εἰς *πολιτικά*, πού περικλείουν ὑποχρέωσις πρὸς τὴν πολιτείαν (ἢ φιλοπατρία, ἢ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους, ἢ πρόθυμος στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις, ἢ φορολογικὴ ὑποχρέωσις, ὁ σεβασμὸς τῶν ἐθνικῶν μνημείων καὶ ἀρχαίων).

Πέρα ὁμως ἀπὸ τὰ καθήκοντα, πού ἔχει ὡς μέλος τῆς ὁλότητος, ὁ πολίτης ζητεῖ νὰ ἀναγνωρίζεται εἰς αὐτὸν ἡ ἐξουσία νὰ πράττῃ ἐλευθέρως πᾶν, ὅ,τι δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν. Ἡ τοιαύτη *ἐπὶ τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ἀναγνώρισις ἐξουσίας τῆς βουλῆσεώς μας καλεῖται δικαίωμα*. Τὰ κυριώτερα δικαιώματα εἶναι τὰ ἐπόμενα : 1) *Τῆς αὐτοσυντηρηήσεως* ἢ ἀμύνης, δηλαδὴ νὰ διατηρῆ κανεὶς καὶ νὰ προφυλάττῃ μὲ πᾶν μέσον τὴν ζωὴν του. 2) *Τῆς τιμῆς*, δηλαδὴ νὰ βλέπῃ νὰ τοῦ ἀναγνωρίζεται καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἡ ἀξία του ὡς λογικοῦ καὶ ἠθικοῦ ὄντος. 3) *Τῆς ἐλευθερίας*, δηλαδὴ νὰ δύναται τις νὰ

ρυθμίζη αὐτοβούλως τὴν βούλησιν καὶ τὴν ἐνέργειάν του, ἐφ' ὅσον δὲν βλάπτει τοὺς ἄλλους. Κατὰ τὸν Μάρκον Αὐρήλιον «ἐλεύθερος εἶναι ὁποῖος δὲν κάνει τὸν ἑαυτόν του οὔτε δοῦλον, ἀλλ' οὔτε τυραννον». Τοῦτο εἶναι τὸ ἱερώτερον τῶν δικαιωμάτων, διότι ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἄτομα καὶ λαοὶ ἐδεινοπάθησαν καὶ ἠγωνίσθησαν καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀντιδράσουν κατὰ τῶν πιέσεων καὶ τῆς τυραννίας (Ἀντιγόνη, Ρήγας, σκλάβοι Ἑλληνες). 4) Τῆς δικαιοσύνης, ὅτι δηλαδὴ ὅλοι οἱ πολῖται εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴσοι ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ. Ἡ ἰσότης εἶναι κατὰ τοὺς Λατίνους δεσμός τῆς πολιτείας «*Jus et aequitas vincula civitatis*». Ἐνῶ κατὰ τὸν Σόλωνα τὴν κρατεῖ εἰς ὁμόνοιαν «τὸ ἴσον πόλεμον οὐ ποιεῖ». 5) Τῆς ἰδιοκτησίας, δηλαδὴ νὰ ἀπολαύη ἕκαστος καὶ νὰ διαθέτῃ ὅπως θέλει τὰ ἀγαθὰ του (ὕλικά καὶ πνευματικά). 6) Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι (πολιτικὸν δικαίωμα).

Ἀπὸ ὅλα τὰ ἐκτεθέντα περὶ τῶν δικαιωμάτων φαίνεται ἡ μεγίστη σημασία αὐτῶν. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει μόνον νὰ ζητοῦμεν νὰ τὰ σέβωνται οἱ ἄλλοι ἀλλὰ καὶ ἑμεῖς νὰ σεβώμεθα τὰ τῶν ἄλλων, διότι σεβόμενοι τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων διαφυλάττομεν τὰ ἰδικά μας.

Σχέσις δικαιώματος καὶ καθήκοντος.—Ἐκαστος πολίτης ἀπολαμβάνων δικαιώματός τινος πρέπει νὰ ἐκπληρώνη καὶ τὸ ἀντίστοιχον καθήκον. Ἀπαιτῶν, π. χ., ἀπὸ τὴν πολιτείαν νὰ τοῦ προστατεύη τὴν τιμὴν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν του, ἔχει καὶ ὁ ἴδιος καθήκον νὰ στρατεύεται καὶ νὰ φορολογεῖται. Δηλαδὴ μεταξὺ τοῦ δικαιώματος καὶ τοῦ καθήκοντος ὑπάρχει θέσις ἀντιστοιχίας. Ἐπομένως εὐκόλως δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ περιεχόμενον τῆς ἔννοιᾳς «δικαίωμα» ὅταν σαφῶς ἐννοήσωμεν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος. Ἐπίσης, ὅτι ἐκ τῆς ἀρμονικῆς συνυπάρξεως ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐκφάνσεων τοῦ Δικαίου καὶ τῆς ἀπαρεγκλίτου τηρήσεως αὐτῶν ἐξασφαλιζέται ἡ πραγμάτωσις τοῦ σκοποῦ τῆς κοινωνίας.

Ἀνακεφαλαίωσις τῶν περὶ πολιτείας καὶ δικαίου

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται πλέον ὅτι :

α) Ἡ Πολιτεία εἶναι σύνολον ἀνθρώπων (μιὰ οἰκογένεια ἐν μεγάλῳ) ζώντων εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὑπὸ κοινὸν δίκαιον πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς εὐημερίας ὅλων τῶν κοινωνι-

κῶν μελῶν. Ἐπομένως κοινωνία ἄνευ δικαίου δὲν δύναται νὰ ζήσῃ, διότι τοῦτο εἶναι ὅπως τὸ πηδάλιον διὰ τὸ πλοῖον. Δικαίως ὅθεν ὁ Κικέρων ἀποφαίνεται : «*ὅπου κοινωνία ἐκεῖ καὶ δίκαιον*» (ubi societas ibi jus)· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης (Πολ. Γ', 2) ὅτι *μέγιστον πολιτικὸν ἀγαθὸν εἶναι τὸ δίκαιον*.

β) Τὸ δίκαιον εἶναι ἐκδήλωσις τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐκάστοτε κοινωνικῆς, οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς λαοῦ καὶ παρακολουθεῖ πάντοτε τὰς ἐξελίξεις τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς ἐξελισσόμενον καὶ αὐτὸ παραλλήλως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΕΡΙ ΥΛΙΚΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

Γενικότητες : Πέραν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν τῶν πολιτῶν, κάθε αὐτάρκειας καὶ δικαία πολιτεία πρέπει νὰ ἐργάζεται διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ πὸν θὰ δώσουν εἰς τοὺς πολίτας τῆς τὴν εὐημερίαν. Ἐπειδὴ εἶναι τόσον σπουδαία ἡ ἐξασφάλισις τῶν ἀγαθῶν, διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἔνστικτον ὠθεῖται εἰς τὴν ἐργασίαν, πὸν δι' αὐτῆς περισυλλέγονται καὶ ἐξευγενίζονται τὰ ἀγαθὰ καὶ μαζὶ προάγεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἀνέρχεται τὸ πολιτιστικὸν ἐπίπεδόν τῆς.

Περὶ ἐργασίας

Τὴν ἐργασίαν τὴν νοοῦμεν ὡς συνειδητὴν ἐνέργειαν, πὸν κατευθύνεται πρὸς ἐπίτευξιν ἔργου τινός.

Αἱ ἐκδηλώσεις αὐτῆς εἶναι ποικίλαι : Ἄλλοτε ἐμφανίζεται ὡς χειρωνακτικὴ, ἄλλοτε ὡς πνευματικὴ, ἄλλοτε ὡς μεικτὴ.

Ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρήθη ὡς πηγὴ εὐημερίας καὶ διὰ τοῦτο ἐξυμνήθη, ἐνῶ ἀντιθέτως κατεδικάσθη ἡ ὀκνηρία. Ἀργότερα ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἐξύψωσε τόσον, ὥστε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος νὰ δογματίζῃ «*ὁ δὲ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω*». Σήμερον ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη ἀπὸ τῆς νεότητός των προετοιμάζουν τοὺς πολίτας διὰ νὰ δράσουν εἰς ἓνα τομέα τῆς κοινωνικῆς δράσεως. Ἄνευ ἐργασίας εἰς τὴν ἐποχὴν μας οὐδεὶς δύναται νὰ σταθῇ εἰς τὴν κοινωνίαν. Τὸν ὀκνηρὸν παντοῦ καὶ πάντοτε τὸν περιμένει ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξαθλίωσις.

Ἡ ἐργασία ἐξευγενισθεῖσα διὰ τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ τῶν πολιτειῶν ὡς κοινωνικὴ ἀνάγκη ἐγινε πηγὴ χαρᾶς καὶ εὐδαιμονίας. Δι' αὐτῆς ἡ φύσις δαμάζεται καὶ μᾶς παρέχει ἀφειδῶς τὰ ὀγαθὰ τῆς. Αὐτὴ μᾶς χαρίζει τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ὑγείαν. Αὐτὴ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν. Ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ ὠραῖον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ πολιτισμὸς μας, δὲν εἶναι εἰμὴ τῆς ἐργασίας προϊόν.

Δὲ φάσεις τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως

Σήμερον ἡ ὕλική καὶ ἡ πνευματικὴ πρόοδος εὐρίσκεται εἰς μεγάλην περιωπὴν· διὰ νὰ φθάσῃ ὁμως εἰς τὸ ὕψος αὐτὸ διήλθε τὰς ἐπομένους φάσεις :

1. *Τὴν ἀλιευτικὴν ἢ θηρευτικὴν.* Κατ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς ἀποσπάσεως ριζῶν, διὰ τῆς συλλογῆς βλαστῶν καὶ καρπῶν, διὰ τῆς θήρας ἀγρίων ζώων καὶ διὰ τῆς ἀλιείας. Ζῆ ἐντὸς σπηλαίων καὶ οὔτε γλῶσσαν ἔχει ἀναπτύξει οὔτε συναισθήματα ἀνώτερα. Ἀγριότης καὶ πονηρία εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ ιδιότης τῶν ἀνθρώπων τῆς περιόδου αὐτῆς.

2. *Τὴν ποιμενικὴν ἢ νομαδικὴν.* Ὁ ποιμὴν καὶ ὁ νομάς εὐρίσκεται εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα. Ἐχει ἐξημερώσει διάφορα ζῶα καὶ ἀποζῆ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας. Σταθερὰν κατοικίαν δὲν ἔχει, ἀλλὰ ζῆ πλάνητα βίον μετακινούμενος πρὸς ἀνεύρεσιν τροφῆς τῶν ζώων του. Ἐπειδὴ τὰ ζῶα εἶναι ἀγαπητὴ του ιδιοκτησία, τὰ περιποιεῖται καὶ τὰ ὑποστηρίζει. Αὐτὸ σημαίνει εὐρυσιν τῆς γλώσσης καὶ καλλιέργειαν τῶν συναισθημάτων τῆς ιδιοκτησίας, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς τιμῆς κλπ. Εἰδυλλιακὰς εἰκόνας τοῦ ποιμενικοῦ βίου μᾶς παρέχει ἡ Π. Διαθήκη ὁ Θεόκριτος καὶ ὁ Βιργίλιος.

3. *Τὴν γεωργικὴν φάσιν,* καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ διὰ τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς νὰ ὑπερβῇ τὴν αὐτοφυῆ βλάστησιν διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ περισσότερα λαχανικὰ καὶ καρπούς πρὸς συντήρησιν τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ζώων του. Τοῦτο βέβαια σημαίνει τὴν ἐξασφάλισιν ιδιοκτήτου γῆς, τὴν ἴδρυσιν μονίμου κατοικίας καὶ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας· ἐπίσης καὶ κάποιαν ἄνοδον τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, καθότι καὶ τὰ ἐργαλεῖα πληθύνονται ὅπως τελειοποιοῦνται καὶ τὰ μέσα στεγάσεως, ἐνδυμασίας καὶ κινήσεως Ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα, τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ιδέαι προάγονται μέσῳ τοῦ κατὰ τὴν φάσιν αὐτὴν ἀναπτυχθέντος ἐμπο-

ρίου. Τὸ ἄροτρον ἔσχεν ἀναντιρροήτως μεγίστην ἐπίδρασιν διὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ γεωργία δὲν προεκάλεσε μόνον οἰκονομικὰς μεταβολάς, ἀλλὰ καὶ ἠθικὰς. Ἡ ἰδιοκτησία τῆς γεωργουμένης γῆς μετὰ τῆς σταθερᾶς οἰκήσεως γεννᾷ εἰς τὸν ἄνθρωπον βαθύτερον συναισθηματικὸν βίον, εὐγενέστερα ἦθη καὶ σαφῆ ἱστορικὴν ἀντίληψιν μὲ βαθυτέραν οἰκογενειακὴν καὶ πατριωτικὴν συνείδησιν. Ὡραίας εἰκόνας τοῦ γεωργικοῦ βίου μᾶς παρέχει ὁ Ἡσίοδος, ὁ Βιργίλιος, ὁ Θεόκριτος καὶ ὁ Ξενοφῶν.

δ) *Τὴν ἐμποροβιομηχανικὴν φάσιν*, ποῦ διερχόμεθα, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ πρῶται ὕλαι διοχετεύονται διὰ τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἥτις τὰς μετατρέπει εἰς εὐγενέστερα προϊόντα—τὰ βιομηχανικὰ—καὶ τὰ διοχετεύει πάλιν διὰ τοῦ ἐμπορίου εἰς τοὺς πελάτας του. Τὰ εἶδη τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας προσφέρονται ἄφθονα εἰς τὸν διαθέτοντα χρήματα καταναλωτὴν καὶ διὰ τῆς χρήσεώς των ἡ ζωὴ του καθίσταται ἀνετωτέρα καὶ εὐκολωτέρα εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις της. Εἶναι ὅθεν τεραστία ἡ συμβολὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, διότι συνέτειναν εἰς τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων, εἰς τὴν κατάρριψιν τῶν διαχωριζόντων τοὺς λαοὺς φραγμῶν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δικαίου καὶ εἰς τὴν εὕρεσιν μέσων γραφῆς, σταθμίσεως, συναλλαγῆς, μεταφορᾶς, μορφώσεως καὶ γενικῶς εἰς ἄνοδον τῶν βιοτικῶν καὶ πολιτιστικῶν συνθηκῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΠΕΡΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ *

Πολίτευμα εἶναι ἡ ἐν ἐκάστη πολιτείᾳ ἰδιάζουσα τάξις, συμφῶνως μὲ τὴν ὁποίαν ρυθμίζεται ἡ ὀργάνωσις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ ἐν αὐτῇ καὶ πρὸς αὐτὴν θέσις τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων πολιτῶν.

Τὸ πολίτευμα τὸ ἀντιλαμβάνομεθα, ἂν ἀναγάγωμεν τὴν πολιτείαν εἰς Νομικὸν πρόσωπον. Δηλαδή τὸ πολίτευμα εἶναι ταυτόσημον μὲ τὸ ζήτημα τῶν νομικῶν διακρίσεων, ποῦ διαγράφει τὸ Σύν-

* «Πόλεως ψυχὴ ἐστὶν ἡ πολιτεία=(πολίτευμα) αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ βουλευομένη περὶ πάντων, καὶ τὰ μὲν ἀγαθὰ διαφυλάττουσα, τὰς δὲ συμφορὰς διαφεύγουσα». (Ἰσοκράτης Ἀρεοπαγ. Δ΄, 14).

ταγμα και τὸ Ἐπίσημον Δίκαιον ποῦ καθορίζει πῶς πρέπει νὰ κα-
ταρτισθῆ ἢ βούλησις τῆς πολιτείας καὶ νὰ ὀργανωθοῦν τὰ συγ-
κροτοῦντα αὐτὴν στοιχεῖα.

Διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν

Ἡδη ὁ Μοντεσκιέ διέκρινε σαφῶς τρεῖς ἄνωτέρας ἐξουσίας ποῦ
ρυθμίζουν τὰ Συνταγματικὰ πολιτεύματα καὶ ἰσχύουν καὶ εἰς τὴν
Ἑλλάδα. Εἶναι δὲ αὗται αἱ ἐπόμεναι :

1. *Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία* ποῦ ὀρίζει τοὺς νόμους, ἵνα συμ-
φώνως μὲ αὐτοὺς κανονίζουν τὴν δρᾶσιν των οἱ πολῖται καὶ τὰ ὄρ-
γανα τῆς Πολιτείας. Τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν ἀσκεῖ ἡ Βουλὴ ἐκλεγομένη
ἀνὰ τετραετίαν ὑπὸ τοῦ Λαοῦ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας.

2. *Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία*. Ταύτην ἀσκεῖ ὁ Βασιλεὺς· ἀνευ-
θύνως ὁμως, διότι τὴν εὐθύνην ἔχουσιν οἱ ὑπ' αὐτοῦ διοριζόμενοι
ὑπουργοί, ποῦ ἀποτελοῦν τὴν *Κυβέρνησιν* *, ἡ ὁποία κατὰ «τὴν δε-
δηλωμένην» διὰ τῶν ἐκλογῶν γνώμην προέρχεται ἀπὸ τὸ πλειοψη-
φίσαν πολιτικὸν κόμμα. Ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως ἢ *πρωθυ-
πουργὸς* (ἐκλεγόμενος μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν τοῦ πλειοψη-
φίσαντος κόμματος) εἶναι τὸ πλέον ὑπεύθυνον ὄργανον τῆς ἐκτελε-
στικῆς ἐξουσίας, διότι αὐτὸς ὑποδεικνύει εἰς τὸν Βασιλέα τοὺς
ὑπουργοὺς καὶ ἐποπτεύει ἀμέσως ἐπὶ τῆς ὅλης δράσεώς των εἰς τὰ
ὑπουργεῖα των· ἀλλὰ κυρίως τὴν κυβέρνησιν ἀσκοῦν οἱ ὑπουργοί,
ὑπευθύνως ἕκαστος εἰς τὸν τομέα τοῦ ὑπουργείου του, ἐκδίδοντες
τὰς σχετικὰς πράξεις ἢ διατάγματα καὶ εἰσηγούμενοι τὰ διάφορα
σχέδια νόμων πρὸς συζήτησιν καὶ ψήφισιν ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

3. *Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία*, ἡ ὁποία δικάζει κατὰ τὸ καθιερω-
μένον δίκαιον ἐξασφαλίζουσα τὴν τάξιν καὶ τὴν γαλήνην τοῦ συν-
όλου.

*Ὁ Βασιλεὺς εἶναι τὸ ἀνώτατον ὄργανον τῆς Πολιτείας καὶ ἔχει
δικαιοδοσίαν νὰ ἐκδίδῃ καὶ νὰ δημοσιεῖ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυ-
βερνήσεως τὰ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφιζόμενα νομοσχέδια, νὰ διορίζῃ τοὺς
ὑπουργοὺς, νὰ διαλύῃ τὴν Βουλὴν, νὰ προκηρύσῃ ἐκλογὰς καὶ νὰ
ἐποπτεύῃ ἂν τηρῆται τὸ Σύνταγμα.*

Διαίρεσις τῶν πολιτευμάτων κατ' Ἀριστοτέλην. Οὗτος, ἀκο-
λουθῶν τὸν Ἡρόδοτον, διέκρινε 3 εἰδῶν πολιτεύματα: 1) Τὴν μ ο -

* «Ἡ κυβέρνησις εἶναι ὁ κυρίως νοῦς τοῦ ἔθνους». (Κ. Παπαρηγό-
πουλος).

ναρχίαν, όταν ἔν μόνον πρόσωπον, ὁ βασιλεύς, εἶναι τὸ ἀνώτατον ὄργανον τῆς Πολιτείας, 2) τὴν ἀριστοκρατίαν, όταν κυβερνοῦν περισσότερα τοῦ ἑνὸς πρόσωπα καὶ 3) τὴν δημοκρατίαν, όταν ὀλόκληρος ὁ λαὸς κυβερνᾷ διὰ τῶν Συνελεύσεων του. Παρεκβάσεις δὲ τῶν εἰρημένων θεωρεῖ τὰς τυραννίδας ἢ δικτατορίας ποῦ λέγομεν σήμερον. Ὁ Μακιαβέλης διέκρινε 2 εἶδη πολιτευμάτων, τὴν Μοναρχίαν καὶ τὴν Ἑλευθεροπολιτείαν. Μεικτὸν εἶναι τὸ «*Συνταγματικὸν Πολίτευμα*», ποῦ ἐπεβλήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς.

Τὰ σύγχρονα πολιτεύματα. Σήμερον ὁ λαὸς μετέχει τῆς Πολιτείας δι' ἀντιπροσώπων ὑπ' αὐτοῦ ἐκλεγομένων διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας. Τὸ σύστημα αὐτὸ λέγεται ἀντιπροσωπευτικὸν καὶ διαφέρει ἀπὸ τὰς παλαιὰς δημοκρατίας, ὅτι—ἐνῶ τότε, ποῦ αἱ πολιτεῖαι ἦσαν περιορισμέναι εἰς μίαν πόλιν, οἱ πολῖται ὅλοι συνήρχοντο εἰς τὰς συνελεύσεις (τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου) καὶ ἐκυβέρνην ἀμέσως οἱ ἴδιοι—σήμερον, ποῦ αἱ πολιτεῖαι ηὔρυνθησαν καὶ οἱ ψηφοφόροι ηὔξηθησαν καὶ εἶναι ἀδύνατον ὅλοι νὰ συνέρχωνται εἰς ἐκκλησίαν, κυβερνοῦν ἀμέσως διὰ τῶν πληρεξουσίων των βουλευτῶν. Ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ πολιτεία καλεῖται καὶ Σύνταγματικὴ, διότι συγκροτεῖται κατὰ τὸ Σύνταγμα.

Περὶ Συντάγματος.* Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη κώδικα τῆς Πολιτείας, ποῦ ρυθμίζει τὴν ἐν τῇ πολιτεῖα δρᾶσιν τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος καὶ τὰ ὄρια τῶν ἐξουσιῶν τῶν ὀργάνων τῆς Πολιτείας, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἰσότης, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δικαιοσύνη εἰς πάντας. Τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως τοῦ 1864 ψηφισθὲν καὶ ὑπὸ τῆς ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ 1911 ἀναθεωρηθὲν. Τοῦτο εἶναι ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον ἀπὸ τοῦ Ἀνωτάτου ἀρχοντος μέχρι τοῦ ἐσχάτου πολίτου, ἐκτὸς κρισίμων ἐθνικῶν στιγμῶν καθ' ἃς ἀπειλεῖται ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ Ἔθνους ἢ τῆς κρατοῦσης τάξεως.

Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας

Αἱ παλαιαὶ στάσεις ἢ *ἐταιρεῖαι* εἶναι τὰ κόμματα τῶν ἀρχαίων. Οἱ *πράσινοι* καὶ οἱ *βενέτοι* τῶν Βυζαντινῶν εἶναι πολιτικὰ κόμματα τὰ

* Ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καλεῖται *τάξις*. Περὶ Συνταγμάτων καὶ Συνελεύσεων τῆς Ἑλλάδος ἴδε σελ. 92 καὶ 93.

ὅποια εἰς τὰ συμβούλια τῶν συνεζήτουν τὰ κοινὰ καὶ ἐλάμβανον μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἀποφάσεις. Αἱ *κοινοτήτες* τῆς Τουρκοκρατίας, ὡς ὄργανα πολιτικῆς ἐξουσίας, ὑπεβόηθησαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κομμάτων καὶ τῶν διασῆμων ἀρχηγῶν, ὥστε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς νὰ ὑπάρχη ἐτοιμὴ διοίκησις.

Σήμερον ἔχομεν *Συνταγματικὴν μοναρχίαν* καὶ ἡ *κοινοβουλευτικὴ* μορφή τῆς Πολιτείας ἔχει δημιουργήσει πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὅποια ἐπὶ 80 ἔτη ἐνεφάνισαν ἐξαιρετοὺς πολιτικούς, οἱ ὅποιοι ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὰ ἰδανικὰ τῆς Φυλῆς ὠδήγησαν τὴν Χώραν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν Ἐθνικῶν ἐπιδιώξεων καὶ τὴν ἄνοδον τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Μέχρι τοῦ 1919 τὰ κόμματα ἦσαν ἀστικά, ἀλλὰ τότε ἰδρῦθη καὶ τὸ κόμμα τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ, τὸ *Κομμουνιστικόν*, πού ἐπιζητεῖ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὰ σύγχρονα πολιτεύματα

Ἐν τῷ *κοινοβουλευτισμῷ* εἶναι πολίτευμα καθ' ὃ εἰς τὸ καταρτιζόμενον ὑπὸ τῆς δι' ἐλευθέρων ἐκλογῶν ὄργανον, τὸ *Κοινοβούλιον* (τὴν Βουλὴν), συζητοῦνται ἐξουχιστικῶς τὰ ὕψιστα ζητήματα τῆς Πολιτείας καὶ αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν πλειόνων (κατὰ πλειοψηφίαν). Τὰ ζητήματα τὰ εἰσάγει εἰς τὸ Κοινοβούλιον (κατὰ ὑπουργεῖαν) τὸ ἐπίσημον Ἐκτελεστικὸν ὄργανον, ἡ Κυβέρνησις ἢ Συμπολίτευσις, τὰ ἐλέγχει δὲ ἡ *ἀντιπολίτευσις* πρὶν λάβουν μορφήν Νόμου. Ἡ *Συνταγματικὴ μοναρχία* εἶναι εἶδος κοινοβουλευτισμοῦ, καθ' ὃ ὁ βασιλεὺς δὲν ἀσκεῖ τὴν ἐξουσίαν ἐξ ἰδίου δικαιώματος, ὡς εἰς τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, ἀλλὰ συμφῶνως μὲ τὸ Σύνταγμα καὶ τὴν ἐκάστοτε διὰ τῶν ἐκλογῶν ἐκδηλουμένην θέλησιν τοῦ λαοῦ ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται ἡ ὑπεύθυνος Κυβέρνησις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναθέτει τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν.

Ἡ *δικτατορία* ἀναφαίνεται εἰς κρισίμους περιστάσεις τῆς πολιτείας, καθ' ἃς ὁ ἄπελπις λαὸς ζητεῖ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ ἓν πρόσωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του, εἰς τὸ ὅποιον ἐπιτρέπεται νὰ κυβερνήσῃ ἀπολυταρχικῶς μέχρι τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ κινδύνου.

Ἐν τῷ *μπολσεβικισμῷ* ἡ τὸ σοβιετικὸν σύστημα εἶναι τὸ πολίτευμα, τὸ ὅποιον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1917 ἐγκαθιδρύθη εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Κύριον ὄργανον διοικήσεως τοῦ συστήματος αὐτοῦ εἶναι τὰ Σ ο β ι έ τ, δηλαδὴ τὰ τοπικὰ συμβού-

βούλια τῶν ἐργατῶν, πού εἶναι ὠργανωμένα εἰς τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα. Εἰς τὸν οἰκονομικὸν τομέα ἀκολουθεῖ τὰς θεωρίας τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ὁ *σοσιαλισμὸς* πάλιν εἶναι οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἰδεολογία, πού διαχωρίζει τὴν διεθνή κοινωνίαν, εἰς δύο τάξεις τοὺς *ἐργοδοτάς* καὶ τοὺς *ἐργάτας* καὶ ἐπιδίδκει τὴν συντριβὴν τῆς πρώτης τάξεως ἀπὸ τοὺς ἐργάτας. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἐργατῶν θὰ καταλυθοῦν αἱ τάξεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἡ παραγωγή καὶ ἡ διανομὴ τῶν ἀγαθῶν θὰ γίνεταί εὐρύθμως καὶ κατὰ τὰς ἀνάγκας ἐκάστου. Ἐξέλιξιν τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀποτελεῖ ὁ *Μαρξισμὸς* (ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴν του Κάρλον Μάρξ (1818—1883), πού εἰς τὸ «*Κομμουνιστικὸν του μανιφέστον*» «ἐκήρυττεν ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἐργατικὴ τάξις θὰ δυνηθῆ νὰ συντρίψῃ τὴν τάξιν τῶν ἐργοδοτῶν καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐξουσίαν, ἐπιβάλλουσα τὴν δικτατορίαν τοῦ προλεταριάτου».

Ὁ *φασισμὸς* εἶναι πολιτικὸν σύστημα δικτατορικῆς μορφῆς ἀντίθετον ἀπὸ τὸν μπολσεβικισμόν, διότι ἐδῶ κυβερνοῦν ἄστοι ὠργανωμένοι εἰς τὸ φασιστικὸν κόμμα. Ἐγκαθιδρύθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τοῦ Μουσολίνι (1922) καὶ ἐκυβέρνησε μέχρι τοῦ ἔτους 1943. Ὑπάτη ἀρχὴ ἦτο ὁ Μουσολίνι μετὰ τὸ μέγα φασιστικὸν Συμβούλιον.

Περὶ ἀρμοδιότητος τῶν Ὑπουργείων

Ἐπισημαίνεται ὅτι τὰ ἀνώτατα δημόσια καταστήματα, ἔνθα οἱ ὑπουργοὶ ἀσκοῦν τὴν διοίκησιν τῇ βοήθειᾳ τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ καταστήματι ὑπαλλήλων. Τὰ κυριώτερα εἶναι :

1) Τῶν *Ἐσωτερικῶν*, ἐξ οὗ ἐξαρτῶνται οἱ Γενικοὶ διοικηταί, οἱ νομάρχαι, οἱ δήμοι, αἱ κοινότητες, ἡ δημοσία τάξις καὶ ἀσφάλεια κλπ. 2) Τῶν *Ἐξωτερικῶν*, ἀντιπροσωπεῖον τὴν Χώραν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διὰ τῶν Πρεσβειῶν, τῶν Προξενείων καὶ τῶν διπλωματικῶν ἀποστολῶν. 3) Τῆς *Ἀμύνης*, ἔχον τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Ἐνόπλων δυνάμεων μετὰ Ὑφυπουργεῖα κατὰ ὄπλον (Ἀεροπορίας, Στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν). 4) Τῆς *Δικαιοσύνης*, ἐποπτεῖον τὰ δικαστήρια, τὰς φυλακάς καὶ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῶν Νόμων. 5) Τῆς *Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων*, φροντίζον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν σωματικὴν Ἀγωγὴν τοῦ λαοῦ, τὰς καλὰς τέχνας, τὰς ἀρχαιότητας καὶ ἐποπτεῖον ἐπὶ τῆς Ὁρθοδόξου Θρησκείας. 6) Τῶν *Ὀικονομικῶν*, εἰδικὸν διὰ τὴν εἰσπραξιν καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων προσό-

δων, τὴν ὑποβολὴν εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους κλπ. 7) Τῆς *Γεωργίας*, πού ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς γεωργίας, τῶν δασῶν, τῆς κτηνοτροφίας, τῶν Γεωργ. σχολῶν καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀκτημόνων. 8) Τῆς *Προνοίας*, ἐποπτεῖον ἐπὶ τῆς υἰείας καὶ τῆς περιθάψεως κλπ. 9) Τῆς *Συγκοινωνίας*, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγονται τὰ δημόσια ἔργα, οἱ σιδηρόδρομοι, τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ταχυδρομεῖα κλπ. 10) Τῆς *Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας*, πού ἐποπτεύει ἐπὶ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ κλπ.

Περὶ Συμβουλίων

Συμβούλιον εἶναι ὁμάς ἀτόμων μὲ νομικὴν προσωπικότητα πού ἔχουν ταχθῆ, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ συσκέπτονται καὶ ἀποφασίζου ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων. Στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι κάλλιον σκέπτονται οἱ πολλοὶ ἢ μεμονωμένα ἄτομα. Τὰ κυριώτερα Συμβούλια εἶναι :

1) Τὸ *Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας*, πού δικάζει προσφυγὰς ἐπὶ τῶν παραβάσεων διατάξεων τοῦ Συντάγματος καὶ ἀκυρώνει πράξεις διοικητικῶν ἀρχῶν καθ' ὑπερβάσιν ἐξουσίας ἢ παράβασιν Νόμου. Ἐπεξεργάζεται τὰ κανονιστικὰ Διατάγματα. 2) Τὸ *Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον*, εἶναι διοικητικὸν δικαστήριον ἀποφαινόμενον ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων ὑπολόγων. Ἐπίσης κανονίζει τὰς συντάξεις τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐκδικάζει τὰς ἐνστάσεις τῶν διαφόρων ἐπιβληθεισῶν φορολογιῶν. Ἄλλα τοιαῦτα συμβούλια εἶναι τὸ *Νομικόν*, τὸ *Ἀνώτατον Δικαστικόν*, τὸ *Ἀνώτατον Στρατιωτικόν*, τὸ *Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικόν* καὶ ὅλα τὰ Ὑπηρεσιακὰ Συμβούλια ἐκάστου Ὑπουργείου ἢ Ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους.

Ἡ Διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος

Ἡ πολιτικῶς ἐνιαία καὶ ἀδιάρετος Ἑλλάς, χάριν τῶν τοπικῶν καὶ διοικητικῶν ἀναγκῶν διαιρεῖται εἰς διάφορα αὐτοτελῆ τμήματα : Γενικὰς Διοικήσεις, Νομούς, Δήμους καὶ Κοινότητα. Αἱ *Γενικαὶ Διοικήσεις* παλαιότερον ἦσαν 4—5· σήμερον ὅμως εἶναι μία, ἡ Δ]σις Βορ. Ἑλλάδος. Οἱ νομοὶ εἶναι 59. Ὁ *Γενικὸς Διοικητῆς* εἶναι ἰσότιμος πρὸς ὑπουργὸν καὶ ἔχει ἔργον νὰ εἰσηγήται εἰς τὸ Ὑπουργ. Συμβούλιον τὰ ζητήματα τῆς περιφέρειας του. Ὁ *Νομάρχης* πάλιν εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνητικῆς

ἐξουσίας εἰς τὸν νομόν του καὶ βοηθεῖται ἀπὸ τοὺς νομαρχιακοὺς ὑπαλλήλους καὶ τὸ νομαρχιακὸν Συμβούλιον. Οἱ Δ ἤ μ ο ι καὶ α Κοινοότητες εἶναι οἱ κατώτεροι βαθμίδες τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Ὁ Δ ἤ μ ο ς διὰ πόλεις ἄνω τῶν 10000 κατοίκων καὶ ἡ κοινότης διὰ τὰς μικροτέρας. Τοῦ δήμου προΐσταται ὁ δήμαρχος, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Τῆς κοινότητος ὁ πρόεδρος τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου ἐκλεγόμενος ὁμοίως. Καὶ οἱ δύο ἐκπροσωποῦν τοὺς πολίτας, διευθύνουν τὰς συνεδρίας τῶν συμβουλίων, ρυθμίζουν τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα καὶ δίδουν ἀπολογισμὸν ἅπαξ τοῦ ἔτους.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι

Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ἀπόγονοί μας θεώρουν ὡς «ἀρχὴν πολιτείας ἀπάσης τῆν νέων τροφήν», οὕτω καὶ ἡ σύγχρονος Ἑλλ. Πολιτεία, τὰ αὐτὰ πρεσβεύουσα περὶ τῆς μορφώσεως δὲν φείδεται ἐξόδων καὶ φροντίδων, ἵνα ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας τὰ μέσα τῆς καλύτερας σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Πρὸς τοῦτο ἔχει ἰδρύσει ἐργαστήρια, σχολικοὺς κήπους, μουσεῖα, γυμναστήρια, βιβλιοθήκας, σχολεῖα καὶ ἄλλα σχετικὰ ἰδρύματα, ὅπου σφυρηλατοῦνται τὰ ὑγιῆ καὶ ἀνθεκτικὰ σώματα καὶ διαμορφώνονται αἱ πνευματικαὶ ἰκανότητες τῶν νέων πρὸς πᾶσαν ἐπαγγελματικὴν καὶ κοινωνικὴν δρᾶσιν. 3 δὲ εἶναι οἱ κύκλοι τῶν σχολείων καὶ τῶν μορφωτικῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας μας.

1. Ἡ *Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις*, πού παρέχει τὰς πλέον βασικὰς διὰ τὰς ἀπλᾶς ἀνάγκας τῆς ζωῆς γνώσεις καὶ εἶναι ὑποχρεωτική. (Περιλαμβάνει τὰ νηπιαγωγεῖα καὶ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα).

2. Ἡ *Μέση Ἐκπαίδευσις*, πού παρέχει ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις ἢ μέσα ἐπαγγελματικὰ προσόντα. (Γυμνάσια, Ἐμπορικὰ σχολαὶ κλπ. σχολεῖα ἐπαγγελματικῆς κατευθύνσεως).

3. Ἡ *Ἀνωτάτη Ἐκπαίδευσις*, πού δίδει πτυχία τῶν ἐπιστημῶν, τῆς τεχνικῆς καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν (Πανεπιστήμια, Πολυτεχνεῖα, Ἀνωτάτη Ἐμπορικὴ, Βιομηχανικὴ Σχολὴ κλπ.).

Handwritten scribbles and illegible text in Greek script, possibly representing a signature or a set of initials.

Βλ. Λαϊκός.

© 2012

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

- 1.—«**Θέματα (Τίτλοι) Έκθέσεων**». Διά τὰ σχολεία τῆς Δημοτικῆς καὶ τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰ Φροντιστήρια.
- 2.—«**Περιλήψεις Ἱστορίας τῶν Νέων Χρόνων**». Διά τὴν Ε' (Ζ') τάξιν τῶν Γυμνασίων καὶ τοὺς ὑποψηφίους τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν. (**Ἐκδοσις Β' βελτιωμένη*).
- 3.—«**Περιλήψεις Ἱστορίας τῶν Μέσων Χρόνων**» ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κων]τινοῦ μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κων]πόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων. Διά τὴν Δ' (ΣΤ') τάξιν τῶν Γυμνασίων καὶ τοὺς ὑποψηφίους τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν.
- 4.—«**Περιλήψεις Ἱστορίας τῶν Νεωτάτων Χρόνων καὶ Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτου**». (**Ἐκδοσις Β' βελτιωμένη*).
- 5.—«**Περιλήψεις Γενικῆς Ἱστορίας**». Διά τοὺς ὑποψηφίους τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν (*προσεχῶς*).
- 6.—Ι. ΣΑΡΑΛΗ — ΣΤ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ
«**111 Ὑποδείγματα Ἐκθέσεων**». Διά τοὺς ὑποψηφίους τῶν Ἀνωτέρων Σχολῶν. (**Ἐκδοσις Ε' ἐπηξημένη καὶ βελτιωμένη*).